

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

โครงการเสนอแนะออกแบบพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย
MUSEUM OF THAI BUDDHIST TEMPLE ARCHITECTURE

T 0 3 4 5 3 9 1

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สถาปัตยกรรมภายใน)
ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปีการศึกษา 2541 - 42

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 34539
วัน, เดือน, ปี..... 1 2 พ.ย. 2542

บริการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรม
ศาสตรบัณฑิต (สถาปัตยกรรมภายใน)

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(ผศ. เอกพงศ์ จุลเสถียร)

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ฉัตรชัย	อินทโรชิตี	ประธานกรรมการ
อาจารย์ พวงเพชร	รัตนรามา	กรรมการ
อาจารย์ น้ำอ้อย	สวนสาส์	กรรมการ
อาจารย์ ญาณินทร์	รักรวงศ์วาน	กรรมการและเลขานุการ

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ฉัตรชัย อินทโรชิตี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1

บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและปัญหาของโครงการ
- 1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ
- 1.3 เหตุผลสนับสนุนโครงการ
- 1.4 อาคารโครงการ
- 1.5 ที่ตั้งโครงการ
- 1.6 ขอบข่ายโครงการ
- 1.7 ขอบเขตวิทยานิพนธ์

บทที่ 2

การศึกษาโครงการ

- 2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องราวที่จัดแสดง
  - 2.1.1 ประวัติและความเป็นมาของพุทธศาสนาและพุทธสถานในประเทศไทย
- 2.2 การศึกษาความหมายเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถาน
  - 2.2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถาน
  - 2.2.2 หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถาน
  - 2.2.3 การแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถาน
- 2.3 การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ
  - 2.3.1 โครงการในประเทศ
    - พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร
    - หอไทยนิทัศน์
    - ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
  - 2.3.2 โครงการภายนอกประเทศ
    - HYOGO PERFECTURAL museum of history
    - FUKUGAWA EDO museum
    - NATIONAL museum of ethnology
    - THE MUSEUM OF portland head

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและเรื่องราวในการจัดแสดง

3.1 การจัดนิทรรศการและทางสัญจร

3.1.1 วิธีการจัดนิทรรศการ

3.1.2 การจัดทางสัญจรในนิทรรศการ

บทที่ 4

การศึกษาพฤติกรรมและพื้นที่ที่ใช้สอย

4.1 การศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้อาคาร

4.1.1 ผู้ให้บริการ

- การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ
- สรุปอัตรากำลังและสายงานบริหาร

4.1.2 ผู้รับบริการ

- การคาดคะเนผู้เข้าใช้โครงการ
- การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ
- พฤติกรรมของผู้เข้าใช้โครงการ

4.2 การวิเคราะห์หาพื้นที่ใช้สอยในโครงการ

บทที่ 5

การศึกษาระบบสภาพแวดล้อมภายในโครงการ

- 5.1 ระบบปรับอากาศ
- 5.2 ระบบแสงสว่าง
- 5.3 ระบบรักษาความปลอดภัย
- 5.4 ระบบเสียงและการควบคุม
- 5.5 วัสดุและการใช้

บทที่ 6

การวิเคราะห์และการออกแบบ

6.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและที่ตั้งโครงการ

6.1.1 เหตุผลในการเลือกที่ตั้งโครงการ

- 6.1.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโครงการ

6.2 การวิเคราะห์อาคารโครงการ

6.2.1 วิเคราะห์สภาพเงื่อนไขอาคารโครงการ

6.2.2 เหตุผลในการเลือกอาคารโครงการ

6.3 ตารางวิเคราะห์และผลสรุปผลงานในการออกแบบ

6.3.1 ความสัมพันธ์ของกิจกรรมในส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการ (RELATION METREX)

ความสัมพันธ์โดยรวมของโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ลงวันไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสัมพันธ์ย่อยในแต่ละส่วนขององค์ประกอบหลักของโครงการ

6.3.2 ตารางความสัมพันธ์แบบวงกลม (BUBBLE DIAGRAM)

ความสัมพันธ์โดยรวมของโครงการ

ความสัมพันธ์ย่อยในแต่ละส่วนขององค์ประกอบหลักของโครงการ

6.3.3 การเปรียบเทียบเนื้อที่ (PILE CHART)

การเปรียบเทียบพื้นที่ต้องการกับอาคารโครงการ

การเปรียบเทียบปริมาตรที่ว่างที่ต้องการกับอาคารโครงการ

สรุปแนวทางแก้ไข

6.3.4 ตารางประโยชน์ใช้สอยและลักษณะทางสัญจรในอาคาร (FUNCTIONAL DIAGRAM)

6.3.5 การแบ่งเขตพื้นที่ในโครงการ (ZONING)

6.3.6 ที่มาแนวความคิดเริ่มต้น

7.6 สรุปผลงานในการออกแบบ

บทที่ 7 รายละเอียดการออกแบบ

7.1 รายละเอียดในการออกแบบ

7.2 ข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โครงการเสนอแนะออกแบบพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย
นักศึกษา	นายวิวัฒน์ เลิศอุทัย
ภาควิชา	สถาปัตยกรรมภายใน
คณะ	สถาปัตยกรรมศาสตร์
ปีการศึกษา	2541 - 42

วัตถุประสงค์

เป็นโครงการที่ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนให้เข้าใจและภาคภูมิใจถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของชาติคือสถานที่หรือสถาปัตยกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ รวมถึงสร้างความเข้าใจอย่างท่องแท้ โดยการสื่อในการจัดนิทรรศการรูปแบบต่าง ๆ

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของโครงการ วัตถุประสงค์ความเป็นมา ลักษณะที่ตั้ง องค์ประกอบของโครงการ ที่มีผลต่อศักยภาพของโครงการ
2. พิจารณาเลือกอาคารที่เหมาะสมทั้งด้าน โครงสร้าง สภาพที่ตั้ง วัตถุประสงค์ของอาคารและพื้นที่ใช้สอยที่เพียงพอต่อโครงการที่จะจัดทำ
3. ศึกษาโครงการเปรียบเทียบทั้งในและต่างประเทศ โดยใช้โครงการที่วัตถุประสงค์ องค์ประกอบและวิธีการจัดแสดงคล้ายคลึงกับโครงการที่จะจัดทำ
4. ศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้โครงการ กลุ่มเป้าหมาย จำแนกประเภท และอัตราค่าจ้างผู้ใช้อาคารจากการศึกษาโครงการเปรียบเทียบ
5. การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ และการพิจารณาเนื้อหาการจัดแสดง วิธีการจัดแสดงเพื่อวิเคราะห์หาพื้นที่ในส่วนจัดแสดง
6. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในทั้งในส่วนการจัดนิทรรศการและส่วนทั่วไป
7. วิเคราะห์ที่ตั้งอาคารและความเหมาะสมในการวางตำแหน่งและ ทิศทางของอาคาร เพื่อให้การวางผังอาคารเป็นไปอย่างเหมาะสม
8. วิเคราะห์องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในโครงการ เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการออกแบบต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ศักยภาพของตัวโครงการมีมากเนื่องจาก มีการรองรับจากโครงการใหญ่ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพในทุก ๆ ส่วนของโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. อาคารที่นำมาใช้สภาพแวดล้อมภายในบางส่วนยังไม่เหมาะสม ต่อวิธีการจัดแสดงที่จะใช้ใน โครงการ
3. การสัญจรภายในมีความสับสน
4. พฤติกรรมผู้ใช้อาคารมีผลต่อการจัดทางสัญจร องค์ประกอบในโครงการ
5. เนื้อหาการจัดแสดง วิธีการจัดแสดง เวลาที่ใช้ในการชมนิทรรศการ มีผลเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน และมีผลต่อพฤติกรรมของผู้เข้าชมในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย
6. อาคารโครงการไม่สอดคล้องกับเรื่องราวที่จะนำมาจัดแสดง
7. เรื่องราวและวัตถุแสดงผลต่อวิธีการแสดง

ข้อเสนอแนะ

1. ใช้ศักยภาพโครงการให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดวางผังอาคาร และการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยในอาคาร
2. จัดองค์ประกอบของโครงการให้มีความสัมพันธ์กับทางสัญจร และเน้นทางสัญจรหลักให้มีความชัดเจนขึ้น
3. กำหนดเส้นทางสัญจรภายในบริเวณการจัดแสดง ให้เป็นแบบ การสัญจรทางเดียว เพื่อง่ายในการควบคุมผู้เข้าชม
4. เสริมอุปกรณ์พิเศษ และเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ในการจัดแสดงเพื่อดึงดูดความสนใจมากขึ้นเพราะเนื้อหาในการจัดแสดงมีปริมาณมาก
5. เสริมอุปกรณ์พิเศษในการให้บริการ เพื่อลดอัตราค่าลง และสะดวกในการให้บริการ
6. เพิ่มองค์ประกอบภายนอกอาคาร เพื่อช่วยสนับสนุนการจัดแสดงภายในอาคาร

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้จะไม่สำเร็จลงได้ถ้าขาดความช่วยเหลือจากคนรอบข้าง ที่มีอุปการะคุณตามโอกาสต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้ที่อยู่ใกล้และไกลจากตัวผมต่างกัน ทำให้คงจะไม่มีโอกาสขอบคุณในความช่วยเหลือที่มอบให้ผมได้ครบทุก ๆ คน

ป้าป๊าและ माम้า สำหรับการดูแลอย่างใกล้ชิด กำลังใจและกำลังเงินที่ทุ่มเทเข้ามา ความสำเร็จที่ผมได้รับมาแทบทั้งหมด ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าผมยืนอยู่เพียงลำพัง โดยขาดบุพการีที่ปกครองลูกอย่างเพื่อน เสมอมา

บอด น้องชายแท้ ๆ คนสุดท้ายที่ช่วยผมพิมพ์ BOOK มาตั้งแต่ต้นปี เป็นอีกคนหนึ่งที่สำคัญมากกับ THESIS ของผม เพราะสิ่งอะไรไปไม่มีคำว่าไม่ได้หรือไม่เสร็จ ความรับผิดชอบสูงจริง ๆ

อ. ฉัตร อ. ที่ปรึกษาที่ให้คำแนะนำ ดิดิง ล้มแปลน มาตลอดทั้งปี บางครั้งก็มีปัญหาบ้าง แต่ทุกอย่างก็ลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้อาจารย์ยังอนุญาตให้ไปตรวจแบบที่บ้าน มีขนมและเครื่องดื่มให้ทานอีกด้วยนะ

อ. ฎี , อ. น้าอ้อย , อ. เต๋ย อาจารย์ร่วมกลุ่มที่มีส่วนในการพิจารณางานมาตลอดทั้งปี

อ. ณัฐพัฒน์ พีธีธู อาจารย์สอนพุทธศาสนาที่วิชาวุฒิวินิจฉัย ที่เคยให้คำปรึกษาสมัยผมยังคิดจะทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับ " พระอภิธรรม " อยู่ ความใจดี ทั้งที่เพิ่งเคยคุยกัน ทำให้ผมได้เห็นอะไรหลาย ๆ อย่างเลยทีเดียว

พีธีธู จุลภัทรศร ที่หอไทยนิทัศน์ พีธีให้ทั้งความรู้และมุมมองใหม่ ๆ ผมได้อะไรจากพี่มากจนน่าจะเรียกว่าเป็นที่ปรึกษาคนหนึ่งก็ว่าได้ บางครั้งพี่ก็หนักถึง และโทรศัพท์มาชวนผมเพื่อออกไปเที่ยววัดตามที่ต่าง ๆ แต่ด้วยเวลาที่จำกัดทำให้ผมต้องปฏิเสธไปทุกครั้ง ถ้ามีเวลาอย่างไร ผมต้องหาโอกาสไปกับพี่ให้ได้

คุณมงคล สำราญสุข ภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร สำหรับการสละเวลาในการให้ความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ กับทั้งผม และเพื่อน ๆ ในหลายโอกาส

คุณนพวรรณ บรรณารักษ์ ห้องสมุดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ที่ช่วยค้นคว้า ข้อมูลตามที่ผมต้องการ **บริษัท สานติบรรณภัณฑ์** ที่เอื้อเฟื้อ กระดาษลังแผ่นใหญ่มาใช้

ปีทิม เพื่อนเก่าสมัยเรียนที่เตรียมฯ พัฒนาการที่ช่วยมาดูแลอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ให้ผมทุกเวลาที่ผมมีปัญหาถึงขนาดเวลาเครื่องเสียบยกเครื่องไปซ่อมยังไปช่วยดูแลถึงร้านเลย

กัมปนาท เพื่อน สด. และที่เตรียมฯ พัฒนาการ ที่ช่วยเหลือผมมาหลายเรื่องตลอดที่เรียนที่เตรียมฯ 6 ปี และที่ลาดกระบังอีก 5 ปี ใน THESIS นี้ กัมปนาทช่วยตรวจแบบงานภูมิทัศน์ให้ผม และขอบคุณที่สุดสำหรับ MODEL LAY - OUT ที่ประทับใจผมจริง ๆ

จี ทั้งให้ฝั่งอาคาร หอประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ในครั้งแรก และความช่วยเหลือจากที่เป็นธุระให้ไปติดสติ๊กเกอร์เป็น HEAD ทั้ง THESIS ให้ผม

น้ำ ที่ให้แบบอาคารผมมาใช้ และช่วยตรวจแบบห้องสมุดให้ผม แล้วก็เข้าใจในโอกาสต่าง ๆ

โย กับเอกสารเรื่องวัดที่มาเสนอให้ผมถึงที่

หม่า ที่ช่วยรอน้ำที่ BOOTH ให้ผมอาบ เวลาไม่ไหล และช่วยตรวจแบบส่วนสำนักงานให้ผม

กร ที่ช่วยตรวจแบบ ร้านอาหาร และออกแบบครัวให้ผมเสร็จสรรพ เมื่องานตัวเองจะง่วนอยู่กับที่ตาม

เหมียว สำหรับที่มาช่วยพิมพ์กิติกรรมประกาศในคืนก่อนส่ง book

หมาน ที่ช่วยผมคืนก่อน JURY มาเตรียมความพร้อมให้ก่อนผมจะลงสนามจริง

ปอ สำหรับที่ช่วยผมพิมพ์งานและการถ่ายรูปงานติด BOOK

เป็น สำหรับมุ้งที่ผมใช้อยู่ที่ BOOTH เวลาทำ THESIS

ฝน สำหรับหนังสือพระไตรปิฎกและแผนภูมิวงกลมทั้งหมด และจุดสำคัญไปนั่งรอเป็นเพื่อนในวันที่ไปวัดมหาธาตุ

ด้วยกัน
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แก่ เพื่อนนักดนตรีข้างนุชที่หล่อที่สุดในความคิดผม ที่สร้างเสียงหัวเราะ และความรำคาญจากพฤติกรรมต่างๆ ของนายขอบใจจริง ๆ และการอุปการะทั้งน้องรหัส และพี่รหัส 37 มาช่วย THESIS ผม และกิจกรรมประกาศนี้ ลืม , อี๊ด เพื่อนร่วม ADVICY ที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมปรึกษากันมาตลอด 1 ปีเต็ม เราเผชิญเรื่องราวต่างๆ ด้วยกันมามาก ขนาดอยู่หอพักอยู่ติดเรียงกันด้านในสุด 3 คนเลย เวลาอาจารย์ฉัตรเดินมาจะจับเราได้ครบทุกที่ไป กานต์ , ครู , โจ้ ที่มีส่วนให้ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์แก่ผมมาโดยตลอด ถ้าขาด 2 คนนี้ไป THESIS นี้คงจะสำเร็จไม่ได้

โจ้ เพื่อนร่วมรหัส 20 ที่ดีเหมือนกันนะ เราไม่ค่อยจะได้คุยกันดี ๆ สักเท่าไร แต่ก็ดีที่ได้ร่วมรหัสกัน THESIS นี้เราตกลงกันว่าจะแลกพี่รหัสมาช่วยงานกัน

กอล์ฟ โอม กิฟท์ ฟน เหมียว เล็กxon ลืม อี๊ด เพื่อนร่วมกลุ่มที่คุยและประสบเหตุด้วยกันมาตลอดทั้งปี ตัว สำหรับเตียงนอนที่เคยให้ผมหลับพักผ่อน

ขวัญ กับหนังสือวัดที่ขอบมาให้ถึงที่

หุญ กับ PRINTER EPSON ที่ให้ผมยืมเวลาของผมเสีย

อู๋ย กับความช่วยเหลือต่างๆ ที่มักมีให้แต่ผมลืมไปแล้ว

พี่ภู พี่ ทัต สว ปี 8 พี่ ชลสร จีเอส อีที ฉระไนยู พลละค์ ฉะนะ นี พี่ มคัส ทัต ภาร JURY

พี่หยง มาช่วยตัดต่อ SECTION ใน PHOTOSHOP ทำ DETAIL ใน 3D MAX และให้ความรู้ใหม่ ๆ อีกมากใน 2 วันสุดท้าย

พี่ภาคย์ พี่รหัส 42 ที่ตามหางานตลอด แต่ผมก็ไม่เคยมีให้พี่ช่วยเลย จนพี่ได้ไปช่วยโจ้แทน

พี่ออม พี่รหัส 20 ที่แสนดี ให้ความช่วยเหลือมาตั้งแต่ต้น ผมลองมาไลดูแล้ว มันมากจริง ๆ ไปเล่าให้ใครฟัง ก็มีทั้งคนตกใจ และอิจฉาที่มีพี่รหัสมาทุ่มทุนสร้างให้ห้องขนาดนี้

และ พี่ปี 6 ที่มีช่วยเก็บเล็กเก็บน้อยใน THESIS ผมอย่าง

พี่บอล กับ CHART SITE ANALYSIS ที่ให้มาดู

พี่ปู ที่มาช่วยเก็บ CHART ให้

พี่แก้ว ที่มาช่วยติดโหนดในแปลนให้อย่างเนียบ

พี่ป๊ม ที่มาช่วยตัด MODEL และขนมต่าง ๆ ที่ขอบมา

น้องโต ปี 4 LIGHTING DESIGNER ใน 3D MAX ของผม ซึ่งมากกับการยก PENTIUM II 300 มาช่วยเหลือผม 1 คืนเต็ม ๆ

น้องคิม น้องรหัส 42 ปี 4 กับการเก็บเล็กเก็บน้อยจนถึงวาระการส่งงาน แล้วยังช่วยยก MODEL กันอยู่ คนนี้ก็อีกหนึ่งคนที่สำคัญกับ THESIS ของผม ประทับใจทีเดียว

น้องจิว น้องรหัส 42 ปี 3 กับการช่วยงานตั้งแต่ต้นปี จนท้ายสุด แม้จะไม่ค่อยเจอกัน

น้องเน น้องรหัส 42 ปี 2 ที่ช่วย พิมพ์ BOOK และงานด้านอื่น

น้องเบน น้องรหัส 20 ปี 1 ที่ขึ้นมาทำความคุ้นเคยทั้งที่ไม่ได้เจอกันบ่อยนัก ขอบใจในการเสนอตัวมาช่วย THESIS ครั้งนี้

น้องหวาน ปี 3 ที่ความหาพี่ปี 5 เพื่อจะช่วย THESIS ให้ได้จนที่สุดก็มาพบกับผมจนได้

ขอบคุณ และ ขอบใจ ทุก ๆ คนที่มีส่วนใน THESIS ของผมจริง ๆ แล้วยังมีคนอื่นอีกมากที่ผมควรจะเขียนถึง แต่ด้วยความจำที่จำกัด ทำให้ตกหล่น ไป ขออภัยจริง ๆ และรวมไปถึงบุคคลที่ผมไม่อาจเขียนถึงได้อีก ถ้าขาดใคร ไปสักคน ความสำเร็จที่ผมได้รับอาจจะอยู่ไกลจากตัวผมออกไปอีก

ขอบคุณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขอบคุณ

ขอบคุณจริง ๆ

และหวังว่าบรรยากาศของความช่วยเหลือจากรุ่นพี่และรุ่นน้องคงจะยังท่วมทับ booth ปี 5 ตลอดไปนะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนำ

พุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยเรามาแต่โบราณ ที่อยู่ร่วมและเป็นองค์ประกอบสำคัญของชาติ หลายสิ่งหลายอย่างที่รวมกันเป็นพุทธศาสนานั้น หนึ่งในนั้นคือ "วัด" หรือ "พุทธสถาน" สถานที่ทางพุทธศาสนาที่ผู้สืบทอดศาสนาเช่นพระนั้น ใช้ปฏิบัติธรรมสืบมา สถาปัตยกรรมทางศาสนาเหล่านี้ มีมาแต่ในสมัยพุทธกาลอยู่ ครั้นพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุพรรณภูมิ องค์ประกอบศาสนานี้ก็ได้เข้ามาพร้อม ๆ กันด้วย และได้มีวิวัฒนาการที่ผสมผสาน ไปกับฝีมือช่างไทยแต่ละยุคสมัยเรื่อยมา

วิวัฒนาการที่ผสมผสานเป็นเวลานานจนเกิดเอกลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตนเองเป็นเรื่องที่มีคุณค่า และควรได้รับการส่งเสริมให้คนในชาติได้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเรา

ทั้งในปัจจุบันนี้เองด้วยแล้ว การทลั้วไหลเข้ามาของวัฒนธรรมนอกประเทศนั้นได้เข้ามาดบังเรื่องเหล่านี้ ไปแทนหมดสิ้น ถึงเวลาแล้วที่คนในชาติจะได้รับรู้และเข้าใจความเป็นจริงของตนเอง

เหล่านี้เองได้เป็นแรงบันดาลใจให้ผมได้คิดที่จะทำการศึกษาเรื่อง "พุทธสถาน" ขึ้นมาด้วยความยากลำบากใน การทำงานแต่ละขั้นตอนนี้ได้หวังแต่เพียงว่ามันคงจะเกิดผลที่ดีตามมาให้สมกับความตั้งใจที่ผมจะนำเสนอความงามแห่งชน ชาติเราบ้าง

วิทวัส เลิศอุทัย

WITTAWAT LERT - U - THAT

12 - 2 - 42

“ i'm selling IDEAS. ” WITTAWAT SAID.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑ บทนำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้าน
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและปัญหาของโครงการ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นโดยมีองค์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาโดยพระองค์ได้สั่งสอนสาวกและบรรดาสัตว์โลก ทั้งหลายให้เห็นคุณค่าของการทำงานดีละเว้นความชั่ว กรรมหรือการกระทำนั้นจะส่งผลต่ออนาคตกับผู้กระทำทุกคน

พระพุทธศาสนาดำรงและเผยแพร่ออกไปโดยพระสงฆ์สาวกและพุทธบริษัทอื่นจวบจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์โมริยะ ได้ทรงส่งพระภิกษุออกไปเผยแผ่ศาสนาทั้งหมด 9 สายรวมทั้งดินแดนสุวรรณภูมิที่เป็นประเทศไทย ในปัจจุบันและตั้งแต่นั้นมาพระพุทธ ศาสนาก็คงหลักปักฐานและเริ่มเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยเรื่อยมา

ความสำคัญและประเด็นปัญหาของโครงการ

คนไทยส่วนใหญ่ 85 % นั้นถือพระพุทธศาสนา ความมุ่งหมายของพุทธศาสนาส่งสอนให้คนละจากกิเลสทั้งมวล และค้นหา วิถีปฏิบัติตนตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้เข้าถึงความหลุดพ้นทุกข์

แต่ถ้าจะกล่าวกันโดยความเป็นจริงแล้วก็คงจะยากที่ผู้ใดจะเข้าใจหรือสัมผัสได้ถึงความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง ละม้ายดลไม ของการ สื่อความหมายที่มาจากคำสอนของพุทธศาสนาได้ และเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ความพยายาม วิริยะ อุตสาหะ ของชาวไทยในการสร้างพุทธสถาน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้วจน เกิดการสั่งสมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่ายิ่ง แล้วคนในสังคมไม่อาจทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ผู้คนที่เข้าไปปฏิบัติศาสนกิจในวัด นับวันจะสนใจและเข้าใจกับศิลปะตามวัดวาอารามได้น้อยลงทุกที

ยิ่งคนในยุคปัจจุบันด้วยแล้วนอกจากปัญหาที่ตั้งใจได้กล่าวมาจิตใจก็เริ่มออกห่างจากการเห็นคุณค่าของการทำงานดีเข้าไปทุกที และเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ามารับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาทำให้เราเริ่มใช้ชีวิตอย่างลืมนอดีต เมื่อยังเวลาผ่านไป ก็คงจะทำให้เอกลักษณ์ ของชาติหายไปมากที่สุด ลำพังปัญหาเดิมของการสืบทอดความรู้จากครูช่างสมัยโบราณอย่างมีระบบและขาดแหล่งประมวลความรู้ที่เก็บรวบรวมอยู่แล้ว

จากเหตุผลและปัญหาข้างต้น โครงการนี้จะประพฤติตัวตั้ง “ผู้นำ” ให้คนในชาติเห็นว่าเรามี เอกရာขทางวัฒนธรรม นั้นเป็นเรื่อง ที่สำคัญและสิ่งที่ยุทธพบุรุษได้พยายามสร้างสมมุนั้นมีคุณค่าเพียงใด

1.2 วัตถุประสงค์โครงการ

1. เป็นแหล่งส่งเสริมความรู้และกันควาโดยให้ความรู้และความเพลิดเพลินในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและสืบปลูกสร้าง พุทธศาสนาด้วย
2. สร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแก่นและชี้ให้เห็นคุณค่าของพุทธสถานที่เป็นได้มากกว่าสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น
3. เป็นแหล่งส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่นอกเหนือไปจากในสถานศึกษา
4. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและเป็นแหล่งพักผ่อนของประชาชน ในวันหยุดพักผ่อนจากการทำงาน

1.3 เหตุผลสนับสนุนโครงการ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนหันมาเห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนขึ้นมา
2. ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนที่เข้าไปประกอบศาสนกิจในวัดหันมาสนใจสิ่งปลูกสร้างทางศาสนาด้วย
3. ส่งเสริมให้ประชาชนหันมาพักผ่อนหย่อนใจและได้ความรู้ที่มีคุณค่าไปพร้อม ๆ กัน
4. ส่งเสริมและเผยแพร่ให้ประชาชนเห็นได้ถึงคุณค่าของพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมในสังคมอีก

1.4 อาคารโครงการ : อาคารจัดเลี้ยงโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล (The Grand Ballroom)

โครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทยได้เสนอแนะอาคารจัดเลี้ยงโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล (The Grand Ballroom) ซึ่ง มาจากหลักเกณฑ์ที่สนับสนุนหลายประการคือ

1. อาคารเป็นอาคารเชิงรวมภายในมี 1 ชั้น บนดินและ 1 ชั้น ใต้ดินจึงเหมาะสมกับการจัดนิทรรศการที่ไม่ต้องการจำนวนชั้นมากนัก
2. ตัวอาคารมีลักษณะเป็นโถงโดยมีความสูงของฝ้าเพดานตั้งแต่ 5 -15 เมตรและพื้นที่ใช้สอยกว้างขวางพอที่จะสามารถสร้างลักษณะ ทางสัญจรได้หลากหลายและซับซ้อน

3. ตัวอาคารมีสถาปัตยกรรมที่ถูกพัฒนาและดัดแปลงมาจากสถาปัตยกรรมไทยจึงสอดคล้องกับเนื้อหาที่จัดแสดงอยู่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไมอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4 ด้วยเทคโนโลยีและเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ อาคารจึงพร้อมที่จะรองรับ การจัดการสภาพแวดล้อมภายใน ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นกัน

1.5 ที่ตั้งโครงการ : คลอง ๔ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

บริเวณสถานที่ก่อสร้างโครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกาญจนาภิเษก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดสร้างถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ โดยที่จะจัดสร้างเป็นกลุ่มของอาคารพิพิธภัณฑฯ รวมไปถึงอาคารบริการ ที่บริเวณ คลอง ๔ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

โดยในส่วนของที่ดินบริเวณที่จะจัดทำเป็นโครงการพิพิธภัณฑฯพุทธสถานในประเทศไทยจะมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ที่ดินเปล่าในโครงการ
ทิศใต้	ติดกับ	ถนนทางเข้าในโครงการและหออัครศิลปิน
ทิศต.อ.	ติดกับ	ที่ดินเปล่าในโครงการ
ทิศต.ต.	ติดกับ	ที่ดินเปล่าในโครงการ

1.6 ขอบข่ายของโครงการ

๑. ส่วนบริการทั่วไป

- โถงทางเข้า
- ที่นั่งพักผ่อนพักคอย
- ประชาสัมพันธ์ และ ต้อนรับ
- เจ้าหน้าที่

๒. ส่วนจัดแสดง

- นิทรรศการถาวร
- นิทรรศการชั่วคราว

๓. ส่วนบริการผู้เข้าชมโครงการ

- ร้านจำหน่ายของที่ระลึก

๔. ส่วนบริการการขาย

- ศูนย์อาหาร

๕. ส่วนบริการการศึกษา

- ห้องสมุด

๖. ส่วนบริหารงานโครงการ

- เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการทั่วไป
- เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิค

๗. ส่วนสนับสนุนการ

- สถานจัดกิจกรรมหมุนเวียนตามเทศกาล

๘. ส่วนประชุมสัมมนา

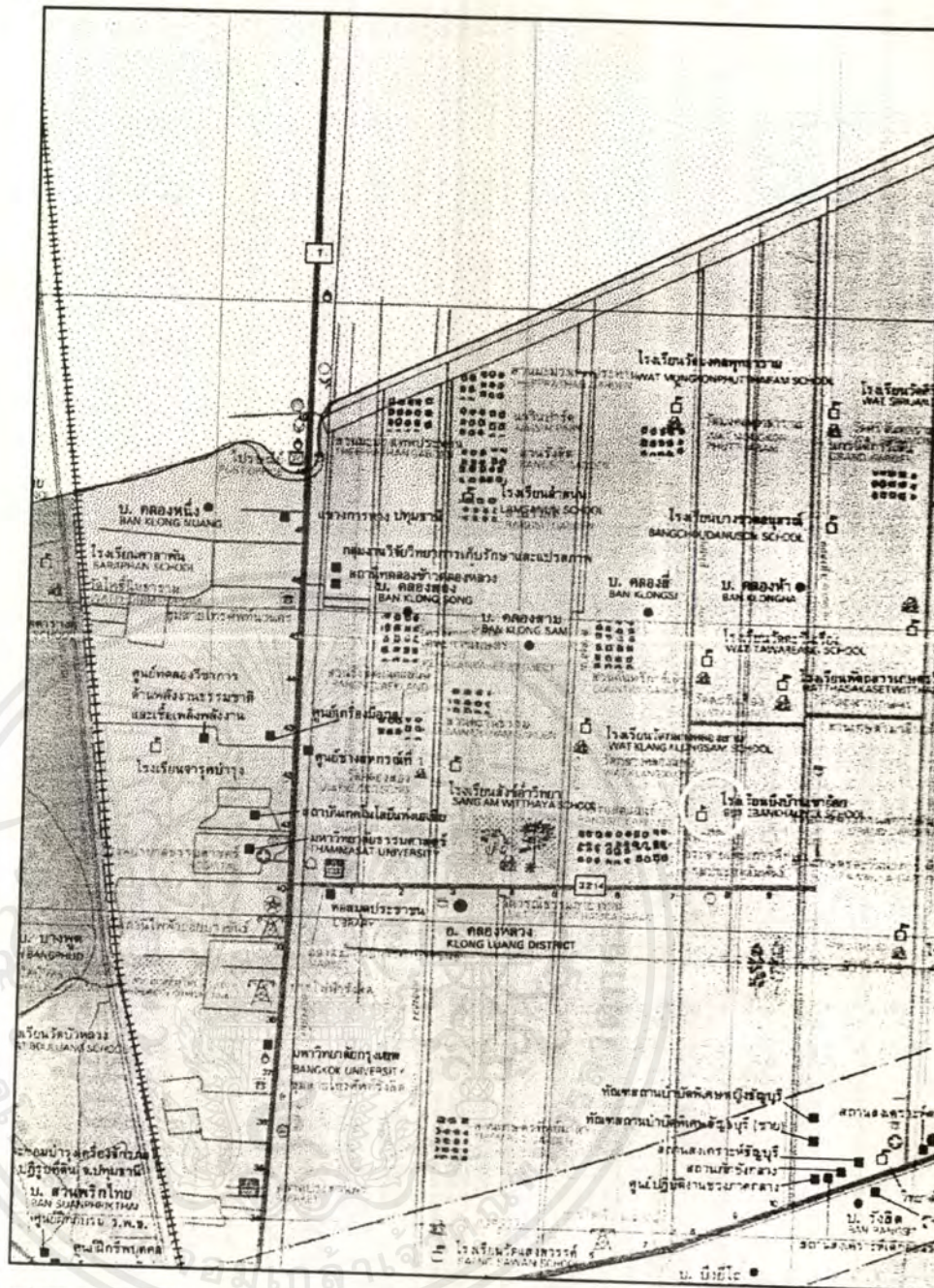
- ห้องประชุมรับรอง

1.7 ขอบเขตวิทยานิพนธ์

โถงทางเข้า

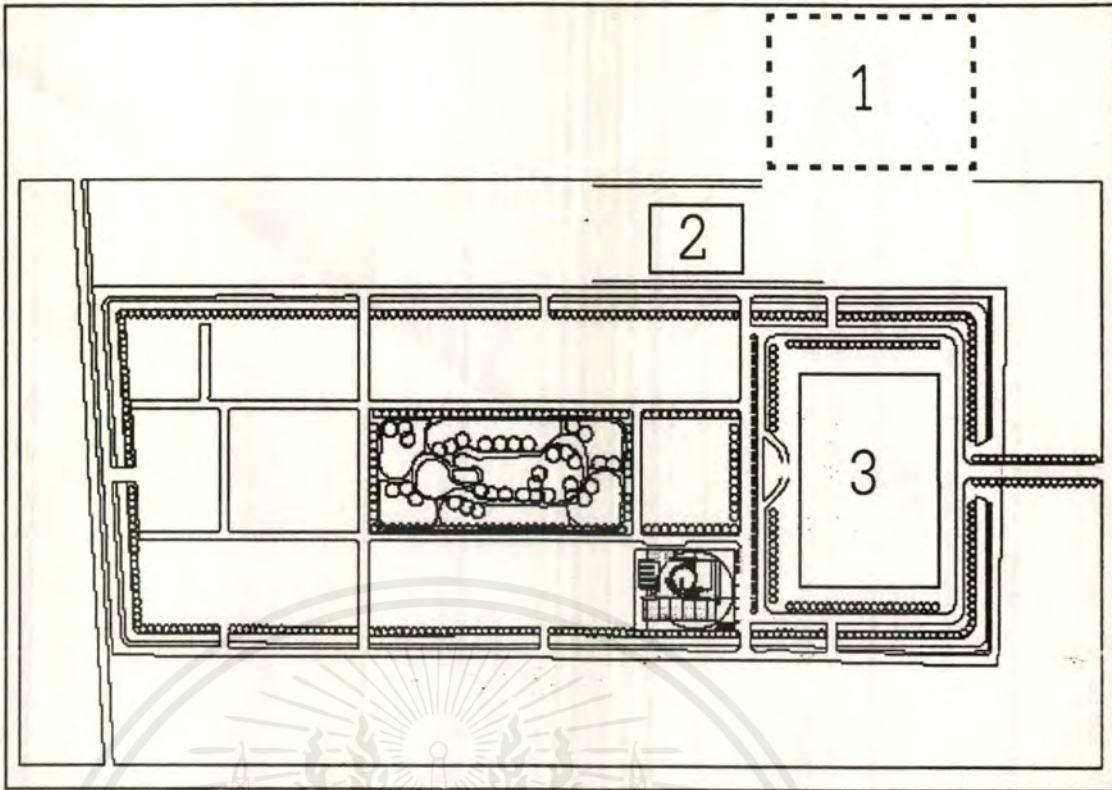
- พักคอย
- ประชาสัมพันธ์และต้อนรับ
- เจ้าหน้าที่

เอกสารนี้ **นิทรรศการถาวร** ที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คลอง ๔ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
 ใน โครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนานิกะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกิจกรรมเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนภิเษก
กระทรวงศึกษาธิการจัดสร้างถวาย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในวโรกาส
ที่ทรงครองราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐

1. ที่ดินเปล่าข้างโครงการ

2. หอศิลปวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น

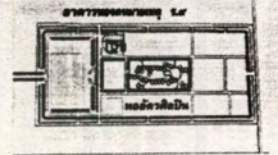
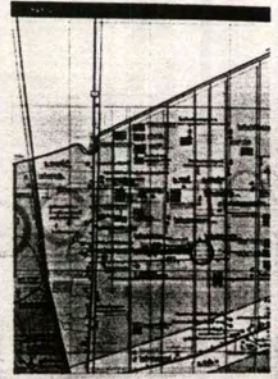
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และที่ยังยู่ Kung King ของเอกสารทุกที่ตรงที่กล่าวมา

3. อาคารหอจดหมายเหตุ ร.๙

site location.

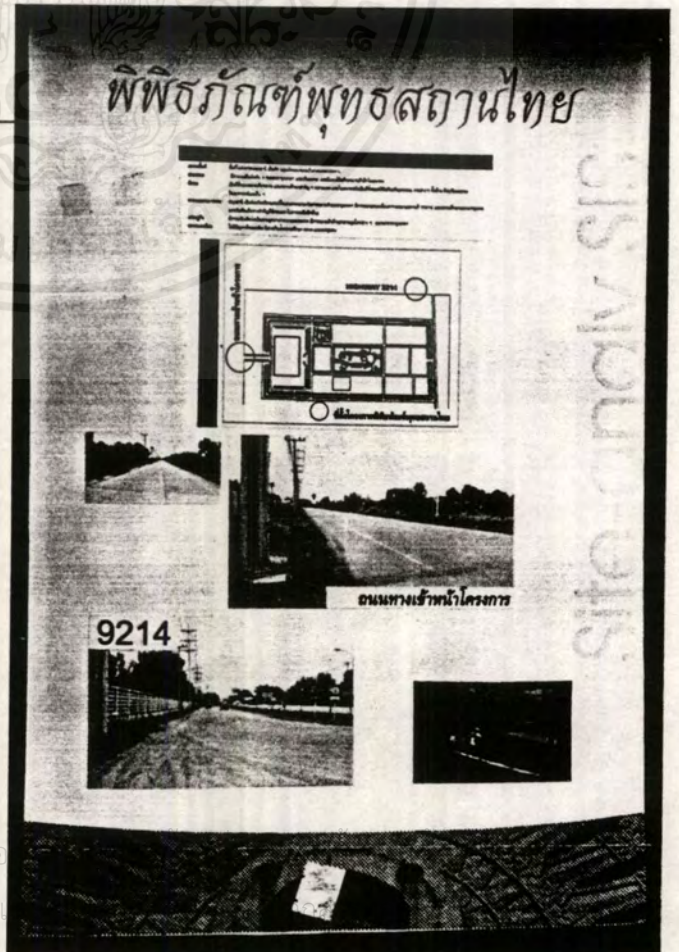
พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย
และศูนย์การเรียนรู้
พระพุทธศาสนา

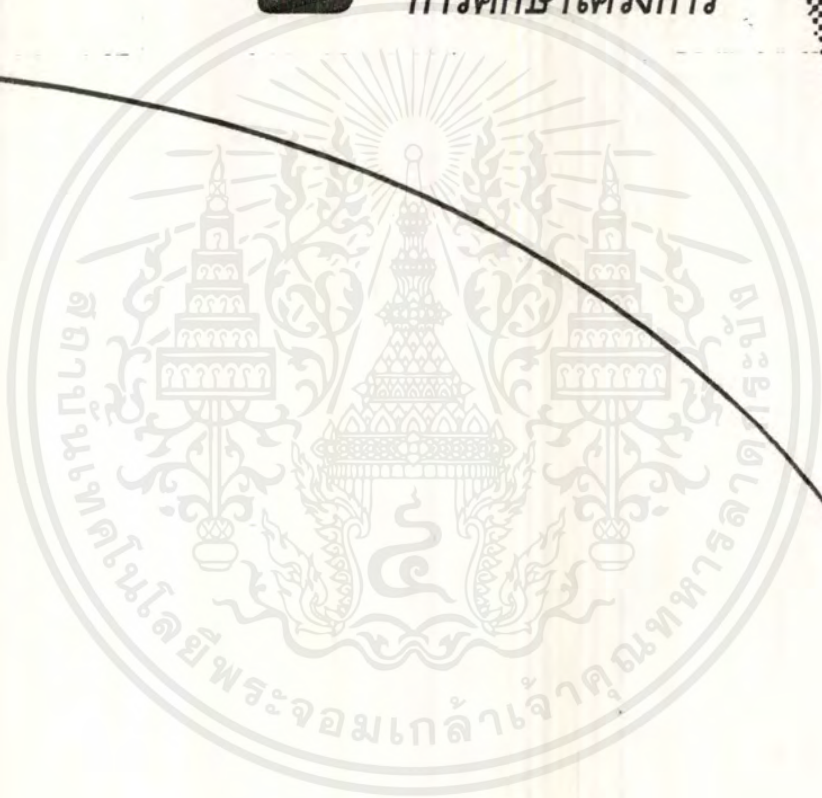

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

๒ การศึกษาโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ทำไปใช้ประโยชน์อื่นใด
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำ

บทที่ 2 การศึกษาโครงการ

2.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องราวที่จัดแสดง

2.1.1 ประวัติและความเป็นมาของพุทธศาสนาและพุทธสถานในประเทศไทย

ในตำนานและเรื่องราวที่มีการบันทึกการกำเนิดของพระพุทธศาสนา ปฐมกาลนั้นเริ่มต้นที่เมืองที่ไมปรากฏนาม ใกล้แคว้นสักกะ ประเทศอินเดียพระเจ้าอุกการาชกษัตริย์ผู้ปกครองนคร โปรดให้สร้างกรุงกบิลพัสดุ์ ตามชื่อกบิลคาสเจ้าของดินแดนซึ่งเป็นนครแห่งใหม่ ซึ่งจะเป็นที่ ๆ พระเจ้าได้ประสูติในกาลต่อมา

นครแห่งนี้มีกษัตริย์ปกครองนครอย่างสงบสุขเรื่อยมา ครั้นถึงสมัยพระเจ้าสุทโธทนะ ได้มีเหตุกับพระนางเจ้ามัททกยา ผู้ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะ ในคืนวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ นับแต่นั้นมาเหตุการณ์อันน่าอัศจรรย์อันบังเกิดร่วมกับชีวิตพระองค์เรื่อยมา

ชีวิตพระองค์สมบูรณ์และบริบูรณ์ไปทุกประการ คิดอยากสิ่งใดก็จะสมปรารถนาแก่พระองค์ได้ กระทั่งได้ทรงทอดพระเนตรเห็น เทวทูตที่แปลงกายมาเป็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ความคิดหนีโลก ที่มาจากความไม่แน่นอนของชีวิตจึงบังเกิดขึ้น พระองค์ดำริการแสดงทอฎนยา ในการที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ทรงผนวช พระราชาอิสิริยศ ครอบครัวยุติ เป็นเครื่องประกอบชีวิตก็ทรงสละไปทั้งสิ้น ด้วยความที่พระองค์ทรงพอพระทัยในคำว่า นิพพุตตา (ความดับทุกข์) ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตด้วยวิธีการหลาย ๆ อย่าง

การตรัสรู้เห็นแจ้งในธรรมอริยสัจ 4 อัศจรรย์บังเกิดจิตที่ทรงเข้าถึงนิพพานเป็นวันดับสูญแห่งตัดหนาทิ้งปวง การรู้แจ้งเห็นแจ้ง ตามความหมายของพระพุทธศาสนา จึงพึงเข้าใจว่าไม่ใช่เพราะอำนาจอัศจรรย์อันบันดาลขึ้นหรือเพราะเมทิธิฤทธิ์ของเทวดาฟ้า ดิน หากแต่ได้เป็นการเข้าไปรู้แล้ว เห็นแล้ว ซึ่งความจริงคือสภาพของสิ่งทั้งปวง อันวิหยาทุกสตร์ทุกแขนง สามารถกำหนดได้ทุกเวลา เราจะเห็นแต่ พุทธศาสนิกอยู่ และดำรงด้วยเหตุผล เหตุผลที่เข้าถึงความจริงศาสนิกพุทธสอนให้ เชื่อและเห็นคุณค่าของการทำดี ละเว้นความชั่ว หรือแม้แต่ว่าความตายมิใช่เป็นจุดสิ้นสุดแห่งวัฏสงสาร เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะเท่านั้นที่ที่พุทธศาสนิกสอน

พุทธปรัชญาหรือคำสอนของ ศาสนาได้มีการจัดเป็นหมวดหมู่ คือ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม เรียกว่า "พระไตรปิฎก" พุทธปรัชญาส่วนหนึ่ง นั้นได้สะท้อนและพัฒนาเป็นสิ่งที่ก่อสร้าง เราเรียกกันว่า พุทธสถานหรือวัด

ครั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน และสถานถวายพระเพลิงที่เมืองกุสินาราแล้ว บรรดาเจ้าผู้ครองนครผู้เลื่อมใสในพระพุทธองค์ 8 เมืองก็เกิดการ ขัดแย้งจนเกือบถึงขั้นเอากำลังเข้าประทะอุปหารกันเพื่อแย่งชิงพระบรมธาตุ จนพระโศภนพราหมณ์ ผู้เป็นบัณฑิตต้องห้ามทัพ เรื่องจึงสงบ และเจ้าเมืองทั้ง 8 ก็ได้นำพระบรมธาตุไปประดิษฐานเพื่อสักการบูชาในเมืองของตนต่อไป

จึงเป็นที่มาของการสร้างสถูป เป็นครั้งแรกในอินเดีย 8 แห่งโดยลักษณะของสถูปอินเดียโบราณนั้น เดิมเป็นการพูนดินเป็นโคกเพื่อฝังพระธาตุแล้วลงเชื่อมกันดินหลาย มีการปักกรม (ฉัตร) ไว้บนโลกเพื่อเป็นเกียรติและให้รู้ว่าเขตนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาสถูปก็มีการตกแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น เช่น มีการสร้างฐานชั้นทักษิณ ทรรณิกเหนือองค์สถูป ฯลฯ ลักษณะสถูปแบบนี้ได้ส่งอิทธิพลเข้ามาในไทย แต่คนไทยในปัจจุบันได้เรียกสถูปและเจดีย์ในลักษณะความหมายอย่างเดียวกันซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วสถูปคือสถานที่ที่บรรจุอัฐิธาตุของผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วนเจดีย์มาจากคำว่าเจดีย์หมายถึง สิ่งของหรือสิ่งก่อสร้างเพื่อเป็นที่เคารพบูชาระลึกถึง หรืออาจเป็นพระสมัญหลัง มีการสร้างสถานที่เพื่อเป็นที่เคารพบูชาระลึกถึง หรืออาจเป็นพระสมัญหลัง มีการสร้างสถานที่เพื่อเป็นที่เคารพบูชาและได้บรรจุอัฐิของผู้ชายฆราวาสเข้าไปด้วยนั่นเอง

สำหรับเจดีย์หรือเจดีย์ไทย ๓ ไทย ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

1. ธาตุเจดีย์ หมายถึง พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่ได้จากการถวายพระเพลิงแล้วและถูกแจกให้เจ้าเมืองที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาไปสักการบูชาแต่ครั้งพุทธกาล

2. บริโภคเจดีย์ หมายถึง สถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาติให้ใช้ ปิ นี ธิ รติ พระองค์ มี พระองค์ สิ้น พาน แล้ว วั ได้ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

¹ เสฐียร พันธงศรี , ศาสนาเปรียบเทียบหน้า 136

3. พระบรมเจดีย์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานนั้น พระองค์ได้มีพระพุทธบรมบรรพชาแต่พระสาวกไว้ว่า พระบรมเจดีย์นั้นจะเป็นสิ่ง
ที่แทนพระองค์ต่อไป ดังนั้นในสมัยหลังต่อมาจึงจะมีผู้รู้พระบรมพุทธานุญาตและพระโสดมหาราชเป็นต้นมาพระบรมเจดีย์ขึ้น
จึงเกิดพระบรมเจดีย์ขึ้น

4. อุทสถเจดีย์ หมายถึงของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศพระพุทธเจ้าเป็นส่วนสำคัญ พุทธเจดีย์จากอินเดียได้ส่งอิทธิพลต่องานศิลปะต่อ
พุทธสถานไทยตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระอัครมหาราชและพระโสดมหาราชเป็นต้นมาพระพุทธรูปและพระพุทธรูปในดินแดนสุวรรณ
ภูมิสำหรับยุคแรกนี้จะแสดงอิทธิพลของลักษณะสถาปัตยกรรมอินเดีย สมัยราชวงศ์ คุปตะเป็นส่วนใหญ่เจ้าเมืองผู้ครองนคร

นับจากนั้นมา "พุทธสถานไทย" คืออาคารสถานที่ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ก็เริ่มมีวิวัฒนาการเรื่อยมา
โดยถ้าอาคารนั้นอยู่ในบริเวณเดียวกันก็มักจะล้อมรอบ มีการกำหนดเขตที่ชัดเจนแล้วเราเรียกว่าวัดนั่นเอง

มูลเหตุของการเกิดวัดในสมัยพุทธกาล

ตามตำนานของพระพุทธศาสนาว่าในสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วสั่งสอนเวไนยสัตว์อยู่นั้น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา
จะนับถือวัตถุอยู่ 3 อย่างที่เป็นหลักของพระศาสนา คือ พระพุทธรูป 1, พระธรรม 1, พระสงฆ์ 1 ประกอบกันเป็นศาสนาเรียกว่า
"พระไตรสรณคมน์" แปลว่าวัตถุที่ควรระลึกถึง 3 อย่าง หรือเรียกว่า "พระรัตนตรัย" แปลว่า ดวงแก้วทั้งสาม ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็น
พระพุทธศาสนาไปไม่ได้ แต่วัตถุทั้งสามนั้น มีสภาพผิดกัน พระพุทธรูปเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ไม่มีบุคคลผู้ใดจะแทนได้ พระธรรมถ้า
ไม่มีผู้ศึกษาทรงจำไว้ได้ก็เป็นอันอันตรธานไป ส่วนพระสงฆ์นั้นอยู่ได้เพราะมีผู้สืบสมณวงศ์ต่อมา

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วจึงเกิดมีเจดีย์วัตถุในพระพุทธศาสนาสำหรับสักการบูชาขึ้นก่อน (จะพูดถึงเฉพาะตัว
มูลเหตุแห่งการสร้างวัด) คือตามประเพณีอินเดียโบราณตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในพระพุทธศาสนาถึงมรณภาพลง เมื่อเนคภ
แล้วจะเก็บอัฐธาตุบรรจุไว้ในสถูป ซึ่งสร้างขึ้นตามกำลังของเจ้าภาพ หลังจากที่ได้ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว กษัตริย์และมหาพราหมณ์
ที่นับถือพระพุทธเจ้าได้ขอแบ่งพระบรมธาตุ ครั้นต่อมาถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
ให้รุ่งเรืองแพร่หลายในอินเดียและนานาประเทศ พระองค์ทรงให้รวบรวมพระบรมธาตุมาจากที่ซึ่งบรรจุไว้แต่เดิม นำมาแบ่งเป็นส่วนน้อยๆ
แจกประทานไปให้สร้างสถูปในที่ต่างๆ ซึ่งอาจจะมากถึง 84,000 แห่ง ซึ่งเมื่อพระบรมธาตุไปถึงที่ใดพุทธศาสนิกชนย่อมพากันไปสักการบูชา
และก่อสร้างเครื่องอุปการณต่างๆตามกำลังในแต่ละแห่ง จึงเริ่มเกิดวัดในที่ต่างๆขึ้นมาก

ส่วนประวัติของพระบรมเจดีย์นั้น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์พุทธสาวกชั้นผู้ใหญ่ชวนกันทำการ "สังคายนา"
รวบรวมร้อยกรองพระวินัยและพระธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ท่องบททรงจำไว้ แล้วสั่งสอนสาธุศิษย์ให้ทรงจำต่อกันมา แต่การรักษา
พระธรรมนั้นแต่เดิมใช้วิธีท่องจำมิได้จดลงเป็นตัวอักษร จึงเกิดความแตกต่างกันระหว่างพุทธสาวกที่ฟังจากพระพุทธเจ้า กับพระสงฆ์ชั้นสาธุศิษย์
ที่ฟังคณาจารย์สั่งสอนสืบต่อกันหลายชั่วบุรุษ จึงเกิดความเห็นไม่ปรองดองกันพระสงฆ์ในอินเดียจึงแบ่งเป็น 2 พวก คือ "เถรวาท" คือลัทธิที่เชื่อ
ว่าพระเถระผู้เป็นพุทธสาวกได้ทำสังคายนาเมื่อครั้งแรกไม่ยอมถืออธิบายของคณาจารย์ในชั้นหลัง อีกพวกหนึ่งคือ "อริยวาท" คือถือทั้งลัทธิเดิม
และคำอธิบายของคณาจารย์ ซึ่งต่อมาภายหลังได้เรียกกันเป็น "มหายาน"

ครั้นต่อมาพระสงฆ์ทั้งสองจำพวกต่างเขียนพระธรรมวินัยเป็นตัวอักษรจัดเป็นสามปิฎก คือ พระวินัย พระสูตร และพระปรมัตถ์
เรียกรวมกันว่า "พระไตรปิฎก" มีทั้งเป็นภาษาสันสกฤตและบาลีสันสกฤต

ประวัติส่วนสงฆ์นั้น เมื่อครั้งพุทธกาล วัตถุประสงค์ของพระสงฆ์นั้นถือปฏิบัติตามพุทธประเพณี คือไม่อยู่ประจำ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง
ในฤดูแล้งเดินทางได้ก็ชวนกันแยกย้ายเที่ยวสั่งสอนพระพุทธศาสนา หรือหาที่สงฆ์บำเพ็ญวิปัสสนาญาณ

ต่อถึงฤดูฝนเดินทางไม่สะดวกจึงรวมตัวกันพักในเมืองจนถึงฤดูแล้ง อาศัยประเพณีเช่นที่ว่ามา จึงมีผู้ครีตกวายเป็น "อาราม" เช่น
"เชตวันอาราม" และ "บุพพาราม" ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกซึ่งหาเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์เหมือนอย่างในประเทศไทย
ปัจจุบันนี้ไม่วัดที่พระสงฆ์อยู่ประจำเกิดขึ้นในสมัยต่อมา มักสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นในบริเวณมหาสมณเจดีย์สถาน หรือมีคณนั้นก็ทำเป็นที่สำหรับบำเพ็ญ
สมณธรรมไว้ในที่ เช่นที่ถ้ำแอลลอร่า ในแขวงไชยคาระมัด เป็นต้น มีรอยกุฏิและห้องสำนักสงฆ์ปรากฏอยู่เป็นอันมาก

มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย

สันนิษฐานว่าเมื่อสมัยก่อนพระเจ้าอโศกมหาราช มีชาวอินเดียมาตั้งภูมิลำเนาและประกอบการค้าขาย ในดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน
มากอยู่แล้ว ชุมที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งมหายานพระพุทธรูปในดินแดนตอนใต้ 2 องค์ (พระโสดมหาราช, พระอัครมหาราช) คงมาสอน อินเดียก่อน พวกรา
วอินเดียรักษาท้องถื่นอยู่แล้วจึงสอนหรือเป็นล่ามในการสอนศาสนา

ครั้นมีพุทธศาสนิกชนขึ้นมากแล้วจึงไปขอพระบรมธาตุและคณะสงฆ์มาจากอินเดียแล้วสร้างพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ ผู้ที่ศรัทธา
จะบวชขอบรรพชาต่อพระสงฆ์จากอินเดีย จึงเกิดมีวัดและสังฆมณฑลขึ้นมาก

แต่เดิมพุทธศาสนากองจะเจริญอยู่ไม่มี องค์ อนัตต วยเหตุ นี้ ัฒมา ติง งช่า กฏี นท้ อชี่ ีองถ่า เซ่นท้ วัชระ ปุณณ จัตยั ฆตฺรปุณ

เป็นต้น

อาคารองค์ประกอบภายในวัด

วัดในพระพุทธศาสนาในเมืองไทยปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือวัดหรืออารามหลวงและวัดราษฎร์ อารามหลวงเป็นวัดที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของทางราชการ แบ่งออกเป็น 3 ชั้นคือชั้นเอก ชั้นโท และชั้นตรี ซึ่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้กำหนดประเภทของวัดหลวงแต่ละชั้นออกไปอีก ตามที่ปรากฏในพ.ศ. 2458 ดังนี้

พระอารามหลวงชั้นเอกแบ่งเป็น 3 ระดับ โดยพิจารณาจากร้อยนามวัดคือ

1. ราชมณฑลวิหาร
2. ราชมณฑลวิหาร
3. มณฑลวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งเป็น 4 ระดับคือ

1. ราชมณฑลวิหาร
2. ราชมณฑลวิหาร
3. มณฑลวิหาร
4. วรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งเป็น 3 ระดับคือ

1. ราชมณฑลวิหาร
2. วรวิหาร
3. ไม่มีสร้อยต่อท้ายคงใช้เฉพาะชื่อวัด

ภายในวัดโดยปกติจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือพุทธาวาส เป็นส่วนสำคัญที่พระสงฆ์จะใช้ประกอบสังฆกรรม ประกอบด้วย พระอุโบสถ (โบสถ์) วิหาร เจดีย์ศาลการเวรียณู ฮอร์พั้ง มณฑล เป็นต้น อีกส่วนคือ สังฆาวาส เป็นส่วนที่อยู่อาศัย อาคารในส่วนนี้มี กุฏิ หอฉัน โรงครัว เป็นต้น

ลักษณะและหน้าที่ของอาคารภายในวัด

1. **อุโบสถ** หรือที่โดยทั่วไปเรียกว่า โบสถ์ หมายถึง สถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรม อุโบสถที่ใช้ทำสังฆกรรมได้นั้น จะต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา คือ เขตที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่พระสงฆ์เป็นสิทธิ์ขาด เพื่อใช้เป็นทำสังฆกรรมนอกอุโบสถมี ลูกนิมิตร์ เป็นเครื่องกำหนด เขตอุโบสถทั้งอดีต โดยปกติจะฝังลงในดิน และเหนือที่ฝังลูกนิมิตร์จะสร้างที่ประดิษฐานโบสถ์ไว้เป็นที่สังเกต เพื่อให้ทราบว่าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ส่วนรูปแบบของอุโบสถนั้นแตกต่างกันตามสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัยขนาดของโบสถ์จะต้อง มีขนาดอย่างน้อยพอที่จะบรรจุภิกษุไม่น้อยกว่า 21 รูปดังบัญญัติไว้ในวินัยมูซข่า "...หัตถบาสของภิกษุ 21 รูปและให้มี ษนาคกว้างไม่ใหญ่กว่า 3 โยชน์โดยปริมาตร..." แต่โบสถ์สมัยแรกนั้น "...วัดที่สร้างในยุคแรกมีแต่สถาปัตยกรรมที่วิจิตรเป็นประธานน้อยวัดที่จะมี โบสถ์ โบสถ์ที่สร้างในยุคนั้นก็เป็นอย่างเล็ก ๆ ขนาดพอจุพระสงฆ์ทำสังฆกรรมได้สักรูป 10 รูป..." ดังวัดต่าง ๆ ในสุโขทัย

ในสมัยทวารวดียังไม่ปรากฏมีโบสถ์เพราะ "...พระสงฆ์ยังมีน้อยการทำสังฆกรรมไม่ขัดข้องด้วยเขตสีมา..." โบสถ์เริ่มมีในสมัยสุโขทัย แต่ยังไม่สำคัญและมีขนาดเล็กดังที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวินิจฉัยไว้ว่า "...ชั้นแรกมักทำเป็นหลังเล็ก ๆ เหมือนอย่างว่าอาศัยปลูกไว้ในที่ซึ่งไม่กีดขวางสิ่งสำคัญของวัด มีแต่พระสถูปเจดีย์และวิหาร... อนึ่งเป็นตัวอย่างได้เป็นอย่างดียังมีอยู่ที่วัดพระฝางเมืองสวางคบุรี มีพระสถูปเจดีย์เป็นศูนย์กลาง ข้างหน้ามีพระวิหารหลวงหลังใหญ่ 9 ห้องแต่ส่วนโบสถ์นั้นสร้างไว้ที่มุมกำแพงข้างหลังวัดเป็นหลังน้อย..."

คตินิยมในการสร้างโบสถ์สมัยแรกนั้นส่วนใหญ่เป็นทรงโถงไม่มีฝาผนังสันนิษฐานว่า

1. โบสถ์เป็นที่ประกอบศาสนกิจของสงฆ์ สันนิษฐานว่าไม่สามารถล่งน้ำเข้าไปได้ (เขตวิสุงคามสีมา) การสร้างเป็นทรงโถงต้องการให้แลเห็นและร่วมเจริญกุศลกันได้
2. โบสถ์สมัยก่อนมีแต่พระพุทธรูปไม่มีการประดับด้วยสิ่งมีค่าเหมือนในปัจจุบัน
3. ไม่ให้เกิดความอับอ้าวในอาคารขณะสงฆ์ชุมนุม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลงมาตามเสาทั้ง ๑ ซ้ำ ถายวางฝั่งและสาวยาวทั้งคางม เช่น ที่ปราสาทพระเทพพิตรและพระที่นั่งอภารณโศภน ลวดลายประดิษฐ์ที่อยู่ใต้หลังคา
ดับที่ ๒ เรียกว่า **อาสนวิหารอุโบสถ** และใต้หลังคาดับที่ ๓ ที่อยู่เหนือตัวรับชายคา เรียกว่า **ลายอุณห์หน้าเค้า** ชายคาที่ยื่นออกไปโดยมีตัวรับนั้น
ถ้ายื่นมาก มักจะมีคันทวยรองรับ

ทรงของหลังคาอุโบสถ ถือเป็นประเพณีนิยมว่าจะต้องทำหลังคาทรงสูงชัน และทำหลังคาหลายชั้น จำนวนชั้นของหลังคาเรียกว่า
ซ้อน โดยซ้อนที่ ๑ จะอยู่ล่างสุด หลังคาแต่ละชั้นประกอบด้วยหลังคาหลายผืน แต่ละผืนของหลังคา เรียกว่า **อบ** โดยนับดับบนสุดเป็นดับที่ ๑
หลังคาตรงที่ยื่นออกมาจากหน้าบัน เรียกว่า **โชนหน้าบัน** ทรงขอบนอกของโชนจะมีสิ่งปิดกระเบื้องเพื่อกันไม่ให้ลมตีกระเบื้องเปิดเครื่องมิดนี้
ทำหน้าที่เช่นเดียวกับบันนลมนของเรือนไทยภาคกลาง แต่ตกแต่งให้สวยงาม มีชื่อเรียกส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ก. **ราวระกา** ประกอบด้วยราวกับแถบระกา ราวได้แก่แผ่นไม้หนาลักษณะคล้ายลำตัวพญานาค ที่ทอดตัวตรงจากแป้นเสาริขึ้น
ไปตามแนวหลังคาบนแป้นจนถึงใต้ช่อฟ้า ทำหน้าที่ปิดเครื่องมุง

ข. **ลำยอง** คือ ราวที่ทอดตัวขึ้นจากแป้นเสาทัดกับแป้น เรียกว่า **นาคสะดุ้ง** แล้วไปเกี่ยวกระหวัดกับแป้นตัวคันทวยขึ้นไป
ส่วนของตัวลำยองที่มีลักษณะคล้ายวงช้าง แต่มีปลายแหลมเกี่ยวกระหวัดอยู่กับแป้น เรียกว่า **วง** หรือ **วงโชน** และแป้นที่มีวงเกี่ยวอยู่ เรียกว่า
แป้นวง จากแป้นวงตัวลำยองจะทอดตรงขึ้นไปจนถึงใต้ช่อฟ้า บนตัวลำยองตั้งแต่หางหงส์จนถึงช่อฟ้ามีใบระกาประดับอยู่ตลอดนั้น รวมเรียกว่า
เครื่องลำยอง

ค. **ช่อฟ้า** ส่วนที่ประดับปลายสุดของราวหรือตัวลำยองทั้ง ๒ ซ้ำมาบรรจบกันอยู่เหนืออกไก่ โดยทั่วไปมีรูปร่างเหมือนหัวนก ที่คด
แปลงเป็นรูปหัวนาคหรืออื่น ๆ ก็มี

ง. **หางหงส์** ส่วนปลายล่างสุดของราวหรือตัวลำยอง โดยทั่วไปวางอยู่เหนือแป้นเสา มีรูปร่างคล้ายหัวพญานาค
ภายในอุโบสถ ตามปรกติมีพระประธานองค์หนึ่ง นอกจากนั้นยังอาจมีพระพุทธรูปอื่น ๆ และพระสาวกประกอบอีกตามสมควร
พระประธานนิยมสร้างเป็นปางมกรวิชัยหรือปางสมธิ ประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์ ที่มีลวดลายลงรักปิดทองประดับกระจากสวยงาม **รัตนบัลลังก์**
นี้อาจตั้งอยู่บนฐานใหญ่อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า **ฐานชุกชี**

ถัดจากพระประธานลงมามักจะมีส่วนที่ยกพื้นจากพื้นอุโบสถ เพื่อเป็นที่นั่งของสงฆ์ เรียกว่า **อาสน์สงฆ์** เพราะเป็นธรรมเนียมว่า
พระสงฆ์ต้องนั่งสูงกว่าบุคคลธรรมดา

ผนังของอุโบสถ นิยมเขียนภาพประดับ เรียกว่า **จิตรกรรมฝาผนัง** ซึ่งมักจะเป็นภาพเกี่ยวกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา และมีประ
เพณีที่ยึดถือกันเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมาว่า ผนังด้านหลังของพระประธานนิยมเขียนภาพเกี่ยวกับเรื่องไตรภูมิ ผนังด้านหน้าพระประธานนิยม
เขียนภาพมารผจญ ผนังด้านข้างทั้ง ๒ ด้าน ส่วนมากจะเขียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาตามความนิยมของแต่ละยุคสมัย แตกต่างกันไปแต่ละ
อุโบสถ โดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่เรื่องจากมุมใดมุมหนึ่งของอุโบสถ แล้วเขียนเวียนขวาคตามเข็มนาฬิกาไปตามผนังจนเต็ม หรือจะเริ่มตั้งแต่ด้านหลัง
หรือด้านข้างพระประธานทั้ง ๒ ซ้ำ โดยดำเนินเรื่องติดต่อกันออกมาจนสุดผนังด้านหน้า

บานประตูและบานหน้าต่าง ส่วนใหญ่นิยมตกแต่งด้วยลายรดน้ำ ลายปั้นแกะสลักลายเขียนสี ลายประดับมุก หรืออาจเป็นภาพพรา
บอลและภาพอื่น ๆ

กำแพงแก้ว เครื่องแสดงเขตของอุโบสถหรือวิหาร ก่อเป็นกำแพงไม่สูงมากนักรูปแบบของกำแพงไม่สูงมากนักรูปแบบของกำแพงแก้ว
จะแตกต่างกันตามแต่ละยุคแต่ละสมัยของสถาปัตยกรรม และมีทั้งกำแพงโปร่งและกำแพงที่ลักษณะของกำแพงแก้ว คือ สันกำแพงทำเป็น
บัวหลังเจียด ต่ำลงมาเป็นหน้ากระดาน เลื่อนลวดบัวหางย ตัวกำแพง และส่วนที่เป็นฐานมีเส้นลวด บัวคว่ำ หน้ากระดาน

สีมา เครื่องหมายบอกเขตอุโบสถทั้ง ๘ ทิศ ที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ โดยแยกออกเป็นเขตต่างหากจากเขตบ้าน เรียกว่า
วิสูตรคามสีมา ไปสีมากส่วนใหญ่เป็นแผ่นหินยอกคล้ายรูปกลีบบัว โดยทั่ว ๆ ไปมักจะสร้างจุ่มครอบใบสีมาไว้

2. วิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่กับอุโบสถ เพียงแต่ไม่มีพัทธสีมาและตามปรกติมิได้ใช้เป็นที่พักสังฆกรรม บางแห่งอาจใช้เป็นที่พัก
พิธีกรรมทางศาสนาและแสดงธรรมโปรดประชาชนด้วย ลักษณะรูปแบบของวิหารแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัยและแต่ละท้องถิ่น
คติการ สร้างวิหารในประเทศไทย นั้นสันนิษฐานว่าเริ่มตั้งแต่สมัยทวารวดีเป็นต้นมา (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 - 13) โดยแต่เดิมนั้น
"...วิหาร สำหรับเป็นที่ประชุมสงฆ์และสัพบุรุษ..." เพื่อ "...ใช้เป็นที่พักพระราชาเพราะเช่นนั้นพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้สร้างวิหารเสมอ..." ซึ่งเป็นหลักฐาน
ด้านโบราณคดีตามรายงานของกรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ. 2507 ที่วัดโลกโมไคเจน จ. นครสวรรค์

ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 13 สถาปัตยกรรมในไทยตอนกลางโดยเฉพาะวิหารแสดงถึงอิทธิพลจากบองจะชัตเจน เช่นที่ คูบัว ราชบุรี อัน
เนื่องมาจากศิลปกรรมจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียแต่สมัยจากนั้นรูปแบบสถาปัตยกรรมก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอม ซึ่งนิยมสร้าง
ปราสาทเป็นหลักประธานของเทวสถาน

ครั้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 วิหารยังคงมีความสำคัญควบคู่กับเจดีย์เช่นเดิม ในภาคกลางจะสร้างพระปรางค์เป็นหลัก
ของวัดมี ระเบียบล้อมรอบ วิหารจะตั้งอยู่ด้านหน้าที่ย้ายระเนนล้าเข้าไปและมีบันไดเชื่อมกับระเบียงเจดีย์นั้น เช่น วัดมหาธาตุยุพราช ต่อมาพุทธ
ศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ แพร่หลายมาทางอาณาจักรสุโขทัยและล้านนา วิหารจะใหญ่ขึ้นสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปประธานของวัด โดยที่วิหาร **ด้านการค้า**

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จะตั้งอยู่หน้าstup แรก ๆ จะไว้หลังคาเชื่อมต่อกับระเบียงหรือบันไดทางขึ้นสูงที่สุดรูป ช่วงหลังจึงแยกห่างออกมา และในสุโขทัยเริ่มมีการสร้าง
มณฑปด้านหน้า ของมณฑป ด้านหน้าของมณฑปจะเป็นวิหาร เช่น วัดศรีชุมสุโขทัย

ในสมัยอยุธยาตอนปลายวิหารลดความสำคัญ การประกอบสังฆกรรมและศาสนพิธีสำคัญๆ จะทำ ในโบสถ์ แทนที่จะสร้าง มณฑป
ไปกับวิหาร ซึ่งบางวัดอาจจะไม่มี ครั้นล่วงมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์วิหารหมดความสำคัญลงจะใช้ก็เพียงประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ในวัดใหญ่
ๆ เท่านั้นเช่น วัดสุทัศน์เทพวรารามวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยในวัดใหม่ ๆ จะไม่มีวิหาร ถ้ามีก็แต่เพียงเล็ก ๆ สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป , รูปเคารพเท่านั้น

ฐาน ฐานของวิหารโดยทั่วไปนั้นจะมีลักษณะแบบเดียวกับฐานของอุโบสถ

และมีหลายรูปแบบแล้วแต่ลักษณะของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ส่วนวิหารของสถาปัตยกรรมล้านนาจะมีลักษณะเป็นฐานเรียบ ๆ ไม่สูงนักเป็นแบบ
ที่เรียกว่า **ฐานเขียง**

ผนัง โดยทั่วไปจะมีลักษณะเช่นเดียวกับผนังอุโบสถ แต่ผนังของวิหารในสถาปัตยกรรมล้านนานั้น โดยมากจะมีผนังเฉพาะด้านหลัง
ทางด้านข้างจะเป็นผนังไม่มีเฉพาะตอนบนตอนล่างจะเปิดโล่ง สูงพอที่คนเดินก้มลอดผ่านได้

เสา โดยทั่วไปเป็นเสาทำอิฐและก่อแลง แล้วฉาบปูน มีทั้งเสาสี่เหลี่ยมจัตุรัส เสาสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาเหลี่ยมย่อมุม เสาหกเหลี่ยม
เสาแปดเหลี่ยม และเสากกลม ปลายสุดของเสามีบัวหัวเสาลักษณะต่าง ๆ ตามยุคสมัยของสถาปัตยกรรม ส่วนเสาวิหารของ สถาปัตยกรรม
ล้านนานั้น ส่วนมากจะเป็นเสาไม้ มีทั้งเสาสี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม และกลม ปลายสุดก็มีบัวหัวเสา ตามลักษณะสถาปัตยกรรมล้านนา
หน้าบันและสิ่งตกแต่งหน้าบันวิหารของภาคกลางโดยทั่วไปมีลักษณะเหมือนกับอุโบสถ เช่น ถ้าเป็นแบบหน้าบันปิต (หน้าบันที่มีปีกนก
หรือกันสาดรอบ) สิ่งตกแต่งก็จะมีเฉพาะตรงหน้าบัน หน้าบันจะแกะสลักเป็นลายแบบต่าง ๆ ส่วนวิหารของสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม
รัชกาลที่ ๓ ทำเป็นแบบก่ออิฐฉาบปูน ลายหน้าบันเป็นปูนประดับเครื่องเคลือบแบบเดียวกับอุโบสถในสมัยเดียวกัน หน้าบันวิหารของล้านนา ส่วน
มากจะเป็นไม้ ลักษณะเป็นลูกฟัก และบางทีมีการแกะสลักด้วย ส่วนหน้าบันปิต (หน้าบันที่ไม่มีปีกนก) การตกแต่งก็เหมือนกับอุโบสถโดยทั่วไป
สำหรับวิหารของล้านนานั้น ได้กระจัดฐานพระมีแผงไม้รูปโค้งแกะสลักลวดลายติดอยู่ เรียกว่า กังคิ้ว หรือ ไก่วัว

ทรงหลังคา โดยทั่วไปมีลักษณะเช่นเดียวกับอุโบสถ ยกเว้นวิหารของสถาปัตยกรรมล้านนา ทรงของหลังคางจะมีชายคาลาดต่ำลงมาก
มากกว่าภาคกลาง มักจะมีเพียง ๒ ชั้น การซ้อนของหลังคาวิหารด้านหน้ามี ๓ ชั้น แต่ด้านหลังจะมีเพียง ๒ ชั้นเท่านั้น

ภายในวิหาร บางแห่งจะมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทำนองเดียวกับอุโบสถ เสาภายในมีการเขียนสีและลายลงรักปิดทอง แต่สำหรับ
วิหารของล้านนามีการเขียนภาพหน้ารักปิดทองตามเสา ฝาผนังไม้รอบ ๆ ชื่อ แป กลอน และแผงคอสองด้วย

การประดิษฐาน พระพุทธรูปภายในวิหารนั้น มีวิธีการแบบเดียวกับพระประธานในอุโบสถ คือ พระพุทธรูปจะประดิษฐาน อยู่บน
รัตนบัลลังก์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานชุกชีอีกทีหนึ่ง

รูปแบบและประโยชน์ใช้สอยของวิหาร

ก.วิหารขนาดเล็กหรือขนาดย่อม มีลักษณะเป็นอาคารทึบ ไม่มีช่องแสง สร้างไว้เพื่อทำสมาธิ หรือวิปัสสนากรรมฐาน วิหารขนาดเล็ก
บางหลังมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้วย

ข.วิหารคด วิหารที่มีลักษณะหักข้อคอกอยู่ตรงมุม สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปวิหารคดบางแห่ง มีระเบียงเป็นทางเดินติดต่อ
โดยรอบ

ค.วิหารกุฏิ วิหารขนาดเล็กกว่าวิหารกลาง มีลักษณะเป็นอาคารทึบไม่มีช่องแสง ภายในมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ ใช้ปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐาน

ง.วิหารโถงวิหารโปร่ง ไม่มีฝา ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ที่ด้านสกัดด้านใดด้านหนึ่ง มีโต๊ะประดิษฐานไว้ด้านข้างเช่น ศาลาการเปรียญ

จ.วิหารทิศ วิหารที่สร้างขึ้นประจำทั้ง ๔ ทิศ โดยถือเอาstup เจดีย์ปรางค์ หรืออุโบสถเป็นประธาน มีระเบียงเชื่อมต่อแต่ละวิหาร ทำให้
เกิดลักษณะระเบียงล้อมรอบstupหรืออุโบสถชั้นวิหารทิศนี้ใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปด้วย เช่นวิหารทิศวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ฉ.วิหารยอดวิหารทรงสี่เหลี่ยมหรือจัตุรมุข หลังคามียอด ได้แก่ พระเศวตภูฏาการวิหารยอด ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้เป็นที่
ประดิษฐานพระพุทธรูป

ช.วิหารหลวงหรือวิหารขนาดใหญ่ มักสร้างอยู่ด้านหน้าของสิ่งที่เป็นประธานของวัด มีอุโบสถ เจดีย์ ปรางค์ เป็นอาทิ เช่นวิหารหลวง
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลกวิหารหลวงวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเช่นเดียวกัน

3. ศาลาการเปรียญ

"...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอัครราชกุมารเสด็จ เป็นบริเวณออกไปโยชน์หนึ่งโดยรอบแล้วทรงพระกรุณาให้ช่างจับการสถาปนาเป็นมณฑป
สามพระบรม พุทธบาท แล้วสร้างพระอุโบสถ พระวิหาร การเปรียญตึกกัณฐิสงฆ์เป็นอนุสาวรีย์..."

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นครั้งแรกที่พบหลักฐานการกล่าวถึงสถาการเปรียญในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันห่มกศ สมัยรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ครั้นเสด็จมัสการรอยพระพุทธรูปท่าล่องสระบุรี พ.ศ. 2149 โดยมีมาของคำว่า "การเปรียญ" นี้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าจะมาจากคำว่า "การปูเยียน" หรือ "บาเรียน" ซึ่งเป็นชื่อเรียกกันต่าง ๆ ของหลักสูตรการสวนพระปริยัติธรรมในสมัยอยุธยา

การเรียนการสอนของสงฆ์ในอดีตนั้นไม่มีสถานที่แน่นอนต่อมัจฉาวันสงฆ์มีการขึ้นจึงต้องมีสถานที่เรียนโดยเฉพาะ ต่อมา มีผู้ชี้ว่า ต้องการศึกษาระยะ การเปรียญจึงเริ่มมีบทบาทในการเป็นที่ประกอบกิจกรรมระหว่างพระวาสนกับสงฆ์ เช่น ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น และจากหลักฐานที่ปรากฏในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงเรียกการเปรียญอยู่ อาจเป็นไปได้ว่าการเรียก ศาสนานั้น เป็นภาษาของชาวบ้านที่เรียกกันที่หลังกลายเป็นภาษาราชการก็เป็นได้

คตินิยมในการสร้างการเปรียญ

หลังจากที่การเปรียญเป็นที่ประกอบศาสนกิจระหว่างสงฆ์กับพระวาสนเป็นต้นมา ก็เกิดคตินิยมในการสร้างการเปรียญที่ใหญ่ขึ้น ขณะเดียวกันความสำคัญของวิหารก็ลดลง เห็นได้จากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความสำคัญของการเปรียญจะเทียบเท่าวิหารซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญ ๆ จึงเกิดเป็นวิหารเล็ก ๆ ที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันขณะเดียวกันการเปรียญในพระอารามหลวงหลายแห่งก็มีพระประธานภายใน เช่น วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น

หน้าที่ของการเปรียญในปัจจุบันได้แก่

1. เป็นที่ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำบุญตักบาตร ในวันพระ โดยพระสงฆ์จะแสดงธรรมบนบุษบกธรรมาสน์ เมืองชาวของสงฆ์จัดเป็นโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป
2. อุบาสกอุบาสิกา ใช้เป็นที่ฝึกวิปัสณากรรมฐาน
3. เป็นที่ประชุมประจำหมู่บ้าน
4. เป็นโรงพยาบาล ในภาคอีสานเรียก "หอแหก"
5. เป็นที่สวดอิทธิธรรมศพในกรณีเป็นวัดเล็ก ๆ ต่างจังหวัด
6. เป็นหอสมุดของวัด

คตินิยมเหล่านี้จะพบในแถบภาคกลาง ภาคอีสาน ส่วนทางใต้จะพบไม่มากนัก และทางเหนือก็ไม่ค่อยสร้างวิหารยังคงเป็นอาคารหลักของวัดเช่นเคย

อาคารทางศาสนาที่พระสงฆ์ใช้แสดงธรรม แต่เดิมสถาการเปรียญจะมีลักษณะเป็นศาลากว้าง ๆ สร้างด้วยไม้ มีทั้งชนิดที่มีฝาและไม่มีฝา พื้นที่ใช้สอยด้านข้างด้านหนึ่งยกยاقพื้นสูง ใช้เป็นที่ตั้งพระพุทธรูปและเป็นที่นั่งของสงฆ์ เรียกว่า **อาสนสงฆ์**

ทางด้านสกัดทั้ง ๒ ด้านของสถาการเปรียญ มักมีศาลาขนาดเล็กสร้างขวางอยู่ เรียกว่า **ศาลาขวาง** หลังหนึ่งใช้เป็นที่ตักบาตร ในเทศกาลต่าง ๆ ส่วนอีกหลังหนึ่งใช้เป็นที่เตรียมอาหารถวายพระเมื่อมีงานพิธีต่าง ๆ ลักษณะของสถาการเปรียญดังกล่าวมานั้น ได้ยึดถือมาตั้งแต่โบราณจนเรียกได้ว่าเป็นแบบประเพณีต่อมาเมื่อนิยมสร้างอุโบสถวิหาร และสถาการเปรียญ ให้อยู่ในบริเวณเดียวกันและ มีระเบียบการก่อสร้างเป็นแบบเดียวกัน สถาการเปรียญจึงสร้างด้วยการก่ออิฐถือปูน มีผนัง ผนังทาสี และมีการตกแต่งคล้ายกับอุโบสถและวิหาร โดยให้อุโบสถเป็นประธานวิหาร และสถาการเปรียญชนบทชายชาวหรือหน้าหลัง

4. กุฏิ เป็นอาคารที่พักอาศัยของพระสงฆ์เดิมเป็นเพียงอาคารเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้พอที่พระสงฆ์รูปหนึ่งจะลุกนั่งนอนได้ ต่อมาได้มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์พักอาศัยได้หลายรูป ลักษณะของกุฏิไม่จะเป็นไปตามสถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่น กุฏิของวัดในภาคกลาง มีลักษณะคล้ายเรือนที่พักอาศัยของภาคกลาง คือ เป็นเรือนใต้ถุนสูง อาจแตกต่างกันบ้างตรงที่มีขนาดใหญ่กว่า จำนวนห้องหรือช่วงเสาบงหลังอาจมีถึง ๔ ห้อง ทางเข้าออกของกุฏิส่วนมากจะมีประตูทางด้านยาว ประตูกุฏิบางหลังจะเป็นแบบบานพับยืม ผนังทาสีทั้งแบบฝาปะกน ฝาฉลุพัก และฝาฉลุบัว ด้านหน้าของกุฏิจะมีระเบียบต่อกับชานแสนหรือชานเชื่อมกับกุฏิหลังอื่น หอดัน หรือหอสวดมนต์

ส่วนกุฏิที่ก่ออิฐฉาบปูนแบบตึก ส่วนมากจะเป็นกุฏิของวัดที่อยู่ในเมืองหรือเป็นวัดหลวง ลักษณะโดยทั่วไปเป็นตึกทึบ ใต้ถุนมีผนังเพื่อให้ใช้สอย เนื้อที่ภายในได้ กุฏิแบบนี้จะมีขนาดอย่างน้อย ๓ ห้อง หรือเป็นตึกแถว ถ้าเป็นกุฏิที่อยู่ริมขอบเขตวัดก็จะสร้างเป็นตึกแถวยาวตลอด โดยใช้ผนังด้านนอกเป็นกำแพงวัดไปในตัว เช่น ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ด้านตรงข้ามมหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งมีขอบเขตกำแพงกันอยู่

5. หอดัน หอสวดมนต์ อาคารที่อยู่ในเขตสังฆาวาส โดยมากจะอยู่ในหมู่กุฏิ ถ้าเป็นกลุ่มกุฏิมีฆานอยู่ตรงกลาง หอดัน หอสวดมนต์นี้ก็จะอยู่ตรงกลาง มีชานเชื่อมต่อกับกุฏิ ถ้าหอดันกับหอสวดมนต์แยกเป็น ๒ หลัง ทั้ง ๒ อาคารมีลักษณะเป็นหอโถง ๆ ยกพื้นสูงจากพื้นชานเล็กน้อยพอก้าวขึ้นลงได้ ใช้ประโยชน์เป็นที่ฉันภัตตาหารของสงฆ์ในตอนเช้าและตอนเพลส่วนหอสวดมนต์นั้นใช้เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ ในตอนเช้าและตอนเย็น ในกรณีที่ไม่ใช่ไปทำวัตรสวดมนต์ในอุโบสถทั้งหอดันและหอสวดมนต์บางที่ก็ใช้เป็นที่พักศึกษาเล่าเรียนของภิกษุสามเณรในเวลากลางวันด้วย ในกรณีที่มีบริเวณชานค้ำแคบหอดันและหอสวดมนต์จะสร้างรวมเป็นหลังเดียวกัน โดยชั้นล่างจะเป็นหอดันมีลักษณะโถงเหมือนเดิม ส่วนหอสวดมนต์จะอยู่ชั้นบนมีฝาโดยรอบ เช่น ที่วัดเกาะแก้วภาษาภิราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หอดัน หอสวดมนต์นี้ จะเป็นอาคารหลังเดียวในหมู่กุฏิซึ่งบางที่ก็ตกแต่งหลังคาและรูปทรงให้วิจิตรสวยงามกว่ากุฏิ เช่น หลังคาตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา มีวรายระกา หรือเครื่องลางอย่าง ราชกกัฏซึ่งขึ้นบนและกันสาดชั้นล่างจะมีคันทวยไม้แกะสลักสวยงามรองรับ

6. หอไตร หมายถึงอาคารหรือสถานที่เก็บพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ตนเองซึ่งในสมัยก่อนก็มีชื่อเรียกไปต่าง ๆ นานาเช่น หอพระมณเฑียรธรรม หอพระธรรมมณเฑียร

คตินิยมในการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎกนี้คงมีมาแล้วตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้เริ่มมีการจารึกพระธรรมลงบนวัสดุต่าง ๆ โดยเฉพาะการเขียนพระธรรมลงบนใบลาน ซึ่งกระทำครั้งแรกเมื่อครั้งสังคายนาพระไตรปิฎกในลังกา ราว พ.ศ. 433 แต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงการสร้างที่เก็บแต่อย่างใด จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 7 ตรงกับสมัยพระเจ้ากนิษกะที่ 2 แห่งอินเดียได้โปรดให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 4 ที่เขาสันนาทระ ใกล้แคว้นคันธาระ หรือแคชเมียร์ โดยใช้ภาษาสันสกฤต จารึกพระธรรมคำสอนลงบนแผ่นทองแดงแล้วบรรจุลงหีบศิลาอย่างดี นำไปเก็บไว้ในปราสาท ซึ่งสร้างไว้เก็บพระคัมภีร์โดยเฉพาะนับเป็นครั้งแรกที่กล่าวถึงการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎก

ส่วนในประเทศไทย การเก็บพระไตรปิฎกแต่เดิมคงเก็บไว้ในพระบรมมหาราชวังดังปรากฏในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ 4 (จารึกวัดปรางเมว) ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 44 - 47 ซึ่งกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ราชสีห์ ๒ พระองค์ว่า

"...เมื่อจะทรงผนวชขอศีลนั้นพระบาทสมเด็จพระองค์ศรีสุริยพงษ์คณาพราหมณาธิบดีราชบุรุษเสด็จขึ้น ยกพระหัตถ์อัญชลี นมัสการพระสุพรรณภูมิภการ และพระไตรปิฎกที่เก็บไว้บนราชมณเฑียร กับมหาสามีสังฆราช..."

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่มีการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎกในพระบรมมหาราชวังเช่นกันเรียก "หอพระมณเฑียรธรรม" คงเนื่องมาจากการเก็บพระธรรมคำสอนไว้ในพระราชมณเฑียรนั่นเอง ส่วนการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎกวัดนั้น ตามตำนานกล่าวว่าได้มีการสร้างหอไตร แล้วในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ราว พ.ศ. 2136

สมัยรัตนโกสินทร์ยังสืบทอดคติการสร้างที่เก็บพระไตรปิฎกเหมือนอยุธยาจนสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เก็บพระไตรปิฎกตามวัดมักเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนและนิยมสร้างมากกว่า 1 หลัง เช่นที่วัดพระเชตุพนมณีถึง 5 หลังและเมื่อมีการปฏิสังขรณ์ก็ได้มีจารึกไว้ว่า

"...หอธรรมเก่า สร้างครั้งรัชกาลที่ 1 หลังคา ฝา พื้น บรั๊กหักพัง อิฐปูนร้าวราน แตกสลายทั่วไป โปรดให้สถาปนาสร้างใหม่ทั้งหมด ตรงกลางที่ประดิษฐานพระธรรม ทำเป็นยอดมงกุฎ มีมุข 4 มุข ประดับกระเบื้องเคลือบและกระเบื้องถ้วยสลักสี..."

สืบทอดสมัยรัชกาลที่ 3 การสร้างก็เสื่อมลงแต่ยังไม่สูญสิ้นไปแต่การสร้างและรูปแบบก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากมีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นเล่ม เนื้อที่ในการจัดเก็บกันจึงเล็กลงไม่ต้องเขียนด้วยลายมือ ลงบนใบลานเหมือนแต่ก่อน กลายมาเป็นอาคารอเนกประสงค์มากขึ้น เช่นพระสมุดพุทธศาสนสังคหะ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

จะเห็นได้ว่าความนิยมในการสร้างหอไตรวัดต่าง ๆ มีตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายแล้วซึ่งก็กระจายไปตามภาคต่าง ๆ จึงเกิดรูปแบบที่หลากหลายในแต่ละท้องถิ่นยุคสมัยและปัจจัยในการสร้าง แต่ลักษณะที่ทำให้พอจะทราบว่าเป็นหอไตรได้แก่

- 1. มักจะเป็นอาคารทรงไทยขนาดเล็ก 1 - 2 ห้อง
- 2. ปากุสร้างอยู่ค่อนข้างโดดเด่น
- 3. สร้างอยู่กลางสระน้ำ
- 4. มีประตูทางเข้าด้านเดียว และไม่มียันใดทางขึ้น

ลักษณะของหอไตร อาจจำแนกได้เป็น

1. หอไตรที่เป็นเครื่องไม้ทั้งหลัง

เป็นอาคารขนาดเล็กได้สูง แพนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือเกือบเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสกันมาทั้งป้ 4 ด้านหรือเจาะช่องหน้าต่างด้านละ 1 - 2 ช่อง หรือมากกว่านั้นด้านหน้ามีประตูทางเข้า 1 ประตูมักจะไม่มียันใดขึ้นเวลาใช้จึงนำบันไดมาพาดล้วยกออกเมื่อเสด็จกิจ บางแห่ง กันห้องเฉพาะตรงกลางรอบ ๆ มีระเบียงล้อม หรือขึ้นห้องติดกันใดด้านหนึ่ง ห้องที่เหลือนเปิดโล่ง มีฝาระเบียงเตี้ย ๆ กันหลังคาก็จะเป็นทรงไทยชั้นเดียวหรือลดชั้น มุงกระเบื้อง หน้าบ้านมีช่อฟ้าใบระกาประกอบ สร้างกลางสระน้ำหรือบนพื้นราบ หอไตรบนพื้นราบบางแห่งสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น

หอไตรที่เป็นเครื่องไม้ทั้งหลังหลายสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น

- หอไตรหลังเก่าวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
- หอไตรวัดยาง จังหวัดเพชรบุรี

หอไตรที่เป็นเครื่องไม้ทั้งหลังสร้างบนพื้นราบได้แก่

- หอไตรวัดราชาธิราช กรุงเทพมหานคร
- หอไตรวัดพระพุทธไสยาสน์ (วัดพระนอน) จังหวัดเพชรบุรี

2. หอไตรที่เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้

ชั้นบนเป็นอาคารไม้เหมือนกับหอไตรที่เป็นเครื่องไม้ทั้งหลัง ชั้นล่างก่ออิฐถือปูนเป็นห้องซิม มีทงเข้าด้านข้าง เจาะช่องหน้าต่างสร้างพื้นราบ นิยมสร้างทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่

- หอไตรวัดคงคาราม จังหวัดเพชรบุรี
- หอไตรวัดสระเกศฯ กรุงเทพมหานคร
- หอไตรวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำพูน
- หอไตรวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

3. หอไตรที่เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง มีรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

3.1 หอไตรที่สร้างเป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียว หรือ 2 ชั้น แบบหอไตรเครื่องไม้มีเสารายรับหลังคาที่ทั้งเสากลม และเสาเหลี่ยม ปั้นปูนเป็นบัวหัวเสา หรือเป็นเสาเหลี่ยมไม่มีสวดลายประดับได้แก่

- หอไตรในเขตสังฆวาส วัดพระเชตุพน กรุงเทพมหานคร
- หอไตรวัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร
- หอไตรวัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.2 หอไตรที่สร้างเป็นอาคารทรงมณฑป หลังคาเครื่องยอด ได้แก่

- พระมณฑป วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นอาคารทรงมณฑป มีเสารายและระเบียงล้อมรอบ หลังคาเครื่องยอดซ้อนกัน 7 ชั้น
- หอไตร (ในเขตอุทยาน) วัดพระเชตุพน ซึ่งรัชกาลที่ 3 ทรงสถาปนาเป็นอาคารทรงมณฑป ย่อมุมสิบสอง หลังคาทรงมณฑปมีมุข 4

มุข

3.3 หอไตรที่สร้างเป็นปราสาทยอดปรางค์ ได้แก่

- หอไตรที่วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นปราสาทยอดปรางค์ มีมุข 4 มุขทางเข้า 2 ทาง คือทางมุขหน้า และมุขหลัง

นอกจากนี้แล้วยังมีหอไตรรูปแบบต่าง ๆ อีกซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามความนิยมของท้องถิ่น และผู้สร้างอาคารที่เก็บพระไตรปิฎก เอกสาร หนังสือ และสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

สถานที่ตั้งของหอไตรส่วนมากจะอยู่ในเขตสังฆวาสเพื่อสะดวกแก่พระสงฆ์ที่จะใช้และดูแลรักษา อาจจะเป็นอาคารโดดๆ หรือมีทางเชื่อมกับหมู่กุฏิได้ และเพื่อให้ปลอดภัยจากมอด ปลวกและแมลงอื่นๆ หอไตรบางหลังจึงตั้งอยู่ในสระน้ำ

หอไตรมีทั้งที่สร้างด้วยไม้และก่ออิฐบาปน หอไตรไม้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคแต่ละสมัยไม่แตกต่างกันนัก แต่สำหรับหอไตรปูนจะมีลักษณะแตกต่างกันอย่างเด่นชัด

พื้นที่ใช้สอยของหอไตรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ยกพื้นสูงเป็นที่เก็บพระธรรม อาจมีชั้นวางหนังสือติดผนังหรือเป็นห้องสำหรับตั้งตู้พระธรรมโดยมีประตูเข้าออกหรือหน้าต่างพอสมควร ส่วนพื้นที่ใช้สอยอีกส่วนหนึ่งได้แก่ ระเบียงโดยรอบ ไม่นิยมทำฝ้ากัน แต่อาจทำชายคายื่นออกมาหรือทำแผงรูปต่างๆระหว่างเสาตอนบนเพื่อบังแดดฝนและอาจมีราวลูกกรงกันเป็นขอบเขต

ผนังของหอไตรชนิดไม้มีทั้งที่เป็นผนังไม้เรียบ ๆ ไม้มีการตกแต่ง และที่มีการตกแต่งโดยลงรักปิดทอง เขียนลายทองแบบลายกระบวนจีน หรือลวดลายประดับกระฉอกสี ช่องประตูหน้าต่างจะมีการประดับหน้าและซุ้ม รอบระเบียงมีทั้งราวลูกกรงและพนักที่บ ลูกกรงจะเป็นไม้กลึง ส่วนพนักที่บโดยมากจะทำเป็นลูกฟัก ทุกสิ่งล้วนตกแต่งให้งดงาม

สำหรับหอไตรปูน ผนังจะฉาบปูนเรียบ บางหลังมีฉัตรกรรมฝาผนังด้วย ลูกกรงหรือพนักระเบียงทำเป็นปูนก่อทึบ หรือเจาะโปร่งบรรจุลูกกรง ถ้าเป็นสถาปัตยกรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พนักมักจะเจาะแล้วบรรจุกระเบื้องปูเคลือบ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความนิยมในสมัยนั้น

เสาของหอไตรที่เป็นชนิดไม้ทั้งหลัง มักเป็นเสาไม้กลม แม้แต่หอไตรที่สร้างในน้ำ เสาก็เป็นไม้กลมแต่เดิม ต่อมาเมื่อเสายุคก่อน จึงมีการบูรณะเป็นตอม่อคอนกรีตเฉพาะส่วนที่อยู่ในน้ำ แล้วต่อด้วยเสาไม้ของเดิม มีหอไตรบางหลังที่เสากระเบียงเป็นเสาไม้สี่เหลี่ยม แต่ก็มีการย่อหรือตกแต่งเหลี่ยมเสาให้สวยงามเป็นพิเศษ หอไตรไม้บางหลังมีระบบโครงสร้างที่น่าสนใจมาก กล่าวคือ มีเสาประธานหรือเสาของส่วนที่เป็นพื้นตั้งตู้พระธรรมเท่านั้นที่ปักลงดิน ส่วนเสากระเบียงที่อยู่รอบ ๆ จะตั้งอยู่บนคอตที่ยื่นออกมาจากเสา ดังนั้นเมื่อมองดูจะเห็นว่าส่วนที่เป็นพื้นระเบียงยื่นลอยออกมาโดยรอบ ส่วนเสาของหอไตรปูนจะเป็นเสาก่ออิฐบาปนสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ เหลี่ยมเสาดูตกแต่งเป็นรูปต่าง ๆ สวยงาม

7. หอระฆัง สิ่งก่อสร้างสำหรับใช้แขวนระฆัง แต่เดิมระฆังจะแขวนไว้ในบริเวณกุฏิ หอฉัน หรือหอสวดมนต์ ต่อมาได้สร้างอาคารสำหรับแขวนระฆังไว้ต่างหาก โดยมักทำเป็นอาคารสูงเพื่อให้เสียงกังวานไปได้ไกล พื้นที่ยอดระฆังไม่กว้างมากนัก มีระเบียงรอบที่แขวนระฆัง และมีบันไดขึ้นลง โครงสร้างของหอระฆังมีทั้งที่เป็นไม้และก่ออิฐถือปูน หลังคามีหลายแบบ เช่น แบบจัตุรมุข แบบมณฑป ซึ่งเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และแบบอื่นที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ เช่น จีน ยุโรป

8. หอกลอง สิ่งก่อสร้างสำหรับตั้งหรือแขวนกลอง แต่เดิมกลอง จะตั้งหรือแขวนอยู่บริเวณกุฏิ หอฉัน หรือหอสวดมนต์ ต่อมาได้สร้างอาคารสำหรับแขวนกลองไว้ต่างหาก โดยทำเป็นอาคารสูง เพื่อให้เสียงกลองดังไปได้ไกล โครงสร้างของหอกลองก็มีลักษณะเช่นเดียวกับหอระฆัง

9. เมรุ สถานที่เผาศพ มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ การเผาศพนั้นจะมีพิธีแตกต่างกันแล้วแต่ท้องถิ่น เช่น เนาไปป่าหรือตามทุ่งนา นอกหมู่บ้าน และเผาตามวัด เริ่มแรกการเผาศพก็เป็นแต่เพียงเอาศพวางบนกองหินแล้วจึงเผา ต่อมาก็ก่ออิฐเป็นแท่งที่เรียกว่า เริงตะกอน ส่วนการเผา ในวัดนั้น เริ่มแรกเป็นเชิงตะกอน ซึ่งมีทั้งแบบมีหลังคาและไม่มีหลังคา ต่อมาบ้านเมืองเจริญขึ้น จึงเกิดมีเมรุที่สร้างด้วยไม้อย่างวิจิตรสวยงาม มีทั้งชนิดสร้างติดที่และถอดเคลื่อนย้ายได้ ส่วนที่ตั้งศพเรียกว่า จิตถาน เมื่อมีพิธีเผาศพจะตกแต่งจิตถานนี้ให้สวยงามเป็นประว่า ๔ เสา คาดด้วยผ้าขาวและประดับเครื่องสด เมื่อการก่อสร้างเจริญขึ้นเมรุจึงได้พัฒนาจากสร้างด้วยไม้เป็นก่ออิฐถือปูน จนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ในปัจจุบัน

10. เจดีย์ ปุชนิยมสถานทางพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นรูปจอมแหบ้าง เป็นเหลี่ยมบ้าง ทรงกลมบ้าง มียอดแหลม ฐานแผ่กว้าง ส่วนใหญ่ ใช้เป็นที่บรรจุพระธาตุหรือสิ่งเคารพต่าง ๆ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์พอจะแบ่งได้เป็น เจดีย์กลม เช่น ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจดีย์เหลี่ยม เช่น ที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน เจดีย์เหลี่ยมย่อมุม เช่น ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และตามลักษณะพิเศษของแต่ละท้องถิ่น เจดีย์อาจเรียกชื่อตามที่ตั้งและความสำคัญ เช่น เจดีย์ประธาน คือ เจดีย์ขนาดใหญ่ที่เป็นประธานของวัดหรือประธานของเจดีย์อื่น ๆ เจดีย์ทิศ คือ เจดีย์เล็ก ๆ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานเดียวกับเจดีย์ประธาน โดยตั้งอยู่ประจำทิศต่าง ๆ และเจดีย์รายหรือเจดีย์บริวาร คือ เจดีย์ขนาดเล็กที่เรียงราย อยู่ในเขตพุทธาวาส อาจเป็นเจดีย์บริวารของเจดีย์ประธานหรือปูรณภูมิสถหรือวิหารก็ได้

องค์ประกอบของเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม ในสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีลักษณะเป็นรูปจอมแห แบ่งเป็น ๓ ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

ก. ส่วนยอด ได้แก่ เม็ดน้ำค้าง ปลียอด ลูกแก้ว ปลี บัวกลุ่มหรือบัวกลุ่มเถา บัวดลาหรือบัวผ่าละมี เสาทาน และคอฐานยอด

ข. ส่วนเรือนธาตุ ได้แก่ บัลลังก์ องค์ระฆัง และบัวคอเสื้อ

ค. ส่วนฐาน ได้แก่ บัวปากฐานหรือบัวกลุ่ม มาลัยลูกแก้ว ฐานบัว ฐานสิงห์ ฐานหน้ากระดาน และฐานเชิง

ส่วนองค์ประกอบของเจดีย์กลม ในสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งเป็น ๓ ส่วนใหญ่ ดังนี้

ก. ส่วนยอด ประกอบด้วย เม็ดน้ำค้าง ปลียอด ลูกแก้ว ปลี ปล้องโหนด หรือ มาลัยเถา บัวดลาหรือบัวผ่าละมี เสาทาน และคอ

ฐานยอด

ข. ส่วนเรือนธาตุ ได้แก่ บัลลังก์ และองค์ระฆัง

ค. ส่วนฐาน ได้แก่ บัวปากฐาน มาลัยลูกแก้ว ฐานบัว ฐานหน้ากระดาน และฐานเชิง

ลักษณะทางของเจดีย์ขึ้นอยู่กับศิลปะวัฒนธรรมแต่ละถิ่นและลักษณะของสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัย

11. พระปราสาท ปุชนิยมสถานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเจดีย์ชนิดหนึ่งพัฒนามาจากปราสาทหรือปราสาทของขอม แต่มีรูปลักษณะเป็น สถาปัตยกรรมไทย คือ เป็นสิ่งก่อสร้างโดด ๆ ไม่มีอาคารอื่นมาเชื่อมต่อบนปราสาทขอม ปราสาทของไทยส่วนมากมีชั้นยี่ห้านี้ ๔ ด้าน และด้าน หน้าถ้ามีชั้นยื่นออกมามากกว่าด้านอื่น จะมีทางเข้าซึ่งเรียกว่า ซุ้มคูหา เช่น ปราสาทประธานที่สร้าง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นปราสาท บางองค์ มีปราสาทบริวารและปราสาททิศด้วย องค์ประกอบของปราสาทในสมัยรัตนโกสินทร์แบ่งเป็น ๓ ส่วนดังนี้

ก. ส่วนยอด ประกอบด้วย พระมหามงกุฏ (พระปราสาทวิฆเนศวรราชวรากรม) นาคูฐ (ฝึกเพก) จอมไม้เท้า กลิบบนุน รัตประคต

ชั้นอัสดง

ข. ส่วนเรือนธาตุ ประกอบด้วย บัวปลายธาตุ เรือนธาตุ ซุ้มทิศและบางที่มีซุ้มคูหาด้วย

ค. ส่วนฐาน ซึ่งมีลักษณะเป็นชั้น ๆ และตกแต่งเป็นรูปต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น บัวเชิงฐาน เริงบาตรเทพแบบ

เริงบาตรมารแบบ เริงบาตรกระบี่แบบ ชั้นหักซิด ฐานบัว ฐานหน้ากระดาน ฐานสิงห์ และฐานเชิง

12. มณฑป ปุชนิยมสถานทางพระพุทธศาสนา ผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีรูปทรงสูง สร้างด้วยไม้หรือก่ออิฐถือปูนหลังคาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

ทรงจอมแห มณฑปสร้างขึ้นไว้เพื่อประดิษฐานสิ่งเคารพสักการะ เช่น พระพุทธรูป พระพุทธรูปและพระไตรปิฎก องค์ประกอบของหลังคา มณฑปตั้งแต่ยอดลงมา มีดังนี้ ค่ำ พุ่มข้าวบิณฑ์ เม็ดน้ำค้าง ปลียอด ลูกแก้ว ปลี บัวกลุ่ม เหมบัลลังก์ องค์ระฆัง บัวคอเสื้อ ซุ้มรั้งไก่อ ซุ้มบันแถลง นาคปัก นากมูม หลังคาย่อเกี้ยว ส่วนตัวมณฑปประกอบด้วยบัวปลายธาตุ เรือนธาตุ ซุ้ม ประตูประดับต่าง ๆ และฐานบัว ฐานสิงห์ หรือฐานเชิง

13. กำแพง เครื่องแสดงขอบเขต กำแพงวัดมีอยู่ ๒ ประเภท คือ กำแพงวัดและกำแพงแก้ว กำแพงวัดเป็นเครื่องแสดงขอบเขตของวัด

เป็นกำแพงสูง ก่ออิฐถือปูน มีความแข็งแรง มีทั้งทึบและโปร่ง ที่มุมกำแพงอาจย่อมุมมีหัวเม็ดประดับบนเสา ส่วนกำแพงแก้วเป็นเครื่องแสดง ขอบเขตของอุโบสถหรือวิหารไม่สูงมากนัก ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้ออุโบสถ ลักษณะของกำแพงทั้ง ๒ ชนิดนี้จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ การออกแบบ ความนิยม และสมัยของสถาปัตยกรรม

14. ศาลาราย อาคารขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นศาลาโล่ง ๆ ไม่มีฝา หน้าหรือลูกกรง สร้างเป็นหลัง ๆ เรียงรายรอบอุโบสถวิหาร มีทั้งที่อยู่ใน

กำแพงแก้ว เช่น ที่วัดโปรดกาศเชษฐาราม และอยู่นอกกำแพงแก้ว เช่น ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ศาลารายบางวัดสร้างอยู่ติดกับกำแพง

แก้วด้านใน โดยให้กำแพงแก้วเป็นฝาผนังหนึ่ง เช่น วัดราชโอรสาราม วัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร ศาลารายนี้ยกพื้นสูงประมาณ ๔๕ ซม.

หรือสูงขนาดคนนั่งห้อยเท้าได้ สร้างไว้เพื่อนั่งพักคอยก่อนที่จะเข้าทำพิธีในอุโบสถวิหาร เป็นที่นั่งพักผ่อน หรือนั่งสวนมนต์ในบางโอกาส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำออกจำหน่าย หรือทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

15. **ศาลาลอย** อาคารขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นศาลา ๒ ชั้น โดยใช้กำแพงวัดเป็นผนังชั้นล่างด้านหนึ่ง ชั้นล่างทึบ มีประตูเป็นทางเข้าออก มีหน้าต่างหรือช่องแสงพอสมควร ชั้นบนมีลักษณะโล่ง ๆ ไม่มีผนัง แต่มีราวลูกกรงหรือพนักโดยรอบ ประโยชน์ใช้สอยแต่เริ่มแรกคงเป็นที่สำหรับเลี้ยงภัตตาหารหรือเป็นที่แสดงธรรม เช่น วัดมเหยงคณ์ วัดราชบพิธ วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพมหานคร

16. **ศาลาท่าน้ำ** อาคารขนาดเล็ก สร้างอุโบสถไว้สำหรับวัดที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นทางสัญจรที่สำคัญ ลักษณะเป็นศาลาโล่ง ๆ มีทางเดินผ่านกลางเพื่อไปยังบันไดท่าน้ำ ทางเดินนี้จะยกสูงเพื่อให้เดินได้สะดวกในฤดูน้ำหลาก พื้นศาลาทั้ง ๒ ข้างยกสูงเป็นที่นั่งพื่อห้อยเท้าได้และมีพนักล้อม ปลายสุดของทางเดินจะมีบันไดสำหรับขึ้นลงท่าน้ำ เช่น วัดระฆังโฆสิตาราม วัดนางนอง กรุงเทพมหานคร

17. **ศาลาดิน** สิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก สูงจากพื้นดินเพียงเล็กน้อยสร้างเป็นหลังเดียวโดด ๆ เช่น ที่วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรืออาจสร้างโดยใช้กำแพงวัดเป็นผาด้านหนึ่ง เช่น ที่วัดไพศยนต์พลเสถียร จังหวัดสมุทรปราการ บางวัดใช้กำแพงแก้วเป็นผาด้านกลาง ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน เช่น ที่วัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร หรือสร้างคร่อมกำแพงแก้วโดยมีประตูอยู่ตรงกลาง เช่น วัดโสมนัสวิหาร วัดหนึ่ง กรุงเทพมหานคร วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี

18. **พลับพลาเปลื้องเครื่องหรือศาลาเปลื้องเครื่อง** อาคารขนาดเล็กสร้างติดอยู่กับกำแพงวัดหลวงที่สำคัญบางวัด เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

ด้านนอกพลับพลาจะมีมียาตราสำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นไปเปลื้องเครื่องทรง ดั้งมีหลักฐานแสดงความสำคัญของพลับพลาเปลื้องเครื่องว่า

“...ภายในพลับพลาเปลื้องเครื่องที่สร้างไว้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานผ้าพระกฐิน ราชประเพณีดังกล่าวนี้มีว่า พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินมาโดยทางสถลมารค จะทรงฉลองพระองค์ด้วยชุดติยราชภูษิตานภรณ์ ทรงสวมพระมหามงกุฎที่เรียกว่า พระชฎามหากฐิน ประทับบนพระราชยาน มีพนักงานเจ้าหน้าที่หามมาเทียบที่ภายในพลับพลาเปลื้องเครื่องชุดติยราชภูษิตานภรณ์ แล้วแต่งพระองค์ใหม่ เสร็จแล้วเสด็จนำผ้าพระกฐิน ไปพระราชทานแก่พระสงฆ์ในพระอุโบสถ ดังนั้นจึงเรียกกันว่า พลับพลาเปลื้องเครื่อง...”

หรือพระพุทธรูป แต่ในสมัยหลังต่อมาใช้เรียกสิ่งก่อสร้างที่มีรูปทรงคล้ายสถูปแต่ไม่ได้รับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือพระธาตุผู้สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งน่าจะจัดเป็นอนุสรณ์สถานตั้งในปัจจุบัน นั่นเอง และในประเทศไทยเรียกสั้น ๆ ว่า เจดีย์ หรือ เจดีย์

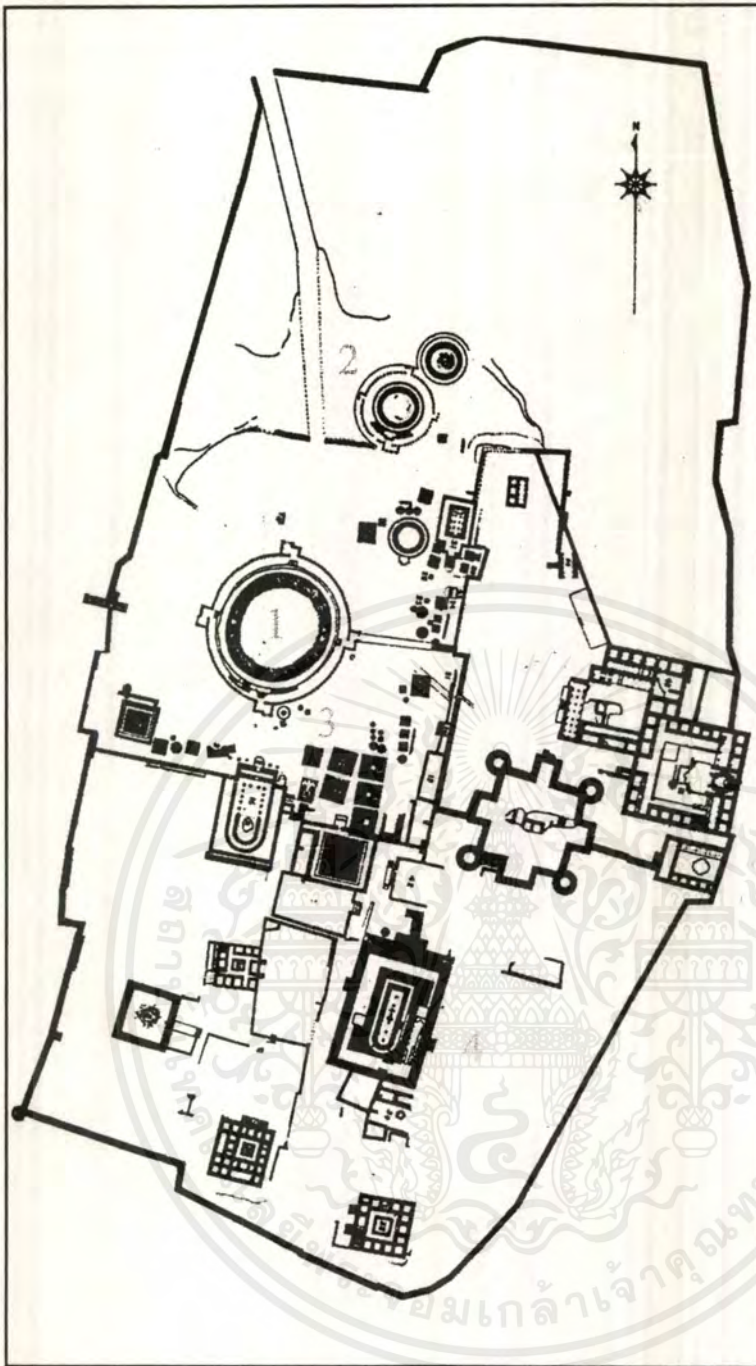
ความเป็นมาของพุทธสถาน

"พุทธสถาน" เป็นคำที่มีความหมายในตัวเองอย่างเด่นชัด คือหมายถึงอาคารสถานที่ที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา ถ้าหากอาคารสถานที่ต่าง ๆ นั้นสร้างขึ้นอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน มีกำแพงล้อมรอบ กำหนดเขตที่แน่นอนแล้ว เราเรียกว่า "วัด" นั่นเอง

ปัจจุบัน "วัด" โดยทั่วไปจะประกอบด้วยอาคารต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกเฉพาะอันเป็นสื่อให้ทราบถึงหน้าที่ของอาคารนั้น ๆ ที่รวมกันคือ โบสถ์ วิหาร สิม่า หอไตรศาลาการเปรียญและกุฏิ เป็นต้น อาคารแต่ละประเภทนี้มีวิวัฒนาการทางลักษณะศิลปกรรมตามแต่รูปแบบโดยเฉพาะ โดยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยเป็นพื้นฐาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- 1 MAHASTUPA
- 2 STUPA III
- 3 TEMPLE 17
- 4 TEMPLE 40

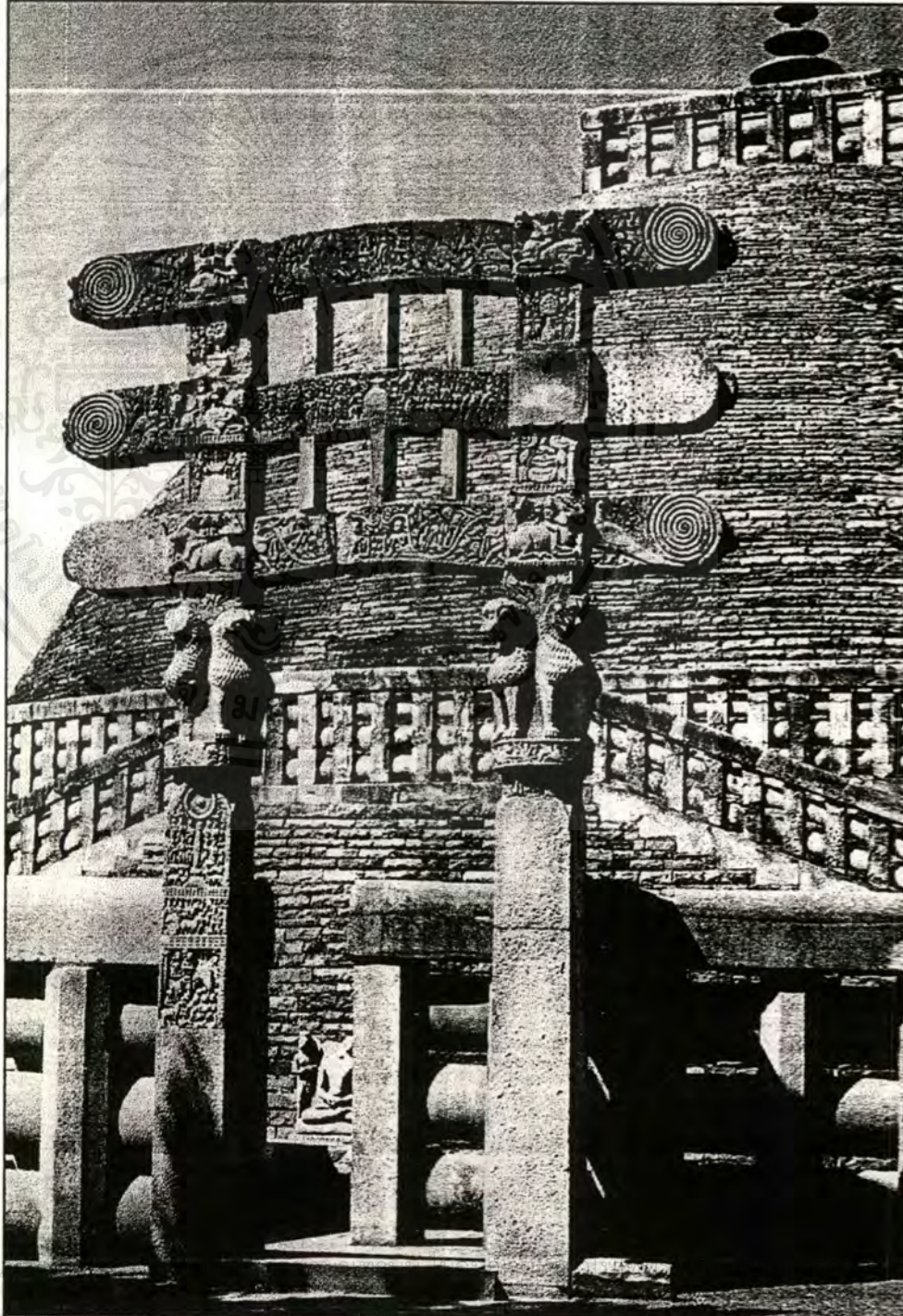
๑. มหาสถูป
 ๒. สถูปที่ ๓
 ๓. วัดที่ ๑๗
 ๔. วัดที่ ๔๐

สถูปสาญจี ศิลปะอินเดียโบราณ
 พุทธศตวรรษ ๓
 ต้นแบบของสถูปทรงกลมในพระพุทธรูป

เอกสารนี้
 ไม่ควร
 ไม้กรณ

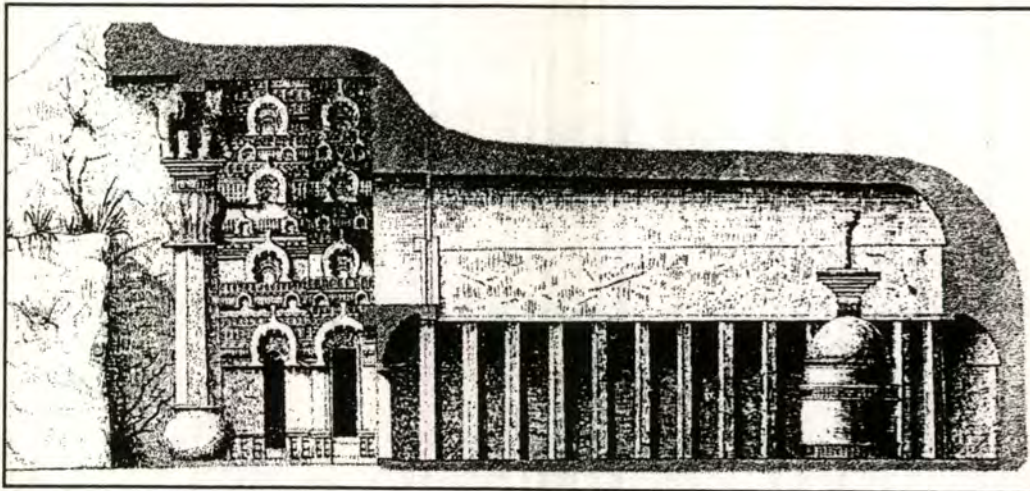
ซุ้มประตูทางเข้าทิศใต้ของสถูปสาญจี
มีการเล่าเรื่องพุทธประวัติด้วยงานประติมากรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวน

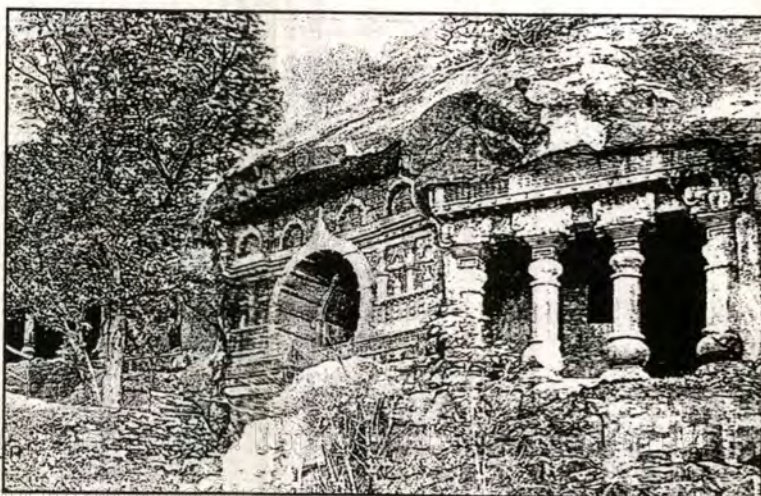
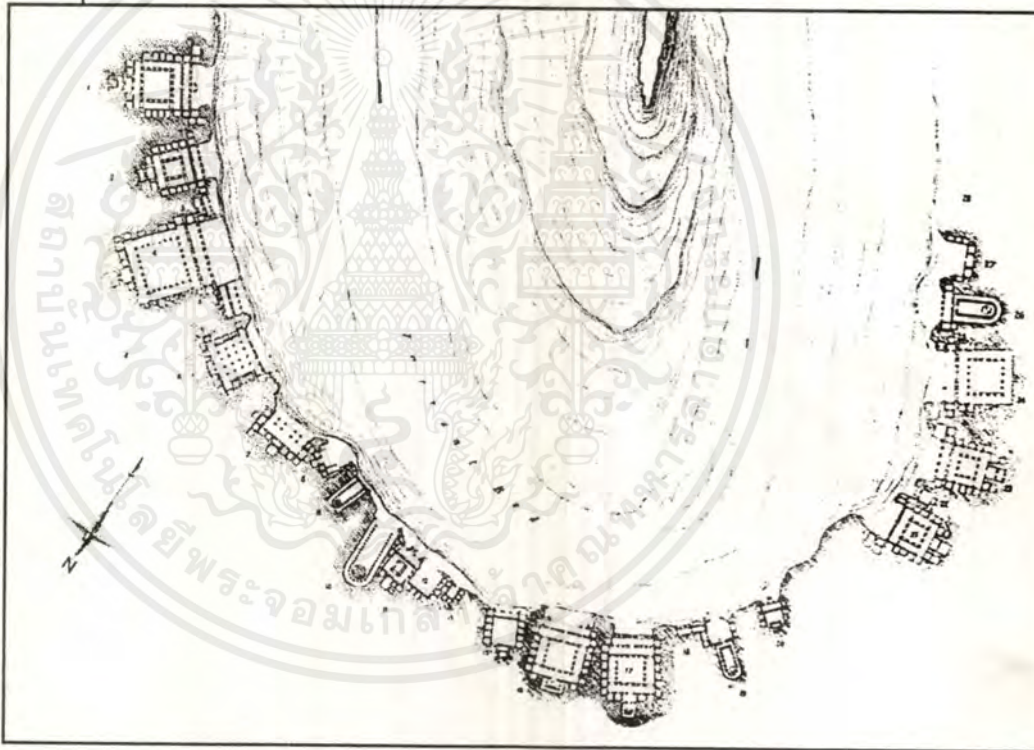
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้ง

ห้ามเผยแพร่เปลี่ยนแปลงเนื้อหา และตัดย่นอย่างจงใจของเอกสารทุกแห่ง

Bedse , chaitya-griha ; section

Ajanta , site plan

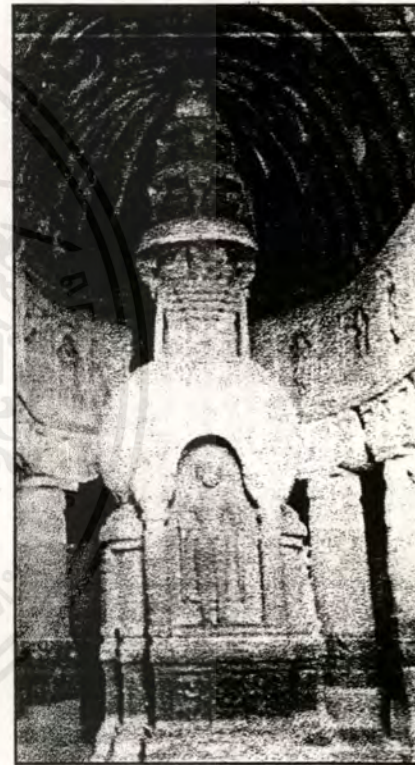
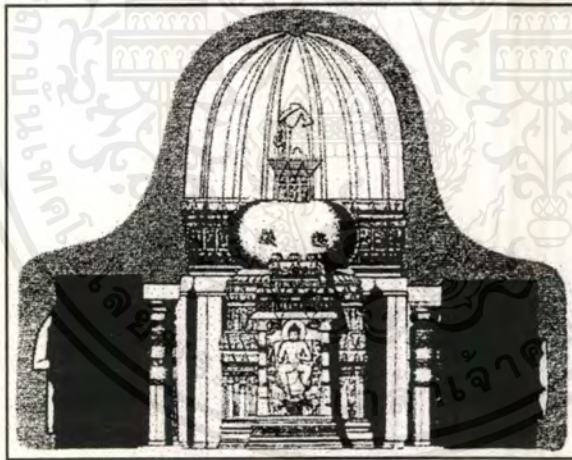

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งาน
 ไม่ว่าการณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

Nasik , Pandulena ; facade

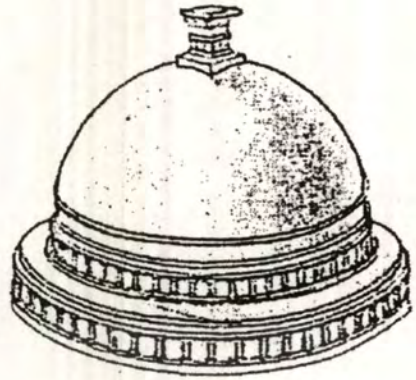
ศาสนสถานที่ถูกขุดไปในภูเขาของถ้ำชันตะ
ศิลปะอินเดีย ราชวงศ์คุปตะ
พุทธศตวรรษ 8-10

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สั

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมีเหตุดบแปลงเนื้อหาและตองอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกคร้งที่มการนาเบไซ

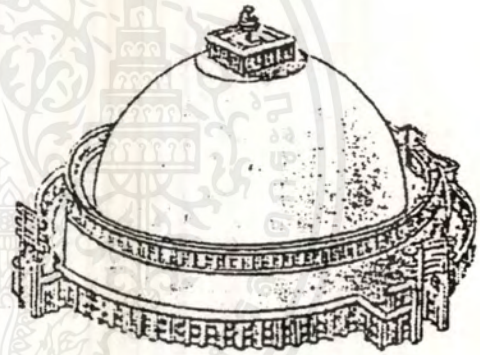
วิวัฒนาการของสถูป

สถูปมานิภอล ปิณฺฑาฬ พุทธศตวรรษที่ 7-8

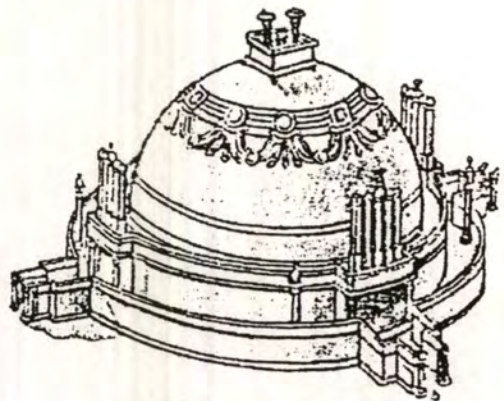
สถูปการติ พุทธศตวรรษที่ 3-5

สถูปสำญจี พุทธศตวรรษที่ 5

สถูปอชันดา พุทธศตวรรษที่ 11

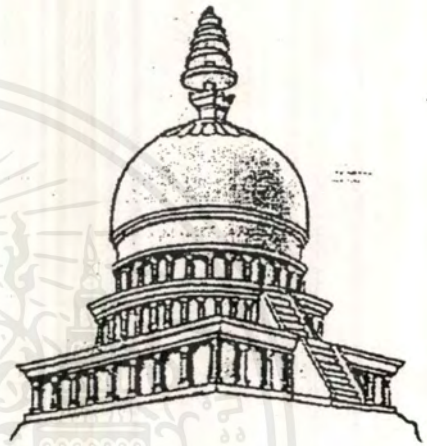

สถูปอมราวดี พุทธศตวรรษที่ 8

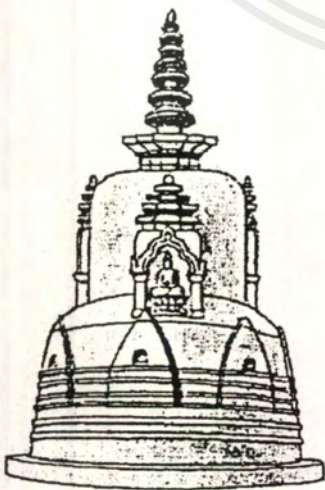
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถูปมัญจาคีรี แคว้นลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 11

สถูปพ่อ-คาวัว ในสวีต ปากีสถาน พุทธศตวรรษที่ 7 - 8

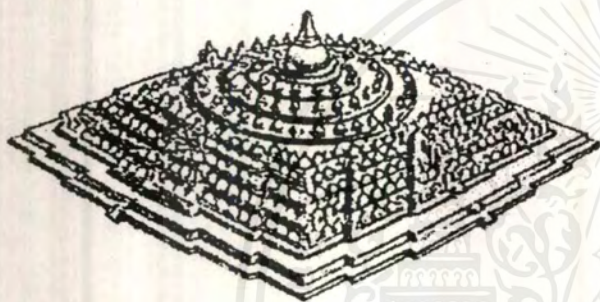

สถูปธรรมเมท ที่สำราญ พุทธศตวรรษที่ 11

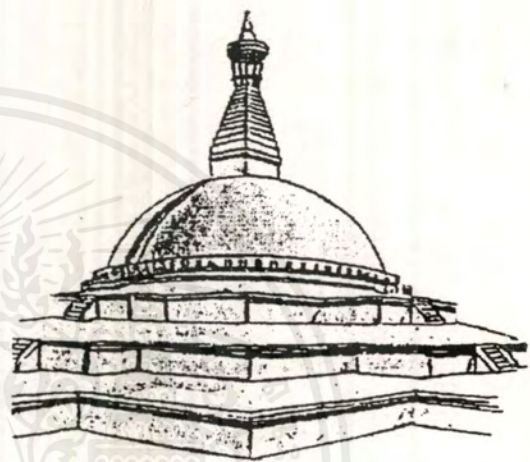

สถูปปาราม อนุราชปุระ ดังกา พุทธศตวรรษที่ 6 - 8

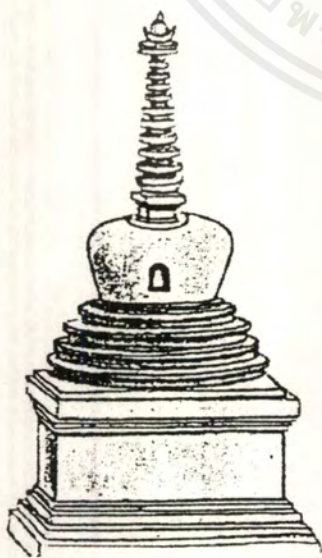
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

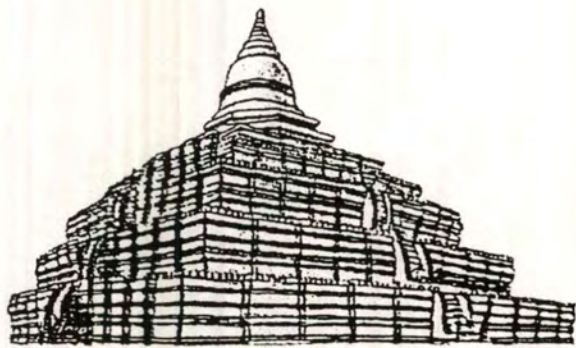
สถูปบุโรพุทโธ ชาว พุทธศตวรรษที่ 13 - 14

สถูปไพธินาถ เนปาล

สถูปไซเคน ธิเบต

สถูประเวสันคอร် พุกาม พม่า พุทธศตวรรษที่ 17

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 10 -16)

ทวารวดีช่วงแรก ๆ มีเมืองอุทองเป็นเมืองท่าสำคัญซึ่งเกิดจากการประกอบขึ้นมาจากชนเผ่า จากทางตะวันออกของลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตะวันออกเฉียงเหนือจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังปรากฏร่องรอยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งพัฒนามาจากความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าความเชื่อที่ยังส่งผลสืบเนื่องไปถึงสมัย สุโขทัย

พุทธศาสนาก็เป็นหนึ่งความเชื่อที่มีอยู่ในประชาชน และเป็นแก่นของทวารวดี ขณะที่กษัตริย์ยังอิงอยู่กับฮินดู การปะทะสังสรรค์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่ออันต่างนิกายเช่นนี้มีใช้การหักล้างเพื่อทำลายแต่กลับสะสม หลอมหลอมข้ามเวลายาวนานจนอยู่ในแบบแผนของศิลปะทวารวดีโดยเฉพาะที่โดดเด่น ดังจะเห็นได้จากเจดีย์จุลปะโทนและเจดีย์วัดพระเมรุที่เห็นได้ชัดเจนจาก ปรากฏการณ์นี้ ขณะเดียวกันก็เกิดเมืองนครปฐมและคูบัวขึ้น ความสำคัญของอุทองในฐานะเมืองท่า พร้อมกับบทบาทของผู้นำในวงจรรวบรวมของน่านน้ำเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ตอนล่างก็เริ่มลดลง พุทธสถานที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทรบกันในชื่อศิลปะทวารวดีซึ่งอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10 - 14 โดยสืบทอดจากวัฒนธรรมพูนัน จากจารึกความว่า ศรีทวารวดีศรวณนยะ แปลว่า บุญกุศลของพระราชาศรีทวารวดี อย่างไรก็ตามชื่อของศรีอุทองนั้นก็เรียกกันเต็ม ๆ ว่า กรุงทพทวารวดีศรีอุทอง ซึ่งทำให้เชื่อว่า ทวารวดี น่าจะเป็นชื่อรัฐใหญ่ มีอำนาจมาก่อน

สถาปัตยกรรมทวารวดี

พุทธสถานในยุคนี้ ปรากฏร่องรอยทั้งในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่องรอยของอาคารที่ก่ออิฐถือปูนมีปรากฏเหลือเพียงฐานนั้น ไม่สามารถเดาถึงระเบียบของการวางผังสร้างอาคาร หรือวัดได้อย่างเด่นชัด เพราะพบเป็นฐานอาคารกระจายโดยไม่มีขอบเขต บางแห่งมีเพียงแท่นเดียว เช่น วัดพระเมรุ และที่จุลปะโทน บางแห่งมีส่วนฐานอาคารกระจายอยู่หลายแห่งในบริเวณที่ไม่ห่างกันมากนัก เช่น ที่บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

สถาปัตยกรรม

อาคารอาคารที่พบเข้าถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ มีรายละเอียดต่างกัน 13 แบบซึ่งสรุปรูปแบบอย่างกว้าง ๆ ของฐานสถาปัตยกรรมได้ 4 แบบ

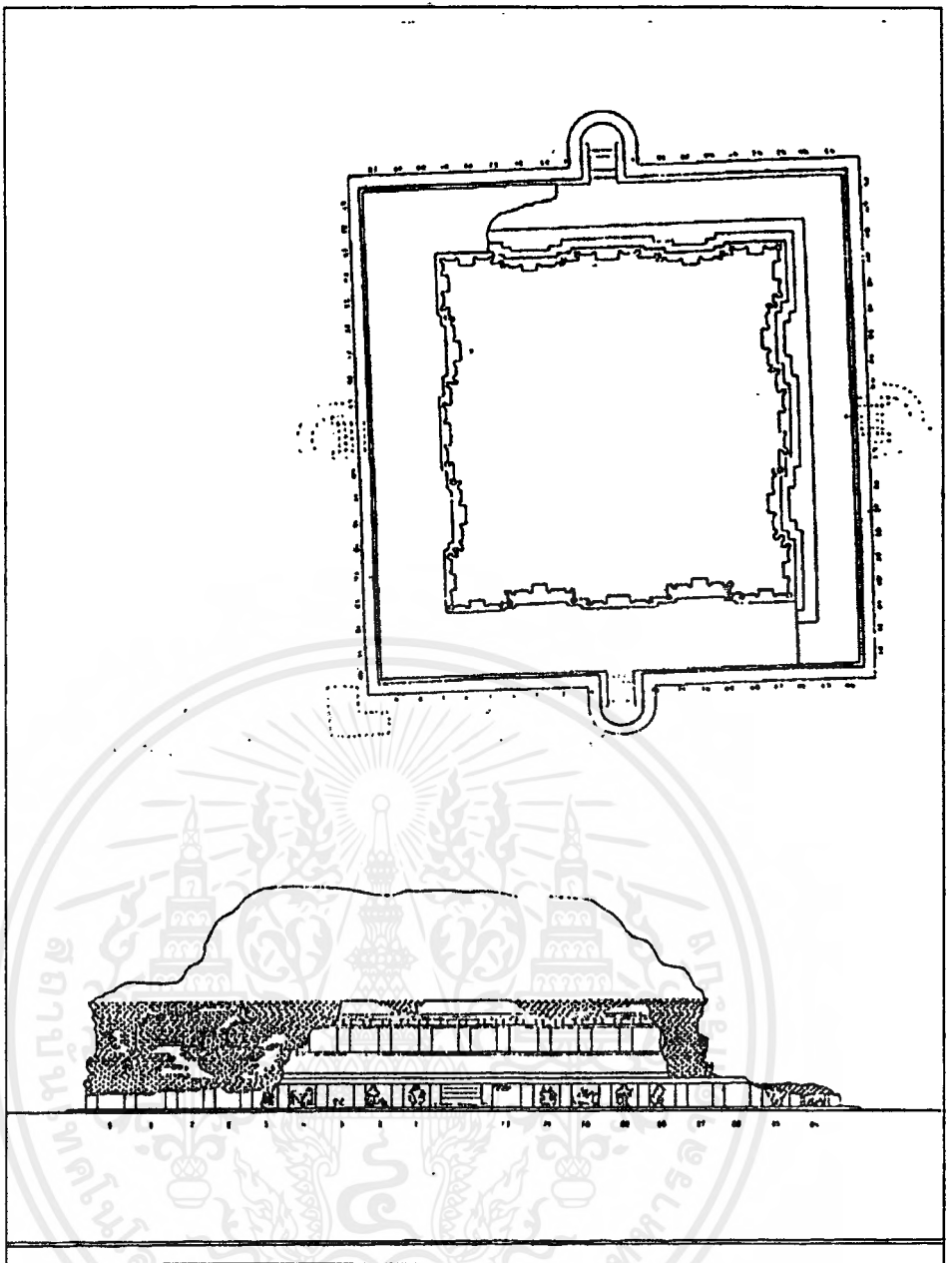
1. ฐานรูปวงกลม
2. ฐานรูปสี่เหลี่ยม
3. ฐานรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม
4. ฐานรูปแปดเหลี่ยม

ตามฐานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ พบร่องรอยวางแท่นมีกำแพงเป็นช่อง ๆ และประดับภาพเล่าเรื่องชาดกต่าง ๆ โดยรอบภาพเล่าเรื่องทำด้วยดิน และปูนปั้น ซึ่งสามารถศึกษาเปรียบเทียบได้ลักษณะสถาปัตยกรรมของอินเดียในสมัยราชวงศ์คุปตะได้ คือมีองค์สถาปัตยกรรมตั้งอยู่บนฐาน และประดับยอดสถาปัตยกรรมด้วยทิวการและฉัตร ซึ่งมีกำแพงขึ้นส่วนขององค์สถาปัตยกรรมและยอด ที่ทำด้วยแผ่นหิน แผ่นศิลาแดง และดินเผาห้องหังจารึกกถา เขมรมา โดยรอบองค์สถาปัตยกรรม ทำให้ทราบว่าเป็นส่วนของสถาปัตยกรรมที่เป็นพุทธสถาน

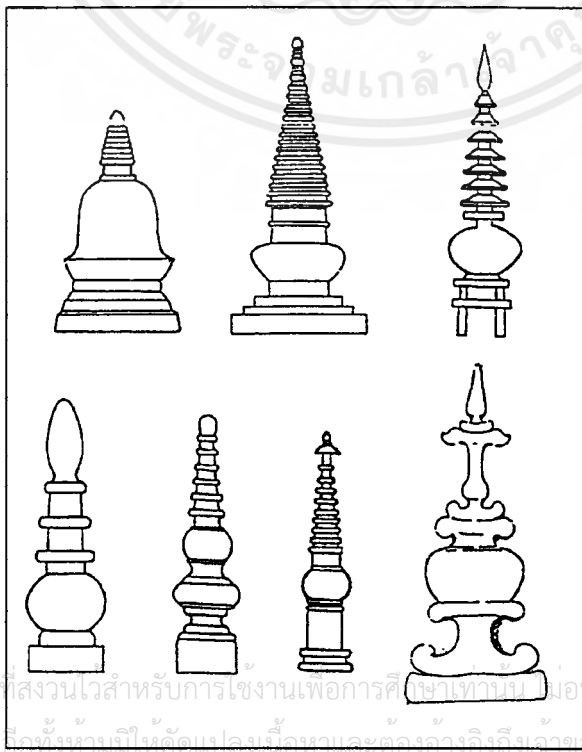
การศึกษาฐานสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทำให้ทราบรูปแบบลักษณะฐานสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดี ที่วิวัฒนาการสืบทอดกันมา และเป็นแบบอย่างให้กับศิลปกรรมในยุคต่อมาด้วย คือ

1. สถาปัตยกรรมรูปวงกลมจัดว่าเป็นแบบเก่าที่สุดที่นำจะรับรูปแบบมาจากมหาสถาปัตยกรรมของอินเดียฐานสถาปัตยกรรมที่มีรูปวงกลมปรากฏที่อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ลักษณะการก่อสร้างโดยใช้ดินแดงอัด ไม่ใช้วัสดุประเภทอิฐหรือศิลาแดงก่อตั้งเช่นฐานสถาปัตยกรรมที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ใช้อิฐก่อ
2. สถาปัตยกรรมรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งน่าจะก่อองค์สถาปัตยกรรมเป็นรูปวงกลมแต่ถูกทำลายไปหมด ฐานสี่เหลี่ยมที่ปรากฏก่อด้วยอิฐ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก พบที่บ้านโคกไม้เดน อำเภอพุทธศิริหลายองค์ เช่นที่สถาปัตยกรรมหมายเลข 8 หมายเลข 9 หมายเลข 11 หมายเลข 15 และพบที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เช่นที่สถาปัตยกรรมหมายเลข 11
3. สถาปัตยกรรมรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐ มีบันไดทางขึ้นด้านเดียวเช่นที่บ้านโคกไม้เดน พบที่สถาปัตยกรรมหมายเลข 13 ซึ่งมีบันไดทางทิศเหนือ สถาปัตยกรรมหมายเลข 16 มีบันไดทางทิศตะวันออก
4. สถาปัตยกรรมสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ชั้นล่างสุดเป็นรูปสี่เหลี่ยมเรียบ ๆ มีความกว้าง-ยาวชั้นที่ 2 เพราะใช้เป็นลานประทักษิณ ลานรององค์สถาปัตยกรรมชั้นที่ 2 จะทำเป็นช่องโดยแบ่งเป็นระยะ ๆ อันเป็นการออกแบบให้สวยงามยิ่งขึ้น ดังเช่น สถาปัตยกรรมหมายเลขที่ 4 ที่บ้านโคกไม้เดน
5. สถาปัตยกรรมรูปสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น และมีลานประทักษิณโดยรอบ ล้อมด้วยกำแพงแก้ว ฐานสถาปัตยกรรมนี้บันไดยื่นออกมา 3 ทิศ คือทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออกและมีบันไดแยกสองข้างของบันไดใหญ่ด้วย ส่วนด้านทิศตะวันออกกำแพงแก้วถูกตัดออกเป็นช่องประตู หรือสุสานประทักษิณ ดังตัวอย่างเช่น ฐานสถาปัตยกรรมหมายเลข 2 ที่บ้านโคกไม้เดน

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจดีย์จุลประโทน อ.เมือง จ.นครปฐม

สถูปหรรวดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น ผู้ที่นำเอกสารนี้ไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจะถือว่าผิดกฎหมายและต้องรับผิดชอบต่อเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยทริภุญไชย (ราวพุทธศตวรรษที่ 13 หรือ 14 - 17)

ประวัติความเป็นมาของอาคารอาณาจักรเก่าแก่ของล้านนาคือ ทริภุญไชยนี้มีเจดีย์ในจามเทวีวงศ์และชินกมลสิปกรณอย่างละเอียด แต่อ้างอาศัยความเข้าใจการเริ่มต้นของนครแห่งนี้ลำบาก ซึ่งพงศาวดารบันทึกเรื่องราวและทรงกนิยานยั้ไว้ศิลปะทริภุญไชยเป็นศิลปะที่ปรากฏในจังหวัดลำพูนปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ ด้วยจังหวัดลำพูนเดิมเป็นที่ตั้งของเมืองทริภุญไชย ซึ่งมีพระนางจามเทวีทรงปฐมกษัตริย์พระนางทรงเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงสุโขทัย (ละโว้) หรือกรุงกัมพูชา ดังนั้น ศิลปกรรมของทริภุญไชยจึงเป็นศิลปกรรมที่สืบทอดไปจากศิลปะทวารวดีที่สุโขทัย และเมื่อมีการติดต่อกับอาณาจักรพุกามในประเทศพม่าและยังมีสัมพันธ์กับทางกรุงละโว้ศิลปะของทริภุญไชยจึงผสมผสานทั้งแบบทวารวดีตอนปลายกับศิลปะพุกาม และศิลปะลพบุรีตามแบบขอมโดยมีวิวัฒนาการเป็นระยะ ๆ

สถาปัตยกรรมทริภุญไชย

พุทธสถานที่สำคัญของทริภุญไชย ได้แก่ สถูปมหาศาลที่วัดกู่กุดหรือวัดจามเทวีสุวรรณเจดีย์ (กู่ค่า) และเจดีย์เข็ญยืนในวัดพระธาตุทริภุญไชย จังหวัดลำพูน สถูปสี่เหลี่ยม ที่วัดพญาวัน จังหวัดน่าน นอกจากนี้ยังพบร่องรอยซากฐานอาคารที่เวียงท่ากานจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบโบราณศิลปะทริภุญไชยด้วย ซึ่งทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานอาคารเดิมแบบทริภุญไชย และจากที่พระธาตุทริภุญไชยนั้น ชินกมลสิปกรณรู้สึกซึ่งถือว่าเดิมมีสถูปเก่าแก่อยู่แล้วท่านานว่าเป็นสถูปที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุท่ามาตั้งแต่ สมัยพระเจ้าโกศกมหาพราหมณ์ลงมาถึง รัชกาลของพระเจ้าอู่ทอง ได้สร้างวังค้อมล้อมทับสถูปร้าง ครั้นพอทราบตามจริงแล้วก็ได้สร้างสถูปคือพระธาตุทริภุญไชยไว้ที่เดิม

ลัทธิสมัยทริภุญไชย

ปัจจุบันกล่าวได้ว่าศิลปะทริภุญไชยเป็นศิลปะทวารวดีตอนปลาย ที่มีต้นแบบไปจากลพบุรี (ลพบุรี) ในราวพุทธศตวรรษที่ 13 หรือ 14 และสืบทอดวัฒนธรรมของตนโดยผสมผสานรับรูปแบบจากเมืองแม่ (ลพบุรี) และเมืองพุกามในประเทศพม่า เป็นระยะ ๆ เรื่อยมาจนหมดความนิยมไปเมื่อทริภุญไชยตกเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้ามังราย แห่งเมืองเชียงใหม่

ลัทธิทริภุญไชย ได้พบในบริเวณวัดร้าง หรือบางแห่งก็ถูกกล่าวกันว่าถูกทิ้งร้างหายไป ลัทธิของทริภุญไชยที่พบมี 2 แบบ

1. ลัทธิรูปดอกบัวตูม ลัทธินี้พบที่วัดร้างกลางลำน้ำกว ในบริเวณที่เรียกว่าสบท้าวลัทธินี้เป็นแห่งศิลปะที่พบเป็นรูปเปิดเหลี่ยม สี่ ขะอด สลักลึกลับบัวแต่ละกลีบเป็นลายผักกูดกันชน ตามแบบลายที่นิยมในศิลปะทวารวดี
2. ลัทธิเป็นแผ่นศิลปะขนาดใหญ่เรียบ ๆ ขอบและยอดปาดมนแหลม พบตามวัดโบราณในจังหวัดลำพูน เช่น ลัทธิเก่าที่วัดพระธาตุทริภุญไชย ใกล้สุวรรณเจดีย์ (กู่ค่า) บริเวณพระอุโบสถเก่าวัดรวมณียาราม (กู่ละมั่ง) ที่วัดจามเทวี (กู่กุด) และวัดสังฆาราม (ประตูลี้) จากสองวัดหลังย้ายมาจากวัดดอนแก้วอีกที่หนึ่ง

วัดทริภุญไชย

สถูปมหาศาลที่วัดกู่กุดหรือวัดจามเทวีสุวรรณเจดีย์ (กู่ค่า) เจดีย์เข็ญยืนในวัดพระธาตุทริภุญไชย จังหวัดลำพูน สถูปสี่เหลี่ยมที่วัดพญาวัน จังหวัดน่าน ฐานอาคารที่เวียงท่ากาน จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุทริภุญไชย

บริเวณเดิมของวัดพระธาตุทริภุญไชย เป็นพระราชวังที่ประทับของกษัตริย์ราชวงศ์จามเทวีเมื่อได้ปรากฏนิมิตว่าบริเวณนี้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (พระเกศาธาตุ) พระเจ้าอาทิตย์ราชจึงได้สร้าง พระเจดีย์ทรงปราสาทครอบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ ณ. จ.เดิมและได้ถวายเป็นพระอารามในปี พ.ศ. 1586 วัดนี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นกลางเมืองทริภุญไชย เมื่อลำพูนตกอยู่ในความครอบครองของเชียงใหม่แล้ว ก็ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์รูปแบบของพระเจดีย์เป็นทวารวดีน่าน เอกลักษณะที่สำคัญคือ องค์เจดีย์จะตีหุ้มด้วยทองจังโก้ (ทองแดงปิดด้วยทองคำเปลว) มีลวดประติมากรรม 8 ดอกประดับคั่นด้วยซุ้ม ประติมากรรมพระพุทธรูปนูนต่ำยืน 8 องค์มีฉัตรทองคำ 7 ชั้นประดับอยู่บนยอดสุดพระเจดีย์ พระธาตุนี้เป็นหนึ่งใน 7 ของสัตตมหาสถานอันศักดิ์สิทธิ์ของไทย ประจำภาคเหนือตอนบนแล้วยังเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนปีระกา

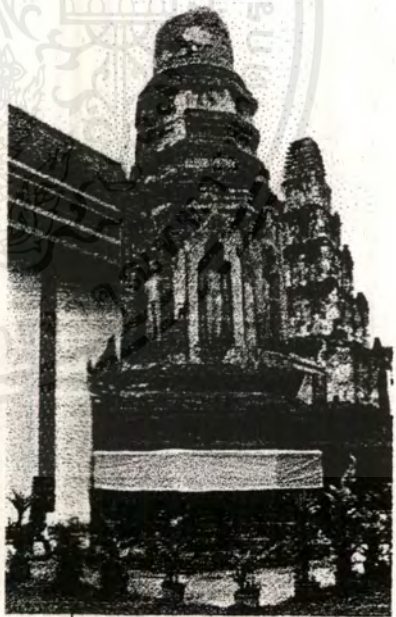
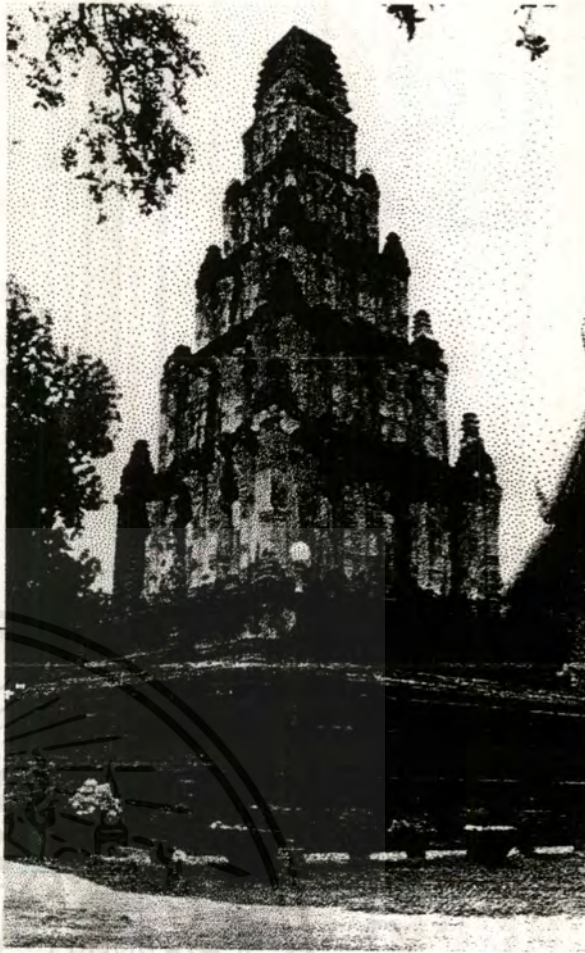
วัดจามเทวี

วัดจามเทวี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูนเดิมชาวบ้านเรียกว่า "วัดกู่กุด" สถาปนาโดย พระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งทริภุญไชย (ลำพูน) ในพุทธศตวรรษที่ 13 เมื่อพระองค์มีพระชนอายุได้ 60 พรรษาได้เสวยราชสมบัติคือยกพระนางเป็นพระมเหษณ์ พ.ศ. 1275 พระชนมายุได้ 92 พรรษาเมษิจามเทวีได้สวรรคต เจ้าขมทินนายศ ราชโอรสได้ถวายพระเพลิงพระสรีระและได้สร้างเจดีย์สี่เหลี่ยมบรรจุอัฐิธาตุของพระองค์ เจดีย์องค์นี้ต่อมามีวัดนี้ตั้งขึ้นจนกระทั่งปี พ.ศ. 2496 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสร็จประพาสภาคเหนือ ทรงสำรวจโบราณสถานของวัดนี้ทรงปรารถนาว่าพระนางจามเทวีได้สร้างวัดนี้ขึ้น จึงโปรดให้แปลนชื่อใหม่ว่า "วัดจามเทวี" ๒๕๓๗ พ.ศ. 2479 เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ผู้ครองนครทริภุญไชยองค์สุดท้ายได้อาราธนาพระครูภาควิวิชัยนักบุญแห่งล้านนาให้บูรณะขึ้นใหม่ให้มีพระสงฆ์สามเณรอยู่ประจำจนทุกวันนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดจามเทวี จ.ลำพูน

เจดีย์กู่กุด

รัตนเจดีย์

ใบเสมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่13-18)

ภาคใต้ของไทยและหมู่เกาะของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน แต่เดิมแบ่งเป็นรัฐเล็กๆที่แบ่งแยกเป็นอิสระแก่ กันั้นต่าง ก็พยายามมีอำนาจเหนือกัน โดยส่งทูตไปให้จันทรवारของฐานะรัฐของตน กับเพื่อค้าขาย และขณะเดียวกันก็ติดต่อกับอินเดีย ตะวันออกกลาง และเลยไปถึงโรมันด้วย ดินแดนแถบนี้มีความเจริญมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่6 เป็นต้นมา และมาเจริญมากสามารถรวมเป็นรัฐศรี วิชัยในพุทธศตวรรษที่13 จากนั้นรัฐตามพรลิงค์ก็มีอำนาจเหนือคาบสมุทรมหานครในพุทธศตวรรษที่18

นอกจากจดหมายเหตุจีนและบันทึกของชาวอาหรับแล้ว เรื่องราวของประวัติศาสตร์และอารยธรรมในดินแดนภาคใต้ของไทย และดินแดนในคาบสมุทรมลายู สามารถศึกษาได้จากจารึกต่างๆที่พบในภูมิภาคนี้ อันได้แก่จารึกหลักที่23 ที่ทำให้ทราบวาระระยะเวลาในพุทธศตวรรษที่14 ดินแดนทางภาคใต้ปกครองด้วยกษัตริย์แห่งศรีวิชัย ราชวงศ์โกแลนทร์ ซึ่งนักวิชาการได้สันนิษฐานว่าศูนย์กลางความเจริญ หรือเมืองหลวงอาจจะตั้งอยู่ที่เมืองไชยา หรือเมืองนครศรีธรรมราช

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่16 ดินแดนทางภาคใต้แผ่อำนาจขึ้นไปยังภาคกลาง ที่เมืองลโว้ โดยพระเจ้าสุทนต์ แห่งเมืองนครศรีธรรมราช ได้ยกทัพไปตีเมืองลโว้ได้แต่อย่างไรก็ดีเป็นที่ทราบว่า ในพ.ศ.1773 กษัตริย์แห่งเมืองตามพรลิงค์ทรงพระนาม ศรีธรรมราชแห่งทุมวงศ์ ทรงมีอำนาจขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นศูนย์กลางความเจริญของศรีวิชัยจึงย้ายจากไชยามาอยู่ที่นครศรีธรรมราช และต่อมาศรีวิชัยก็อ่อนแอลง และน่าจะเสียอำนาจให้แก่สุโขทัยตั้งแต่ราวปลายพุทธศตวรรษที่18 และถูกรวมอยู่กับอาณาจักรอยุธยาในพุทธศตวรรษที่20

สถาปัตยกรรมศรีวิชัย

สถาปัตยกรรมที่สำคัญในศิลปะศรีวิชัยพบในภาคใต้โดยเฉพาะที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่นพระบรมธาตุไชยา วัดแก้วและวัดหลง พุทธสถานที่เหลืออยู่ที่วัดแก้วและวัดหลงนั้นไม่สามารถกำหนดขอบเขตเดิมได้ เพราะเหลือร่องรอยเพียงฐานอาคารซึ่งเข้าใจว่าเป็นฐานสลุปเท่านั้น ส่วนที่พระบรมธาตุ ได้รับการบูรณะมาโดยตลอด จึงยังคงสภาพของสลุปที่แสดงลักษณะของศิลปกรรมที่วิบุลย แบบขอวิหระในอินเดียได้ ที่สร้างส่วนฐานเป็นรูปมณฑปมีหลังคาซ้อนเป็นชั้นๆส่วนยอดเป็นรูปสลุปและสร้างรูปสลุปจำลอง (สลุป) ประดับตามมุมของชั้นหลังคาพุทธสถาน ในช่วงพุทธศตวรรษที่13-15 จะเป็นพุทธสถานที่อยู่ในลัทธิมหายาน

เมื่อภาคใต้ได้รับพระพุทธศาสนาจากลังกา ซึ่งเป็นพุทธศาสนาเถรวาทพระสลุปก็สร้างตามแบบศิลปะของลังกา อันเป็นรูปแบบที่รับมาจากอินเดีย ครั้งพระเจ้าโตกมหาราช คือเป็นสลุปทรงครึ่งวงกลมตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมเตี้ยๆ เมื่อลังกาได้รับรูปแบบของฐานพระสลุป โดยการสร้างรูปช้างหมอบก้ำฐานสลุปอยู่โดยรอบด้วยความเชื่อที่ว่าจักรวาลมีช้างค้ำอยู่ เมื่อพระพุทธศาสนาจากลังกามีอิทธิพลในภาคใต้ สลุปทางภาคใต้สร้างตามลักษณะศิลปะลังกา ยุคไปจนราวพุทธศตวรรษที่16 คือเป็นสลุปที่มีฐานรูปสี่เหลี่ยม2-3 ชั้น ชั้นล่างประกอบด้วยรูปช้างโดยรอบ เช่นที่พระสลุปองค์เดิมที่อยู่ภายในพระสลุปประธาน วัดมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สลุปที่วัดพระโค และวัดลิหัง จังหวัดสงขลาเป็นต้น โดยมีการผสมผสานกับศิลปะเดิมคือการสร้างสลุปจำลองประดับที่มุมฐานทั้งสี่มุมด้วย

โดยทั่วไปลักษณะพุทธสถานหรือสถาปัตยกรรมในสมัยศรีวิชัยซึ่งเป็นลักษณะศิลปกรรมที่เกิดขึ้นทางภาคใต้ พุทธสถานที่เหลือร่องรอยไว้คือ สลุปที่วัดแก้ว วัดหลง และวัดพระบรมธาตุอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับที่วัดแก้วและวัดหลง เหลือเพียงฐานที่มีความสูง แบบที่เรียกว่าเรือนธาตุ ประดับเสาดิ่งตัวอาคารทำให้มีลักษณะคล้ายศิลปะขอม ของอาณาจักรจัมปา ทางเหนือของกัมพูชา ส่วนที่วัดพระบรมธาตุ อำเภอไชยาเป็นสลุปที่ได้รับการบูรณะมาโดยตลอดจึงมีลักษณะค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นสลุปที่สร้างบนฐานสี่เหลี่ยมสูงที่เรียกว่าเรือนธาตุ สร้างสลุปรูปคล้าย ระฆังบนเรือนธาตุมียอดเป็นแตรซ้อนกันขึ้นไป ที่มีมณฑปของเรือนธาตุมีสลุปจำลองประดับอยู่ทุกมุม อันเป็นลักษณะสลุปที่สร้างเลียนแบบสลุปศิลปะแบบคุปตะและปาลอย่างเด่นชัด

นอกจากนี้สลุปทรงโอควงของศรีวิชัย ยังปรากฏที่วัดสทิงพระ วัดพระโค และวัดลิหัง จังหวัดสงขลา กับที่วัดพระบรมธาตุ อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งน่าจะถูกรื้อมาตลอด จนทำให้มีรูปแบบขององค์สลุปที่ผิดไปบ้างและน่าจะนำรูปแบบการนิยมสร้างช้างล้อมเข้ามาประดับอันเป็นรูปแบบที่รับมาจากศิลปะลังกาทั้งในสมัยอนุวราชปุระ และไปจนราวๆ จนทำให้นักวิชาการเชื่อว่า สลุปที่มีช้างล้อม เป็นสลุปที่สร้างเมื่อลัทธิลังการู้ ได้เผยแพร่เข้าเป็นที่เลื่อมใสเมื่อพระพุทธศตวรรษที่18

ลีมาศรีวิชัย

ในสมัยศรีวิชัย เนื่องจากร่องรอยโบราณสถานเหลือ้อยมาก ดังเช่น วัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดลิหังอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ดังนั้นการพบใบลีมายังมีให้ศึกษาน้อยมาก ที่น่าสนใจเป็นแบบแผนหินรูปคล้ายระฆัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คือส่วนบนกลมแล้วคอดเป็นแอตรงกลางปลายผายออก โดยรอบใบสี่มหายักษ์เป็นขอบกว้าง ส่วนบนสลักเป็นลายหน้ากาล หรือเกียรติมุข ขอบด้านล่างสลักเป็นลายก้านชดทลมฯฯ ตรงกลางเป็นลายสุริยเทพประทับขัดสมาธิบนแท่นลายดอกบัวซึ่งซ้อนอยู่บนฐานบัวคว่ำบัวหงาย สุริยเทพพนมมีถือดอกบัว 2 ดอกซึ่งลดลายนี้น่าแปลกที่คล้ายคลึงกับสิมาที่วัดทองทั่วมา คล้ายกับถ่ายแบบกันมา ดังดูตัวอย่างได้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

วัดศรีวิชัย

พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประวัติของพระบรมธาตุ

พระบรมธาตุซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุ ในอำเภอพุมเรียงเมืองไชยาเก่านี้ เป็นของเก่าสร้างตั้งแต่ครั้งโบราณช้านานมาหลายร้อยปีแล้ว จนไม่มีผู้ใดอาจสามารถทราบได้ว่า ใครเป็นผู้สร้างไว้แต่ครั้งไหน ที่สุดจะสืบให้ได้แต่เพียงว่า เมื่อพระบรมธาตุองค์นี้ชำรุดลงแล้ว ใครเป็นผู้ปฏิสังขรณ์เมื่อครั้งไหนบ้าง ก็ยังไม่ได้ความ การที่สืบสารเรื่องราวเก่า ๆ ที่ไม่ได้ความดี ๆ นั้น เป็นเพราะด้วยผู้ที่ได้ทำการก่อสร้างไว้ในครั้ง เดกทั้งผู้ที่ปฏิสังขรณ์ในชั้นหลัง มักไม่จารึกจดหมายเหตุไว้ให้ได้หลักฐาน

รูปของพระธาตุ

องค์พระเจดีย์ตั้งอยู่บนฐาน แต่ฐานในเวลาชำรุดถูกดินถมขึ้นมาเลี้ยวราว 2 คอกสูงตั้งแต่เชิงฐานที่สุดถึงยอดที่เหลืออยู่ประมาณ 10 วาเศษ กว้างของฐาน 4 วา 2 คอก ยาว 5 วา ตอนต่อจากพื้นขึ้นไปถึงทอระฉั่ง (คือองค์) ลดชั้นมีหน้ามุขหน้าเป็น และมียาวสลัก ๆ ชั้น แต่ บราลิมักทำเป็น รูปเจดีย์เล็ก ๆ ตลอดทอระฉั่งของพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุองค์นี้ มักมีผู้ชมว่า สง่างามกว่าที่อื่น ซึ่งได้พบเห็นมาแล้ว แม้ว่าไม่สูงไม่ใหญ่ก็จริง แต่วิธีลดหลั่นชั้นเชิงชดช้อย

กำแพงพระระเมียง 4 เหลี่ยมจตุรัส กว้าง 19 วา กำแพงชั้นนอกยาว 50 วากว้าง 27 วา สูง 3 คอก ตามระเบียบพระพุทธรูปปฏิมากร นิ่งหน้าตัก 2 ถึง 4 คอกทำด้วยศิลาทั้งแท่งเกือบทั่วไป ล้อมรอบพระบรมธาตุนับได้ในเวลาชำรุดราว 180 องค์ (เพราะต้องคิดประสมที่แตกหัก) พระพุทธรูปปฏิมากรที่กล่าวนี้คนเมืองนี้เรียกว่า 'พระเวียน'

ในระหว่างพระเวียนจนถึงฐานพระเจดีย์ เห็นว่าจับด้วยอิฐหน้าวัวตลอดไปเพราะยังมีเหลืออยู่บ้างและในระหว่างนี้ มีเจดีย์เล็ก ๆ ที่พังเสียแล้วหลายยอด ยังตั้งอยู่ 1 ยอดนอกบริเวณนี้ ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีวิหาร เรียกว่า วิหารปาก (หรือวิหารปาก) แต่ชำรุดถึงกับเหลือ แต่พระพุทธรูปปฏิมากร 1 องค์ พระองค์นี้ทำด้วยศิลาแดงทั้งองค์ ทำเป็นสะดุ้งมาร หน้าตักวัดได้ 7 คอก สูงพอสมควร

ส่วนพระวิหารต่าง ๆ ก็มีหลายแห่ง วิหารซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุนี้เรียกวินิจฉัย ล้อมเข้ามาในระเมียง ในวิหารนี้ มีพระพุทธรูปปฏิมากรใหญ่ ๆ หน้าตักราว 4 คอกโดยมากรวมทั้งใหญ่และน้อย นอกกำแพงชั้นนอกทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีโบสถ์พระมหาเจดีย์พระพุทธรูปปฏิมากรและรูปต่าง ๆ คือ รูปพระโพธิสัตว์ รูปพระอัครสาวก ซึ่งพระเจ้าน้อยยาเธอเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้ให้เงินเข้าไปเก็บไว้ที่กรุงเทพฯ ทิศตะวันตกของพระบรมธาตุ มีพระอุโบสถอีก 1 หลัง

พระวิหารหลวง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกขององค์พระบรมธาตุ สร้างยื่นล้ำเข้าไปในเขตวิหาร ในวิหารหลวงมีพระพุทธรูปใหญ่หลายองค์ ประวัติการบูรณะ

พระวิหารหลวงได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2444 และต่อมา พ.ศ. 2500 ได้มีการบูรณะพระวิหารหลวง โดยคือพระวิหาร หลังเก่าที่ชำรุดออก คงไว้แต่พระพุทธรูปและฝาผนังด้านหลังพระพุทธรูป ส่วนหน้าบันของเดิมซึ่งเป็นไม้แกะสลักลายดอกไม้ เทศปิตทอง ประดับกระกระจัน ได้นำไปตั้งแต่แสดงในอาคาร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยากาลานนิวัฒนานนท์ วิหารหลวงที่สร้างใหม่ ได้เสริมฝาผนังให้สูงขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย ห้าย วิหารหลวงของเดิมเป็นห้อง สิบแปด ตัดดอกเพื่อเป็นที่นัสนิการพระบรมธาตุ แต่เนื่องจากตอนฝนตก ฝนจะสาด ทาวัดจึงปล่อยให้เป็นที่ว่าง

พระอุโบสถ

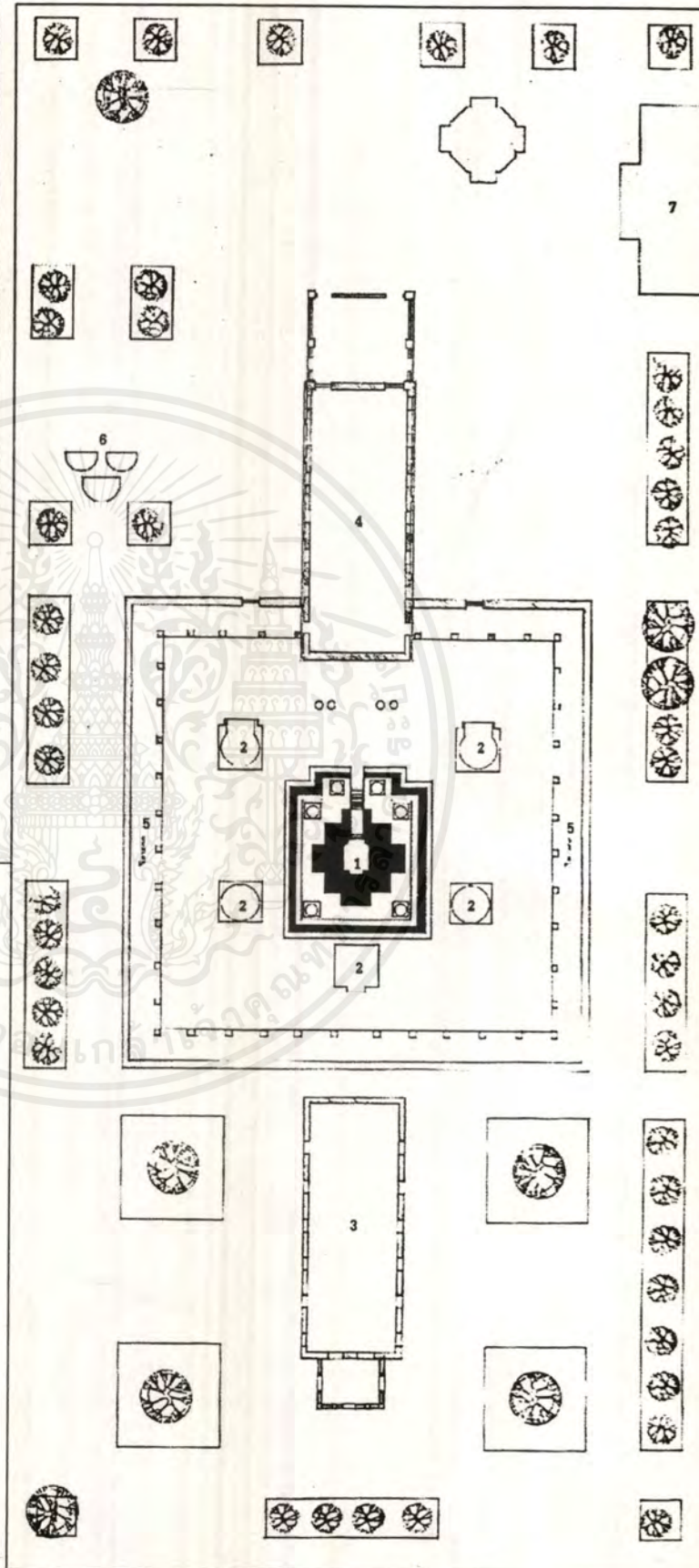
ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกวิหารคด เป็นพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ (พระอุโบสถเก่าชำรุดหรืออหามต) เมื่อ พ.ศ. 2498 ในสมัย พระครูศรีวิชัย เป็นรองเจ้าอาวาสและพระอรุณนันทมนิ (เจ้าม อินทใหญ่) เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุไชยา พระอุโบสถหลังใหม่นี้ได้สร้างตรงบริเวณแนวพระอุโบสถเดิม แต่ขยายส่วนยาวออกไปกว่าเดิมเล็กน้อยเสมอคู่เดิมเป็นเสมาดเดียวเรียงรายรอบพระอุโบสถ จนถึงสมัยพุทธศาสนาลัทธิ ลังกาวศ์แผ่เข้ามาในดินแดนแถบนี้ ได้ทำพิธีผูกพัทธเสมาลงไปในที่เดิมเพื่อให้พุทธศาสนาริสุทธ์และมีความมั่นคงสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เสมอที่เห็น ในปัจจุบันจึงเป็นเสมอคู่ ภายในพระอุโบสถพระประธานเป็นพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยา เบื้องหน้าพระประธาน ประดิษฐานเสมอคู่ซึ่งเป็นของ เดิมแต่ครั้ง พระอุโบสถหลังเก่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรมธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- 1 องค์พระบรมธาตุ
- 2 เจดีย์บริวาร
- 3 พระอุโบสถ
- 4 พระวิหาร
- 5 วิหารคด
- 6 พระพุทธรูปหินทรายแดง
- 7 พลับพลารับเสด็จ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 16 - 18)

วัฒนธรรมของรัฐลพบุรีหรือละโว้ ในประเทศไทยนั้นเป็นวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่าในระยะแรกสืบทอดมาจากวัฒนธรรมทวารวดี จนเมื่อเมืองพระนครหรืออัมพวา มีอำนาจเหนือทิศกลางทางตะวันออกเฉียงเหนือสู่ภาคกลางของรัฐทวารวดีในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 16 และรูปแบบศิลปกรรมในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาลัทธิมหายาน จากอัมพวาได้เข้ามาเป็นที่นิยมและเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของกัมพูชา โดยมีศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่เมืองลพบุรี (ละโว้) ดังนั้นศิลปกรรมของภาคกลาง และกัมพูชาเป็นอย่างมากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เรียกว่า ศิลปะลพบุรี แม้ว่าจะมีรายละเอียดของลักษณะงานศิลปกรรมที่แตกต่างออกไปบ้างตามรสนิยมของคนท้องถิ่นที่แบ่งอยู่ภายในอันเนื่องจากพลังแห่งอิทธิพลที่ในศาสนาฮินดูร่วมกับลัทธิธรรมของพุทธศาสนาลัทธิวัชรยานหรือตันตระอันก่อให้เกิดลัทธิเทวราชาและพุทธราชาขึ้น

ศิลปะลพบุรีในประเทศไทยพบกันในเรื่องศิลปะลพบุรีได้มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางอยู่ นาน และได้พัฒนาออกมาเป็นรูปแบบของท้องถิ่นมากขึ้นในแบบที่เรียกว่าศิลปะขอม (อู๋ทอง) ในพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 สำหรับภาคกลางนั้น ได้พัฒนามาเป็นรูปแบบของตนเองอย่างแท้จริงในศิลปะขอมตั้งแต่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา

สถาปัตยกรรมลพบุรี

ลักษณะศาสนาสถาปัตยกรรมที่แสดงความสัมพันธ์กับศาสนาสถาปัตยกรรมอาณาจักรไทยมาก เพราะศาสนาสถาปัตยกรรมดังกล่าว ได้รับรูปแบบและการจัดผังผ่านจากอาณาจักรเขมรโบราณมากกว่าที่จะรับรูปแบบโดยตรงจากอินเดีย ในราชอาณาจักรไทยศิลปกรรมที่สร้างตามรูปแบบเหล่านี้กับพุทธา เรียกว่า ศิลปะลพบุรี และรูปแบบอาคาร เรียกว่า ปราสาท ส่วนใหญ่สร้างด้วยศิลา จึงเรียกกันว่า ปราสาทหินการสร้างเทวาลัยแบบขอม ในอินเดียโบราณ ไม่ว่าจะสร้างเพื่อประดิษฐานรูปพระวิษณุ หรือพระศิวะในรูปของคิ้วลึงก็ก็ตาม มักไม่จำกัดต้องสร้างบนภูเขา แต่ก่อขึ้นอยู่กึ่งภูมิละแ่น และดูพื้นที่ที่กล่าวว่าเป็นมงคลตามตำราศิลปะลพบุรี ดังนั้น จึงพบว่าเทวาลัยขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่สร้างบนที่ราบทั้งเทวาลัยในลัทธิไศวนิกายและลัทธิไวษณพนิกาย แต่แตกต่างกันในรายละเอียดของรูปทรงอาคาร ผู้ประกอบพิธีกรรมแต่เดิมคือ กษัตริย์ แต่ต่อมาพราหมณ์มีอำนาจสิทธิขาดในการเป็นผู้ประกอบพิธี

สถาปัตยกรรมในศิลปะลพบุรีส่วนใหญ่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นที่จังหวัดนครราชสีมา ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ และเป็นเทวสถานที่สร้างบนฐานดินธรรมดา มีบางแห่งที่สร้างบนภูเขาเพราะภูมิประเทศเอื้ออำนวย ที่เป็นพุทธสถานมีน้อยและใช้ระเบียบในการสร้างตามแบบเทวสถานโบราณในประเทศไทยกัมพูชา ซึ่งรับระเบียบการวางผังรูปแบบมาจากเทวาลัยและศิขรของศาสนาพราหมณ์ในอินเดียใต้ เพราะกษัตริย์ขอมโบราณส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู แม้เมื่อกษัตริย์บางองค์จะทรงนับถือพระพุทธศาสนา การสร้างพุทธสถานก็ใช้ตามรูปแบบของการสร้างเทวสถานนั่นเอง เพียงแต่ปรับเปลี่ยนรูปเคารพในปราสาทจากเทวรูปในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูมาเป็นพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ของพระพุทธศาสนา และภาพประกอบที่สลักตามหน้าบันและทับหลังก็ใช้มีภาพเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าแทนเรื่องในศาสนาพราหมณ์เช่นกันและบางแห่งก็แปลงเทวสถานเป็นพุทธสถาน จึงปรากฏรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์อยู่ตามทับหลัง ดังนั้นอาคารภายในบริเวณปราสาทหิน นอกเหนือจากพระปรางค์ประธานแล้ว หากที่จะกำหนดหน้าที่ของอาคารนั้น ๆ ได้ว่าได้เคยใช้เป็นที่ทำอะไรบ้างเช่น เป็นโบสถ์ เป็นวิหาร หรือเป็นกุฏิ เพราะมีได้มีระเบียบเป็นอารามหรือวัดตามที่เข้าใจกันในปัจจุบัน และอาคารส่วนใหญ่ก็ปรากฏทั้ง รูปเคารพที่ตั้งประดิษฐานส่วนใหญ่อีกสูญหาย จึงทำให้สันนิษฐานได้ยาก และไม่อาจเปรียบเทียบได้กับอารามหรือวิหารของพุทธสถานในอินเดียโบราณได้อีกด้วย

การศึกษาสถาปัตยกรรมลพบุรีนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเปรียบเทียบกับสถาปัตยกรรมของขอมหรือเขมรโบราณพบว่า สถาปัตยกรรมแบบลพบุรีมีลักษณะคล้ายสถาปัตยกรรมเขมร ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 โดยมากพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ในภาคอื่นก็มีบ้างสำหรับศิลปะลพบุรียุคแรก ๆ ก่อสร้างด้วยอิฐเช่นเดียวกับปราสาทในเขมรนั้นมีหลายแห่งแต่brickworkที่หล่อแต่ทับหลังและเสาที่สร้างด้วยหิน ดังนั้นทับหลังที่พบที่วัดทองทั่ว จังหวัดจันทบุรี 3 ชิ้นที่มีรูปแบบคล้ายกับศิลปะขอม ปรากฏที่วัดศรีวิชัย มีอายุในพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปะลพบุรีของพระเจ้ามหานันทมุนี ค.ศ. 600 - 615 ก็พบที่จันทบุรีเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบทับหลังที่อยู่ในแบบศิลปะลพบุรีที่วัดศรีวิชัยกับสมโพรทุกที่เก็บอยู่ที่วัดสุปฏิภูมิาราม จังหวัดอุบลราชธานี

ปราสาทหินในประเทศไทยที่มีอายุในปลายพุทธศตวรรษที่ 12 มีปราสาทภูมโพน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ กับปราสาทบ้านน้อย อำเภอพัฒนานครและปราสาทเขาน้อย อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ปราสาทหินได้สร้างต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 13 คือปรางค์แขกที่ก่อด้วยอิฐ 3 องค์ในจังหวัดลพบุรีก่อสร้างโดยไม่ใช้ปูนสอ มีประตูทำด้วยหินแกะสลักเป็นประติมากรรมแบบเครื่องไม้แม้ว่าจะมีรูปแบบที่คล้ายศิลปะขอม แต่ที่แตกต่างจากศิลปะขอม คือการประดับด้วยลายปูนปั้นสูงที่ฐานของพระปรางค์และมีมุขยื่นออกมา ซึ่งลักษณะพระปรางค์แบบนี้เป็นแบบพระปรางค์ไทย ปราสาทหินที่มีอายุกลางพุทธศตวรรษที่ 15 ร่วมสมัยศิลปะขอมของเขมร มีที่ปราสาทหินในทุ่ง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทตามเมืองธม อำเภอปากเซ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองต่ำพระปรางค์อิฐ 3 องค์ที่ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทในแบบศิลปะแบบบาปวน พุทธศตวรรษที่ 16 มีปราสาทพนมวัน อำเภอเมือง และถ้ำวันแดง อำเภอกระบุรี จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทเขา

น้อย อำเภออรัญประเทศจังหวัดสระแก้ว สำหรับการใช้น้ำเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อมาในต้นพุทธศตวรรษที่ 17 รัชสมัยพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 2 ซึ่งทรงสร้างปราสาทนครวัดนั้น รูปแบบและลวดลายทับหลังในสมัยนี้ปรากฏที่ปราสาทศรีขรภูมิที่บ้านระแงง อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหินพิมาย ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปราสาทที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่สร้างในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน พบว่าเริ่มสร้างใน พ.ศ. 1579 และ พ.ศ. 1589 อยู่ในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ 1 ของเขมร และสร้างเพิ่มเติม ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 17 ตอนต้นและก่อสร้างเพิ่มเติมอีกในรัชกาลพระเจ้าชัยวงษ์ที่ 7 ในต้นพุทธศตวรรษที่ 18 แต่มีรายละเอียดหลายอย่างที่แตกต่างกันจากลายเขมรทั่วไปและมีแนวลายแคบ ๆ ประดับทั้งส่วนบนและส่วนล่าง ปราสาทหลังนี้หันไปทางทิศใต้ออกสู่เส้นทางคมนาคม

นอกจากนี้ลักษณะศิลปกรรมเขมรแบบบายันในพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นศิลปกรรมในพระราชนิยมของพระเจ้าชัยวงษ์ที่ 7 พบอยู่ทั่วไป ทั้งที่ศาลตามาแดง และวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัยพระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี วัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดราชบุรีปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี

รูปแบบขององค์ในปราสาทต่าง ๆ นี้ล้วนแสดงถึงพัฒนาการศิลปสถาปัตยกรรมสมัยลพบุรีของไทยที่ส่งอิทธิพลต่อศิลปะในสมัยต่อมาอย่างมาก

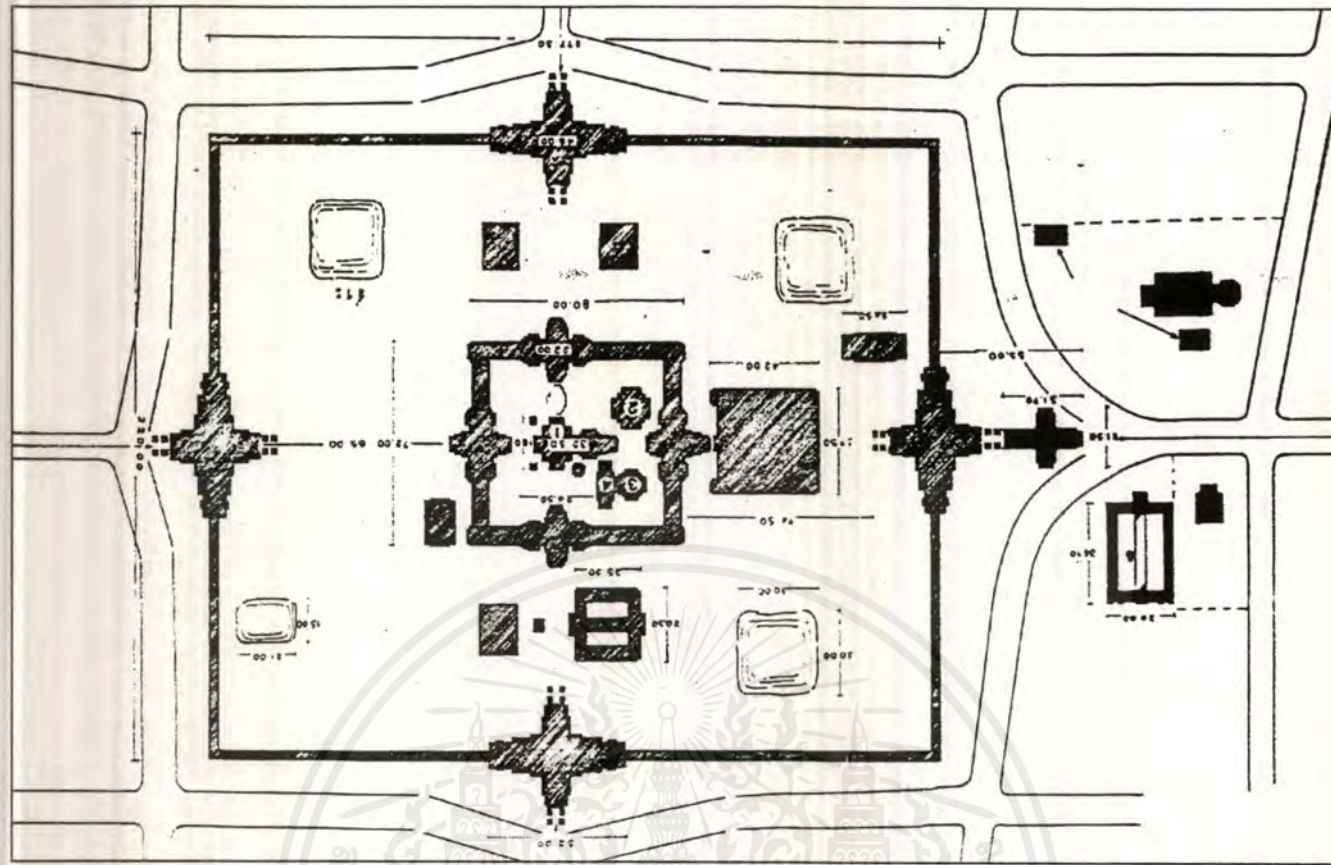
อย่างไรก็ดีนอกจากพระปรางค์หรือปราสาทหินจะเบียดขับ อกรรมที่ จิ มสรวิงไน สะลวปุ ธรี่ อพญู "เรเต" กษว" สฎ ช่งกรมตามแบบศิลปะทวารวดีและศรีวิชัย ก็มีการสร้างในศิลปะลพบุรีด้วย

สถาปัลพบุรี

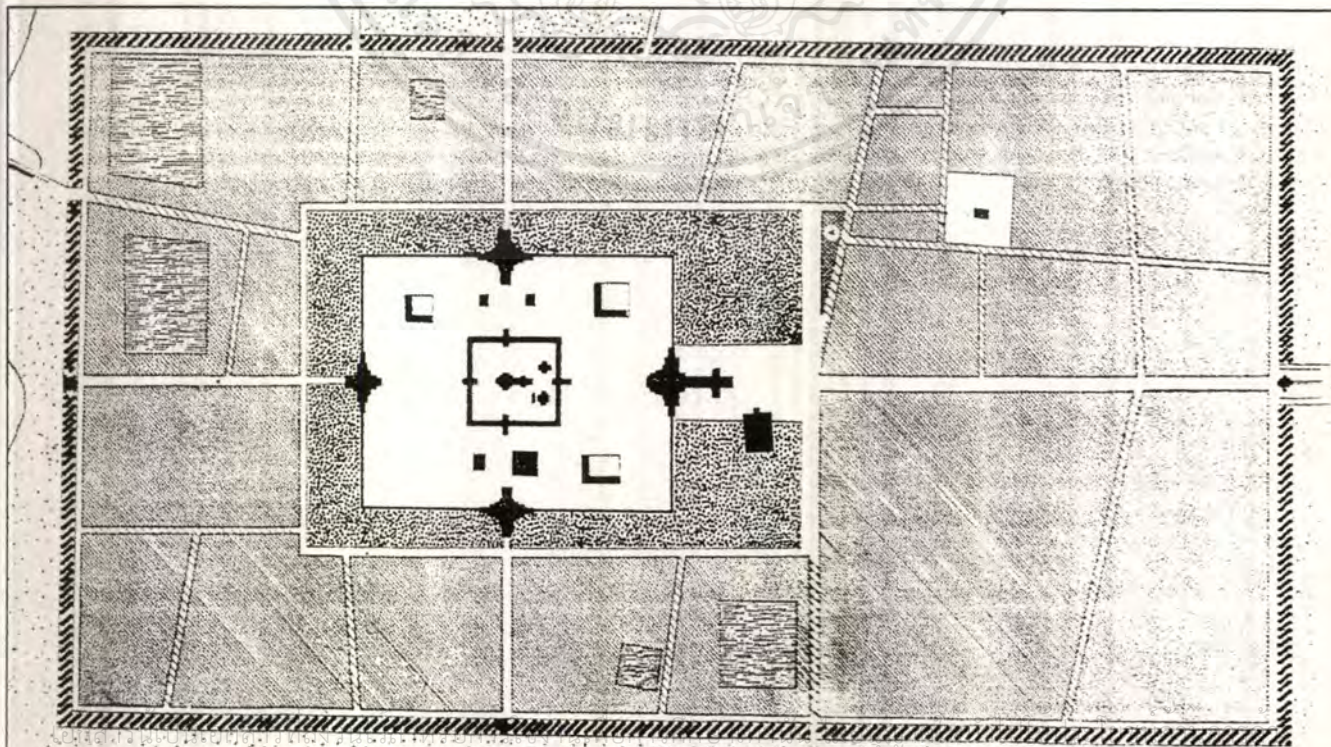
สถาปัลพบุรีได้รับความนิยมสืบต่อมาช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 - 18 ด้วยกล่าวได้ว่าในภาคกลางซึ่งในระยะนี้จัดอยู่ในสมัยลพบุรี ซึ่งพุทธสถานส่วนใหญ่นิยมสร้างปราสาทหินหรือพระปรางค์เป็นพื้น แต่ก็พบว่าสถาปัลพบุรียังได้รับความนิยมเช่นกันแต่ลดน้อยลง สถาปัลพบุรีจะเป็นสถาปัลพบุรีที่สร้างบนฐานทรงระบอกสูงรอบฐาน ประดับเป็นซุ้มชั้นเดียว บางองค์ก็ทำเป็นสองชั้น ลักษณะของสถาปัลพบุรีดังกล่าวแสดงรูปแบบของสถาปัลพบุรีอินเดียราชวงศ์ปาละในพุทธศตวรรษที่ 14 ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่นาลันทา ซึ่งจัดว่าเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ยิ่งใหญ่มากในยุคนั้น และรูปแบบศิลปะของราชวงศ์ปาละแพร่หลายและได้รับความนิยมมากตลอดมา ก่อนที่พระพุทธศาสนาสูญไปจากอินเดีย ด้วยการปราบปรามของพวกมุสลิมจนพระสงฆ์ต้องหนีออกไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่ลังกา จนที่นั่นเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาที่มั่นคง ซึ่งที่จริงเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ 3 เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระมหินทรเป็นสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว แต่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 นี้ว่าพระพุทธศาสนาในลังกามีมั่นคงมากควบคู่กับอาณาจักรพุกามในประเทศพม่าปัจจุบัน และนับจากพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา สถาปัลพบุรีในประเทศไทยก็มีการพัฒนาและวิวัฒนาการยิ่งขึ้นโดยลำดับ

วัดลพบุรี

พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี วัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี

ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา
ผังบริเวณโดยรวม

ไมวารณิใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 10-16)

ล้านนา¹ เป็นรัฐทางภาคเหนือกล่าวได้ว่ามีระยะเวลาตั้งแต่ พ่อขุนมังรายแห่งเมืองนครเงินยาง - เชียงแสนเสด็จลงมาปราบปรามแคว้นทริภุญไชยได้ และทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839 ซึ่งอันที่จริงแล้ว พ่อขุนมังรายทรงสร้างวัดเชียงมั่นไว้ก่อนแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 1835 โดยร่วมกับพระสหาย คือพ่อขุนรามคำแหงรัฐสุโขทัย และพ่อขุนงำเมืองแห่งรัฐพะเยา ที่เสด็จมาเป็นประธานในการสร้าง เมืองเชียงใหม่จึงเป็นราชธานีของล้านนา หรือพหุรัฐ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พุทธสถานในภาคเหนือที่มีหลักฐานอยู่ ก็จัดได้ว่ามีการสร้างตามระเบียบการวางผังของอารามหรือวัด เช่นเดียวกับทางสุโขทัย โดยในยุค แรก ๆ จะให้ความสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือพระธาตุ โดยสร้างเป็นศูนย์กลางของวัด ด้านหน้าวิหารขนาดใหญ่ ส่วนอุโบสถมีขนาดเล็กและเตี้ย และตั้ง อยู่อย่างเอกเทศ

สถาปัตยกรรมล้านนา

พระธาตุล้านนา

ก่อนที่จะทำความเข้าใจในเรื่องของประวัติความเป็นมาของพระธาตุล้านนานั้น นิยามความหมายของคำว่า "พระธาตุ" หมายถึง ศาสนสถานซึ่งเป็นที่เชื่อว่าประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งโดยทั่วไปมักจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นเจดีย์ที่ชาวล้านนามิยเรียกว่า "พระธาตุ" เกี่ยวกับสถานที่ที่ตั้งของพระธาตุนั้น มีข้อสังเกตจากรายชื่อของพระธาตุที่ปรากฏในดินแดนล้านนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ตั้งพระธาตุที่สร้างอยู่บนยอดดอยและตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ แต่ดูเหมือนว่าพระธาตุที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอย จะมีจำนวนมากกว่าพระธาตุที่อยู่ในพื้นที่ราบอย่างเห็นได้ชัด จนอาจจะกล่าวได้ว่าคติการสร้างพระธาตุไว้บนยอดดอยนั้น น่าที่จะเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของล้านนาก็คงจะไม่ผิดนัก

พัฒนาการของปรากฏชั้นของศาสนสถานนี้เรียกว่า พระธาตุ ในล้านนานั้นน่าจะเริ่มต้นมาจากการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพื้นที่ราบ คาดว่าพระธาตุเจดีย์ล้านนาที่ปรากฏอยู่บนที่ราบนั้นก็คือ วัดมหาธาตุ หรือที่มหาพระมหาธาตุ ซึ่งเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่พบมากในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งคติการสร้างวัดมหาธาตุให้เป็นศูนย์กลางของเมืองนั้นเป็นแบบแผนที่นิยมปฏิบัติอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน คติการสร้างพระมหาธาตุนั้น คงจะได้แพร่หลายเข้ามาสู่บริเวณภาคเหนือตอนบนพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของแคว้นทริภุญไชย ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าในกลุ่มบ้านเมืองรุ่งเก่า โดยเฉพาะที่อยู่ในแคว้นทริภุญไชยนั้น มักจะมีพระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นอยู่ในเมือง อาทิ พระธาตุทริภุญไชย เมืองลำพูน พระธาตุลำปางหลวง เวียงลำปาง พระธาตุวัดพระแก้วดอนเต้า เมืองเขลางค์นคร และพระธาตุเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งมีคติการสร้างเช่นเดียวกับวัดมหาธาตุ อันเป็นแบบแผนที่นิยมปฏิบัติอยู่ในดินแดนตอนใต้ของแคว้นทริภุญไชยลงมาในขณะนั้น เพียงแต่มีข้อแตกต่างกันตรงที่ชื่อของศาสนสถานเหล่านี้ไม่ได้เรียกว่า วัดมหาธาตุ หรือพระมหาธาตุ แต่จะนิยมเรียกว่า พระธาตุ รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งก็อาจจะไม่ได้สร้างกลางเมืองที่เดียว แต่ก็อยู่ภายในเมือง

สำหรับพระธาตุเจดีย์ที่ปรากฏสร้างอยู่บนยอดดอยนั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีอายุของการก่อสร้างที่น้อยกว่ากลุ่มพระธาตุที่อยู่ในเมือง การปรากฏชั้นของกลุ่มพระธาตุเจดีย์ในแบบแผนนี้ ควรเป็นผลมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ที่แพร่หลายเข้ามาสู่ล้านนาเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ทำและพระธาตุเจดีย์ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องมหาวงศ์ อันเป็นพงศาวดารที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของลังกาทวีป และการสถาปนาพุทธศาสนาในเกาะลังกาได้แพร่หลายเข้ามาสู่ล้านนาด้วย²

อย่างไรก็ดี คติการสร้างพระธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยนั้นคงไม่ใช่แนวคิดที่มาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ไปรอบทั้งหมด เพราะคติการสร้างพระธาตุเจดีย์ในเกาะลังกาเอง ก็ได้ให้ความสำคัญของการประดิษฐานอยู่บนยอดดอยเขาเสมอไป แต่ในล้านนาแล้วคติการสร้าง พระธาตุนบนยอดดอยจะได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งน่าจะเป็นผลที่เกิดจากการผสมผสานของอิทธิพลที่มีมาจากภายนอกเข้ากับความคิดดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นถิ่น

สถูปล้านนา

¹ ศิลปะเชียงใหม่ เป็นคำเดิมที่ใช้เรียกศิลปกรรมที่พบทางภาคเหนือ ด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพบศิลปะแบบนี้โดยเฉพาะพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพบศิลปะแบบนี้โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่มีชายสังฆาฏิสั้นและยาวขนาดต่าง ๆ ที่อำเภอเชียงแสนแต่ในปัจจุบันมีผู้พยายามจะให้เปลี่ยนชื่อศิลปะล้านนา เพื่อให้มีความหมายกว้างขึ้นและครอบคลุมศิลปกรรมทุกรูปแบบ หรือสกุลต่างต่าง ๆ ได้ทั้งสิ่งไม่ว่าจะเป็นสกุลช่างเชียงใหม่ สกุลช่างน่าน หรือสกุลช่างพะเยาเป็นต้น

² ดังปรากฏว่าในกลุ่มบ้านเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญ ๆ แทบทุกเมืองเช่น สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร อยุธยา ลพบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี พิษณุโลก ฯลฯ ล้วนแต่มีวัดมหาธาตุหรือพระมหาธาตุอยู่กลางเมือง ซึ่งพระมหาธาตุนั้นก็เปรียบเสมือนขาพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่กลางเมือง เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลและศูนย์กลางของอาณาจักร ตามคติความเชื่อที่มีอิทธิพลมาจากคัมภีร์ทางศาสนาของทั้งฮินดูและพุทธ

³ สุทนต์ คำวิจิตรกุล แผ่นดินล้านนา เมืองโบราณ 2539 หน้า 180

สถาปัตยกรรมล้านนาโดยเฉพาะรูปเจดีย์นั้น มีทั้งที่ทำตามแบบที่มีก่อนพ.ศ. 1839 คือตั้งแต่ทริภุญไชยยังดำรงความเป็นศูนย์กลางการปกครองทางภาคเหนือ และแบบที่คิดประดิษฐ์ดัดแปลงตามกระแสนอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่แพร่เข้ามาภายหลังทั้งนี้อาจแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กลุ่มอิทธิพลทริภุญไชย

ดินแดนทางแถบนี้เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทั้งทางการเมือง ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจากทริภุญไชยมาก่อนศิลปกรรมล้านนาในระยะแรก ๆ จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะรับเอารูปแบบของศิลปกรรมแบบทริภุญไชยมาเป็นแบบอย่างในการสร้างศาสนสถานดังอย่างที่ได้เห็นได้ชัด ได้แก่ พระเจดีย์วัดป่าสักอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีอนิมนิสเจดีย์ ภายในบริเวณวัดมหาโพธาราม ซึ่งเชื่อว่ารับอิทธิพลทางรูปแบบมาจากรัตนเจดีย์ วัดจามเทวี เป็นต้น

เจดีย์ที่วัดเจดีย์เหลี่ยมตามประวัติกล่าวไว้สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าเม็งรายภายในบริเวณเวียงกุมกาม โดยนำแบบมาจากเจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมทำชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปในรูปทรงกรวย แต่ละชั้นมีซุ้มจระนำด้านละสามซุ้มภายในแต่ละซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืน รวมทั้งสิ้น 60 องค์ เจดีย์องค์นี้ต่อมาได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์โดยคหบดีชาวพม่า และได้เพิ่มซุ้มพระชั้นด้านละหนึ่งซุ้ม รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่ง ทำให้ลวดลายที่ปรากฏปัจจุบันกลายเป็นแบบพม่าไป

การทำเรือนธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสและเหนือเรือนธาตุประดับด้วยรูปจำลองอาคารขนาดเล็กลักษณะนี้มีการทำมาก่อนแล้วในประเทศอินเดีย และได้ปรากฏในสถาปัตยกรรมขอมและพม่าด้วย เพียงแต่ได้เปลี่ยนรูปจำลองอาคารเป็นเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็กหรือรูปิกะเทินส่วนสถาปัตยกรรมล้านนา ซึ่งมีลักษณะดังกล่าวนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลผ่านเข้ามาทางพม่าเนื่องจากมีแผนผังและรูปทรงคล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมในศิลปะพม่า แบบพุกาม ยิ่งกว่าสถาปัตยกรรมในศิลปะแบบศรีวิชัย

ลักษณะเจดีย์ทรงปราสาทแบบพระพิมพ์ต่าง ๆ ที่ทำเป็นรูปปราสาทสามชั้นซ้อนส่วนบนเป็นยอดแหลม ที่เรียกว่าปราสาทซ้อนกันสามชั้นนั้น หมายถึงซุ้มปราสาทกันอยู่มีซุ้มต่าง ๆ ซึ่งนับได้ถึง 28 ซุ้ม ซึ่งเป็นคติความหมายของศาสนาพุทธแบบมหายาน และพระ 28 องค์นั้นคงหมายถึงองค์ตพุทธเจ้าหรือบางครั้งก็เป็นรูปพระพิมพ์แบบสามองค์ที่เรียกว่าตรีภุญ

กลุ่มอิทธิพลมอญพม่า

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างดินแดนทางเหนือของไทยกับอาณาจักรมอญพม่า มีปรากฏมาแล้วตั้งแต่สมัยทริภุญไชย ครั้นเมื่อพระเจ้าเม็งรายได้สถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นแล้วตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ก็ได้กล่าวไว้ว่า พระองค์ได้ทรงเสด็จไปเมืองหงสาวดี และได้นางปายโค ราชธิดาของกษัตริย์มอญมาเป็นมเหสี รวมทั้งได้นำเอาช่างต่าง ๆ มาไว้ที่เมืองเชียงใหม่ด้วย จนกระทั่งในรัชกาลของพระเจ้ากือนาก็ได้มีการติดต่อทางศาสนาแบบมอญอีกครั้งหนึ่ง โดยได้ติดต่อขออาราธนาพระมหาสมณมอญพม่า มาเผยแผ่พุทธศาสนา ลังกาวังที่ยังเชียงใหม่

เจดีย์อีกูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นแบบล้านนา แต่น่าจะได้รับดลใจมาจากเจดีย์แบบมอญพม่า คือ เจดีย์ที่มีฐานสูงแบบเรือนธาตุ เช่น เจดีย์ที่วัดเชียงมั่น เจดีย์ที่บรรจุพระบรมอัฐิของพระเจ้าติโลกราช ภายในบริเวณวัดมหาโพธาราม เจดีย์ที่วัดโลกโมฬีพาราเม นอกจากนั้นยังมีวิหารที่มียอดทรงรูป เช่นที่วัดโสมง์ก่อรายมณฑล หรือวัดโสมง์โคตรจันทร์ เป็นต้น เจดีย์ดังกล่าวมักประกอบด้วยฐานเชิง 3 ชั้น รองรับฐานบัวลูกแก้วจัดขึ้นไปเป็นเรือนธาตุสี่เหลี่ยมย่อเก็จ มีซุ้มจระนำประดับฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ด้าน ที่มุมมีเสาอิงและภาพปูนปั้นประดับ เหนือเรือนธาตุเป็นฐานบัวคว่ำหรือดลารองรับองค์ระฆังทรงกลมขนาดเล็ก มีบัลลังก์เหลี่ยมร่วมกับส่วนฐาน ยอดทำเป็นบัวระฆังรองรับล้องโหนดและปลียอดตามลำดับ การทำหลังคาซ้อนกันเป็นชั้นหรือเหนือเรือนธาตุได้แสดงถึงความคล้ายคลึงแบบพม่า สมัยเมืองพุกาม และการเพิ่มเนื้อที่สี่ด้านของเรือนธาตุออกมาเพียงเล็กน้อย ทำให้มุมที่เพิ่มขึ้นมีขนาดเล็ก และแยกห่างออกมาจากมุมประธานมากจนดูคล้ายย่อเก็จ ก็มีมากแล้วในวิหารแบบพม่าเมืองพุกาม ซึ่งแต่ครั้งหนึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 15 และในรูปแบบเจดีย์นี้ยังมีการสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบทรงลังกา คือเจดีย์ที่วัดสวนดอกพระเจ้ากือนาทรงถวายที่สวนพฤกษเป็นพระอารามถวายแต่พระสุมนเถระเมื่อปี พ.ศ. 1914 แต่เจดีย์ที่วัดสวนดอกก่อนที่ท่านพระครูบาทิวิชัยจะทำการบูรณะส่วนฐานเฉพาะมาลัยเถาคเป็นแบบบัวดลาคได้ถูกบูรณะรูปแบบตอนชั้นบัวดลาคได้หายไปกลายเป็นชั้นบัวลูกแก้วที่นิยมแบบล้านนาขึ้นแทนที่และเจดีย์ทรงดอกบัวแบบพุทธศตวรรษที่ 19 ของศิลปะสุโขทัยก็ได้หายไปกลายเป็นเจดีย์ทรงแบบใหม่แบบล้านนายุคหลัง และสร้างให้เข้าเข้ากับเจดีย์องค์ใหญ่ไป

กลุ่มอิทธิพลสุโขทัย

อิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมจากสุโขทัยน่าจะขึ้นไปแพร่หลายยังล้านนาอย่างมากตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนาเป็นต้นมาด้วยในสมัยนี้ได้มีการติดต่อขอพระภิกษุชาวสุโขทัย คือพระสุมนเถระ ขึ้นไปเผยแผ่พุทธศาสนาลังkawังยังอาณาจักรล้านนา รูปแบบของเจดีย์ที่ได้รับไปจากสุโขทัยส่วนใหญ่ได้แก่ เจดีย์ที่มีองค์ระฆังกลม เช่นที่วัดสวนดอก ซึ่งพระเจ้ากือนาโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ

เจดีย์องค์ใหญ่ที่เป็นประธานของวัดนั้น ได้แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะทรงระฆังของระฆัง และผังซึ่งประดิษฐานประพักษณและมีเจดีย์ที่คพระกอบแต่ได้มีการดัดแปลงโดยให้องค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐานบัวลูกแก้วค่อนข้างสูงตามแบบนิยมนี้ล้านนา เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ รองรับกันด้วยล้องโหนดและปลียอด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจดีย์อีกรูปแบบหนึ่งที่แสดงถึงอิทธิพลสุโขทัยอย่างเด่นชัด ได้แก่ เจดีย์ที่มีช้างล้อมรอบบริเวณส่วนฐาน เช่น เจดีย์ที่วัดป่าแดงหลวง ซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าติโลกราชโดยทำเป็นฐานเขียงเตี้ย ๆ รองรับฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมสูง 2 ชั้น ฐานชั้นแรกประดับด้วยช้างล้อม ฐานชั้นถัดไปทำเป็นขุมจระนัมประดิษฐานพระพุทธรูทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 5 องค์ ฐานดังกล่าวรองรับฐานขององค์ระฆังซึ่งทำเป็นฐานเขียงซ้อนกัน 3 ชั้นถัดขึ้นไปเป็นมาลัยเถาแบบแบบคว่ำหรือบัวลด องค์ระฆังมีขนาดเล็กรองรับบัลลังก์และบัลลังก์โหนดลักษณะองค์ระฆังโดยส่วนรวมของเจดีย์ กล่าวได้ว่าคล้ายคลึงกับวัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัย อย่างมาก

กลุ่มพื้นเมืองล้านนา

องค์ประกอบที่สำคัญของเจดีย์กลุ่มนี้ ได้แก่ ชุดฐานแก้ว ซึ่งประกอบจากฐานบัวลูกแก้วสามชั้นเรียงซ้อนกันขึ้นไปรองรับองค์ระฆังทรงกลมที่มีขนาดเล็กเป็นพิเศษ รวมทั้งฐานบัวลูกแก้วเพิ่มมุมขนาดใหญ่ที่รองรับชุดฐานบัวขององค์ระฆัง เป็นต้นว่าเจดีย์ประธานที่วัดพระธาตุทวิภัญไชย

เคยมีผู้ทำการศึกษเจดีย์กลุ่มดังกล่าวโดยเรียกว่า เจดีย์ทรงกลมแบบพื้นเมืองเขียงแสนเนื่องจากเชื่อว่ารูปแบบนี้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเขียงแสน ต่อมาได้มีผู้เสนอในแนวทางที่กลับกัน โดยกล่าวว่า เจดีย์ลักษณะนี้น่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองเชียงใหม่โดยปรับปรังจากรูปแบบของเจดีย์ที่คล้ายคลึงกับที่ปรากฏในประเทศพม่า คือเจดีย์ทรงกลมที่วัดอุโมงค์เถรจันทร์ หลังจากนั้นจึงคลี่คลายแพร่หลายมายังเมืองเขียงแสนและเมืองอื่น ๆ ในอาณาจักรล้านนา

เจดีย์องค์ระฆังกลมที่วัดพระบวช เขียงแสน ซึ่งสร้างขึ้นราว พ.ศ. 1912 ในรัชกาลพระเจ้ากือนา ได้แสดงให้เห็นรูปแบบซึ่งคลี่คลายจากเจดีย์ที่วัดอุโมงค์เถรจันทร์ กล่าวคือชุดฐานอันประกอบด้วยฐานบัวลูกแก้วสามชั้นได้ย้อยสูงขึ้นไป และกลายหน้าที่มีมาลัยเถาที่ตั้งอยู่บนฐานบัวลูกแก้วสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมขนาดค่อนข้างสูงอีกชั้นหนึ่ง ลูกแก้วประดับท้องไม้ จำนวนสองเส้นของแต่ละฐานกลายเป็นลูกแก้วอกไก่ องค์ระฆังมีขนาดเล็กกลมมาก แสดงถึงการปรับปรังขนาดขององค์ระฆังให้มีเส้นนอกรับกับการยืดยาวของฐานบัว ส่วนฐานบัวลูกแก้วเพิ่มมุมที่รองรับองค์ระฆังเป็นแบบที่พบทั่วไปในเจดีย์ทรงกลมเหนือ ลักษณะดังกล่าวได้กลายมาเป็นแบบแผนที่สำคัญของเจดีย์ที่สร้างขึ้นในระยะต่อมา

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีเจดีย์รูปแบบอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า เจดีย์ที่มีเรือนธาตุทรงกลมซ้อนกันเป็นชั้นคล้ายถะ (เจดีย์) ของจีน เช่น เจดีย์ที่วัดพวงหงษ์ วัดเจดีย์ปล่อง วัดคูเต่า รวมทั้งสถูป หรือวิหารที่วัดมหาโพธาราม ซึ่งมีต้นแบบมาจากมหาวิหารที่พุทธคยา เป็นต้น แต่เนื่องจากเป็นกลุ่มที่พบน้อย และไม่ค่อยมีความสำคัญในแง่ของวิวัฒนาการนัก จึงจะไม่กล่าวในรายละเอียด ณ ที่นี้

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

ใบสีมาสมัยล้านนา

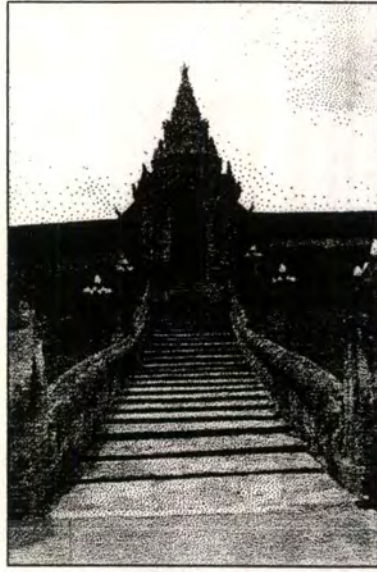
นับตั้งแต่พ่อขุนเม็งรายได้กรีธาทัพจากเมืองหิรัญนครเงินยางเขียงแสนมาตีเมืองทวิภัญไชยและเขลางค์นครได้แล้ว ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาแล้วก็ทรงพยายามทะนุบำรุงบ้านเมืองในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการพระศาสนาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่กษัตริย์ล้านนาทุกพระองค์ทรงถือปฏิบัติมาจึงปรากฏว่ามีวัดมากมายทั้งในเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่น ๆ โดยรอบ

ส่วนสีมามีหลายแบบ เช่น เป็นแท่งหินรูปยาวล้านเสา มีหัวเสาคล้ายดอกบัว ซึ่งน่าจะรับรูปแบบมาจากสีมาของศิลปะทวิภัญไชยที่มียอดเป็นรูปดอกบัวดังเช่น สีมาที่โบสถ์วัดพระสิงห์วราวิหาร ส่วนสีมานั้นปรากฏทั่วไปเป็นสีมาหิน เป็นแผ่นใหญ่ตรงกลางโค้งหักกลายสีมาขุโขยไย บางวัดมีการปักสีมาคู่ซึ่งจะเป็นเพราะได้มีการบวชเพลิงจากนิกายเดิม เป็นนิกายของลัทธิวาทกะ จึงต้องมีการผูกสีมาใหม่ข้างไปอีก ซึ่งโบสถ์ที่มีสีมากุจะพบอยู่ทั่วไปเป็นวัดหลวงทั้งในสมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา แต่วัดที่พระครูบาทิวิชัยมาบูรณะ มักจะใช้ก้อนหินปักเป็นสีมาแทนแผ่นหินที่แตกแต่อย่างประณีตในยุคนั้น อย่างไรก็ตามก็กล่าวได้ว่าใบสีมาของล้านนาจานเนกได้ 3 แบบ ดังนี้

1. แบบแท่งศิลารูปกลมยาว ปลายปาดมน ซึ่งน่าจะรับรูปแบบมาจากสีมาของทวิภัญไชย สีมาแท่งศิลานี้ ดูได้จากสีมาวัดพระสิงห์วราวิหารจังหวัดเชียงใหม่
2. แบบแผ่นศิลารียบไม่มีลดกลาย ซึ่งน่าจะรับรูปแบบมาจากทางสุโขทัยในรัชกาลพระเจ้าลิไท เมื่อรับลัทธิลังกาวงศ์
3. ใช้ก้อนหินธรรมชาติปักเป็นสีมา

วัดล้านนา

วัดพระสิงห์วราวิหารเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก พญาอภัยกษัตริย์เจ้าล้านนาโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1888 วัดพระสิงห์วราวิหารมีโบราณสถานที่สำคัญ คือวิหารลายคำ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสิงห์ หรือชาวบ้านเรียกว่า "พระสิงห์" ในเทศกาลสงกรานต์ชย ญาติ อุทิศพระสิงห์ให้ไปรอบ ๆ เมืองเพื่อ ให้ ประชา ท้าการสงฆ์ ภายในพระวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สุวรรณหงส์ และสังข์ทองนอกจากนี้ยังมีพระเจดีย์ทรงกลม หอไตรประดับ ลวดลายปูนปั้นพระอุโบสถ และพระวิหารอีกหลายหลัง

ซุ้มโชนงและทางขึ้นวัด

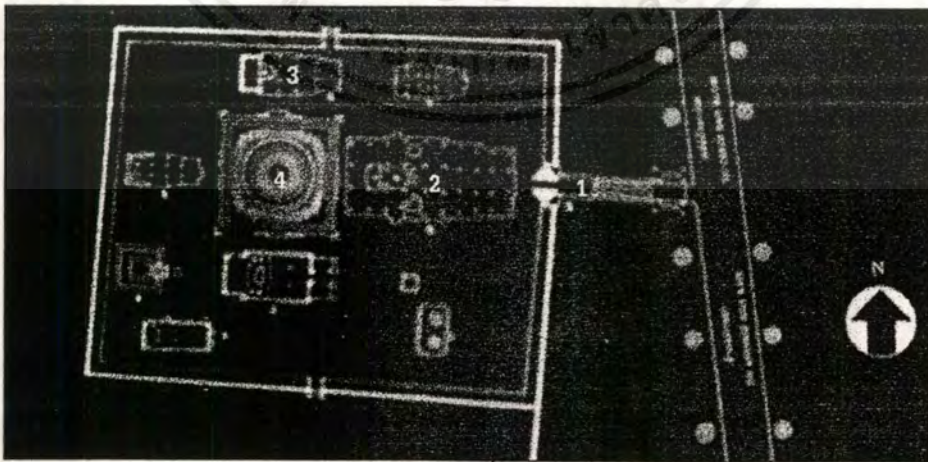

วิหารหลวงและกุฏิพระ

พระธาตุลำปางหลวง

วิหารน้ำแต้ม

วัดพระธาตุลำปางหลวง อ. เกาะคา จ. ลำปาง

- 1 ซุ้มโชนงและทางขึ้นวัด
- 2 วิหารหลวงและกุฏิพระ
- 3 วิหารน้ำแต้ม
- 4 พระธาตุลำปางหลวง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 18 -20)

แคว้นสุโขทัยและศรีวิชัยล้น เป็นศูนย์กลางเก่าแก่ของแคว้นสุโขทัย ซึ่งเติบโตขึ้นระหว่างแหล่งอารยธรรม ไม่ว่าจะเป็นทวารวดี อยุธยา ราชวงศ์สุโขทัย เมืองมอญและพุกามทางทิศตะวันตกและใต้และอยุธยา บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทางใต้และเวียงจันทน์ทางตะวันออก และการพบหลักฐาน อารยธรรมขอมอยู่ก่อน

การติดต่อค้าขายระหว่างบังเมืองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาบ้านเมืองในบริเวณลุ่มน้ำ น่านและลุ่มน้ำยมสุโขทัยจึงได้รับแบบอย่างศิลปะต่างรูปแบบเข้ามาและปรับเปลี่ยนให้ตอบสนองต่อแนวคิดทางศาสนาและเทคนิควิธีการของ ช่างสุโขทัยจนเกิดการพัฒนาก่อเป็นลักษณะเฉพาะศิลปะสถาปัตยกรรมสุโขทัยขึ้น

เมืองศูนย์กลางอำนาจในเมืองพระนครของขอมอันอาณาจักรและกระแสนพุทธศาสนาเถรวาทลังกา ซึ่งเข้ามาตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 18 ให้สุโขทัยมีความสัมพันธ์อันดีกับลังกามากขึ้น จนทำให้รูปแบบของศิลปะกรรมลังกาเป็นที่นิยมทั่วไป แทนที่ศิลปะของขอม

สถาปัตยกรรมสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย มีหลักฐานการจัดผังและระเบียบของอารามหรือวัดที่ค่อนข้างเด่นชัดโดยภายในเขตของอารามในแบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาราม โดยมีกำแพงแก้วกั้นภายในเขตอารามภายใน เขตพุทธาวาสจะให้ความสำคัญของสถูปซึ่งเรียกว่า 'พระมหาธาตุ' มาก จัดเป็นศูนย์กลางของอารามหรือวัด ตามคติการสร้างวัดที่รับมาจากประเพณีเดิมหรือนิกายเดิมและรับมาจากลังกาในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท พระมหาธาตุ ซึ่งเรียก รูปแบบทางสถาปัตยกรรมอันบรรจงประณีตวิจิตร 'เจดีย์' นั้นจะสร้างอย่างใหญ่โตสมกับที่เป็นศูนย์กลางของวัด โดยสร้างตั้งอยู่ ด้านหน้าของวิหาร ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูปเพื่อใช้เป็นที่ประกอบพิธีระหว่างพระสงฆ์และคฤหัสถ์ โดยบริเวณรอบพระเจดีย์ไว้เป็นลานกว้างเพื่อประกอบพิธีกรรม ส่วนอุโบสถหรือโบสถ์ ซึ่งมีลัทธิกำหนดเขตโดยรอบนั้นจะอยู่ห่างออกไปเป็นเอกเทศและมีขนาดเล็ก เพียงพอที่จะให้พระสงฆ์จำนวน 21 รูป ได้ประกอบพิธีสังฆกรรมได้ตามที่ปรากฏในวินัยมุข โดยไม่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ ลักษณะของโบสถ์วิหารในสมัยนี้ก่ออิฐถือปูน นิยมเจาะช่องหน้าต่างเป็นซี่เล็ก ๆ เรียงกัน มีหลังคาเป็นเครื่องไม้มุมด้วยกระเบื้องดินเผา และประดับเครื่องบนของอาคาร เช่น ซ้อฟ้า ไบระกา ทางหงส์ บราลี ฯลฯ มีรูปแบบที่แน่นอน

สถูปสุโขทัย

1. พระปรางค์ เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากปราสาทหินในลพบุรีเช่นในเมืองศรีวิชัยล้นก็ปรากฏปราสาทแบบขอมคือปราสาทวัดเต้าจัน แต่ก็เป็นแบบที่มีลักษณะพื้นเมืองมากแต่ภาพประดับปูนปั้นที่วัดพระพายหลวงก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับศิลปะเมืองลพบุรีอย่างชัดเจน

2. สถูปแสดงเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือเจดีย์ยอดดอกบัวตูม เป็น 'แบบสุโขทัย' อย่างแท้จริงและคงเป็นประธานหลักของวัด รูปทรงโดยรอบจากการสังเกตพบว่าการเกิดจากการประยุกต์นำรูปทรงของ ปรางค์แบบเขมรและเจดีย์ทรงกลมโดยที่ การใช้ฐานสูงแบบที่มีกมพในเจดีย์ทรงกลมมารองรับเรือนธาตุแบบปราสาทเขมร ซึ่งมีร่องรอยของช่องคูหาหรือซุ้มจระนำม ซุ้มบันฑูรและกนกขนุนหลงเหลืออยู่ในส่วนยอดได้เปลี่ยนเอารูปดอกบัวตูมมาต่อยอดด้วยปล้องไฉน ปลีและเม็ดน้ำค้างของเจดีย์ทรงกลม จนกลายเป็นสิ่งก่อสร้างรูปแบบใหม่ในพระพุทธศาสนา

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์นี้คงเกิดจากการใจสร้างขึ้นเป็นแบบเฉพาะพิเศษ โดยที่รูปทรงจะรวมเริ่มจากฐานเขียงหรือฐานหน้ากระดานเหลี่ยม ๆ ซ้อนขึ้นไป 3 - 4 ชั้นถัดไปเป็นฐานบัวลูกแก้วห้องไม้กว้างรองรับฐานบัวลูกแก้ว ๒ มุมหึ่งจะมีเศียรอีก 2 ชั้น (ฐานเรือนฟ้า) เหนือขึ้นไปมีลักษณะทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ถัดไปประกอบด้วยปล้องไฉน ปลี และเม็ดน้ำค้าง

โดยทั่วไปแล้วเชื่อว่าเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แสดงให้เห็นความนิยมอิสระของชนชาติไทย คือการสร้างสัญลักษณ์ใหม่ด้วยนันทนาการหลักเลือกรูปทรงแบบปราสาทเขมร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคิวงคิในศาสนาฮินดูให้กลายเป็นรูปดอกบัวตูมของศาสนาพุทธ

1 ทรยศ วีระวิมาศ สถาปัตยกรรมสุโขทัย เครือซิเมนต์ไทย 2540 หน้า 18

2 มีขอมสมาด ไชยธรรมาภรณ์กรอง ทำให้เจ้าเมืองบางยาง อันมีพ่อขุนบางกลางทาวและพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด ได้ร่วมมือกันกอบกู้เอกราชของสุโขทัย พ่อขุนบางกลางทาวยกทัพไปล้อมเมืองศรีวิชัยล้นเพื่อให้ออมสมาด ไชยธรรมาภรณ์กรองไปช่วยศรีวิชัยล้นและพ่อขุนผาเมืองยกทัพเข้าตีเมืองสุโขทัยได้

3 ภาพปูนปั้นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีภาพบุคคลประนมมือน้อยอยู่ตอนล่าง ภายในกรอบซุ้มหน้าบันทิศ ๓ ต. นั้นมีการจัดองค์ประกอบภาพและศิลปะที่คล้ายกันอย่างยิ่งกับภาพปูนปั้น ประดับในกรอบซุ้มด้านทิศใต้ของพระปรางค์ วัดมหาธาตุ ลพบุรี

4 บางท่านเชื่อว่าอาจเป็นแบบที่เกิดตามพุทธปรัชญา โดยถือว่าดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของการประสูติของพระพุทธเจ้า หรืออาจเป็นสัญลักษณ์ของเศียรบัวเป็นเศียรที่ซ่อนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าของเศียรบัวตามคติความหมายก็ได้
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. **สถาปัตยกรรมหรือทรงระฆัง** โดยทั่วไปจะเรียก "ทรงลังกา" ซึ่งเชื่อว่าได้รับเข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนาหลังลังกาวงศ์ แต่สำหรับของสุโขทัยแล้วได้นำไปผสมกับเจดีย์ แบบปาละอีกต่อหนึ่ง

ลักษณะรูปทรงของเจดีย์ลังกานั้น ส่วนมากประกอบด้วยฐานเดี่ยว ๆ เป็นพื้นองค์ระฆังค่อนข้างใหญ่ มีรูปทรงแบบกลมพาง หรือ โอคว่า ที่ปากระฆังมีมัลลยลูกแก้วลักษณะคล้ายหอยฝาชีซ้อนกันสามชั้น เหนือองค์ระฆังประกอบด้วยบัลลังก์ขนาดใหญ่ ปล้องไฉนและปลียอด ส่วนเจดีย์ทรงกลมของสุโขทัยมักเริ่มจากฐานเขียง หรือฐานหน้ากระดานซ้อนกันสามหรือสี่ชั้น ฐานชั้นบนสุดนิยมทำฐานกลมหรือแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นมัลลยลูกแก้ว ซึ่งเป็นบัวลดซ้อนกันสามชั้นแล้วถึงองค์ระฆังทรงกลม เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์รองรับก้านฉัตร ปล้องไฉน ปลีและเม็ดน้ำค้างตามลำดับ บริเวณกึ่งกลางขององค์ระฆัง บางครั้งมีการประดับด้วยลาย "ระดอก" คล้ายกับเจดีย์พุกาม หรือเจดีย์ทาลันนา

ลักษณะพิเศษของเจดีย์สุโขทัย ซึ่งแตกต่างจากเจดีย์แบบลังกาทรงเห็นได้ชัด ได้แก่การประดับตกแต่งบริเวณปากระฆังด้วยลายบัวคว่ำบัวหงาย หรือที่เรียกว่า บัวปากระฆังและลักษณะขององค์ระฆังตอนบนที่บางครั้งพองออกมากกว่าส่วนที่เป็นปากระฆังตลอดจนการตกแต่งบริเวณองค์ระฆังด้วยลายระดอก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นแบบแผนที่สำคัญของเจดีย์ปาละในขณะที่ยังคงกล่าวไม่เคยปรากฏในเจดีย์แบบลังกาเลย

อิทธิพลทางศิลปะแบบปาละ น่าจะเข้าสู่อาณาจักรสุโขทัยโดยผ่านเข้ามาทางอาณาจักรพุกาม ลักษณะบางประการของเจดีย์สุโขทัย เช่น การใช้บัวลดรองรับองค์ระฆังแทนที่จะเป็นบัวลูกแก้วนั้น เป็นแบบแผนที่ได้รับมาจากพุกามอย่างชัดเจน

เจดีย์ทรงกลมอีกชนิดหนึ่งที่น่าสนใจมากได้แก่ เจดีย์ที่ทำรูปช้างล้อมรอบบริเวณฐานประทักษิณเรียก "เจดีย์ช้างล้อม" หรือ "เจดีย์ช้างรอบ" ซึ่งเชื่อกันว่าได้แบบอย่างมาจากลังกา สำหรับของสุโขทัยนั้นมี 2 แบบคือแบบแรกจะทำเป็นฐาน บัวเสลดอยู่ระหว่างห้องไม้และทำรูปช้าง ห่วงเสารอบฐานเจดีย์ เช่น เจดีย์วัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัยอีกแบบหนึ่ง จะทำเป็นตัวช้างขนาดใหญ่ โผล่ออกมาจากฐานเพียงครึ่งตัวเว้นระหว่าง กันเล็กน้อยโดยไม่มีเสาค้ำ เช่นเจดีย์วัดช้างรอบกำแพงเพชร

คติของการสร้างเจดีย์ช้างล้อมน่าจะเป็นเพราะช้างเป็นสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อว่าเป็นสัตว์ค้ำจุนจักรวาล เป็นสัตว์ที่ประจำทิศหนึ่งใน 4 ทิศและยังอยู่ในพุทธชาดอีกหลายตอนด้วยกัน

4. **สถาปัตยกรรมปราสาทหรือทรงมณฑป** ลักษณะรูปทรงของเจดีย์ลังกานั้น ส่วนมากประกอบด้วยฐานเดี่ยว ๆ เป็นพื้น องค์ระฆังค่อนข้างใหญ่ มีรูปทรงแบบกลมพาง หรือ โอคว่า ที่ปากระฆังมีมัลลยลูกแก้วลักษณะคล้ายหอยฝาชีซ้อนกันสามชั้น เหนือองค์ระฆังประกอบด้วยบัลลังก์ขนาดใหญ่ปล้องไฉนและปลียอด ส่วนเจดีย์ทรงกลมของสุโขทัยมักเริ่มจากฐานเขียง หรือฐานหน้ากระดานซ้อนกันสามหรือสี่ชั้น ฐานชั้นบนสุดนิยมทำฐานกลมหรือแปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นมัลลยลูกแก้ว ซึ่งเป็นบัวลดซ้อนกันสามชั้นแล้วถึงองค์ระฆังทรงกลม เหนือองค์ระฆัง เป็นบัลลังก์รองรับก้านฉัตร ปล้องไฉน ปลีและเม็ดน้ำค้างตามลำดับ บริเวณกึ่งกลางขององค์ระฆัง บางครั้งมีการประดับด้วยลาย "ระดอก" คล้ายกับ เจดีย์พุกาม หรือเจดีย์ทาลันนา

ลักษณะพิเศษของเจดีย์สุโขทัย ซึ่งแตกต่างจากเจดีย์แบบลังกาทรงเห็นได้ชัด ได้แก่การประดับตกแต่งบริเวณปากระฆังด้วยลายบัวคว่ำบัวหงาย หรือที่เรียกว่า บัวปากระฆังและลักษณะขององค์ระฆังตอนบนที่บางครั้งพองออกมากกว่าส่วนที่เป็นปากระฆังตลอดจนการตกแต่งบริเวณองค์ระฆังด้วยลายระดอก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นแบบแผนที่สำคัญของเจดีย์ปาละในขณะที่ยังคงกล่าวไม่เคยปรากฏในเจดีย์แบบลังกาเลย

อิทธิพลทางศิลปะแบบปาละ น่าจะเข้าสู่อาณาจักรสุโขทัยโดยผ่านเข้ามาทางอาณาจักรพุกาม ลักษณะบางประการของเจดีย์สุโขทัย เช่น การใช้บัวลดรองรับองค์ระฆังแทนที่จะเป็นบัวลูกแก้วนั้น เป็นแบบแผนที่ได้รับมาจากพุกามอย่างชัดเจน

ลักษณะโดยทั่วไปประกอบด้วยฐานเขียงสี่เหลี่ยมซ้อนกันสามชั้น รองรับฐานบัวพุ่มมยุระเก็จ เพื่อรองรับชุ่มจรมันทิศขององค์เรือนธาตุซึ่งตั้งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แต่ละชุ่มนิยมจัดเสานอนติดผนังและหน้าบันซ้อนกันสองชั้น ปล้องไฉนหน้าบันทำเป็นรูปมกรคายาศ ภายใต้อันชุ่มประดับฐานได้ด้วยพระพุทธรูปปูนปั้นแสดงปางต่าง ๆ ใบระกาที่ประดับเหนือกรอบชุ่มระดิมฐีเป็นรูปคล้ายขนนก หรือใบไม้ที่แหลมยาวเรียงลดหลั่นกันเรียกว่าฝักเพกา เหนือเรือนธาตุเป็นฐานแปดเหลี่ยมรองรับองค์ระฆังทรงกลม บัวปากระฆัง ทำเป็นบัวกลุ่มที่บริเวณส่วนกลางขององค์ระฆัง มีลายระดอกประดับ องค์ระฆังซ้อนกันสองชั้นโดยคั่นไว้ด้วยบัวกลุ่มไม่มีบัลลังก์ ถัดขึ้นไปเป็นปลียอด บนมุมทั้งสี่ของเรือนธาตุประดับด้วยเจดีย์บัววิฆาตขนาดเล็ก หรือ สถาปิกะ เป็นต้นว่า เจดีย์รายบางองค์ ภายในวัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชนาลัย

เจดีย์รูปแบบดังกล่าว เดิมเชื่อว่าได้รับอิทธิพลขึ้นมาจากเมืองไชย และนครศรีธรรมราช อันเป็นเจดีย์ซึ่งสร้างขึ้นตามคติมหายาน ของอาณาจักรศรีวิชัย ต่อมาเมื่อผู้เสนาว่าอิทธิพลจากศรีวิชัยไม่น่าแพร่ขึ้นมาถึง เนื่องจากแหล่งโบราณสถานดังกล่าวอยู่ห่างไกลกันมาก นอกจากนั้นคติทางศาสนายังแตกต่างกัน รูปแบบที่ปรากฏน่าจะเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากอาณาจักรใกล้เคียง คือ พุกาม ซึ่งอาจแพร่เข้ามาโดยตรงหรือทางอ้อมโดยผ่านทมิฬุโขย และล้านนา ลักษณะที่เห็นได้ชัดจนได้แก่ การประดับบริเวณเหนือกรอบชุ่มจรมันด้วยฝักเพกานั้น

สีมามัยสุโขทัย

⁵ เจดีย์ที่มีช้างล้อมรอบฐานปรากฏเด่นชัดคือ เจดีย์วัดเวฬุเมืองอนุราชประเป็นเจดีย์แรงโอคว่าตั้งอยู่บนฐาน 3 ชั้น ฐานชั้นนอกสุดทำเป็นช้างโผล่มาครึ่งตัวโดยรอบ

โบสถ์ที่ปรากฏตามวัดโบราณต่าง ๆ ทั้งในตัวเมืองแก่สุโขทัย หรือที่อำเภอศรีธานี และอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ตลอดจนในจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิษณุโลก สามารถจำแนกรูปแบบของโบสถ์ในสมัยสุโขทัยได้เป็น 3 แบบคือ

1. แบบแผ่นศิลา รูปสี่เหลี่ยมขอบปากมน ยอดปากทั้งสองด้านไปบรรจบเป็นยอดแหลมตรงกลาง ตรงกลางโบสถ์มาจากยอดแหลมลงมาสกัดเป็นแนวเส้นตรงตลอดคล้ายกับแบ่งตัวโบสถ์เป็น 2 ส่วนรูปแบบของโบสถ์แบบนี้คล้ายกับได้รับอิทธิพลสีมาแบบเรียบของสมัยทวารวดี ซึ่งน่าจะเป็นแบบเก่าที่สุดของสมัยสุโขทัย ตัวอย่างจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

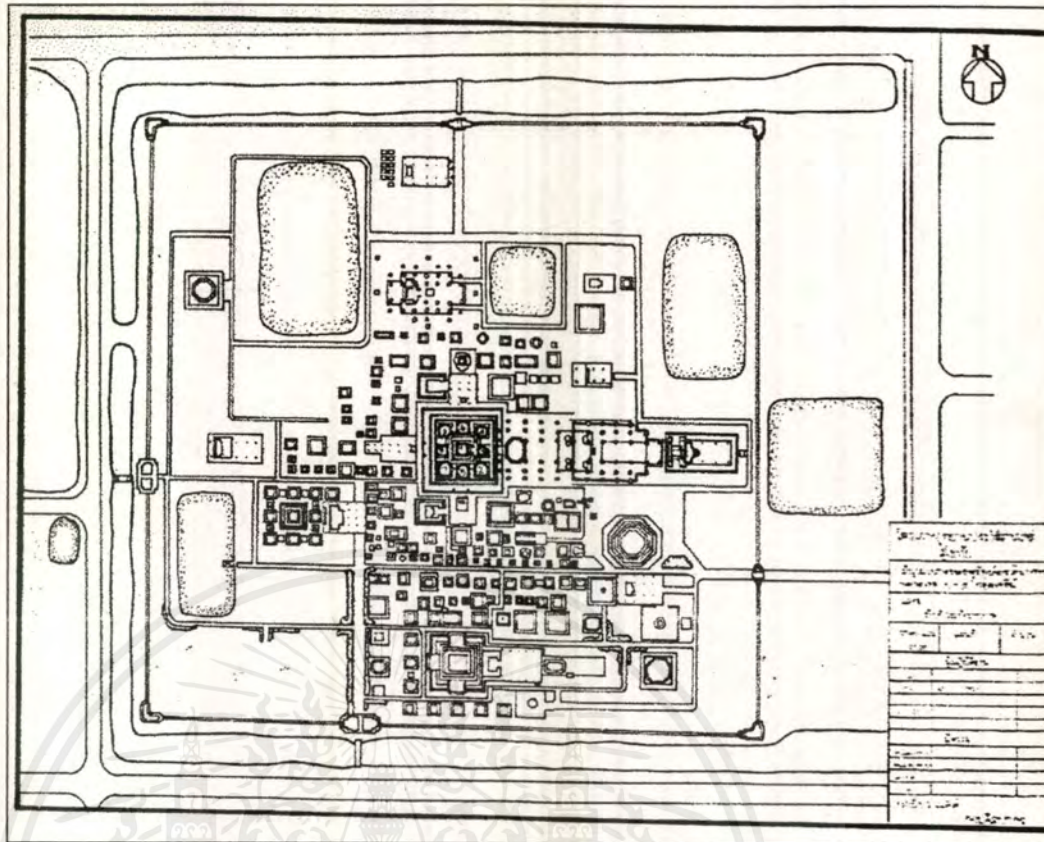
2. แบบแผ่นศิลาปาดขอบกลมยอดแหลมแล้วคอดเล็กน้อย ตรงส่วนล่างผายออกยกมุมแหลมเล็กน้อย แล้วตัดตรงลงมาเป็นแท่งตรงกลาง ตัวโบสถ์สกัดเป็นแนวเส้นเบา ๆ ลงมาถึงกึ่งกลางแล้วสกัดแยกออกเส้นขอบแยกเป็น 2 แนวไปบรรจบกับมุมแทนแนวละมุมทำให้ส่วนล่างของโบสถ์ดูเหมือนแนวรูปสามเหลี่ยม ขอบโบสถ์ปาดเข้าหากันทั้งสองด้านทำให้ตรงกลางของขอบเป็นเส้นแหลม ดังอย่างเช่นโบสถ์ของวัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอสวรรคโลกและวัดพระพายหลวง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

3. แบบแผ่นศิลาเรียบไม่มีลวดลาย เพียงแต่ปาดขอบทั้งสองด้านเกิดเป็นเส้นแหลมตรงกลางโดยรอบสัณเภา ยอดแหลม เช่น โบสถ์วัดศรีสวย วัดมหาธาตุและวัดนางพญา จังหวัดสุโขทัย และที่วัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

วัดสุโขทัย

วัดศรีสวย วัดมหาธาตุ วัดนางพญา จังหวัดสุโขทัย วัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

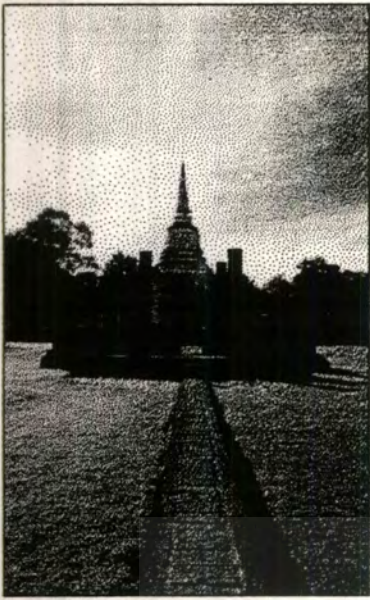

วัดมหาธาตุ จ.สุโขทัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดช้างล้อม อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จ.สุโขทัย

วัดศรีสวย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จ.สุโขทัย

วัดศรีชุม อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จ.สุโขทัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยสุพรรณภูมิ-อโยธยาหรืออุทอง (พุทธศตวรรษที่18-19)

สุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรีและอโยธยาเดิม เป็นเมืองที่สำคัญและเป็นเมืองใหญ่มาแต่อดีตก่อนที่พระรามาธิบดีที่1 จะทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีตั้งนั้นเมื่อพระองค์ทรงตั้งกรุงศรีอยุธยาในเมืองอโยธยาแล้วก็โปรดเกล้าตั้งเมืองสุพรรณภูมิเป็นเมืองหลวง อันเป็นหลักฐานแสดงว่าสุพรรณภูมิเคยเป็นเมืองใหญ่มาก่อนและมีความสำคัญจริง และจากประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา ก็พบว่าพระมหากษัตริย์ ที่เก่ง กล้ามักจะเป็นผู้ครองสุพรรณภูมิมาก่อนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพระบรมราชาธิราชที่1(ขุนหลวงพระจั่ว) และพระบรมราชาธิราชที่2 หรือเจ้าสามพระยาจนทำให้ราชวงศ์สุพรรณภูมิ เป็นราชวงศ์ที่สำคัญราชวงศ์หนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นเมืองสุพรรณภูมิจึงมีความสัมพันธ์ กันอย่างแน่นแฟ้นมาตลอด

สถาปัตยกรรมสุพรรณภูมิ-อโยธยาหรืออุทอง

อาจกล่าวได้ว่าเป็นศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะทวารวดีตอนปลายหรือศิลปะลพบุรี รวมทั้งรับรูปแบบจากลังกาเข้ามาผสมผสานด้วย ศิลปะสุพรรณภูมิ-อโยธยา พบตามเมืองโบราณต่าง ๆ บนที่ราบระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำสุพรรณบุรีเป็นสำคัญ เช่นที่อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี ลพบุรี ราชบุรี และพระนครศรีอยุธยา และมีระเบียบการวางอาคาร หรือวัดเช่นเดียวกับของสมัยสุโขทัย มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส ภายในเขตพุทธาวาส พระสถูปยังคงมีความสำคัญที่สุด และวิหารจะมีความสำคัญในระดับรองลงมา โบสถ์จะมีขนาดเล็กและเป็นเอกเทศ วัดที่สำคัญในศิลปะสุพรรณภูมิ-อโยธยา เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี วัดพระแก้วเมืองสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท วัดธรรมิกราช จังหวัดอโยธยา วัดช้างและวัดเม่งนางปลื้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

สถาปัตยกรรมสุพรรณภูมิ-อโยธยาหรืออุทอง

จากการศึกษารูปแบบของเจดีย์และเทคนิคการก่อสร้างพบว่า เจดีย์ในศิลปกรรมแบบอุทองส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสร้างแบบก่ออิฐไม่ใช้ปูนฉา และรูปแบบของเจดีย์สามารถแบ่งลักษณะได้อย่างคร่าวๆคือ

เจดีย์มีฐานรูปสี่เหลี่ยมที่มีขนาดใหญ่ย่อมุมซ้อนขึ้นไป 2-3 ชั้น ต่อด้วยส่วนที่เรียกว่าเรือนธาตุ มีเสาในดัวซึ่งแบ่งเรือนธาตุออกเป็นช่องๆ ลักษณะเจดีย์แบบนี้จะวิวัฒนาการมาจากเจดีย์ในศิลปกรรมแบบทวารวดี ซึ่งเดิมจะมีลวดลายปูนปั้นประดับ ตามช่องเป็นภาพเล่าเรื่อง เกี่ยวกับศาสนาต่างๆในพระพุทธศาสนา แม้ว่าศิลปกรรมแบบทวารวดีตอนปลายจะไม่มีการประดับด้วยภาพเล่าเรื่อง แต่ก็ยังนิยมทำฐานแบ่งเป็นช่องๆเช่นเดิม เพราะต้องการให้มีการแบ่งช่องฐานเพื่อเป็นการแก้ความหนักของเจดีย์ให้ดูโปร่งและเพียวขึ้น

ถัดจากฐานขึ้นไปเป็นตัวองค์เจดีย์หรือที่เรียกว่าองค์ระฆัง ซึ่งนำประดับด้วยคอรระฆังและปลียอด ตัวอย่างเจดีย์เช่นนี้สามารถศึกษาได้ที่เจดีย์วัดขุนเมืองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเหลือแต่เพียงส่วนฐานและบางส่วนขององค์ระฆังปลียอด

ลักษณะเจดีย์ที่สำคัญตามแบบนี้ ศึกษาได้ที่เจดีย์วัดพระบรมธาตุวรวิหารจังหวัดชัยนาท และเจดีย์สำริดที่พบที่วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

ใบสีมาสมัยสุพรรณภูมิ-อโยธยา

ใบสีมาที่กล่าวถึงนี้คือใบสีมาในแบบแผ่นหินที่ค่อนข้างหนา สลักจากหินทรายแดง ส่วนบนของใบสีมากว้าง และเว้าคว่ำลงเล็กน้อยรอบทั้งสองด้านปาดเรียบไปชนกันตรงกลางด้านบนทำให้ส่วนบนของใบสีมาแหลม ส่วนล่างที่คว่ำลงเป็นรูปสามเหลี่ยมเป็นมุมแหลม

และตัดตรงเป็นขอบสี่เหลี่ยม เรียกว่าเก้าน ที่ตัวใบสีมาสลักเป็นลึนตรงกลางและมีเส้นโค้งรอบๆเป็นสามเหลี่ยมรอบสีมาทั้งสองด้าน ดูคล้ายรูปของตราส่วนของบนตรงกลาง และตรงส่วนแนวสามเหลี่ยมที่ท้องสีมารวมทั้งส่วนขอบแทนลึนเป็นลายดอกไม้บ้าง ลายก้นชดบ้าง แบบใบสีมา

แบบนี้ต่อมาได้เพิ่มลวดลายประดับมากขึ้น มีการยกขอบกว้างโดยรอบ บางทีการประดับลายใบเสมาตามแนวกลางขอบนั้นด้วย

ตรงส่วนด้านบนบางที่ก็ปาดขอบทั้งสองด้านมาชนกันเป็นแนวสันกลาง บางทีก็ลึนเส้นให้กว้างเป็นแถบคาดตลอดใบสีมา และมีการสลักลวดลายที่ใช้ลวดลายด้วย ในระยะหลังจะเพิ่มลวดลายการประดับมากขึ้น ซึ่งบางครั้งจะประดับลายคล้ายลายทับทรวง หรือลายระฆังตรงกลางใบสีมาด้วย ตัวอย่างของใบสีมาแบบนี้ เช่นที่ วัดพระแก้วสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท วัดพระแก้วเมืองสรรคบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี วัดหลุมดินและวัดถ้ำเขาวง จังหวัดราชบุรี วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี วัดสิงห์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และวัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรีและวัดเขียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

วัดสุพรรณภูมิ-อโยธยาหรืออุทอง

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี วัดพระรูป จังหวัดสุพรรณบุรี วัดพระแก้วเมืองสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท วัดธรรมิกราช จังหวัดอโยธยา วัดช้างและวัดเม่งนางปลื้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. 1893 - 2310)

พระเจ้าอู่ทอง หรือพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ. 1893 ทรงครองราชสมบัติจนถึง พ.ศ. 1912 นับจากนั้นเป็นต้นมากรุงศรีอยุธยาได้เป็นราชธานีที่มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาเป็นเวลา 417 ปีมีพระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตด้วยพระชนมชีพ รวม 34 พระองค์ วัฒนธรรมประเพณีในสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาและประเพณีของกลุ่มไทยดั้งเดิมจากสมัยสุโขทัย และผสมผสานกับคติความเชื่อในทางพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์ที่แพร่จากอินเดียโดยผ่านอาณาจักรแห่งเมืองพระนครหรือฉะแอมโบราณ หรือที่เรียกในไทยว่า สหัชลวปุระ (ลพบุรี) ดังนั้น พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นประมุขของอาณาจักรอย่างสมบูรณ์ตามอนุสัทธิราชที่อยู่ในสภาวะแห่งเทวราชา และพุทธราชา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ได้ทรงปกครองประเทศด้วยทศพิธราชธรรม ได้ปรับปรุงระบบการปกครอง มีการจัดระเบียบกองทัพ จตุสดมภ์ แบ่งแยกการบริหารฝ่ายทหาร และพลเรือน อย่างเด่นชัดที่ให้ออกทัพนับแสนยกทัพเกรียงไกรยิ่งขึ้น สมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงคุณธรรมต่าง ๆ หลายพระองค์ อาทิ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

สถาปัตยกรรมอยุธยา

ในสมัยนี้ระเบียบและการวางแผนผังของวัดสืบทอดมาจากประเพณีเดิมคือ การแบ่งเขตอารามเป็นพุทธาวาสและสังฆาวาส กำหนดหน้าที่ของอาคารภายในอารามอย่างเด่นชัด แต่ความสำคัญของสถูปหรือพระเจดีย์ที่มีมาก่อนนั้นลดความสำคัญลง ทั้งนี้โดยมุ่งให้ความสำคัญกับวิหารที่ประกอบพิธีกรรมมากกว่า วิหารในยุคนั้นจึงมีขนาดใหญ่ขึ้น และโบสถ์ยังคงความสำคัญน้อยกว่าอยู่นั่นเอง ในยุคแรก ๆ โบสถ์จึงมีขนาดเล็ก แต่ทั้งโบสถ์และวิหารยังคงนิยมเจาะหน้าต่างเป็นซี่เล็ก ๆ เหมือนครั้งสุโขทัย

แต่ในระยะต่อมา โบสถ์เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น และจะมีความสำคัญที่สุดในสมัยอยุธยาตอนปลาย หน้าต่างนิยมเจาะให้มีขนาดใหญ่ มีบานหน้าต่างเปิดปิดได้ ด้านหน้าด้านหลังของโบสถ์วิหารที่พาะโล่ยื่นออกมา และเมื่อรับรูปแบบศิลปะกรรมจากตะวันตก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บานหน้าต่างนิยมเจาะแบบศิลปะกอทิก ที่มีส่วนกลางแหลมสูง ซึ่งที่จริงลักษณะการเจาะหน้าต่างที่นิยมเจาะปรากฏอยู่มาแล้วในศิลปะอินเดียโบราณ และศิลปะทวารวดีก็มีปรากฏในภาพสลักที่ฐานของพระธรรมจักรที่เรียกว่าลายกุกุมมาก่อนแล้ว รวมทั้งมีปรากฏในศิลปะศรีวิชัยด้วย ลักษณะหน้าต่างแบบกอทิกจึงไม่น่าจะเป็นของใหม่ภูมิภาคแถบนี้ และสมัยอยุธยาตอนปลายลักษณะโบสถ์วิหารนิยมทำให้มีความอ่อนโค้งอ่อนเรียกว่าแบบห้องสำเภา

ส่วนเจดีย์ก็ได้มีการปรับรูปแบบของยุคก่อน ๆ มาตัดแปลงแก้ไขให้เป็นของตนเองได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพระปรางค์ เจดีย์ทรงระฆัง หรือทรงลังกา และให้ความนิยมเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมแปดสิบสอง

แต่ในส่วนภูมิภาคอื่นเช่น ภาคเหนือส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบประเพณีในท้องถิ่นที่นิยมสร้างโบสถ์วิหารด้วยไม้จันทน์ ทั้งที่แนววงโค้งแหลมเล็กสอง หน้าจตุปนิทก และทวยชูชัง ในภาคอีสานยังคงนิยมสร้างสิม (โบสถ์) ขนาดเล็ก อาจจะมีองค์ด้วยมีพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ จึงพบว่าบางที่ต้องใช้สิมรวม คือพระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้าน 2 - 3 หมู่บ้าน มารวมในสิมรวมเพื่อกระทำการสังฆกรรมในวันขึ้น 15 ค่ำและแรม 15 ค่ำ ก็มี และสิมที่ตั้งอยู่กลางน้ำห่างจากตลิ่งขนาดที่ข้ามน้ำไม่ได้ไม่มีการใช้ไม้เป็นสิมเรียกว่า นทีปารสิม และปัจจุบันมีน้อยแล้ว อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีปรากฏอยู่ วัดวัดสมัยอยุธยาได้มีการพัฒนาการตั้งแต่อยุธยาตอนต้น จนถึงอยุธยาตอนปลาย

เจดีย์ทรงกลม

เจดีย์ทรงกลมที่สร้างในระยะแรก ๆ ของสมัยอยุธยา เท่าที่หลักฐานยืนยันแน่ชัดน่าจะได้แก่เจดีย์ช้างล้อมที่วัดมหาเจษฎวงค์ ซึ่งตามพงศาวดารกล่าวสร้างขึ้นในรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เจดีย์ช้างล้อมได้รับแบบอย่างมาจากเจดีย์ช้างล้อมที่นิยมกันในอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากในช่วงนี้กรุงศรีอยุธยาได้มีอำนาจทางการเมืองเหนืออาณาจักรสุโขทัยมาแล้วตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ยังทรงมีพระชนนีและพระชายาองค์หนึ่งเป็นชาวสุโขทัย และได้เคยเสด็จเมืองสุโขทัย จึงทรงมีความคุ้นเคยกับศิลปวัฒนธรรมของสุโขทัยเป็นอย่างดี

อิทธิพลจากสุโขทัยได้แพร่หลายมายังกรุงศรีอยุธยามากยิ่งขึ้นตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เป็นต้นมา ยุคนั้นเจดีย์ทรงกลมได้กลายมาเป็นประธานหลักของวัดแทนที่ปรางค์ ในพระราชพงศาวดารระบุว่ามีการสร้างเจดีย์ทรงกลมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปี พ.ศ. 2036 ในรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ซึ่งครั้งนั้นโปรดให้สร้างขึ้นสององค์ องค์แรกทางด้านทิศตะวันออก และพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระราชบิดา องค์ถัดไปบรรจุพระบรมอัฐิของพระบรมราชาธิราชที่ 3 ซึ่งเป็นพระเชษฐาส่วนองค์สุดท้ายทางด้านทิศตะวันตกนั้นสร้างเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง โดยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 เมื่อประมาณ พ.ศ. 2075 เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และทรงโปรดให้ทำฐานไฟที่เชื่อมถึงกันทั้งสามองค์ พร้อมกับสร้างมณฑประหว่างเจดีย์ทั้งสาม

เจดีย์ทั้งหมดมีรูปทรงและขนาดเดียวกัน ตั้งอยู่บนฐานไฟสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีมุขทิศตะวันตกหันสู่มณฑปที่ตั้งด้านทิศตะวันตก

ประดับด้วยเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็ก หรือเจดีย์ยอดมุขด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศใต้ เป็นพระเจดีย์มณฑป คือ ก่อมีค้ำตั้งให้เพื่อเป็นค้ำหลักสำหรับใช้เป็นฐานประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนมุขทางด้านทิศตะวันออกเป็นทางเข้าสู่สุวรรณาหารขององค์เจดีย์ การมีมุขยื่นออกมาที่สี่ด้านไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และมีการประดับหลังคามุขด้วยเจดีย์ยอด เป็นลักษณะซึ่งได้ปรากฏมาก่อนหน้าแล้วในปราสาทที่สร้างขึ้นตั้งแต่ยุคแรก เหนือองค์ระฆังขึ้นไปเป็นบัลลังก์รองรับปล้องไฉน ปลี และเม็ดน้ำค้างเหนือเจดีย์ทรงกลมทั่วไปที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย

แม้ว่าเจดีย์ทรงกลมของอยุธยาจะมีต้นความคิดหรืออิทธิพลมาจากสุโขทัย แต่ช่างชาวอยุธยาก็ได้แก้ไขตัดแปลงรายละเอียดบางประการ ทำให้รูปทรงของเจดีย์อยุธยามีลักษณะผิดแผกไปจากต้นแบบ เป็นต้นว่า องค์ระฆัง ได้ทำให้มีรูปร่างสูงระฆังชันกว่าสุโขทัย ซึ่งที่สมัยสุโขทัย บัลลังก์มีลักษณะกว้างและเตี้ยกว่าเล็กน้อย และมักมีเสาทรงหรือเสากลมทวยค้ำยันระหว่างบัลลังก์และบัวลอมมี นอกจากนี้ เหนือมาลัยเกาของอยุธยายังนิยมทำเป็นมาลัยลูกแก้ว ลักษณะคล้ายหอยผ่าซีกซ้อนกันสามชั้น ในขณะที่สุโขทัยมักทำเป็นบัวกลาเป็นต้น

เจดีย์เพิ่มมุมและเจดีย์ย่อมุม

การเพิ่มมุมหมายถึง การเพิ่มที่แนวขนานที่ด้านทั้งสี่ของผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสและเนื่องจากเนื่องจากเนื้อที่ที่เพิ่มนั้นมีขนาดสั้นกว่าเนื้อที่เดิมของแต่ละด้าน จึงได้เกิดเป็นมุขชั้นมุมที่เกิดจากการเพิ่มด้านนี้จะมีขนาดเล็กกว่ามุมประธานซึ่งเป็นมุมเดิมของผังสี่เหลี่ยม ส่วนการย่อมุมหมายถึงการแตกมุมใหญ่ของผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสออกเป็นมุมย่อย ๆ และมุมทุกมุมจะมีขนาดเท่ากัน

เจดีย์เพิ่มมุมปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงยุคที่สองของอยุธยา ตัวอย่างของเจดีย์เพิ่มมุมที่สร้างในยุคนี้ ได้แก่ เจดีย์ศรีสุริโยทัย ภายในบริเวณวัดสวนหลวงสบสวรรค์ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระสุริโยทัย ที่ทิวคดในกลางศักราชหว่างกรุงศรีอยุธยากับพม่า เมื่อปี พ.ศ. 2091 เจดีย์ศรีสุริโยทัยตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ ซึ่งทำเป็นฐานบัวลูกฟักและฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสเพิ่มมุมและออกอกีจตามมุขทิศซึ่งยาวยื่นออกมาจากรือนธาตุ บนหลังคามุขประดับเจดีย์ยอดเหนือเรือนธาตุเป็นชุกฐานบัวลูกแก้วอกไก่สามชั้น ชั้นบนสุดรองรับฐานบัวหงายต่อเนื่องขึ้นไปเป็นองค์ระฆังและบัลลังก์ซึ่งมีผังมุมตามการเพิ่มมุมที่เรือนธาตุ เหนือบัลลังก์มีเสาทรงรองรับปล้องไฉน ปลี และเม็ดน้ำค้างในผังกลม

ต่อมาในช่วงปลายของยุคได้เริ่มแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นเจดีย์ที่สร้างขึ้น เป็นต้นว่า เจดีย์วัดกุฎีเขาทอง และเจดีย์ประธานของวัดใหญ่ประทุมพลได้ถูกลดความสำคัญของเรือนธาตุลง มุขทิศ ที่เคยยาวยื่นออกมาจากก็เริ่มหดสั้นเข้าหาเรือนธาตุจนกลายเป็นจุ่มทิศ และไม่มีการประดับด้วยเจดีย์ยอดอีกต่อไป เหนือเรือนธาตุที่เคยเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ได้กลายมาเป็นมาลัยเถา เป็นต้น

เจดีย์เพิ่มมุมได้มีวิวัฒนาการต่อเนื่องจนกระทั่งกลายเป็นเจดีย์ย่อมุมอย่างแท้จริงในช่วงยุคที่สามของอยุธยา เช่น เจดีย์วัด 2 องค์ภายในวัดชัยวัฒนาราม และเจดีย์ที่วัดชุมพลนิกาย ทั้งหมดสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททองโดยระบฏกราชไว้แน่นอน เจดีย์กลุ่มดังกล่าวไม่มีเรือนธาตุ จึงไม่ต้องอาศัยการเพิ่มมุม ผังของเจดีย์เกิดจากการแตกมุมใหญ่ของผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสออกเป็นมุมย่อยขนาดเท่า ๆ กัน ฐานของเจดีย์ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ โดยทำเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ต่อเนื่องขึ้นไปด้วยมาลัยเถาตั้งขึ้นไปเป็นบัวปากระฆังในรูปของบังพนายรองรับองค์ระฆัง เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ในผังย่อมุมขึ้นมาจากส่วนองค์ระฆัง รองรับปล้องไฉน ปลี และเม็ดน้ำค้างในผังกลมตั้งแต่ปล้องไฉนขึ้นไปถึงยอดมีลักษณะที่ย่อสูงชัน อันเป็นลักษณะทางวิวัฒนาการ

ในตอนปลายของยุคนี้ ยังมีความนิยมสร้างเจดีย์ขนาดเล็กประดับด้วยลวดลายปูนปั้น จึงมักเรียกกันว่า 'เจดีย์ทรงเครื่อง' อันมีบัวกลุ่มรองรับองค์ระฆัง เหนือองค์ระฆังเป็นบัวกลุ่มเถาซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปแทนที่ปล้องไฉน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเป็นแบบอย่างที่สำคัญให้แก่เจดีย์ย่อมุมที่สร้างขึ้นต่อมาในยุคต้น ๆ รัตนโกสินทร์

สีมาสมัยอยุธยา

โบสถ์เป็นศิลปะแบบหนึ่งที่มีการพัฒนาปรับปรุงขึ้นจากรูปแบบเดิมที่แพร่หลายอยู่ทั้งแบบมีลวดลายอยู่ทั้งในแบบมีลวดลายตกแต่งของสุพรรณภูมิ และแบบเรียบ ๆ ของสุโขทัยในยุคหลัง ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 แบบ

1. แบบแผนศิลาเรียบปาดขอบเรียบแบบสีมานั่งแท่น ตรงกลางสกัดเป็นแนวสันแถบยาวตลอดและมีลายประจายามเป็นโคลนอยู่ตรงกลาง
2. แบบแผนศิลาจากแบบที่ 1 สลักลวดลายเด่นชัดตรงกลางของส่วนบนและท้องสีมานั่งประจายามตรงกลางสลักเป็นทับทรวงอย่างเด่นชัด บางที่ท้องสีมาสลักเป็นลายเหวดหาหรือลายคุชชุกยุดนาค
3. แบบแผนศิลาจากแบบที่ 1 แต่สกัดให้มีความเรียบมากขึ้น ส่วนใหญ่ส่วนล่างแคบเล็ก ขอบรอบโบสถ์มักกว้างยิ่งขึ้น และสลักลายค่อนข้างแข็ง แต่งบางแห่งก็เรียบไม่มีลวดลาย เช่น โบสถ์บรมพุทธราม วัดไชยวัฒนาราม วัดดุสิตารามวัดป่าโคและวัดประตู่ทรงธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดทองปู้ จังหวัดลพบุรีและวัดหัวโคตร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา

พุทธศาสนนถรรพาท โดยจิตรกรรมอยุธยายุคแรกได้แสดงให้เห็นถึงเนื้อหาอย่างที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมบางแห่งที่พุกาม' และสุโขทัยซึ่งเขียนประดับพุทธหรือกรุงวรางค์ ระยะเวลาต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 จิตรกรรมที่เหลืออยู่ปรากฏในสมุดช้อยและผนังอุโบสถ การติดต่อ

คล้ายกับเงินทำให้อิทธิพลศิลปจีนเข้าไปปะปนอยู่ในจิตรกรรมสมัยอยุธยาซึ่งมีทั้งลวดลายประกอบภาพและมีเป็รงแบบจีน รวมถึงตัวหนังสือจีนซึ่งปัจจุบันยังอ่านไม่ออก ซึ่งช่างอยุธยาได้พัฒนาจนกลมกลืนกับรสนิยมแบบไทยเป็นลำดับ

เนื้อหาหลักที่พบในจิตรกรรมสมัยอยุธยา² ได้แก่เรื่องอดีตพุทธ พุทธประวัติชาดกเรื่องไตรภูมิ และอาจจะมีเรื่องปัจเจกพุทธอยู่ด้วย ซึ่งงานจิตรกรรมได้รับการออกแบบเพื่อสื่อความหมายเรื่องพระคัมภีร์ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม³

กลุ่มที่ 1 คือจิตรกรรมบนผนังคูหาปราสาทประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชบุรี จิตรกรรมบนผนังคูหาทางเดินของมุขกับจิตรกรรมบนผนังคูหาปราสาทประธานวัดพระราม พระนครศรีอยุธยา จิตรกรรม ผนังคูหาปราสาทมุกที่ศตะวันตกเฉียงเหนือ ของปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยา จิตรกรรมผนังปราสาทประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา และจิตรกรรมบนผนัง กรุเจดีย์รายภายในวัดเดียวกันซึ่งหลายลงแล้ว

กลุ่มที่ 2 เราจำเป็นต้องกล่าวถึงสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเขียนบนสมุดข่อย เป็นภาพเขียนสี ขนาดของหน้ากระดาษกว้าง 21 ซม. ยาว 54 ซม. แต่ละหน้าตรงติดกันและพับซ้อนเป็นชั้น ตามปกติเมื่อเปิดคลี่ดู จะดูได้คราวละสองหน้า ดังนั้นองค์ประกอบภาพซึ่งเขียนภาพซึ่ง เขียนเรื่องทศชาติ และเรื่องไตรภูมิ จึงเขียนเป็นช่วงเป็นตอนต่อเนื่องกันเนื้อหาในสมุดภาพไตรภูมิและขนาดที่เขียน แตกต่างกับเนื้อหาของจิตรกรรม ที่เขียนบนผนังอาคารดังนั้นจึงไม่อาจนำทั้งสองมาพิจารณาร่วมกันในด้านองค์ประกอบภาพ

เนื้อหาและองค์ประกอบภาพของจิตรกรรมในกลุ่มที่ 2 ในปัจจุบันได้พบเพียง 2 แห่งคือจิตรกรรมบนผนังวิหารของวัดใหม่ประชุมพล อำเภอนครหลวง พระนครศรีอยุธยา และบนผนังอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม อำเภอเมือง เพชรบุรี

กลุ่มที่ 3 ได้แก่จิตรกรรมบนผนังอุโบสถวัดปราสาท อำเภอเมือง นนทบุรี บนผนังอุโบสถวัดของนนทบุรี อำเภอยานนาวา กรุงเทพฯ บนผนังตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธโสธรวรีย พระนครศรีอยุธยา และบนผนังอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม อำเภอเมือง เพชรบุรี ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะบนผนังคูหาปราสาทมุกที่ศตะวันตกเฉียงเหนือปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พระนครศรีอยุธยาเท่านั้น

วัดอยุธยา

วัดพระศรีสรรเพชญ์

ตรงที่เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ บัดนี้ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า เป็นที่ที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองรามธิบดีที่ 1 สร้างพระราชมนเทียรขึ้นเป็นที่ประทับ เมื่อทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีใน พ.ศ. 1893 ครั้นถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1991 พระบาทที่พระราชมนเทียรนี้ให้เป็นที่พุทธาวาส และเลื่อนพระราชมนเทียรไปสร้างขึ้นข้างเหนือริมแม่น้ำลพบุรี (คือคลองคูเมืองบัดนี้) จึงเป็นวัดมีชั้นในพระราชวังใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ มีพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเป็นต้น ครั้นถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 2035 โปรดให้สร้างพระสุปถีน 2 องค์ เป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระราชบิดาองค์ 1 (หมายเลขที่ 1) เป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (หมายเลขที่ 2) พระเชษฐาธิราชองค์ 1 แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (พ.ศ. 2072 - 2076) จึงได้สร้างพระสุปถีนอีกองค์ 1 (หมายเลขที่ 3) เป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ถึง พ.ศ. 2042 โปรดให้สร้างพระวิหารหลวงขึ้นในวัดพระศรีสรรเพชญ์ (หมายเลขที่ 4) และต่อมาอีกปี 1 คือ พ.ศ. 2043 โปรดให้สร้างพระพุทธรูปใหญ่ขึ้นในวิหารหลวง เป็นพระยืนสูงตั้งแต่พระบาทถึงยอดรัศมีได้ 8 วา กว้าง 3 คอก พระอุระกว้าง 11 คอก ใช้ทองหล่อหนักถึง 59,000 ชั่ง และใช้ทองคำหุ้มหนักถึง 286 ชั่ง กระจายพระนามว่าพระศรีสรรเพชญ์ (หมายเลขที่ 5) และตั้งแต่นั้นมา คำว่าศรีสรรเพชญ์ จึงได้เป็นนามของวัดต่อมา เป็นวัดอยู่ในวัง ตั้งวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งอันที่จริงได้สร้างขึ้นตามอย่างวัดพระศรีสรรเพชญ์นั่นเอง เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา วัดพระศรีสรรเพชญ์ถูกไฟไหม้ทั่วทั้งอาราม พระศรีสรรเพชญ์ก็ถูกตัดรูดเอาทองไปหมดสิ้น เหลืออยู่แต่ทองสัมฤทธิ์ซึ่งเป็นแกน ถึงรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ โปรดให้เชิญลงมากรุงเทพฯ พร้อมกับพระโลกนาถซึ่งอยู่ในวิหาร (หมายเลขที่ 6) ในคราวสถาปนาวัดพระเชตุพนขึ้นเป็นพระอารามหลวง ได้โปรดให้ประดิษฐานพระโลกนาถไว้ในวิหารที่ศตะวันออก หอข้างในยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ส่วนพระศรีสรรเพชญ์ชำรุดทรุดโทรมมากเกินกำลังที่จะซ่อมได้ ทรงดำริจะหล่อใหม่ ได้มีพระราชบัญชาถามพระราชคณะผู้ใหญ่ พระราชคณะผู้ใหญ่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นต้น ถวายพระพรว่าไม่การสมควรที่จะอาวูปพระพุทธรูปเจ้าข้าหลอมหล่อในไฟอีก จึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ขึ้น 1 องค์ คือพระเจดีย์องค์กลางในพระเจดีย์ใหญ่ 3 องค์เรียงกันที่วัดพระเชตุพน แล้วอัญเชิญพระศรีสรรเพชญ์บรรจุไว้ข้างในถวายพระนามว่า พระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ ปรากฏอยู่ จนทุกวันนี้

วิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ นอกจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศรีสรรเพชญ์แล้ว ข้างหน้าฐานพระศรีสรรเพชญ์ มีฐานสูงใหญ่อีกอันหนึ่ง ว่าเป็นที่เก็บพระพุทธรูปสำคัญ ๆ ของหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยา แม้พระพุทธรูปสังข์ ก็ได้ประดิษฐานอยู่ในวิหารนี้

² ผนังพระที่ผนังทุกทิศระนาบและทิศใต้ของปราสาทวัดราชบูรณะ

³ เป็นที่ยอมรับกันว่าคัมภีร์หรือวรรณกรรมเป็นแม่บทสำคัญของงานจิตรกรรมไทย

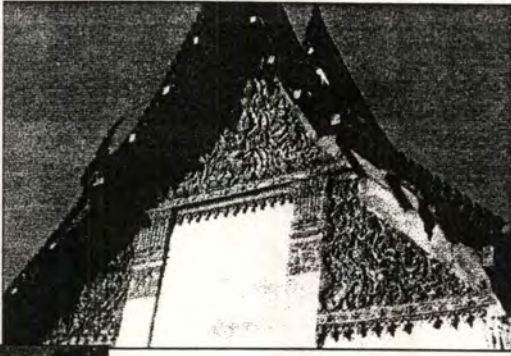
⁴ สัตติ เล็กค้อน จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา มุสลิม วิจัย กรุงเทพฯ 2524 หน้า 32 - 33

วัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นวัดใหญ่มีสิ่งก่อสร้างมากมาย จนไม่สามารถจะทราบได้ทุกอย่างว่าสร้างในรัชกาลไหน มีที่สังเกตได้อีกแห่ง 1 คือ พระมณฑปหรือวิหารสี่หน้าข้างหลังนั้น (หมายเลขที่ 7,8,9,10,11) เป็นของสร้างหลังแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ใช้ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

การสร้างพระสถูปขึ้นในวันนั้นก็เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิของพระราชบิดามีตั้งแต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา แต่พระราชบิดาธรรมดา ไม่เป็นอุปราชบุคคล คือบุคคลที่ควรแก่สถูปนั้นได้แก่ 1. พระพุทธเจ้า 2. พระปัจเจกพุทธเจ้า 3. พระอรหันต์อภิสวพร 4. พระเจ้าจักรพรรดิ เพราะฉะนั้นจึงเป็นธรรมเนียมหรือประเพณี ถ้าจะบรรจุอัฐิบุคคลธรรมดาหรือแม้แต่พระราชบิดา เขาก็ต้องอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุเสียก่อนให้เป็นสถูปอันแท้จริงแล้วจึงได้อัฐิธาตุของพระราชบิดาหรือบุคคลธรรมดาบรรจุตามในภายหลัง ข้อนี้มีหลักฐานในวัดพระศรีสรรเพชญ์นี้เอง พระสถูปใหญ่องค์ข้างทิศตะวันออกที่ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงสร้างขึ้น บรรจุพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้น มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ภายใน แต่หาได้พบพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่ พระบรมอัฐิจึงถูกโยนลงอุบตักเอาพระโกศไปเสียก่อนแล้วก็เป็นได้เพราะราชบัณฑิตยสภาได้ทำการขุดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2475 ภายหลังที่พระสถูปองค์นี้ถูกสักขุดแล้ว จึงพบแต่พระสถูปที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ กับของอื่น ๆ ที่มีอีกมากมายถึงกับพิพิขภัณฑ์สถานแห่งชาติต้องสร้างห้องเก็บรักษาและซื้อตู้ไม้สำหรับเก็บของที่ขุดได้ในคราวนี้ พระบรมสารีริกธาตุนั้นบรรจุไว้ในสถูปถึง 7 ชั้น คือชั้นที่ 1 นอกสุดเป็นสถูปหินในเข้าไปชั้นที่ 2 เป็นไม้ชั้นที่ 3 - 4 เป็นสถูปสัมฤทธิ์ชั้นที่ 5 เป็นสถูปเงิน ชั้นที่ 6 เป็นสถูปทองชั้นที่ 7 เป็นสถูปแก้วผลึก ภายในองค์สถูปแก้วเป็นพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่ที่พระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น ตั้งอยู่อย่างไร ลึกลับแต่ไหน เป็นการยากที่จะอธิบายด้วยตัวหนังสือจึงขอให้ผู้อ่านดูเองในแผนผัง (หมายเลข 2) ท่านจะเข้าใจได้เป็นอย่างดี ส่วนเรื่องพระสถูปกรมศิลปากรก็เคยนำลงหลายคราวแล้ว เช่น ในจดหมายเหตุราชบัณฑิตยสถานเล่ม 2 ปีที่ 1 พ.ศ. 2479 และในพิพิขภัณฑ์สารเล่ม 1 ของศิลปากร พ.ศ. เดียวกัน และในที่สุดเมื่อพ.ศ. นี้เอง ก็ได้ลงรูปพระสถูปชุดนี้ ในหนังสือศิลปอยุธยาทั้งฉบับภาษาไทยและอังกฤษ ผู้ใดทราบเรื่องนี้โดยพิสดารจงหาอ่านเอาเถิด

พระเจดีย์รายในวัดนี้ทั้งหมดล้วนแต่ทำขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งนั้นพระยาโบราณฯ ได้เคยขุดพบโกศอัฐิในเจดีย์รายหลายองค์ และที่วิหารคั่นอยู่ด้วยหลังหนึ่งนั้นสำหรับเป็นที่ทำบุญทำกุศลทานอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว อย่างเดียวกับที่ยังทำกันอยู่จนทุกวันนี้ ครั้นที่ในวัดที่จะสร้างเจดีย์รายและวิหารหมดลงแล้ว จึงได้คิดทำวิหารจตุรมุขขึ้นข้างท้ายวัด मुखทั้งสี่เป็นที่ประดิษฐาน พระนั่ง นอน ยืน เดิน สี่อิริยาบถตามคตินิยมในสมัยสุโขทัยตรงกลางสร้างสถูป ข้าง ๆ สถูปทั้ง 4 ด้าน ทำเป็นช่องบรรจุอัฐิไว้หลายช่อง และสถูปองค์นี้สมเด็จพระนารายณ์ทรงสถาปนาพระทรงสนับนุนฐานฯ สมเด็จพระบรมราชาเจ้ามหาสุรสิงหนาทได้ทรงเอาแบบอย่างมาสร้างพระเจดีย์ทองขึ้นที่วัดมหาธาตุอันเป็นวัดที่พระองค์ทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง และเพราะเหตุนี้เอง วัดมหาธาตุจึงมีนามว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์อยู่คราวหนึ่งข้าพเจ้าได้เคยตามเสด็จสมเด็จพระนารายณ์ฯ ไปดูวิหารจตุรมุขนี้ก็เห็นจริงด้วย เพราะข้าพเจ้าพระเจดีย์ทองที่วัดมหาธาตุเป็นอย่างดี

ได้กล่าวมาแล้วในตอนก่อนว่าวัดนี้มีสิ่งก่อสร้างมากมายเหลือที่จะทราบได้ว่าสิ่งใดสร้างในรัชกาลไหน แม้แต่มณฑปข้างหน้าพระสถูปองค์ที่ 1 และระหว่างพระสถูปอีก 2 องค์นั้นก็ไม่ว่ากันว่าสร้างขึ้นเมื่อใด รู้แต่ว่ามณฑป (หมายเลขที่ 12) นั้นเคยเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาท

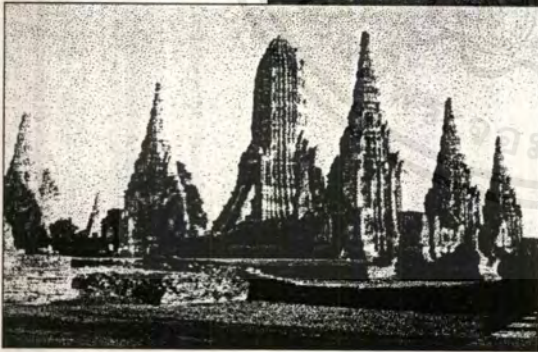
หน้าบันอุโบสถวัดเชตะวันโคตร จ. เพชรบุรี

ภายในอุโบสถหน้าพระเมรุ จ. อัญญา

บานประตูวัดใหญ่ จ. เพชรบุรี

ปราสาทวัดไชยวัฒนาราม จ. อัญญา

จิตรกรรมฝาผนังวัดเกาะแก้วสุทธาราม จ. เพชรบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกแห่งที่มาด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน)

พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้ย้ายพระราชวังเดิมกรุงธนบุรีมาสร้างใหม่ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาและได้สถาปนารัตนโกสินทร์เป็นราชธานีแห่งใหม่

สถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระองค์ยังอยู่ในภาวะสงคราม การสร้างอาคารหรือวัดจึงยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโบราณมากมาย แม้แต่ชื่อก็มักเรียกตามที่เคยมีในกรุงศรีอยุธยา และยังคงสร้างตามแบบอยุธยาตอนปลาย อันมีพระ ขานของวัดคือเจดีย์ย่อมุม และพระปรางค์เป็นหลัก โดยเฉพาะพระปรางค์วัดระฆังโฆสิตารามที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้รับการยอมรับว่างดงาม ด้วยรูปทรงและสัดส่วนองค์หนึ่ง ประกอบไปด้วยฐานบัวและฐานสิงห์ เรียงสลับกันอยู่บนชลาศัย ๆ เรือนธาตุมีการย่อมุมถี่ ลักษณะการย่อมุมถี่ นี้จะปรากฏเด่นชัดที่ ปรางค์วัดอรุณราชวรวิหาร ซึ่งถือเป็นจุดยอดสุดของวิวัฒนาการของเจดีย์สถานทรงปรางค์ เป็นปรางค์กลุ่ม 5 องค์ องค์ ปรางค์ตั้งบนฐานไพทีที่มีระฆังล้อมรอบปรางค์มีรูปทรงที่เรียกว่า 'ทรงจอมแห' ประกอบด้วยฐานประทักษิณขนาดใหญ่และสูงมากซ้อนกัน 3 ชั้น และมีบันไดขึ้นทั้ง 4 ด้านทุกชั้นฐานของสถาปัตยกรรมแต่ละชั้นประกอบด้วยฐานหน้ากระดานและฐานสิงห์ลูกแก้วอกไก่ บนฐานประทักษิณชั้น แรกมีมณฑปประดิษฐานอยู่ทั้ง 4 ด้านเรียกว่า 'มณฑปพิศก' ฐานชั้นที่สองประดับด้วย ยักษ์แบก ฐานชั้นที่สามประกอบด้วยกระบี่แบก เทนือฐาน ประตักษิณเป็นฐานเชิงสองชั้น ชั้นบนประดับด้วยพรมเบญจกัณฐ์ฐานสิงห์สามชั้น เรือนธาตุมีจิตร์สมุขบนหลังคาเป็นยอดปรางค์ขนาดเล็ก ภายในชั้นประดิษฐานรูปพระอิศวรทรงธำมรงค์ บริเวณเชิงบาตรระดับเดียวกับยอดปรางค์ขนาดเล็กนั้นประดับด้วยพระนารายณ์ทรงศุภ ยอดปรางค์เป็นเส้นตรงสอบเข้าสู่จอมไพที มีลักษณะที่กลายมาเป็นแท่งกลม ๆ

ครั้นต่อมาได้มีการติดต่อกับทางยุโรปมากขึ้น นับแต่รัชกาลพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีการนำเอาศิลปะตะวันตกมาใช้กับพุทธสถานมากขึ้น โดยเฉพาะสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการนำเอาศิลปะกอธิคของตะวันตก มาใช้แต่งโบสถ์ เช่น โบสถ์วัดราชบพิธ

เจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์

เจดีย์ย่อมุม

ส่วนเจดีย์สืบทอดจากอยุธยาเช่นกันแต่มีการตกแต่งรายละเอียดเพิ่มขึ้น เช่น เพิ่มการตกแต่งที่องค์ระฆัง เพิ่มชั้นของปล้องไฉน มีการย่อมุมไม้ทึบเพิ่มจำนวนมุมขึ้น จำนวนบัวกลุ่มก็เพิ่มจนเจดีย์มีรูปเพรียวกลมแต่พุทธสถานในสมัยนั้น เจดีย์จะมีความสำคัญเป็นอันดับ 3 รองจากวิหาร โดยมีอุโบสถเป็นสิ่งก่อสร้างที่สำคัญที่สุด ในเขตพุทธาวาส

เมื่อรัชกาลที่ 1 ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม ได้โปรดให้สถาปนาเจดีย์ย่อมุมสิบสองชั้นโดยสืบทอดมาจากสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นแบบทรงเครื่อง สมัยอยุธยา อันมีลักษณะสำคัญซึ่งประกอบด้วยฐานสิงห์เรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปสามชั้น รองรับบัลลังก์และองค์ระฆัง ทั้งหมดอยู่ในผังย่อมุม เทนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์รองรับบัวกลมเล็กซึ่งทำหน้าที่แทนปล้องไฉน ถัดขึ้นไปเป็นปลี ลูกแก้วปลียอด และมีต้นก้านตามลำดับ

เจดีย์ทรงกลม

ครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่นั้น ได้ทรงเสด็จจุดธูปไปถวายเป็นเมืองฝ่ายเหนือ ทรงพบเห็นเจดีย์แบบสุโขทัย จึงต้องพระหทัย โดยในภายหลังทรงโปรดให้สร้างขึ้นที่วัดราชินีเวศวิหาร ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเจดีย์ทรงกลมองค์แรกที่ปรากฏขึ้นในกรุงเทพฯรัตนโกสินทร์ โดยทรงนำแบบมาจากเจดีย์บนยอดเขาพนมเพลิงกลางเมืองศรีสัชนาลัย ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความนิยมในเจดีย์ทรงนี้เพิ่มรากล้ำดับโดยเป็นหลักของวัดสำคัญต่างๆ และยังได้แพร่ หลายออกไปรวมทั้งระฆังอีกด้วย เช่น พระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม แต่ในปัจจุบัน โบสถ์ได้เข้ามามีบทบาทขงวัดมากขึ้น สถาปัตยกรรมเจดีย์มีอยู่ในรูปของเจดีย์รายประดับศาสนสถาน รวมทั้งใช้บรรจุอัฐิของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน นับเป็นการย้อนกลับไปสู่จุดดั้งเดิมของการ สร้างสถาปัตยกรรมเจดีย์ อันมีมนต์ก่อนพุทธกาลนั่นเอง

การเปรียญรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 และ 2 ปรากฏหลักฐานว่าการเปรียญที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ได้ถูกปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลต่อมาอีก หลายครั้ง จึงศึกษาได้เพียงในเอกสารเท่านั้น

พม่าในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชนิพนธ์ในอาคารที่แข็งแรงจึงนิยมสร้างอาคารก่ออิฐถือปูน ถึงแม้ว่าอาคารเดิมจะเป็นไม้แล้ว ชาติใดก็จะโปรดให้หรือแล้วสร้างอาคารก่ออิฐถือปูนขึ้นแทน

ลักษณะการเปรียญในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้นมี 2 แบบคือ

1. แบบชนบทนิยม เป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูง พื้นปูด้วยหินผ่นทั้ง 4 ด้านเจาะช่องหน้าต่างขนาดใหญ่ ด้านสกัด หน้า มีประตูทางเข้า 3 ประตูด้านหลัง 2 ประตูริมอาคารมีเฉลียงมีเสารายตั้งรับหลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี ได้แก่การเปรียญวัดพระเชตุพน
2. แบบพระราชานิพนธ์ เป็นอาคารแบบผสมระหว่างอาคารทรงไทยกับเครื่องบนหลังคาแบบจีน ลักษณะเป็นตึกทรงโรง มีเสาอยู่ข้างใน ประชัน มีทั้งยกพื้นสูงและยกพื้นเพียงเล็กน้อยก่อกันโดยรอบ เจาะช่องหน้าต่างใหญ่หลังคามุงชั้น 2 ชั้น มุงกระเบื้องไทยหน้าบ้านก่อกัน การ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เปรียบเทียบกับ การเปรียบแบบพระราชนิยม หลังแนวที่สถาปนาศิลปะในรัชกาลที่ 3 ได้แก่การเปรียบที่วัดราชโอรสาราม เขตบางขุนเทียน ธนบุรี จะยกพื้นสูง ส่วนที่วัดอื่น ๆ นั้นจะไม่ยกพื้นสูงอย่างนี้ได้แก่ การเปรียบวัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี วัดสุทัศน์เทพวราราม พระนคร วัดราชสิทธาราม ธนบุรี เป็นต้น

สมัยรัชกาลที่ 4 ความนิยมในการสร้างวัดใหญ่ ๆ ในกรุงลดลง เนื่องจากทรงพระราชดำริว่าในรัชกาลที่ 3 ได้ทรงสร้างวัดไว้เพียงพอแล้ว จึงได้สร้าง วัดไว้ในหัวเมืองต่างจังหวัดเป็นส่วนมาก การเปรียบที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้แก่ การเปรียบที่วัดวชิรประดิษฐานสมเด็จพระเทพฯ กรุงเทพฯ , วัดแก้วโพธิ์ชัย นนทบุรี

รูปแบบการเปรียบ เท้าที่พบส่วนใหญ่จะมีลักษณะแผนผังคล้ายใบเสมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย คือมีอาคารประธาน 1 หลังด้านสกัด ทั้ง 2 จะมีศาลาขวางโดยมีชานก่ออิฐถือปูนรองรับบันไดทางขึ้น เป็นตัวเชื่อมศาลาขวางการเปรียบ ลักษณะผังอาคารอย่างนี้จะปรากฏในการเปรียบทั้ง 2 แบบคือแบบเครื่องไม้ และแบบก่ออิฐถือปูน

1. การเปรียบแบบก่ออิฐถือปูน ลักษณะคล้ายการเปรียบวัดเจ้าฟ้า คือเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ได้ทุนก่อนข้างสูง ด้านข้างจะเป็นช่องโค้งมน พื้นปูกระดานไม้สักผนังจะช่องหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใ้ลูกทรงไม้และมับานไม้ประกอบอีกชั้นด้านสกัดหน้ามี 3 ประตูด้านสกัดมักจะมี 2 ประตู หลังกาลดั้น มุงกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันเป็นไม้แกะสลัก ด้านหน้าและหลังมีชานก่ออิฐถือปูนเชื่อมกับศาลาขวาง บันไดทางขึ้นด้านละ 2 บันไดได้แก่ การเปรียบวัดเชิงท่า

2. การเปรียบเครื่องไม้ เป็นเรือนไทยขนาดใหญ่ ฝาปะกนทั้งหลัง ด้านข้างเป็นหน้าต่าง มีบานไม้ประกอบ หรือบานโปร่งใ้ลูกทรงไม้หรือเหล็ก ประตูทางเข้าอยู่ทางด้านสกัดหน้าและหลัง มีชานก่ออิฐถือปูนรองรับบันได และเชื่อมกับศาลาขวาง หลังคาชั้นเดียวหรือมีชั้นลด มีช่อฟ้าใบระกาประกอบได้แก่ การเปรียบวัดแก้วโพธิ์ชัย การเปรียบวัดศาลาปูน เป็นต้น

ครั้งสมัยรัชกาลที่ 5 คตินิยมในการสร้างยังเหมือนรัชกาลที่ 4 นอกจากนี้ยังมีการเปรียบตามวัดต่าง ๆ ในต่างจังหวัดที่สร้างเป็นเรือนไทย ได้ทุนสูง ฝาปะกนหรือฝาไม้ลูกมักประกอบเฉพาะส่วนล่าง มีประตูทางเข้าหัวท้ายหรือด้านข้างละ 1 ประตูบันไดก่ออิฐถือปูน การเปรียบแบบนี้ได้สืบทอดมาถึงในปัจจุบันซึ่งมักจะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน เพราะวัสดุไม้เริ่มหายากและราคาแพง

จิตรกรรมรัตนโกสินทร์

โดยมากจะเป็นฝีมือช่างหลวงในราชสำนักของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ในครั้งหลังของพุทธ ศตวรรษที่ 24 จิตรกรรมซึ่งอยู่ในความสนใจ ปรากฏว่ามออยู่กับอาคารพุทธสถานประเภทพระอุโบสถและพระวิหารหลวงที่มีพระระเบียงล้อมรอบกรณีศึกษาหลักคือเขตพุทธาวาสของวัดสุทัศน์เทพวราราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งเป็นพระอารามหลวงสำคัญที่เป็นหลักของพระ นครทั้งสองแห่ง สถาปนิกสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ตั้งใจที่จะสมมุติพระอุโบสถและพระวิหารหลวงที่ล้อมรอบด้วยพระระเบียง ให้เป็นสัญลักษณ์ของ พระสุเมรุ ศูนย์กลางของจักรวาล และได้เสริมความสมบูรณ์ของผังและความหมายของพุทธสถาน ในการเป็นรูปจำลองของจักรวาล ด้วยองค์ ประกอบอื่น ๆ ทั้งในรูปสถาปัตยกรรมและงานประดับตกแต่ง อีกเป็นจำนวนมาก

ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม มีการเขียนภาพโลกสี่ฐาน บนต้นเสาและคอสองไประชานของพระวิหารหลวง ภาพจิตรกรรมถูกกำหนดโครงสร้างให้สัมพันธ์กับการสมมุติบริเวณที่ประดิษฐานพระศรีศากยมุนี ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประธาน ให้หมายถึงสุทธสสนะนครบนยอดเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางแห่งจักรวาล ในบริเวณเพื่อประกาศความยิ่งใหญ่แห่งพุทธภาวะ พระอุโบสถของพระอารามแห่งเดียวกัน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ท้ายพระวิหารหลวงภายนอกพระระเบียงออกไป ถูกสมมุติให้เป็นชมพูทวีป ซึ่งเป็นมหาทวีปทางทิศใต้ของเขาสุเมรุ ในความหมายของการเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ นอกจากตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสมแล้ว การเป็นสัญลักษณ์แทนชมพูทวีปของพระอุโบสถ ยังจัดขึ้นได้จากภาพกรรมภายในอาคาร ซึ่งเขียนเป็นเรื่องพุทธประวัติและประวัติของพระปัจเจกพุทธเจ้า โดยที่พระพุทธเจ้าเหล่านั้น จะเสด็จอุบัติและตรัสรู้เฉพาะบนชมพูทวีปเป็นพุทธประเพณี และจากสัญลักษณ์รูปพระอาทิตย์และพระจันทร์บนหน้าบันของอาคาร ซึ่งมีตำแหน่งและทิศทางที่บ่งบอกเวลาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

วัดรัตนโกสินทร์

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เขตวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดอีกแห่งหนึ่ง สำหรับงานออกแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมฝีมือช่างหลวง ยุคต้นรัตนโกสินทร์ ที่ได้จำลองผังและองค์ประกอบทางกายภาพของจักรวาล ไว้ในรูปของกลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างทางพุทธ ศาสนา สถาปนิกโบราณ ได้สมมุติบริเวณพระอุโบสถ ซึ่งมีพระระเบียงล้อมรอบให้หมายถึงเขาพระสุเมรุศูนย์กลางแห่งจักรวาล และได้เสริมความสมบูรณ์ของผังจักรวาลด้วย กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างอื่นๆภายในพุทธาวาส ภาพจิตรกรรมภายในอาคารหลายหลังและสิ่งประดับตกแต่งจำนวนมาก ได้แสดงความหมายบ่งบอก หน้าที่ของพุทธสถานแห่งนี้ในฐานะที่เป็นรูปจำลองของจักรวาล ซึ่งอาจถือเป็นลักษณะเฉพาะของพุทธสถานแห่งนี้

สำหรับกรณีของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สถาปนิกสมัยรัชกาลที่ 3 คงต้องประสบปัญหาทางเทคนิคบางประการในการวางผัง เนื่องจากภาพปฏิสังขรณ์ พระอารามคราวใหญ่ในรัชสมัยนั้น ได้คงผังของส่วนประธานทางซีกตะวันออกของพระพุทธาวาส (ประกอบด้วย พระอุโบสถ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ล้อมรอบด้วย พระระเบียง และพระวิหารประจำทิศทั้งสี่) ไว้ตามแบบแผนเดิมแต่ครั้งรัชกาลที่ 1 เป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วยเขตพุทธาวาส
ได้ถูกจำกัดให้ขยายไปได้ แต่ทางซีกตะวันตก เพื่อให้ใกล้แม่น้ำอันเป็นเส้นทางคมนาคมประการหนึ่ง และเพื่อให้กำแพงวัดด้านทิศเหนือ
รับกับกำแพงด้านใต้ ของพระบรมมหาราชวัง อีกประการหนึ่ง ทำให้การจัดวางตำแหน่งของอาคารและสิ่งก่อสร้าง ไม่สามารถกระทำได้อย่าง
ถูกต้องสมบูรณ์ ตรงตามทิศทางที่ควรเป็นผัง ของจักรวาลได้ทั้งหมด

อย่างไรก็ดี สัญลักษณ์ซึ่งปรากฏร่วมกับตัวอาคาร โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมและการประดับตกแต่ง ได้ให้ข้อมูลเพียงพอที่จะวินิจฉัย
ได้ว่า อาคารแต่ละหลังมีความหมายถึงส่วนใดบ้างของจักรวาล และถ้าหากเพียงแต่สามารถปรับแนวแกนของเขตพุทธาวาสที่บริเวณ
ให้อาคารประธาน คือพระอุโบสถ เปลี่ยนจากที่วางอยู่ตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ให้เป็นวางตามแนวเหนือ-ใต้และหันหน้าสู่ทิศเหนือได้

จากสภาพในปัจจุบัน สิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุหลักๆสร้างมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 ภายในเขตพุทธาวาสของวัดพระเชตุพนฯ ยังคง
ปรากฏให้เห็นตามเดิมเป็นส่วนใหญ่ แต่งานประดับตกแต่งรอบอาคาร ถูกแก้ไขมาบ้างน้อยบ้าง ในการปฏิสังขรณ์หลายครั้งที่ผ่านมา ภาพจิตร
กรรมส่วนใหญ่ยกเว้นแต่ที่ผนังพระอุโบสถ พระมหาวิหารพระพุทธไสยาสน์ และที่ศาลาบางหลัง ได้ชำรุดและถูกลบทิ้งจนไม่เหลือร่องรอย
ดังนั้น ข้อมูลในส่วนของการประดับตกแต่ง และรายละเอียดของภาพจิตรกรรม ซึ่งสามารถบ่งบอกความหมายทางสัญลักษณ์ของอาคาร
แต่ได้ถูกทำลาย หรือตัดแปลงไปแล้ว จึงต้องอาศัยเพียงจากหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร ที่มีกล่าวถึงงานเหล่านั้นไว้ เป็นต้นว่าบรรดา
จกติกต่างๆในเขตพุทธาวาส และโดยเฉพาะก็คือ โคลงฉันท์เรื่องกรมปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิ
ราชที่ 3 ทรงนิพนธ์บรรยายไว้อย่างละเอียด ขณะเมื่อวัดยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

เขตพุทธาวาสของวัดพระเชตุพนฯ มีผังของพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมเกือบผืนผ้า โดยมีกำแพงแก้วล้อมรอบทั้งบริเวณ ภายในพุทธาวาส
มีกำแพงแก้วกั้นกลางค่อนไปทางตะวันตก ทำให้แบ่งพื้นที่เป็นสองส่วนคือ

1 เขตพุทธาวาสซีกตะวันออก

อาคารและสิ่งก่อสร้างภายในเขตพุทธาวาสซีกตะวันออก ได้รับการวางผังและจัดองค์ประกอบอย่างลงตัว พระอุโบสถสูงใหญ่ ในผัง
สี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาซ้อนลดชั้นหันหน้าสู่ทิศตะวันออก ตั้งเป็นศูนย์กลางของบริเวณล้อมรอบด้วยพระระเบียงสองชั้น โดยที่พระระเบียงชั้นใน
มีความสูงมากกว่าชั้นนอก และพระระเบียงชั้นนอกมีตัวโอบล้อมพระระเบียงชั้นในไว้เสียทั้งหมด หากได้หักมุมรอบรับ กับผนังพระระเบียงชั้นใน
ก่อนจะฉิมมุม ทำให้เกิดมุมซ้อนลดหลั่นกันในทรงคล้ายย่อมุมไม้สิบสอง กึ่งกลางของผนังพระระเบียงทั้งสองชั้นมีวิหารทิศประจำอยู่ โดยวางตัว
ตัดขวางแนวของพระระเบียงทั้งสองชั้น ที่มุมทั้งสองของลานพระอุโบสถภายในวงรอบแห่งพระระเบียงชั้นใน เป็นที่ตั้งของปราสาทประจำมุม ส่วนบน
ลานแคบๆระหว่างพระระเบียงทั้งสองชั้นกับพระวิหารทิศซึ่งมีทั้งหมดแปดสถาน มีตะบันสูงทึบขึ้นตั้งเรียงรายเป็นจันทระ ระหว่างตะบัน แต่เดิมตั้ง
กระดงมังกกร สำหรับปลูกต้นตาล บริเวณลานภายนอกพระระเบียง มีเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองจำนวน 72 องค์ ตั้งเรียงเป็นแนวรอบ
พระระเบียง ไว้อีกชั้นหนึ่ง และมีวิหารคดหลังตั้งอยู่ที่มุมทั้งสองของลาน ภายในกำแพงแก้วของเขตพุทธาวาสซีกนี้

จากโครงสร้างของเขตพุทธาวาสที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่าพื้นที่ได้ถูกกำหนดเป็นปริมาตรที่ซ้อนทับกันอยู่หลายระดับ จากเล็กออก
ไปหาใหญ่ โดยมีพระอุโบสถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางร่วม การวางผังพุทธาวาสด้วยการจัดระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ โดยแสดงให้เห็นปริมาตร
ซึ่งถูกเพิ่ม ระดับ ความสำคัญขึ้น เมื่อเข้าใกล้ศูนย์กลางมากขึ้นเป็นลำดับ ย่อมเหมาะสมกับสมมุติเขตพุทธาวาสให้เป็นผังซึ่งแสดงลักษณะวง
กษยภาพ ของจักรวาล บนพื้นระนาบ นอกจากนั้นยังมีหลักฐานว่า สถาปนิกสมัยรัชกาลที่ 3 อาจต้องการแสดงความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ
ระหว่างองค์ประกอบ ทางกายภาพ ของจักรวาลด้วย เห็นได้จากการแก้ไขตัวอาคาร ให้ระดับความสูงถึงหลังคาของพระอุโบสถ พระระเบียง
ชั้นในและพระระเบียงชั้นนอก ลดหลั่นจากสูง ไปหาต่ำ ออกไปจากศูนย์กลางโดยลำดับ

ผังและองค์ประกอบของเขตพุทธาวาสซีกตะวันออกที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แสดงเค้าโครงของการออกแบบสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่ง
ส่วนใหญ่ถูกแก้ไขเพิ่มเติมในรัชกาลที่ 3 ถึงแม้เราสามารถจะตีความองค์ประกอบเดิมของเขตพุทธาวาสในสมัยรัชกาลที่ 1 ให้สอดคล้องกับการ
เป็นสัญลักษณ์ทาง จักรวาลวิทยาได้ เช่น พระอุโบสถคือเขาพระสุเมรุ ล้อมรอบด้วยพระระเบียงคือฉัตรบริภัณฑ์ วิหารคดคือมหาทวีปทั้งสี่
และกำแพงแก้วที่ล้อมรอบ

เขตพุทธาวาสคือกำแพงจักรวาล แต่งานประดับตกแต่ง โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมซึ่งถูกเขียนขึ้นในรัชสมัยนั้น มิได้แสดงความ
หมาย ซึ่งสอดคล้องกับการตีความดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ผังและองค์ประกอบของเขตพุทธาวาสซีกตะวันออก อาจได้รับการตีความใหม่โดย
ช่างหลวงในสมัยรัชกาลที่ 3 ให้มีความหมายทางจักรวาลวิทยาอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการแก้ไขขนาดและลักษณะของตัวอาคาร
ตามที่ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้ว รวมถึงจากความหมายของภาพจิตรกรรมที่ถูกเขียนขึ้นใหม่ในคราวนั้น และจากการเพิ่มสัญลักษณ์อันบางประการ
เข้ามาเป็นองค์ประกอบร่วม

ภายในเขตพุทธาวาสซีกตะวันออกของวัดพระเชตุพนฯปรากฏสัญลักษณ์ของกองอภิวารสารสามชั้นใน ซึ่งตั้งรับดาวดวงถึงสิบหก
ได้แก่ภาพ กุมภัณฑ์ และยักษ์บนนภนประตูประเบียงที่ล้อมรอบพระอุโบสถ รวมถึงภาพจตุรทิศบนนภนคอสองใน พระประธานของพระ
อุโบสถด้วยการ กำหนดโครงสร้างทางสัญลักษณ์เช่นนี้ ทำให้บริเวณภายในพระอุโบสถภายในวงล้อมแห่งคอสอง ในประธานกับผนังสถูป ซึ่งเป็น
บริเวณที่ ประดิษฐาน พระประธาน และเป็นที่พระสงฆ์ประกอบสังฆกรรม เปรียบเสมือนดาวถึงสิบหก พบนยอดเขาพระสุเมรุ ที่แวดล้อมด้วย

อภิวรรณาลัยขึ้น การเป็น สัญลักษณ์ของเขา ยังเห็นได้ในอีกลักษณะหนึ่งจากที่มีการแก้ไขฐานฐานประดิษฐานพระประธาน ในคราวปฏิสังขรณ์ใหญ่ในสมัยรัชกาลที่สาม จากเดิมที่มีชั้นเดียวให้เป็นฐานลดหลั่นกันสามชั้น พร้อมทั้งแสดงสถานะชีวิตที่แตกต่างกันในแต่ละชั้นด้วยรูปกุฎ ยักษ์ และเทวดา ขึ้นไปโดยลำดับ โดยการที่ฐานยกชั้นในความหมายของเขา ได้มีต้นแบบอยู่แล้วในงานสถาปัตยกรรมไทยภาคกลาง อย่างน้อยก็ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมา

การกำหนดความหมายทางสัญลักษณ์ของบริเวณพระอุโบสถ ให้หมายถึงเขาพระสุเมรุ ยังได้รับการยืนยันด้วยหลักฐาน อื่นอีกอย่างน้อย สามประการ ประการแรก ภาพจิตรกรรมบนคอสองมุขหน้าและหลัง ได้เขียนเป็นรูปพระอาทิตย์ และพระจันทร์ในทิศของ ทิศทางที่โคจรเป็นทักษิณาวรรตรอบพระอุโบสถ ซึ่งเป็นไปตามทิศทางการโคจรของเทพผู้ให้แสงสว่างทั้งสองรอบเขาพระสุเมรุ ประการที่สอง ฉนวนสูงทึบขึ้นตั้งอยู่บน ฐานแท่งสี่เหลี่ยมรอบพระอุโบสถ บนลานระเบียงทั้งสองชั้น อาจหมายถึงอากาศสุวิมานของ กามภูมิเทวโลกทึบซึ่งตั้งอยู่ล้อมล้อมแนวตั้ง ศูนย์กลางของจักรวาล เช่นเดียวกับที่ได้ปรากฏมาแล้ว ในบริบททางสัญลักษณ์แบบเดียวกัน ภายในเขตพุทธาวาสของวัดสุทัศนเทพวราราม ประการ สุดท้าย การปลูกต้นตาลในกระถางมังกรรายรอบพระอุโบสถก็อาจมีความหมายเฉพาะทางสัญลักษณ์ ที่จะสมมุติพระอุโบสถให้หมายถึงยอดเขาพระ สุเมรุด้วย เนื่องจากต้นตาลเป็นเครื่องหมายกำหนดขอบเขตของนครดาวดึงส์ อย่างที่มีกล่าวถึงไว้ในไตรภูมิโลกวิจิตรถก ว่า ขอบเขตชั้นนอกสุด ของนครดาวดึงส์นั้น "ย่อมมีระเบียงต้นตาล บังเกิดขึ้นเป็นดั่งแถวเรียบเรียงกัน"

เมื่อบริเวณประกอบสังฆกรรมภายในพระอุโบสถ ถูกกำหนดความหมายให้เป็นนครดาวดึงส์ เวลล้อมด้วยกองอภิวรรณาลัยขึ้นซึ่งปรากฏ เป็นสัญลักษณ์อยู่บนคอสองในประธานและที่พระระเบียง แนวของพระเจดีย์ราย 72 องค์รอบพระระเบียง ซึ่งถูกกำหนดเพิ่มเติมใหม่ในคราว ปฏิสังขรณ์ สมัยรัชกาลที่สาม ก็ควรจะมีความหมายถึงแนวของเขาสัตตวิภังค์ ซึ่งล้อมรอบเขาพระสุเมรุด้วย พระวิหารคดที่มุมทั้งสี่ก็อาจหมายถึง มหาทวีปทั้งสี่ และกำแพงแก้วที่ล้อมรอบเขตพุทธาวาสซีกตะวันออก ก็อาจหมายถึงกำแพงจักรวาล

เมื่อพระอุโบสถถูกใช้ในความหมายของการเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล สัญลักษณ์อื่นๆที่ปรากฏร่วม จึงย่อมเป็นส่วนหนึ่ง ของการแสดง ความหมาย ในบริบทซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางจักรวาลวิทยาด้วย สัญลักษณ์เหล่านั้น ที่สำคัญได้แก่ ภาพพัสดและตราพระราชอาณาเขตที่ด้านหลัง บานประตูและหน้าต่างพระอุโบสถ และภาพหัวมืองขึ้นกรุงสยาม บนคอสองพระระเบียงชั้นในที่ล้อมรอบพระอุโบสถ ตำแหน่งที่ปรากฏ ของภาพ ตราเจ้าคณะ ได้ถูกกำหนดด้วยโครงสร้างทางกรอบในสยามสังฆมณฑลขณะนั้น โดยถือเอาพระประธานเป็นศูนย์กลาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ภาพจิตรกรรมส่วนนี้ อาจมีความหมายสัมพันธ์เป็นพิเศษ กับปรากฏการณ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชพิธีราชาภิเษกให้สร้างพิศ แดกขนาดใหญ่อ้อมทั้งบริวารมบัต ซึ่งเป็นเครื่องประกอบสมณศักดิ์ของพระราชอาณาเขตชั้นสูง กลายเป็นพุทธบูชาเฉพาะองค์พระพุทธรูปปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถ ดังปรากฏอยู่บนชั้นลดของซุ้มชุกชีจนทุกวันนี้ การกำหนดองค์ประกอบทางสัญลักษณ์เวดล้อมพระประธานเช่นนั้น อาจเพื่อต้องการแสดงสถานะของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่ทรงเป็นอธิบดีแห่งสังฆมณฑล ซึ่งมีความสำคัญเปรียบเสมือนศูนย์กลางแห่งจักรวาล ด้วยในขณะเดียวกัน การประดิษฐานรูปพระมหาสาวกถึง 10 พระองค์บนชั้นลดของซุ้มชุกชี ตลอดถึงการเขียนภาพจิตรกรรม เรื่องประวัติพระสาวก เอตทัคคะ 41 รูป ก็สามารบเป็นองค์ประกอบทางสัญลักษณ์อีกส่วนหนึ่งเพื่อเสริมความสมบูรณ์ของพระอุโบสถในบริบทของการเป็น สัญลักษณ์แทน สังฆมณฑลได้เช่นกัน

การสมมุติพระอุโบสถ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ศูนย์กลางแห่งจักรวาล ให้มีความหมายถึงการเป็นศูนย์กลางแห่งสังฆมณฑล และศูนย์กลางแห่งราชอาณาจักรสยาม ซ้อนทับกันอยู่เช่นนี้ คงมิได้มีความหมายครอบคลุมอยู่แต่เฉพาะ ยังมีศูนย์กลางทางกายภาพร่วมกันที่กรุงรัตนโกสินทร์ เท่านั้น หากน่าจะได้แสดงให้เห็นถึงการประสานเกี่ยวพันซึ่งกันและกันระหว่างองค์พระเจดีย์กับองค์กร ปกครองฝ่ายบ้านเมืองในขณะนั้น ขณะสงฆ์มีหน้าที่โดยตรงประการหนึ่ง สำหรับที่จะรับรองความชอบธรรมให้กับอำนาจปกครองของฝ่ายบ้านเมือง ในการรักษาหรือขยายพระราชอาณาเขต โดยที่ทางฝ่ายอาณาจักรก็ต้องเกี่ยวพันการดำรงอยู่และเชิดชูพระศาสนาไปพร้อมกัน

2 เขตพุทธาวาสซีกตะวันตก

เขตพุทธาวาสซีกตะวันตก ประกอบด้วยสามบริเวณหลัก บริเวณแรกเป็นส่วนประธานประกอบด้วยพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลและ พระมณฑป (หอพระไตรปิฎก) บริเวณที่สองอยู่ที่มุมทางตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นที่ตั้งของพระมหาวิหารพระพุทธไสยาสน์ และต้นพระศรีมหาโพธิ์ ส่วนบริเวณที่สามอยู่ที่มุมตะวันตกเฉียงใต้เป็นที่ตั้งของศาล การเปรียญ

สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในเขตพุทธาวาสซีกตะวันตก ยกเว้นแต่พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่หนึ่งและพระมหาเจดีย์ไม่ปรากฏนามอีกองค์หนึ่งซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ สี่ แล้วล้วนแต่เป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่สามทั้งสิ้น ความหมายทางจักรวาล วิทยาของกลุ่มสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ (ยกเว้นแต่พระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่สี่) ก็คือเป็นส่วนขยายเพิ่มเติมจากโครงสร้างหลักของจักรวาลซึ่งปรากฏ อยู่แล้ว ในเขตพุทธาวาสซีกตะวันออก สามารถเปรียบเทียบได้กับการมีส่วนขยายเพิ่มเติมจากบริเวณประธาน บนภาพจิตรกรรมเรื่องจักรวาล ที่ผนังด้านหลัง พระประธานภายในพระอุโบสถทั่วไป ซึ่งนิยมแสดงภาพบริเวณต่างๆของชมพูทวีป การวิเคราะห์ความหมายของสิ่งก่อสร้างภายใน เขตพุทธาวาสซีกตะวันตก ตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1.พระมหาเจดีย์ประจำสามรัชกาล พระมหาเจดีย์ย่อมุมไม้ยี่สิบ มีอยู่สามองค์เรียงจากเหนือไปใต้ ประดับผิวภายนอกด้วย

กระเบื้องเคลือบตาสีกัน องค์กลางสร้างขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่หนึ่ง ได้รับพระราชทานนามว่า พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ ส่วนที่เหลืออีกสององค์เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นับญาติเกินไปไปไขประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สององค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่สาม ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเพิ่มเติมขึ้น โดยองค์ทางทิศเหนือพระราชทานชื่อว่า พระมหาเจดีย์ดิลก ธรรมกรนิทาน ทรงอุทิศถวายเป็นพระราชากุศลแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถของพระองค์ และองค์ทางด้านทิศใต้ พระราชทานชื่อว่า พระมหาเจดีย์มนี ปัตตบริวาร ทรงสถาปนาขึ้นสำหรับเป็นพระราชากุศลในส่วนพระองค์

สถานของพระมหาเจดีย์มีระฆังยืนกันอยู่สามด้าน ทางด้านเหนือ ใต้ และตะวันตก ส่วนที่เหลือทางด้านทิศตะวันออก เป็นแนวกำแพงแก้ว และเป็นที่ตั้งของศาลารายคู่หนึ่ง ก่ออิฐถือปูนหลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ภาพจิตรกรรมซึ่งเคยปรากฏอยู่บนคอสองของศาลารายทั้งสองหลังนี้ (ภาพเดิม ชำรุดเสียหายหมดสิ้นแล้ว ปัจจุบันได้เขียนขึ้นใหม่ตามเนื้อเรื่องเดิม) มีความสำคัญมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้น ของภาพเล่าเรื่องนิกายชกต ซึ่งต่อเนื่องไปยังภาพที่ตำแหน่งเดียวกันของศาลารายอีก 16 หลัง ริมกำแพงแก้วรอบเขตพุทธาวาสทั้งบริเวณ จากกรณีเนื้อหาของภาพ จิตรกรรมที่ต่อเนื่องกัน จึงชวนให้เชื่อว่าศาลาคู่หน้าพระมหาเจดีย์ และศาลารายริมกำแพงแก้วอีก 16 หลังน่าจะมีความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์บางประการ

ภาพจิตรกรรมบนผนังศาลาคู่หน้าพระมหาเจดีย์ เขียนเป็นนิทานชาดกนิทานต้น 24 เรื่อง พรรณนาเหตุการณ์ครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงอุบัติ ได้เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ และได้รับประทานพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าในอดีตธรรม 24 พระองค์ เริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าที่บังอร ลงมาจนถึงพระพุทธเจ้ากัสสปะ ว่าพระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลข้างหน้าอย่างแน่นอน เนื่องจากพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ จะพระเสด็จ อุบัติและตรัสรู้เฉพาะบนชมพูทวีปแห่งมงคลจักรวาลเป็นพุทธปรภพณี ภาพจิตรกรรมชุดนี้จึงอาจมี ความหมายสัมพันธ์กับการสมมุติบริเวณ ที่ตั้งศาลาและพระมหาเจดีย์ ให้หมายถึงชมพูทวีป พระมหาเจดีย์สามองค์ ซึ่งมีชื่อแสดงความหมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า (ศรีธรรมพรตญาณ) พระธรรม (ดิลกธรรมกรนิทาน) และพระสงฆ์ (มนีปัตตบริวาร) ก็อาจหมายความว่าพระรัตนตรัย ซึ่งได้บังเกิดขึ้นจนครบองค์ เป็นครั้งแรกบน ชมพูทวีปด้วย ตำแหน่งที่ตั้งของพระมหาเจดีย์ซึ่งอยู่กึ่งกลางวัดและเป็นบริเวณประธานของเขตพุทธาวาสอีกตะวันตก ก็เหมาะสมสำหรับ ที่จะเป็นสัญลักษณ์ของมหาทวีปสำคัญที่สุดแห่งนี้

ศาลารายอีก 16 หลัง อาจหมายความถึงอนุทวีป ซึ่งเป็นบริวารของชมพูทวีป โดยที่ศาลารายทั้ง 16 หลังนั้น นอกจากจะเคยมีภาพจิตรกรรมในเรื่องที่ต่อเนื่องกันแล้วยังมีสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับผู้คนในเขตภูมิศาสตร์ต่างๆของโลก ตามความรู้ของชนโบราณรวมอยู่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นสัญลักษณ์ของอนุทวีป ได้แก่รูปหล่อคนต่างชาติต่างภาษา ซึ่งเคยมีอยู่ประจำทุกศาลาราย ศาลาละ 2 รูป รวมเป็น 32 ชุด มีจารึกบรรยายรูปร่างลักษณะและการแต่งตัวของแต่ละชาติภาษาเหล่านั้นติดประจำอยู่บนผนัง เป็นที่น่าเสียดายว่า รูปหล่อชาวต่างชาติเหล่านี้ ได้สูญหายไปเกือบหมดสิ้นแล้วในปัจจุบัน

2. พระมณฑปหรือหอพระไตรปิฎก

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระมหาเจดีย์องค์กลางเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทรงจตุรมุขยอดมณฑป บนลานพระมณฑป มีศาลารายประจำอยู่ที่สี่ทิศ โดยมีกำแพงแก้วเชื่อมระหว่างศาลาเหล่านั้น ล้อมรอบบริเวณลานไว้ทั้งหมด ผนังภายในพระมณฑป เคยมีภาพจิตรกรรม ซึ่งเคยมีความหมายสัมพันธ์กับหน้าที่ของอาคารในการเป็นสถานที่ทรงพระไตรปิฎก คือเป็นเรื่องประวัติการ สังคายนา พระไตรปิฎกรวม 9 ครั้ง

3. พระมหาวิหารพระพุทธไสยาสน์

พระมหาวิหารตั้งอยู่ที่มุมตะวันตกเฉียงเหนือของเขตพุทธาวาส ได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่ทั้งหมด ในสมัยรัชกาลที่สาม สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ก่ออิฐถือปูนองค์ใหญ่ ซึ่งที่ฝ่าพระบาททั้งสองข้างประดับด้วยเป็นลายลักษณะพระพุทธบาท ด้านข้างของพระมหาวิหารปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งได้พันธุ์มาจากลังกา ตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผนังภายในพระมหาวิหารมีภาพจิตรกรรม โดยระหว่างช่องหน้าต่างแต่ละประตู เขียนเป็นเรื่องประวัติพระสาวิกา อุบาสก และอุบาสิกา เสด็จทัศนะ ส่วนผนังชั้นหลังคานั้นเป็นเรื่องมหาวงศ์ พงศาวดารลังกาหรือ มีจารึกบอกเรื่องราวติดอยู่ที่เชิงภาพด้วย

เมื่อพิจารณาจากความหมายของภาพจิตรกรรม พระมหาวิหารอาจถูกสมมุติให้หมายถึงลังกาทวีป ซึ่งเป็นอนุทวีปบริวารที่สำคัญของชมพูทวีป เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนายะหลังจากที่พระพุทธรูปศาสนาเสื่อมสูญไปจากชมพูทวีปแล้ว แม้การปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์จากลังกา ที่ข้างพระวิหาร และการประดับลายลักษณะมงคลบนฝ่าพระบาทพระพุทธไสยาสน์ก็น่าจะอยู่ในบริบททางสัญลักษณ์แบบเดียวกัน ดังกาทวีป นั้นมีชื่อ เสียงตรงที่เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาท ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นรอยที่แท้จริงที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับไว้ และเป็นที่น่าอัศจรรย์ของมหาชนชาวสยาม มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ลังกาทวีปที่ปรากฏในงานจิตรกรรมไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายลงมา ก็จะต้องมีภาพรอยพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ สำคัญที่ปรากฏร่วมอยู่เสมอ

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธไสยาสน์กับลังกาทวีป อาจสันนิษฐานได้จากจดหมายเหตุระยะทางพระอุบลีไปลังกาทวีป ในสมัยพระเจ้า อยู่หัวบรมโกศ ซึ่งเขียนขึ้นโดยราชทูตไทยที่เดินทางไปด้วยในครั้งนั้น จดหมายเหตุเรื่องนี้คงเป็นที่รู้จัก กันดีอยู่แล้วในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อน หน้าที่จะมีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนในสมัยรัชกาลที่สาม เห็นได้จากเป็นเอกสารซึ่งสมเด็จพระสังฆราช (มี) ทรงใช้อ้างอิงถึง ในการเรียบเรียงเรื่อง สงสมณฑลไปลังกาครั้งกรุงเก่าถวายรัชกาลที่สอง

ความในจดหมายเหตุฉบับนั้น มีกล่าวถึงสถานที่สำคัญมากทางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งบนลังกาทวีป ซึ่งพระอุบลีได้เคยจาริกไปนมัสการ มีชื่อว่าโลกวิหาร กล่าวกันว่าเป็นสถานที่ซึ่งพระอรหันต์ 500 รูป ได้มาประชุมพร้อมกัน เพื่อทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 5 รวมถึงเป็นสถานที่ซึ่ง พระพุทธโฆสจารย์จากชมพูทวีปได้เคยมาแปลพระไตรปิฎก ณ ที่แห่งนั้นมีเรื่องหมายเป็นที่สังเกต คือพระพุทธไสยาสน์ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ใหญ่ พร้อมทั้งรอย พระพุทธรูป และต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้แยกหน่อมาจากโพธิ์ต้นดั้งเดิมเมืองอนุราชปุระ การปรากฏขึ้นของ สัญลักษณ์ ทั้งสามประการนั้น ร่วมกัน ในบริเวณพระมหาวีรหารพระพุทธรูปไสยภรณ์ที่วัดพระเชตุพนฯ จึงอาจเนื่องมาจากความตั้งใจของนายช่างผู้ออกแบบ ที่จะสมมุติบริเวณนี้ของเขต พุทธาวาสให้หมายถึงโลกวิหารบนลังกาทวีป

4.ศาลาการเปรียญ : ศาลาการเปรียญตั้งอยู่ที่มุมตะวันตกเฉียงใต้ของเขตพุทธาวาส ของเดิมครั้งรัชกาลที่ 1 เป็นเครื่องไม้ ได้ชำรุด หดงอมลง ครั้นถึงรัชกาลที่ 3 จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ริ้วสร้างใหม่ ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคชัอนลาดชันหันหน้าสู่ทิศตะวันตก ทิศนี้ทั้งด้านหน้าและหลัง จักรหลักไม่เป็นรูปเทพประทับในท่ายนั่งเมืองอยู่ในปราสาท เวดล้อมด้วยลายกระหนกกันเขต บนคอสองมุข ทิศหน้าและหลัง รวมถึงบนต้นเสาในประธาน เคยมีภาพจิตรกรรมและจารึกบนแผ่นศิลา เล่าเรื่องในนรียกถและเปตกถ พรรณนาถึงนรกภูมิเมือง ได้ของพุททวีป และเปตกภูมิบนชมพูทวีป ปัจจุบันภาพจิตรกรรมบนต้นเสาถูกลบทั้งหมดแล้ว เหลืออยู่แต่บนคอสองมุข การเขียนภาพจิตรกรรม ในนรียกถและเปตกถ

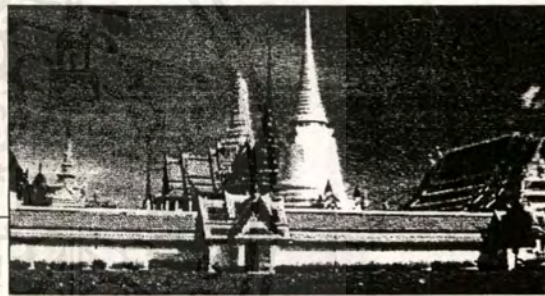
ตลอดถึงการกำหนดทิศของอาคารให้หันหน้าสู่ทิศตะวันตกอย่างจงใจอาจเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสมมุติตัวอาคาร ให้หมายถึงอบายภูมิ แม้ตำแหน่งที่ตั้งของตัวอาคาร ซึ่งอยู่ที่มุมตะวันตกเฉียงใต้ อันเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญน้อยที่สุดในผังของเขตพุทธาวาส ก็ดูจะเหมาะสม ที่จะถูกกำหนดให้เป็นภูมิต่ำสุดของจักรวาล (ในกรณีการเขียนภาพจักรวาลบนผนังด้านหลังพระประธานภายในพระอุโบสถทั่วไป ภาพอบายภูมิ ก็จะปรากฏอยู่ที่เมืองล่างสุดของภาพ หรือกรณีการเขียนภาพโลกสถฐานบนต้นเสาในประธาน ภายในพระวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม ภาพอบายภูมิก็ได้ปรากฏอยู่บนเสาต้นสุดท้ายและบนผนังเสาที่หันสู่ด้านหลังของพระวิหาร) ด้วยเหตุนี้ภาพเทพประทับนั่งเมืองที่ปรากฏอยู่บนผนังนี้ ทั้งด้านหน้าและหลังของอาคาร ซึ่งมีได้แสดงสัญลักษณ์พิเศษด้วยเครื่องทรงหรือวัตถุที่ถืออยู่ในพระหัตถ์ ให้ทราบได้ว่าหมายถึงเทพองค์ใด ก็อาจหมายถึงพระยม ซึ่งทรงเป็นผู้พิพากษาแห่งนรกภูมิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไป
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้ง

เราลองหันกลับมามองประวัติศาสตร์ของพุทธสถานในประเทศไทย โดยเรียงตามยุคสมัยที่มีความเจริญปรากฏอยู่ นับตั้งแต่สมัยสุพรรณภูมิ ผ่านอารยธรรมทวารวดี ไชยเมที่อาณาจักรศรีวิชัย ที่รับเอาความเชื่อทางศาสนาจากลัทธิลังกาวงศ์ จึงเริ่มมีสถาปัตยกรรม ตามแบบลังกาที่รับมาจาก อินเดียอีกครั้งหนึ่งคือ การสร้างสถูปที่มีช้างค้ำอยู่ แล้วมาผสมผสานกับศิลปะเดิมคือการสร้างสถูปจำลองประดับที่มีมูฐานหิ้งสี่ มาถึงสมัยลพบุรี ซึ่งเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลการสร้างเทวสถานของพราหมณ์ มีผลต่อศิลปกรรมอย่างมากในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งคนในท้องถิ่นนิยมความอ่อนช้อยเกิดมรกรรมกับความแข็งแกร่งที่แสดงพลังอำนาจ ก่ออาคารทรงปราสาท ที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว และได้พัฒนาออกมาเป็นรูปแบบของท้องถิ่นมากขึ้นในแบบที่เรียกว่า ศิลปะอุทอง เราจะสังเกตได้จากวัดพระศรีมหาธาตุ จ.ลพบุรี นอกจากนี้ยังมีผลต่อสมัยสุโขทัย อย่างวัดศรีสวาย วัดพระพายหลวง และยังได้ไปรวมกับลัทธิความเชื่อแบบลังกาวงศ์ แล้วผสมผสานกันออกมา เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่มีฐานที่ได้รับการพัฒนาจากรากฐานปราสาท และมารวมกับส่วนยอดที่เป็นเจดีย์ทรงลังกา โดยมี วัดมหาธาตุ สุโขทัย และเจดีย์ประธานที่วัดเจดีย์ 7 แถว ศรีสัชชนาลัย เป็นตัวอย่างที่ดี

ในยุคสมัยต่อมาเริ่มมีการติดต่อกับคนต่างอารยธรรมมากขึ้น สังคมเปิดกว้าง อันเนื่องมาจากความเจริญในการคมนาคม ทางน้ำทำให้ชาวตะวันตกหลายชาติ เริ่มเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี และด้วยความยาวนานของยุคสมัยทำให้กลับไปรับเอาอิทธิพลจากเขมร เช่น วัดราชบูรณะ วัดไชยวัฒนาราม จ.อยุธยา อีก และยังมิของสุโขทัยปรากฏอยู่อีกด้วย เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ จ.อยุธยา เป็นต้น

เรื่อยมาถึงยุคปัจจุบัน คือ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เกิดศิลปะผสมผสานมากมายที่โดดเด่น คือ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นศิลปะแบบ พระราชนิยม มีการนำเอาศิลปะแบบจีนเข้ามาร่วมใช้ ในวัดแบบไทย หน้าบันอุโบสถ ตัดช่อฟ้าและใบระกาออก เปลี่ยนหัวเสาทำจากไม้เป็นลวดลายปูนปั้น พร้อมทั้งประดับด้วยเครื่องถ้วยชามแบบจีน เช่นที่วัดบวรนิเวศ วัดราชบูรณะ วัดราชโอรสาราม นอกจากนี้ในวัดสุทัศน์ยังมีศิลปะจีนอีกแบบหนึ่ง ซึ่งมีได้เป็นแบบราชานิยม คือ มีตะเกียงประดับอยู่บนกำแพงแก้วแทนหัวเม็ด รอบพระวิหารหลวง ลักษณะนี้ที่พบที่วัดพระเชตุพนฯเช่นกัน พระมณฑป ที่ใช้ศิลปะปูนปั้นแทนการแกะไม้ ตักตุงเงินซึ่งได้มาจากการติดต่อกับชาวจีนระหว่างประเทศ

เรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 4 เริ่มมีอาคารทรงฝรั่งอยู่ร่วมกับวัดไทย เช่นที่วัดพระแก้วน้อยบนพระนครคีรี สมัยรัชกาลที่ 5 มีการนำเอาศิลปะ กอธิคมาใช้สร้างเป็นอาคารหลักในพุทธสถาน คือ ที่วัดนิเวศธรรมประวัติ จ.อยุธยา หรือมีการนำเอาวัสดุก่อสร้างจากต่างประเทศมาใช้ เช่นที่วัดเบญจมบพิตร ใช้หินอ่อน จากอิตาลีสร้าง

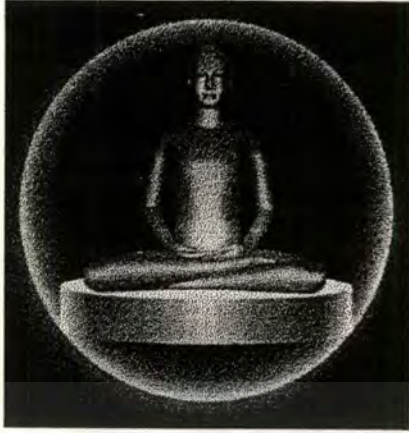
จะเห็นได้ว่าวิวัฒนาการของพุทธสถานไทยนั้นเริ่มที่จะมีศิลปะผสมผสานมากขึ้น ความคิดและมุมมองของคนในสังคมก็เปลี่ยนไป เพราะเห็นของต่างถิ่นและวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่าง

สิ่งเหล่านี้ยิ่งปรากฏชัดเจนในยุคปัจจุบันที่ความเจริญทางเทคโนโลยีช่วยให้การติดต่อสื่อสารรวดเร็วและสะดวก ทำให้พุทธสถานเริ่มที่จะรวม กับศิลปะจากอีกซีกโลกหนึ่งอย่างกลมกลืนกันมากขึ้น อาทิเช่นที่ วัดพระธรรมกาย จ. ปทุมธานี วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา วัดป่าศิลามหาธาตุ จ.ชัยภูมิ วัดศาลาลอย จ.นครราชสีมา เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของพุทธสถานในอนาคตได้ว่าการลดทอนรายละเอียด การจัดสร้างที่รวดเร็ว และสอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสามารถดูจนได้มาก จะเข้ามาแทนที่งานที่ละเอียดอ่อนช้อย งานแกะสลักไม้ที่จิตร ลวดลายปูนปั้นที่ละเอียดละไม จิตรกรรมและประติมากรรมที่อยู่ร่วมกับวัดในที่สุด เพราะของเหล่านี้บ่งบอกถึงการที่ต้องใช้เวลาสร้างยาวนาน การหาช่างานุกรมเป็นไปได้ยาก และไม่สอดคล้องกับวิธีการสร้างสมัยใหม่การซ่อมแซมที่ทำได้ยาก รวมถึงการดูแลรักษาเช่นกัน เป็นผลให้ในกาลข้างหน้าการพัฒนาลวดลายของศิลปะ ท้องถิ่นขาดช่วงและขาดหายไปมากที่สุด และจะเกิดแนวความคิดใหม่ๆขึ้นเพิ่มแทรกเข้ามา นอกจากจะทำให้เกิดงานศิลปะที่มีลักษณะต่างออกไป ในปัจจุบันและอดีตแล้ว ยังมีผลกระทบบอบบาทของโควิด-19 สังคม อย่างหนึ่งอาจเกิดจากพระสงฆ์เคร่งในพระวินัยน้อยลง โดยที่พระจะสนใจวิชาความรู้ ทางโลกมากขึ้น เพราะพยายามจะตามสังคมของมนุษย์ยุคทุนให้ทันซึ่งเรื่องภายนอกศาสนาล้วนเป็นเรื่องที่หยิบคือไม่ละเอียดอ่อนเท่าเรื่องศาสนาทั้งสิ้น

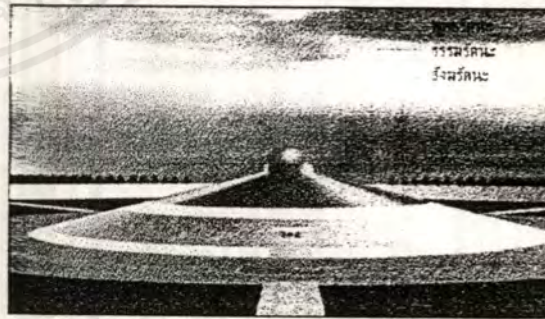
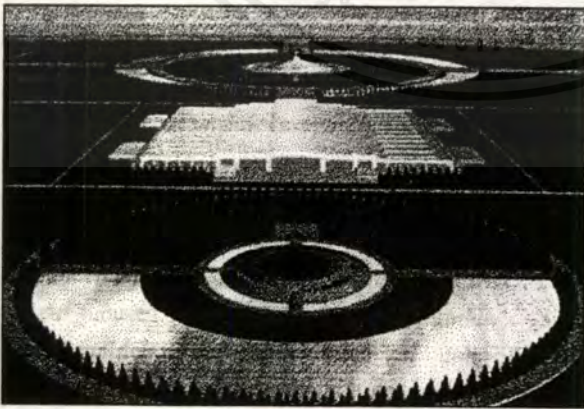
อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ "ความเร็ว" วิวัฒนาการที่ล้ำหน้าและทันสมัยทุกชนิดล้วนถูกผลิตมาเพื่อให้มนุษย์ ใช้ชีวิตหรือทำกิจกรรม ในแต่ละอย่างได้เร็วขึ้น ซึ่งแม้แต่เทคโนโลยีเองยังพัฒนาให้ตัวเองทำงานได้เร็วขึ้นเรื่อยๆ สิ่งใดก็ตามที่เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาจะถูกคัดออกไป รวมถึงเรื่องศาสนา คนจะเข้าใจและเข้าใจน้อยลง เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องล้าสมัย เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นในชีวิต ซึ่งทั้งนี้เกิดจากความไม่เข้าใจว่า คนโบราณทำกิจกรรมหรือศาสนกิจไปเพื่ออะไร สวดมนต์ นั่งสมาธิไปทำไม ซึ่งการปฏิบัติธรรมเหล่านี้จะทำให้จิตใจ อ่อนช้อย ละเมียดละมียุติพิถัน

ซึ่งในที่สุดแล้วจะเกิดการตีความหรือมองสิ่งที่คนโบราณทำไปอีกมุมมองหนึ่ง โดยที่จะต้องเป็นการเอื้อประโยชน์ในวงสังคมมนุษย์ต่อไป อาทิ คนอาจจะเข้าใจเพียงว่าเข้าวัดทำบุญเพื่อเป็นหลักประกันว่าเป็นคนดี พระอาจต้องออกไปประกันในสิ่งนี้เพื่อที่จะได้รับปัจจัยตอบแทน

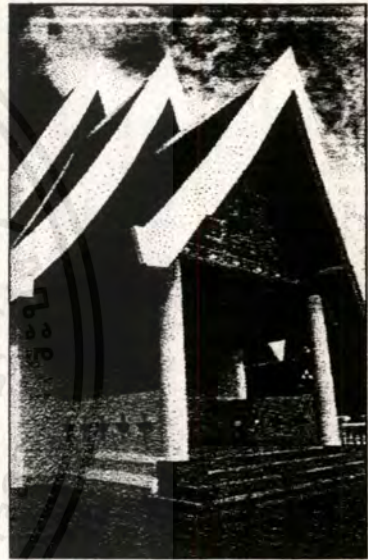
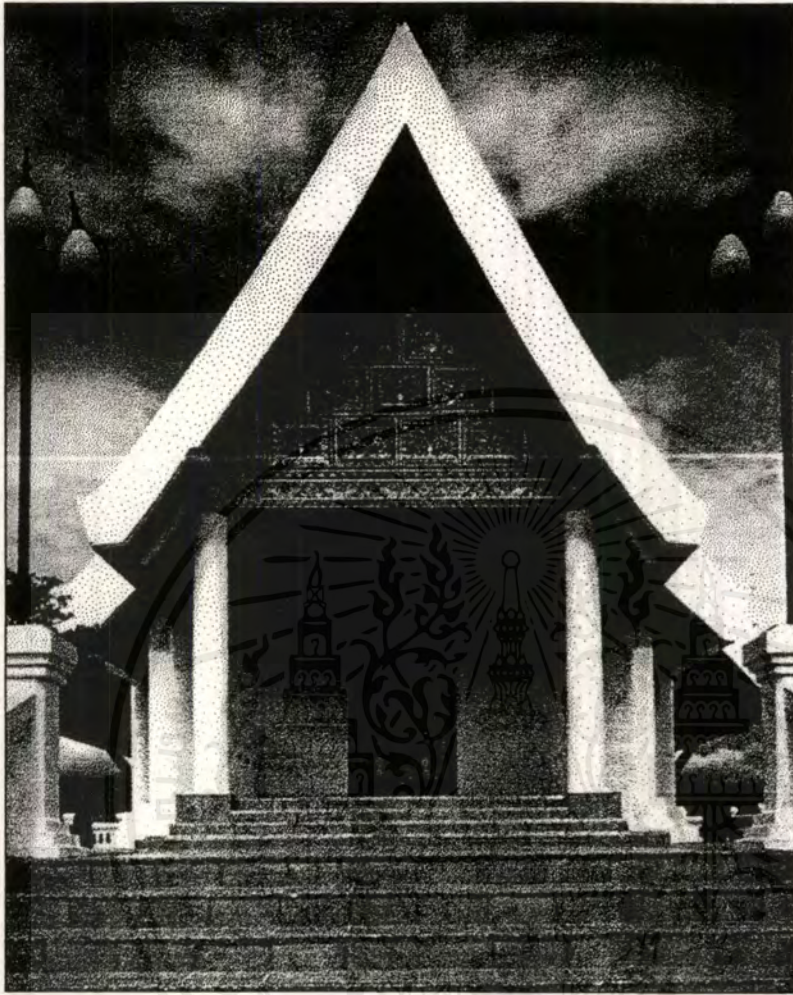
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิพนธ์ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อุโบสถวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับวัด

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย และสังคมไทยยุคแต่โบราณคือ การทำบุญตักบาตร ที่ทุกเช้าชาวพุทธถือเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ โดยพระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้านจะมารับบิณฑบาตทุกวัน บางแห่งจะทำกันบนศาลาวัดเพื่อให้มรรคาสวายนัดตาทางถึงที่

ในวันพระ (วันธรรมะสวณะ) นั้น จะมีการเทศน์โปรดญาติโยมเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะมีการถือศีลอุโบสถ (ศีล8) และฟังเทศน์กันบนศาลาการเปรียญหรือวิหาร

โดยประเพณีของชาวพุทธ ยังมีประเพณีของชาวไทยเกี่ยวกับวัดหลายอย่างตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อเด็กเกิดบิดามารดาจะนำเอาเวลาศกพากให้พระภิกษุผู้วิเศษโหราศาสตร์ตั้งชื่อให้ เมื่ออายุครบ 1 เดือน จะมีการ "โกนผมไฟ" หรือพิธีตัดผมครั้งแรกโดยพระภิกษุ นอกจากนี้ยังมีงานมงคลสมรส งานทำบุญวันเกิดครบรอบ 60 ปี การทำบุญบ้านการสวดศพ เป็นต้น

การทอดกฐิน

ชาวไทยจะมีประเพณีที่จะต้องไปทำที่วัดอีกหลายครั้งตลอดปี อาทิเช่น งานทอดกฐิน ซึ่งมีสาเหตุมาจากภิกษุทั้งหลายในสมัยพุทธกาลได้รับเดินทางมาทวงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยเกรงว่าจะมาไม่ทันเพราะใกล้วันเข้าพรรษา จึงพักที่เมืองสาเกตก่อน ครั้นออกพรรษาแล้วต่างรีบออกเดินทางมายังเขตวัน อันเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ภิกษุทั้งหลายเหยียบย่ำโคลนตมตามกวาง จีวรเลอะเทอะประอะเปื้อน เมื่อได้เฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทรงสรรเสริญญาติให้ภิกษุรับผ้ากฐินได้ เมื่อออกพรรษาแล้วนางวิสาขาได้ถวายผ้าพระกฐินเป็นคนแรก ซึ่งในปัจจุบันมีการ กำหนดเวลาทอดกฐินตั้งแต่แรม 1 ค่ำเดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี

ในการทอดกฐินยังมีกฐินและข้อพิเศษที่น่าสนใจอีกคือ

จุกฐิน เป็นงานที่มีพิธีมาก โบราณถือว่ามีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ วิธีการคือเก็บฝ้ายมากรอเป็นด้ายและทอให้แล้วเสร็จเป็นผืนผ้าในวันเดียวกัน และนำไปทอดในวันนั้น กฐินชนิดนี้ต้องทำแข่งกับเวลา ต้องแบ่งหน้าที่กันทำ ในปัจจุบันไม่ค่อยพบแล้ว

ธงจระเข้ เหตุใดจึงมีธงจระเข้ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่เท่าที่รู้มี 2 มิติคือ

1. การเดินทางทอดกฐินมีภาระมาก บางครั้งต้องเดินทางไกล ออกเดินทางตอนจวนสว่าง ต้องอาศัยดาวจระเข้ขึ้นตอนสว่าง ในการดูเวลา เคลื่อนองค์กฐินไปสว่างเอาที่วัดพอดี คงมีผู้คิดทำธงในกฐินประดับประดาให้สวยงาม คงหวังให้เป็นเครื่องหมยเนื่องด้วยการทอดกฐิน จึงคิดทำธงรูปจระเข้ขึ้นมา
2. ในนิทานโบราณเล่าว่า ในการแห่กฐินทางเรือของอุบาสกผู้หนึ่ง มีจระเข้ยกได้บุญจึงว่ายน้ำตามไป แต่หมดแรงเสียก่อนจึงร้องขออุบาสกว่า ช่วยเขียนรูปตัวจระเข้เพื่อเป็นสักขีพยานว่าได้ไปร่วมการกุศลด้วย อุบาสกผู้นั้นจึงเขียนรูปจระเข้ยกขึ้นบนงานแห่กฐิน นิมมิตก่อนออกพรรษาประมาณกลางเดือน 10 คือจัดให้เป็นเทศกาลเรือ เวสสันดรชาดก เป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าก่อนมาประสูติเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระชาติที่บำเพ็ญบารมีสูงสุด คือมหาทาน เรื่องราวของชาดกนี้นักปราชญ์ทางศาสนาของไทยได้แต่งเป็นกวีนิพนธ์อันไพเราะมีความยาวถึง 13 กัณฑ์

พิธีมงคลบรรพชา (บวชสามเณร)

ตามธรรมเนียมของไทยเพื่อส่งเด็กเข้ารับการอบรมบ่มนิสัย โดยผู้ที่จะบวชนั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการ เป็นต้นว่าไม่เด็กเกินไป ไม่เป็นโรคติดต่อ ไม่เป็นคนมีอวัยวะพิการ

เมื่อผู้ปกครองกำหนดวันแล้ว ต้องพาเด็กไปฝากเจ้าอาวาสเพื่อฝึกธรรมนิยาม ถึงวัดแล้วให้เด็กโกนผม โกนคิ้ว ถวายไทยธรรม แต่พระอุปัชฌายะ และพระอันดับ พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีบรรพชาเป็นสามเณรนั้น เป็นพิธีสามัญไม่สู้จะเอิกเกริกนัก ไม่ครื้นเครงเหมือนการบวชพระ แต่บางท้องถิ่นจะตรงกันข้าม เช่นในเมืองเชียงใหม่ การบวชเณรจะมีการตั้งขบวนแห่รอบเมืองเลยทีเดียว

พิธีมงคลอุปสมบท (บวชพระ)

พิธีมงคลบวชนาค เป็นพิธีมหัศจรรย์ และสำคัญสำหรับชาวไทยผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ดังนั้นพิธีจึงเป็นไปอย่างเต็มที

โดยมากการบวช นิยมบวชกันในเดือน 4-6 ถ้าในเมืองหรือข้าราชการจะเป็นเดือน 8-9 งานมักจัด 2 วัน วันต้นเรียกว่าวันสุกดิบ วันที่ 2 เรียกว่าวันแห่คอกไปบวช

งานวันสุกดิบ

ในวันนี้ที่อื้ออึงมากคือโรงครัว ซึ่งทำเลี้ยงผู้มาช่วยงานและทำบุญเลี้ยงพระ ของทำพื้นพื้นในชนบทมักมี ขนมจีนน้ำยา น้ำพริก แกงบวน แกงผักทอง บางท้องถิ่นตอนบ่ายมีการแห่คอกสนุกสนาน บางที่ขึ้นช้างแห่ล้อมกันไปเป็นขบวนอันจึงกลับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนย่ำค่ำมีการทำขวัญนาค ของที่ต้องใช้ คือ

1. เครื่องบายศรี 1 สำหรับ
2. เครื่องกระยานวช 1 สำหรับ
3. มะพร้าวอ่อน
4. ไข่ 1 ฟอง (เรียกไข่ขวัญ)
5. กลัยหน้าแก้ว 1 หวี
6. ชันใส่ข้าว
7. เทียนชัย

การทำขวัญนาคนี้เจ้านาคนั่งกลางพิธีล้อมด้วยบิดามารดา ญาติพี่น้องวางเครื่องใช้ในพิธี แล้วให้ผู้ว่าคำทำขวัญ เริ่มว่าคำทำขวัญ เป็นทำนองจบลา
หนึ่งๆก็ตีฆ้องให้ร้องเอ้าชัย พอจบหมดก็เปิดแว่นเวียนเทียนพิดนพาทย์ประโคม

งานวันอุปสมบท

รุ่งขึ้นก็แห่ดอกไม้ไปอุปสมบท กระบวนแห่จัดเอิกเกริก มารดาต้องอุ้มไตรจีวร บิดาอุ้มบาตรและตาลปัตร ญาติพี่น้องถือเครื่องอัฐบริวาร
อื่นๆแล้วเข้าแถวแถวเหยียด เจ้านาคนำหน้า ครั้นแล้วเจ้านาจุดชูปเทียนบูชาสีมหน้าพระอุโบสถ แล้วจึงเข้าไปในพระอุโบสถ ซึ่งในตอนเข้านิม 2 อย่าง
คือ ญาติจูงนาคเข้าโบสถ์ หรือนาคจูงญาติก็มี

การบูชาสีม คือการบูชาพระนั่นเอง แต่แทนที่จะบูชาในพระอุโบสถครั้งเดียว ก็กลับมาบูชา 2 แห่ง

เมื่อนาคเข้าไปในพระอุโบสถแล้ว รวมถึงผู้ร่วมพิธี ครั้นได้เวลาแล้วเจ้านาคนึกกราบพ่อแม่ กับไตรจีวร อุ้มเข้ามาขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌายะ
ครั้นแล้วออกมกรองหัว แล้วเข้าไปรับศีลจากอาจารย์ที่ทายอาสนะสงฆ์ เสร็จแล้วอุ้มบาตรเข้าหาพระอุปัชฌายะ ประเคนบาตรแล้วขอนิสัย อาจารย์ก็เอา
บาตรคล้องผู้จะบวชนั้น แล้วบอกบาตรจีวรเป็นภาษาบาลี และบอกให้ไปยืน ณ โอกาสแห่งหนึ่งห่างจากสงฆ์ 12 คอก

ครั้นแล้วพระอาจารย์ (คู่สวด) ก็สวดสมมติตนต่อหน้าสงฆ์ แล้วออกชักถามต่างๆ เสร็จแล้วก็กลับเข้าที่ประชุมสงฆ์ เรียกผู้จะบวชนั้นเข้าไป
แล้วขออุปสมบทกับสงฆ์ ลำดับนั้นพระอุปัชฌายะก็ประกาศให้สงฆ์ทราบและถามในท่ามกลางสงฆ์พระคู่สวดก็ถาม เสร็จแล้วก็สวดบัญญัติติดจตุศกกรรม
ลำดับต่อไป

การบวชเป็นเหตุให้มีชื่อเรียกผู้บวชได้ 4 อย่าง พระ ภิกษุ บรรพชิต และสมณะ พระแปลว่าผู้ประเสริฐ กว่าผู้ไม่ได้บวช ภิกษุแปลได้หลาย
อย่าง อย่างหนึ่ง คือทำลายกิเลส บรรพชิต คือเว้นจากการเบียดเบียนตนและผู้อื่น เพราะฉะนั้นแปลว่า ผู้งดเว้น สมณะแปลว่า สงบจากความชั่ว

พิธีมามบูชา

วัน คือวันกลางเดือน 3 ตามประวัติกล่าวไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธะ ในสมัยต้นแห่งพุทธกาล ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์
ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ประการ คือ

1. การละการทำบาปทั้งปวง
2. การทำความดี
3. การยังจิตให้ผ่องแผ้ว

ในท่ามกลางวิสุทธิสงฆ์องค์พระอรหันต์ 1250 องค์ซึ่งมาชุมนุมกันโดยมิได้นัดหมาย ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า วันจาตุรงคสันนิบาต แปลว่า
การประชุมกัน ณ เวฬุวัน นับเป็นองค์หนึ่ง ท่านเหล่านั้นได้รับอุปสมบทจากสัมมาสัมพุทธะนับเป็นองค์หนึ่ง ท่านเหล่านั้นเองโดยมิมีใครนัดประชุม
นับเป็นองค์หนึ่ง วันประชุมนี้เป็นนภเมฆจรด มีดิถีพระจันทร์เต็มดวงเสวยมาฆฤกษ์ นับเป็นองค์หนึ่งรวมเป็น 4

เมื่อวันมาฆบูชาเวียนมาถึงในปีหนึ่งๆ ผู้คนก็นิยมทำบุญตักบาตร ไปวัดฟังธรรมเทศนา สัวยถือว่าวันประดิษฐานพระพุทธศาสนา
วัดต่างๆเมื่อวันมาฆบูชา ก็มีเทศนาเป็นพิเศษจัดประทีป รูปเทียน เป็นพุทธบูชา ตั้งใจสวดพระธรรม เทศนาอย่างจริงจัง บางวัดมีตลอดรุ่ง
บางวัดก็เทศนาเพียง 6 หุ้ม บางวัดก็เทศนาพิเศษเพียงกัณฑ์เดียว

ในวันเช่นนี้ มีระเบียบบูชาดังต่อไปนี้

เมื่อถึงเวลา ทั้งพระภิกษุสามเณรทั้งพุทธศาสนิกชนเตรียมดอกไม้รูปเทียน ประชุมพร้อมกันยืน ณ เบื้องหน้าพระสถูปหรือพระพุทธรูป
โดยทั่วไปประชุมกันในพระอุโบสถ พุทธศาสนิกชนยืนเบื้องหลังพระสงฆ์ จุดชูปเทียนประนมมือ มีผู้ว่า คำบูชาแล้วนอกนั้นว่าตาม

พิธีวิสาขบูชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิสาขบูชา แปลว่า การบูชาในวันวิสาขะ คือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 เป็นการบูชาพิเศษ เพราะเป็นวันสำคัญที่เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และ
ปรินิพพาน ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

โดยพุทธศาสนิกชนจึงถือวันนี้เป็นวันบูชาที่สำคัญยิ่ง โดยในประเทศไทยนั้น ปรากฏหลักฐานว่า ท้ามาตั้งแต่กรุงสุโขทัยทีเดียว ดังที่ปรากฏ
ในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ว่า

วันพระนครสุโขทัยราชธานีถึงวันวิสาขะนักษัตรฤกษ์ครั้งใด ก็สว่างไสวไปด้วยแสงประทีปเทียนดอกไม้เพลิงและสล้างสลอนไปด้วยธงสาย
และธงผ้าไสวไปด้วยหมู่พวงดวงไม้กรองร้อยท้อยแขวน ทอมไปด้วยกลิ่นสุดคนธรรส ระววยรื่นสำเนียงพิณพาทย์ พ้องกลองทั้งทิวาราตรีมหาน
ชายหญิงพากันมกกระทำกรองการกุศล เหมือนจะเนยซึ่งทวารพินนพ้าทุกค้อขึ้น

ครั้นสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดให้อารามต่างๆและบ้านเรือนประดับประทีปโคมไฟ ในสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดให้มีการ
ตั้งเครื่องบูชาในระเบียบวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายในเวียนเทียนกันมากขึ้น

นับแต่นั้นมาจนบัดนี้ พิธีการวิสาขะนับว่าเป็นระเบียบแน่นอน และการครึกครื้นสนุกสนาน โดยมีการประกาศเป็นวันหยุดราชการ
พระราชกุศลวิสาขบูชามี 3 วัน คือ วันแรกเวลาประมาณ 16.00 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียน
บูชาพระรัตนตรัย แล้วพระราชทานประกาศนิยัตินำ พัดยศ และสมณบริวาร แต่พระภิกษุสามเณรเปรียญที่สอบได้ใหม่

วันที่ 2 เวลาค่ำ เสด็จ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงเวียนเทียนทำประทักษิณรอบ ครั้นแล้วพระราชทานถวายพระธรรม
เทศนา 1 กัณฑ์ ที่บริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และมีการประดับโคมไฟอย่างสวยงาม

ส่วนทางพุทธศาสนิกชนทั่วไปนั้น จะทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในตอนเช้า
ตอนย่ำค่ำเตรียมดอกไม้ธูปเทียนทำพิธีเหมือน วันผกษาบูชา โดยยื่นเบื้องหน้าพระพุทธรูปนิมิต กล่าวคำบูชา เดินเวียน ทำวัตรสวดมนต์และฟังธรรม

พิธีเข้าพรรษา

ในสมัยพุทธกาลครั้นฤดูฝน การเดินทางไม่สะดวก ในช่วงแรกที่เกิดมีพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าและภิกษุทั้งหลายทรงพักอยู่ ณ
เมืองใดเมืองหนึ่งตลอดฤดูฝน ครั้นฤดูฝนผ่านพ้นไปจึงออกจาริกเผยแผ่ศาสนาต่อไป ความครหาใดๆก็มิได้บังเกิด

ครั้นพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปกว้างขวาง ภิกษุมีมากเมื่อถึงฤดูฝนก็ย้งเที่ยวสัญจรไปมา เหยียบย่ำวกกล้า
สัตว์เล็กน้อยให้เกิดความเสียหายและตายไป ประชาชนพากันคิดเตือน พระศาสนาจึงทรงบัญญัติเป็นธรรมเนียมให้ภิกษุอยู่จำพรรษาตลอด 3 เดือน (รวม

1 ค่ำเดือน 8 ถึงกลางเดือน 11) ห้ามมิให้ภิกษุเที่ยวสัญจรไปมา หากมีธุระจำเป็นอันชอบด้วยพระวินัยจึงจะไปได้ แต่ต้องมีให้เกิน 7 วัน
เมื่อถึงวันเข้าพรรษา หรือใกล้วันเข้าพรรษา มีกรณีที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติดังนี้

พุทธศาสนิกชนที่เคารพนับถือภิกษุในวัดใด ถ้าจัดเครื่องสักการะ เช่น น้ำอ้อย น้ำตาล แปรง ยาลิพัน สมุ่ พุ่มเทียน เป็นต้น
(เครื่องสักการะนี้ไม่กำหนดแน่นอน) นำไปนมัสการถวายพระภิกษุในวัด ในตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรเช่นที่เป็นที่นิยม คือ ขมนเทียน

บางแห่ง ชาวบ้านบอกบุญกัน หล่อเทียนใหญ่แห่ไปวัดถวายวัด ตั้งไว้ในพระอุโบสถเพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัยตลอด 3 เดือน
การแห่เทียนจำนำพรรษา หรือเทียนเข้าพรรษา เป็นงานเอิกเกริก มีฆ้องกลองประโคมสนุกสนานมีการแต่งเทียนให้สวยงามและแปลกตา

ระหว่างเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนจะหมกหมิ่นทำบุญยิ่งกว่าวันธรรมดาบางคนรักษาศีลอุโบสถตลอด 3 เดือน
บางคนตั้งใจฟังเทศน์ตลอดเวลา 3 เดือน

สำหรับภิกษุสงฆ์ เมื่อใกล้วันเข้าพรรษา ก็ปิดกวาดเสนาสนะ อธิษฐานใจในการบำเพ็ญสมณธรรมยิ่งขึ้น เช่นเดียวกัน ในวันเข้าพรรษา
ประชุมกันในพระอุโบสถให้พระ สวดมนต์ ทำพิธีเข้าพรรษา และขอขมาซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้น ยังมีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่ง คือ ภิกษุสามเณรซึ่งจำพรรษาอยู่ในจังหวัดพระนคร และธนบุรี ต้องไปนมัสการบูชา
พระมหามณีรัตน์ปฏิมากรรมแก้วมรกต ในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และในเวลาเย็นสวดมนต์ในพระอุโบสถนั้น

พิธีออกพรรษา

วันออกพรรษาเป็นวันครบกำหนดที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ภิกษุอยู่จำพรรษา 3 เดือน ในวันออกพรรษานี้พระสงฆ์ท่านปรารถนาแทนการทัก
อุโบสถตามพุทธานุญาต คือเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนได้ และเมื่อออกพรรษาแล้ว ภิกษุจะไปค้างแรมคืนที่ไหนก็ได้ตามปรารถนาอันชอบด้วยวินัย

สำหรับพุทธศาสนิกชน ต่างพากันไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ตามวัดอารามอย่างคับคั่ง เรียก "ทำบุญออกพรรษา" ในบางวัดพุทธ
ศาสนิกชนบอกกำหนดทำบุญตักบาตรเทโว โดยจะทำกันในวัน 15 ค่ำเดือน 11 โดยมีตำนานกล่าวว่

2.2 การศึกษาความหมายเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

2.2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถาน

พิพิธภัณฑ์สถาน คือ สถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อรวบรวม สงวนรักษาและจัดแสดงวัตถุอันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา, ความเพลิดเพลินและบริวารสังคมโดยมิได้หวังผลกำไร ให้อวมถึงหอศิลป์อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ และสถานที่อื่น ๆ ที่จัดแสดงสิ่งมีชีวิต

"A museum is a non-profit making, permanent Institution, In the service of society and of Its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communication, and exhibits, for purposes of study, education and enjoyment, material evidence of man and his environment."

In addition to museum designated ad such, ICOM recognized that the following comply with the above definition:

A. conservation Institutes and exhibition gallerles permanently maintained by libarlies and archive centers   *B. Natural, archaeological and ethnograaphic monuments and sites and historical monuments and sits of a museum nature, for their acqulsition, conservation and communication activities :*

C. Instiution displaying live specimens, such as botanical and zoological gardens, aquaria, vivaria etc. :

D. Nature reserves :

2.2.2 หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถาน

- 1. การเก็บรวบรวมวัตถุ (Collection)** เป็นภาระหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑ์ มิฉะนั้นแล้วพิพิธภัณฑ์สถานจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์สถานมีหน้าที่ที่จะต้องเสาะหาวัตถุชนิด ๆ และย่อมต้องมีความสามารถที่จะชักชวนให้เจ้าของมอบวัตถุแก่พิพิธภัณฑ์ได้ บางครั้งก็อาจจะต้องจัดซื้อหามาด้วยงบประมาณที่มีอยู่
- 2. การตรวจสอบ จำแนกและศึกษาวิจัย (IdentifyIng ClassifyIng Research)** เป็นหน้าที่หลักทางวิชาการ โดยภัณฑารักษ์¹ ต้องมีความชำนาญในการแยกประเภทวัตถุให้ถูกต้องแน่นอน และทำการบันทึกรวบรวมไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งเป็นงานที่ลำบากและยุ่งยาก ถ้าไม่สามารถจำแนก ได้ก็ต้องทำการศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ (laboratory) ต่อไป
- 3. การบันทึกหลักฐาน (Recording)** คือการบันทึกไว้ในทะเบียนใหญ่โดยมีระเบียบการจำแนกแจกแจงให้ค้นคว้าเข้าใจได้ง่าย และมีการใช้ภาษาที่ชำนาญกระชับและถูกต้อง เพื่อเป็นหลักฐานในการศึกษาต่อไป
- 4. การสงวนรักษา (PresvatIon)** ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างภัณฑารักษ์ และเจ้าหน้าที่อนุรักษ์สัตววิทยา นอกจากจะเป็นการซ่อมแซมแล้วยังรวมไปถึงการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดได้ตามธรรมชาติหรือการทำลายทางฟิสิกส์ ซึ่งจะมีการต่างกันออกไปตามแต่วัสดุนั้นๆ
- 5. การจัดแสดง (ExhibItIon)** เป็นกระบวนการสำคัญที่ภัณฑารักษ์ต้องทำงานร่วมกับผู้ออกแบบการจัดแสดง มิฉะนั้นแล้วถึงแม้จะมีวัสดุดี ๆ แต่ขาดซึ่งการจัดให้น่าสนใจแล้วก็จะขาดความประทับใจ และไม่อาจลใจให้ ผู้เข้าชมกลับมาชมซ้ำอีก
- 6. การบริการทางการศึกษา (EducatIon ServIce)** เป็นกรบริการการศึกษาของระบบโรงเรียนที่พิพิธภัณฑ์จะต้องมีบริการ โดยจะมีในรูปแบบของห้องสมุดวิทยากร ฯลฯ ถือเป็นความรับผิดชอบ ต่อชุมชนอีกด้วย

¹ ภัณฑารักษ์ เป็นคำศัพท์พระราชทานตามหมวดที่ 2 ในพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชบัญญัติจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร โดยบัญญัติไว้ในหมวด 2 ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสภาการศึกษาพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ

2.2.3 การแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถาน

สมาคมพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (ICOM) จำแนกชนิดของพิพิธภัณฑ์สถานเป็นสาขาต่าง ๆ ตามหัวข้อแห่งการอภิปรายของนักการพิพิธภัณฑ์สถาน ต่าง ๆ ทั่วโลก เป็นสาขาดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์สถานทางศิลปะ (Museum of Arts)

เป็นสถานที่เก็บรวบรวมงานที่แยกออกไปเป็นพิเศษได้รับความนิยมนมาก โดยเฉพาะในประเทศที่มีศิลปะประจำชาติรุ่งเรืองเพราะเป็นการเก็บผลงานที่ควรรักษาไว้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมกับสุนทรียะของศิลปะและศึกษาวิวัฒนาการด้านศิลปะ หรือประวัติศาสตร์ศิลปะด้วย แต่ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ในยุโรปและอเมริกาเหนือ ต้องการจะแสดงศิลปะก่อนคลาสสิกและศิลปะพื้นเมืองในปัจจุบันมากกว่า และในทุก ๆ ที่มีการประสบปัญหาเกี่ยวกับความแตกต่างกันของสกุลช่าง รว. ศิลปะประจำชาติกับ รว. ศิลปะตะวันตกด้วย

2. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะร่วมสมัย (Gallery of Contemporary Arts)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เชื่อมความเข้าใจระหว่างสังคมปัจจุบันกับงานที่พวกศิลปินเริ่มต้นกระทำ โดยที่ต้องพยายามนำเอาศิลปะร่วมสมัยให้เข้าสู่ความเข้าใจอันดีของสังคม โดยครอบคลุมงานแขนงต่าง ๆ คือ

1. ศิลปะประยุกต์ ซึ่งนำเข้าสู่ความเจริญทางอุตสาหกรรมด้วยการใช้รูปภาพ พิธีกรรม ทัศนศิลป์และการโฆษณา
2. สถาปัตยกรรมและผังเมืองพร้อมมีความหมายทางศิลปะและแนวความคิดเข้าประกอบ
3. ศิลปะประยุกต์เกี่ยวกับสมัยแห่งการใช้เครื่องจักรกล
4. สมัยก่อนคลาสสิกเช่นเดียวกับศิลปะเริ่มแรก

3. พิพิธภัณฑ์สถานทางธรรมชาติวิทยา (Natural History Museum)

พัฒนามาจากการเก็บรวบรวมวัตถุในแบบต่าง ๆ เช่น ธรณีวิทยา พฤกษศาสตร์ สัตวศาสตร์ มานุษยวิทยา อาจรวมการศึกษาทุก ๆ ด้านเพื่อให้ได้ความคิด ๆ ในอเมริกามักจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้ไว้ในสวนสาธารณะ และในจำนวนพิพิธภัณฑ์สถานทุกประเภท พิพิธภัณฑ์สถานชนิดนี้มีการศึกษาและวิจัยเป็นส่วนสำคัญสุด อาจใหญ่กว่าพิพิธภัณฑ์สถานทางโบราณคดี ยกเว้นก่อนประวัติศาสตร์

4. พิพิธภัณฑ์สถานทางวิทยาศาสตร์และเครื่องจักรกล (Museum of Science and Technology)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงเรื่องราวของการค้นหาค้นหาความเจริญการผ่อนแรงในการทำการกิจกรรมในชีวิตหรือวิถีชีวิตที่เรื่องราวของจักรวาลและพิพิธภัณฑ์และภาพนี้ยังเกินความคลอบคลุมไปถึงเรื่องราวทางเคมีและฟิสิกส์ซึ่งจะต่างจากพิพิธภัณฑ์แบบก่อนๆ ที่ศึกษาเรื่องราวกับทฤษฎีของมนุษย์ซึ่งถ้าจะกล่าวถึงประโยชน์จริงแล้วยังสามารถเป็นกระจกส่องสังคมในปัจจุบันได้อีก ก็เพราะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการคิดค้น ทางทฤษฎีของมนุษย์นั่นเองได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบของการศึกษาและความเจริญก้าวหน้าที่มีส่วนในชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ นั่นเอง

5. พิพิธภัณฑ์สถานทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology)

พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้จัดตั้งเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชนเผ่าซึ่งต่างวัฒนธรรมและระบอบกับโลกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยครั้งแรกเริ่มอาจจะแปลกใจกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตาช่อไปเช่นวันเข้าอาจจะเข้าใจในความรู้สึกในมนุษย์ต่างเผ่าได้ วัตถุจัดแสดงโดยมากจะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ ทางศาสนา ส่วนขอบเขตของเรื่อง การการจัดแสดงจะกว้างเพียงใดจะขึ้นกับความสนใจและความรู้ของเจ้าหน้าที่ บางแห่งอาจจะจำกัดอยู่เพียงชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศ แต่บางแห่งก็จัดแสดงความเป็นอยู่ของชนเผ่าต่าง ๆ ทั่วโลก

ก. พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological Museum)

พิพิธภัณฑ์สถานประเภทนี้ มักจะเป็นงานที่กว้างขวางมาก คือรวมทั้ง เอเชีย แอฟริกา อเมริกา ฯลฯ มีลักษณะคล้ายคลึงกับพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาก โดยในประเทศที่มีความก้าวหน้าทางสังคมศาสตร์จะเป็นเรื่องธรรมดา โดยที่พิพิธภัณฑ์สถานเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกับพิพิธภัณฑ์สถานทางธรรมชาติวิทยา แต่ก็มีบ้างที่แยกตัวออกไปต่างหาก

ข. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะพื้นเมือง (Folk Arts Museum)

เรียกได้อีกแบบหนึ่งว่าพิพิธภัณฑ์สถานทางศิลปะและชนบทนิยมประเพณีพื้นบ้านเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 ที่ประเทศ จ. ๆ ที่ มาเห็น วัฒนธรรม วัฒนธรรมของวัตถุชิ้นสำคัญ ๆ ถูกทำลายโดยวิวัฒนาการอุตสาหกรรม โดยชนบทจะศึกษาเกี่ยวกับวิชาชาติพันธุ์วิทยาของประเทศที่พิพิธภัณฑ์สถานตั้งอยู่

ค. พิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้ง (Opera Air Museum)

งานของพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งคือ เลือกรื้อถอน ชิ้นส่วน ก่อสร้าง รักษาสถานที่ให้ได้เป็นลักษณะของการดำเนินชีวิต ที่อยู่อาศัย กิจกรรม การเกษตร รวมไปถึงการจัดแสดงงานประติมากรรม โดยที่พิพิธภัณฑ์สถานประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดเกี่ยวกับชาติพันธุ์วิทยาเลย

6. พิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Museum of HIstory and Archaeology)

จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของมนุษย์ในอดีตทางสภาพพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ที่สร้างความเข้าใจในระหว่างสังคมมนุษย์ที่สำคัญ
ยังเป็นฐานแห่งความเข้าใจระหว่างชาติ

ก. พิพิธภัณฑ์สถานทางโบราณคดี (Museum of Archaeology)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงและรวบรวมวัตถุจากการขุดค้นเพราะโบราณคดีคือศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าวิจัยความเป็นมาทางประวัติของมนุษย์
ถึงแม้ว่าวัตถุนั้นจะเพิ่งเกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้ แต่ถ้ามีประโยชน์ในงานวิจัยก็จะรวมอยู่ด้วยเช่นกัน โดยแบ่งกำหนดเวลาทางโบราณคดี ออกเป็นสมัยใหญ่ ๆ

ก. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Pre history)

ข. สมัยหัวเลี้ยวประวัติศาสตร์ (Proto History)

ค. สมัยประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (Present History)

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางชาติพันธุ์วิทยา และศิลปะ

ข. พิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์ (Historical museum)

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชนิดนี้ใกล้เคียงกับพิพิธภัณฑ์สถานทางชาติพันธุ์วิทยา เป็นการตีความหมายของวัตถุอีกแบบหนึ่งที่ต่างจากพิพิธภัณฑ์สถานทาง
โบราณคดี แต่ก็ไม่เหมือนกับพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์ธรรมชาติวิทยา โดยที่วัตถุจัดแสดงมักจะไม่ต่างจากทางโบราณคดี เว้นพวก พิธีกรรม รูปถ่าย ภาพวาด
ที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ยิ่งกว่าตามทางศิลปะ

ค. พิพิธภัณฑ์สถานประจำโบราณสถาน (Site Museum)

มักจะสร้างขึ้นตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อยู่ในหมวดพิพิธภัณฑ์สถานชนิดนี้คือการสนับสนุนของประชาชนในท้องถิ่น แต่มักจะได้รับการสนใจ
เฉพาะนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่นเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สถานที่ตั้งอยู่ในโบราณสถานมี 2 แบบ

1. แสดงในอาคารทางประวัติศาสตร์

2. แสดงในอาคารสมัยใหม่

สมาคมพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (ICOM) จัดโบราณสถานต่าง ๆ เป็นพิพิธภัณฑ์ประจำท้องถิ่นอีกด้วย

7. พิพิธภัณฑ์สถานประจำเมืองหรือท้องถิ่น (Regional - Cty Museum)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงเรื่องราวของท้องถิ่นต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์สถานประเภทนี้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว เพราะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ให้ความรู้
ได้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น ๆ

8. พิพิธภัณฑ์สถานแบบพิเศษ (Specclalized museum)

พิพิธภัณฑ์ประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับการศึกษาเฉพาะเรื่อง โดยมากเกิดจากความประทับใจของผู้เป็นเจ้าของเป็นส่วนตัวแล้วจึงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้
ขึ้นมา จึงมักจะมีขนาดเล็กเพราะเนื้อหาจะไม่มาก เช่น พิพิธภัณฑ์รองเท้า คู่มือ นาฬิกา นอกจากนี้ยังรวมไปถึงห้องแสดงประวัติความเป็นมาของสินค้าของบริษัทใหญ่ๆ
และมีความเก่าแก่ก็จะรวมในพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้ด้วย

9. พิพิธภัณฑ์สถานของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา (University Museum)

บางส่วนของพิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบันมีมากกว่าครึ่งเป็นโบราณวัตถุที่ขุดค้นขึ้นในสมัยใหม่เน้นหนักในด้านการใช้โบราณวัตถุ
ของยุค ต่อหลักฐานและเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยเหตุและผล เป็นการปรับมุมมองให้มหาวิทยาลัยศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานจึงได้จัดตั้งตู้กับช่องสมุด เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าของ
นัก โดยที่ไม่จำกัดการศึกษาพิเศษโดยเฉพาะ หรือหัวข้อและขอบเขตใด ๆ มีปัจจัยสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถาน ชนิดนี้ คือ ความร่วมมือร่วมใจของนัก แต่ละคนและ
บุคคลที่จบการศึกษาแล้ว

แต่โดยทั่วไปแล้วการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ที่กระทำได้หลายแบบ ซึ่งขึ้นกับเกณฑ์ที่ใช้แบ่ง อาทิเช่น รัฐบาลหรือเอกชนเทศบาลหรือเมือง หนึ่งหรือ
บางเล่ม แบ่งตามสาขาความรู้สาขาวิชา ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับกันได้มิใช่เรื่องตายตัว ใครจะคิดก็ยอมได้โดยอาศัยตรรกวิทยา (Logic) เข้กัดตัดสิน ซึ่งแม้แต่ชาวตะวันตก
ด้วยกันเอง อย่างยุโรปและอเมริกา ก็ไม่ค่อยเหมือนกัน

อย่างไร้ไปได้จัดทัพพิพิธภัณฑ์สถานเป็นเวลานานแล้ว และเกิดขึ้นจากเดิมในที่ซึ่งมิใช่อาคารสร้างไว้จัดแสดงเลย เช่นพระราชวังต่าง ๆ ความยุ่งยากสืบสน
จึงมีมาก อย่าง ลาลูฟ (La Louvre) ซึ่งพอล้มราชวงศ์แล้วก็จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานถึงสองตง ๆ จึงมีมากมาย แต่สำหรับในอเมริกาแล้ว ใช้การสร้างจินตนาการ
สร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นมา โดยที่ยังไม่มีโบราณคดีถ้ามีก็มักจะเป็น Art Gallery โดยจะเน้นของชาติตะวันตก (Oriental style) ซึ่งจะเป็นข้อได้เปรียบของ
อเมริกาซึ่งจัดสร้างภัณฑาคารในอาคารซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานโดยตรง อีกทั้งวิทยาการความรู้ด้านกรอกรอแบบ และกำลังเงิน อำนาจในการที่จะรวบรวมวัตถุ
(Collect) มากบางครั้ง ก็ใช้อำนาจทางการขุดอีกต่างหาก ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงระบบการวางรากฐานการทำงานเชิงแรงโดยอาศัยการดูงานของยุโรปแล้วนำไปปรับ
ปรุงที่ละขั้นตอนใช้ประสบการณ์ค่อย ๆ แก้ ไปจนสุดท้ายก็ตั้งเป็นสมาคมพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (ICOM) ขึ้นมา

(เปรียบเรียงจากบทสัมภาษณ์ คุณณรงค์ สุวราชสุข ภัณฑารักษ์ ประจำ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3 การศึกษาโครงการเปรียบเทียบ

2.3.1 โครงการในประเทศ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ที่ตั้ง	ถ. หน้าพระธาตุ ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของท้องสนามหลวง กรุงเทพฯ
ประเภท	พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์และโบราณคดี
เนื้อที่	19 ไร่เศษ
เป้าหมาย	1. เป็นแหล่งรวบรวม สงวนรักษา และจัดแสดงสมบัติวัฒนธรรมของชาติ 2. เผยแพร่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีตลอดจนศิลปะวัฒนธรรมของชาติ 3. ให้บริการทางวิชาการ
เวลาทำการ	9.00 - 16.00 น. ปิดวันจันทร์ อังคารและวันหยุดนักขัตฤกษ์
ประเภทผู้เข้าชม	นักท่องเที่ยว นักเรียน นิสิต วิชา ประชาชนทั่วไป

ขอบข่ายของโครงการ

พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พระนครนี้มีการจัดแสดงแบบเป็นอาคารแยกตัวแต่ละหลังโดยรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม มีพื้นที่ใช้สอยในส่วนทำงาน การให้บริการทั่วไป และส่วนจัดแสดงทั้งหมด รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 14,500 ตารางเมตร อันประกอบด้วย

- ส่วนโถงพักคอย ประชาสัมพันธ์ และจำหน่ายบัตร
- ส่วนจัดแสดงชั่วคราว
- ส่วนจัดแสดงแบบถาวร
- ร้านอาหาร และ เครื่องดื่ม
- ห้องสมุดสำหรับค้นคว้า
- ส่วนขายหนังสือและของที่ระลึก

การจัดแสดง

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร แบ่งลักษณะการจัดแสดงเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

1. ประวัติศาสตร์ชาติไทย ในพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรพิมาย
  2. ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย แบ่งตามยุคสมัยคือ
    - สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในอาคารส่วนหน้าของพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรพิมาย
    - สมัยประวัติศาสตร์ จัดแสดงในอาคารใหม่ 2 หลังที่สร้างขึ้นสองข้างของหมู่พระวิมานเมื่อ พ.ศ. 2510 สมัยก่อนพุทธศักราช 1800 ได้แก่ สมัยทวารวดี ศรีวิชัย และลพบุรี จัดแสดงในอาคารมหาสุรสิงหนาท และศิลปะสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นไป จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์จัดแสดงในอาคารประพาสพิพิธภัณฑ์
  3. ประเพณีศิลปและชาติพันธุ์วิทยา ในอาคารหมู่พระวิมาน คือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรพิมาย พระที่นั่งราชสถานสถานอมเรศ และพระที่นั่งพรหมเมศธาดาจัดแสดงเครื่องทอง เครื่องถม เครื่องถม เครื่องดนตรี เครื่องไม้จำหลัก ผ้าโบราณ เครื่องถ้วย เครื่องสูง ราชยานคานหาม อาวุธโบราณ เครื่องใช้ของพระพุทธรูปและอัฐบริวารของสงฆ์ เครื่องการละเล่นต่าง ๆ เช่น หัวโขนหุ่นกระบอก และหนังใหญ่ เป็นต้น
- นอกจากนี้ ยังมีราชรถที่ใช้ในการพระบรมศพ คือพระมหาพิชัย ราชรถเวียงนครราชรถ ราชรถน้อย และเครื่องประกอบต่าง ๆ ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ จัดแสดงในอาคารโรงราชรถ

สิ่งที่ศึกษาสำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ส่วนหน้า (โถงต้อนรับ)

ส่วนพักคอย

ส่วนรับฝากของ

ส่วนขายหนังสือและของที่ระลึก

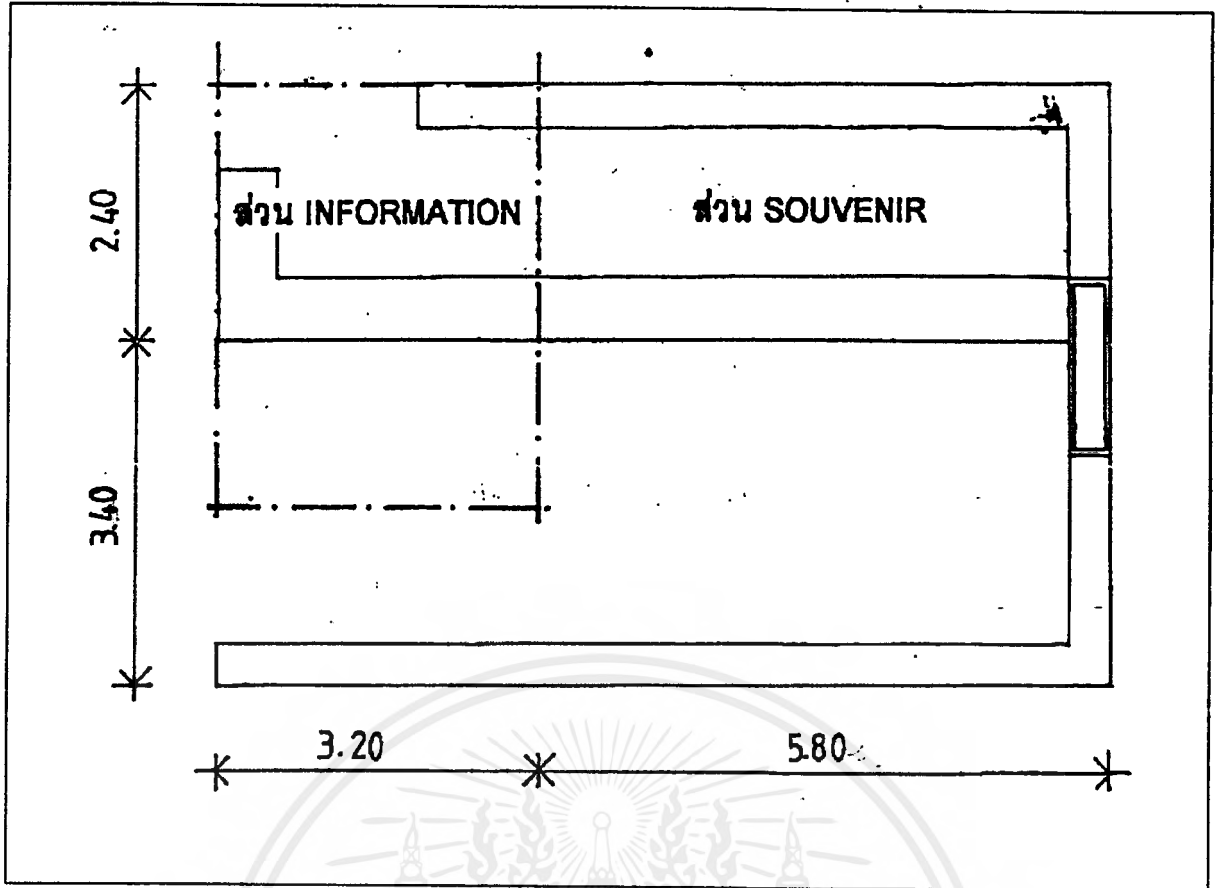
ข้อดี

1. ร้านขายของที่ระลึกอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม

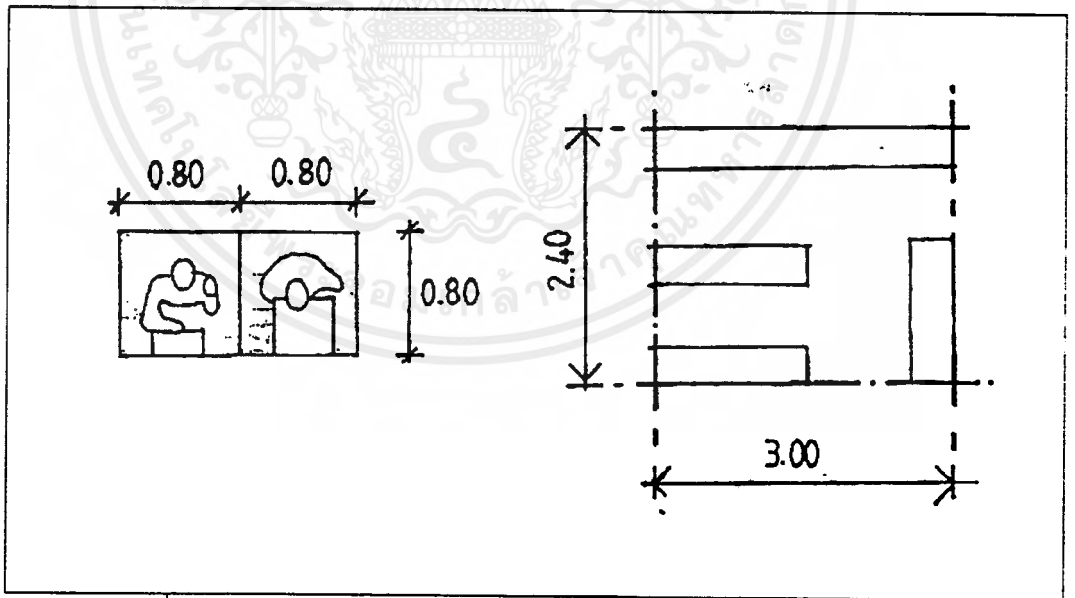
ข้อเสีย

1. เนื่องจากสถานที่เป็นวังโบราณ ประตูดังใหญ่มากแต่อาคารติดเครื่องปรับอากาศ ปัญหาจึงเกิดขึ้นแล้วต้องรักษาอุณหภูมิให้คงที่
2. ที่นั่งพักคอยมีจำนวนน้อยเกินไปไม่พอกับนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมาก
3. บอร์ดติดสถานที่ (DIRECTORY BOARD) อยู่ในตำแหน่งที่มองเห็นลำบาก
4. การตกแต่งโดยรวมขาดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบและเรื่องราวที่จัดแสดง
5. เมื่อคนมามาก ๆ ช่องรับฝากของจะไม่พอต่อความต้องการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

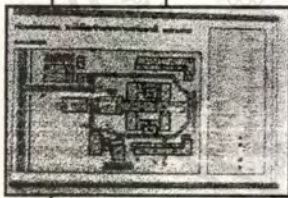
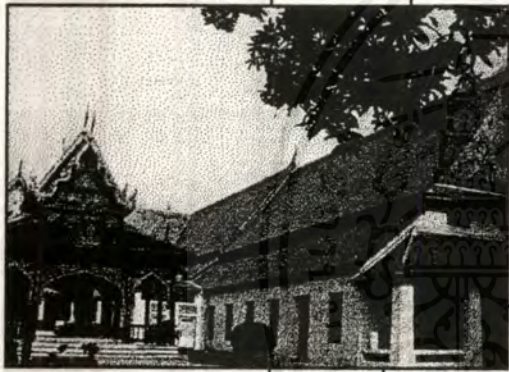

Information & souvenir area

deposit & telephone area

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

- ที่ตั้ง** ถ.โจนเซ่ ต.เกาะวุ้น อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- เป้าหมาย** 1. เป็นสถานที่ข่าวสารที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร และหลักฐานทางโบราณคดี
3. เป็นหลักในการประชาสัมพันธ์ และจัดการในการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาของสถาบันค้นคว้าทั้งในและนอกประเทศ

เวลาทำการ เปิดทำการทุกวัน เวลา 9.00 - 16.30 น.

ประเภทผู้เข้าชม นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

พื้นที่ใช้สอย อาคารมี 2 ชั้น

ชั้นล่าง ห้องทำงาน ห้องสมุด ห้องเตรียมการจัดแสดง และเก็บของ

ชั้นบน ห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ และห้องเอนกประสงค์

1. ส่วนนิทรรศการ	900 ตรม.
2. ห้องเก็บของ	300 ตรม.
3. โถงเอนกประสงค์	150 ตรม.
4. ส่วนบริการห้องประชุมใหญ่และห้องสมุด	260 ตรม.
5. ส่วนบริการ	230 ตรม.
6. ห้องเครื่อง	70 ตรม.

ที่ตั้งและลักษณะของอาคารศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์

ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยาประกอบด้วยอาคาร 2 หลังอาคารหลักตั้งอยู่บนถนนโรจนะ ใกล้กับวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ในตัวเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา บนที่ดิน 6 ไร่ 1 งาน 12 ตารางวา อาคารภาคผนวกตั้งอยู่บนที่ดิน 1 ไร่ 2 งาน 17 ตารางวา ที่เคยเป็นที่ตั้งหมู่บ้านญี่ปุ่น ตำบลเกาะวุ้น อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสมาคมไทย - ญี่ปุ่นมอบให้รัฐบาลไทยเป็นที่ดินต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกับที่ดินอีก 5 ไร่ 2 งาน 30 ตารางวา ซึ่งเป็นของสมาคม ฯ

อาคารทั้งสองหลังนี้ออกแบบตามสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เน้นประโยชน์ใช้สอยของอาคารที่มีสภาพแวดล้อมบรรยากาศของอยุธยา ซึ่งเป็นบริเวณร้อนชื้น

ตัวอาคารหลักเป็นอาคารสองชั้น ชั้นล่างเป็นห้องทำงาน ห้องสมุดห้องเตรียมการจัดแสดงและเก็บของ ชั้นบนเป็นพิพิธภัณฑ์ และห้องเอนกประสงค์ เพื่อการจัดแสดงชั่วคราว หรือการบรรยายสำหรับประมาณ 100 คน ส่วนอาคารผนวกนั้นจัดแสดงเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับต่างประเทศ

ภายนอกอาคารมีสระน้ำอยู่ข้างหน้าอาคาร บางส่วนของอาคารเป็นใต้ถุนโล่งกว้าง ซึ่งสามารถใช้เป็นที่นั่ง และจัดนิทรรศการ หรือการแสดงต่าง ๆ

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งนี้จะเสนอเนื้อหาทั้งหมด 5 แนวเรื่องคือ

1. พระนครศรีอยุธยาในฐานะราชธานี แสดงความรุ่งโรจน์ของอยุธยาในฐานะเมืองหลวง มีภาพจำลองของพระราชวังโบราณ วัดไชยวัฒนาราม เพนียดคล้องช้าง ฯลฯ
2. กรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองท่า แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับนานาประเทศ โดยมีเรือสำเภาไทยจำลองสมัยอยุธยา และจำลองบริเวณป้อมเพชร ซึ่งแสดงวิถีชีวิต ตลาด และการค้าในเมืองอยุธยา ฯลฯ
3. อยุธยาในฐานะศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองปกครองแสดงอยุธยาในฐานะศูนย์กลางของเมืองสำคัญต่าง ๆ แสดงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน โดยแสดงพิธีอินทราภิเษก พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีเทพราชฐาน อธิษฐาน ความเชื่อในเรื่องไตรภูมิ ทศชาติชาดก ฯลฯ
4. ชีวิตชาวบ้านไทยสมัยก่อน แสดงความเป็นอยู่ ความเชื่อ พิธีกรรมมีการแสดงหมู่บ้านไทยจำลอง จิตรกรรมฝาผนัง ชีวิตชุมชนชาวบ้าน การตกนุง แต่งงาน การละเล่นของเด็ก ภาพหุ่นขี้กบ ฯลฯ
5. ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับต่างประเทศ แสดงภาพแผนที่เมืองอยุธยา ที่วาดโดยชาวต่างชาติ เอกสารติดต่อท้าวพระยาขุนแผนบุคคลสำคัญชาวต่างชาติที่ปรากฏในประวัติศาสตร์อยุธยา เป็นต้น

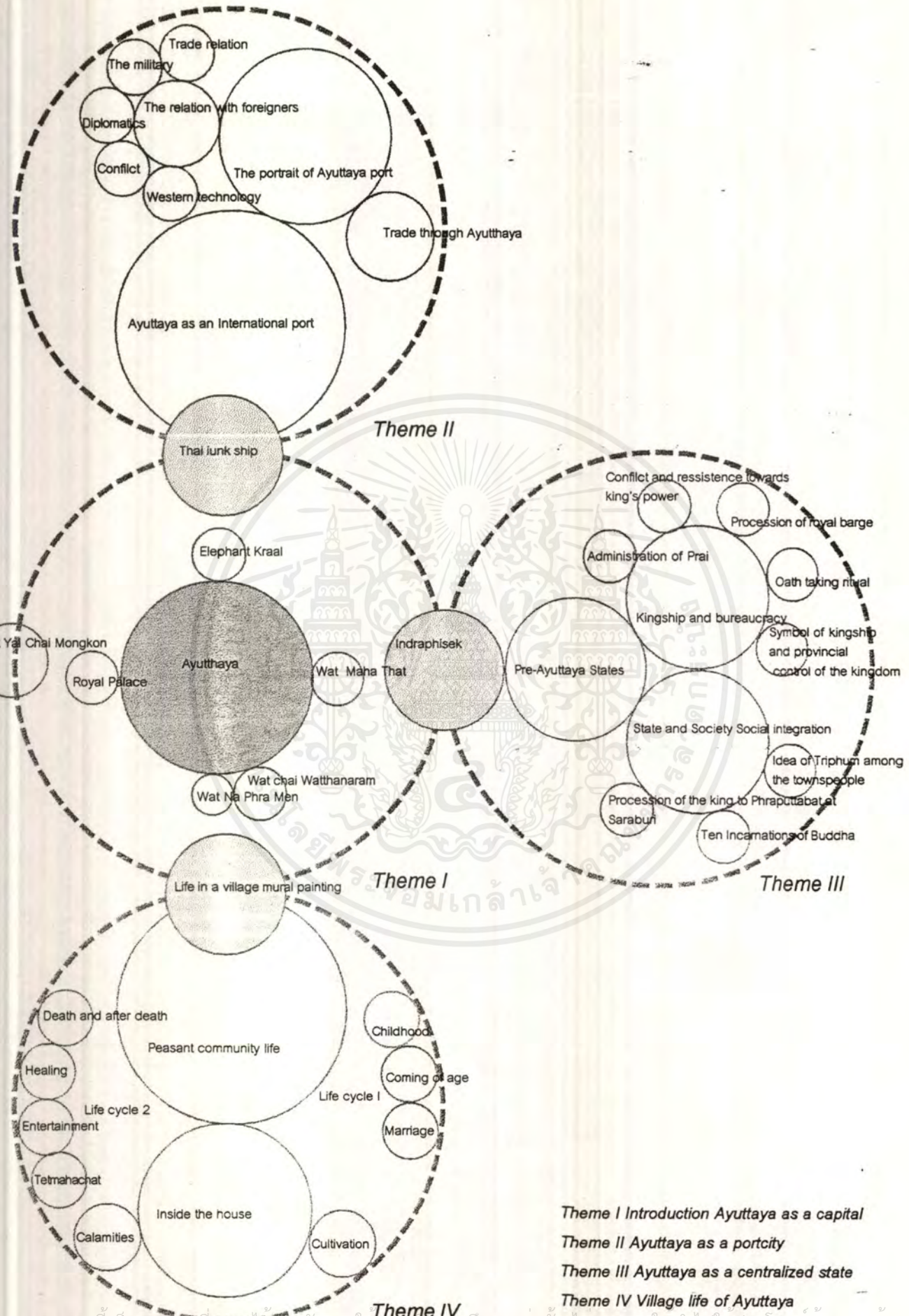
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สิ่งที่ศึกษาสำหรับศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา

1. มีลานโล่งซึ่งสามารถจัดนิทรรศการชั่วคราวได้ ซึ่งเป็นพื้นที่โล่ง ๆ สามารถมองจากหน้าโครงการได้ชัดเจน
2. ทางเข้าส่วนนิทรรศการมีการเล่นพื้นที่ตามที่ตั้งให้แสงสาดเข้ามาจากด้านบนให้ความรู้สึกคล้ายอาคารในสมัยโบราณ
3. มีการเน้นให้เห็นจุดเด่นเป็นช่อง ๆ
4. ใช้แผนภาพเรื่องแสงในการจัดวัตถุ ที่ไม่ต้องการรายละเอียดมากนัก
5. นิทรรศการจะเห็นถึงโดยเกือบตลอด แต่ละหัวข้อการจัดแสดงจะมีจุดเด่นเพื่อดึงดูดสายตาผู้เข้าชมเสมอ
6. เนื้อหาที่คล้ายกันแต่อยู่ในหัวข้อเดียวกันจะแบ่งเนื้อหาเป็นส่วน ๆ นำมาจัดเรียงกันไปเพื่อลดความน่าเบื่ออันเนื่องมาจากเนื้อหาจัดแสดง
7. เนื้อหาจัดแสดงบางเรื่องที่ยากเกินไปสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานมาก่อนสามารถสื่อด้วยภาพเคลื่อนไหวและเสียงที่มีคำอธิบายจะช่วยให้เนื้อหาจัดแสดงเข้าใจได้ง่ายขึ้น
8. วัตถุจัดแสดงขนาดเล็กถูกจัดเรียงในตู้แสดงที่อยู่ในระดับสายตาช่วยให้มองได้ง่าย
9. ส่วนแสดงเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้นมีการนำวัสดุพื้นถิ่นมาใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Theme II

Theme I

Theme III

Theme IV

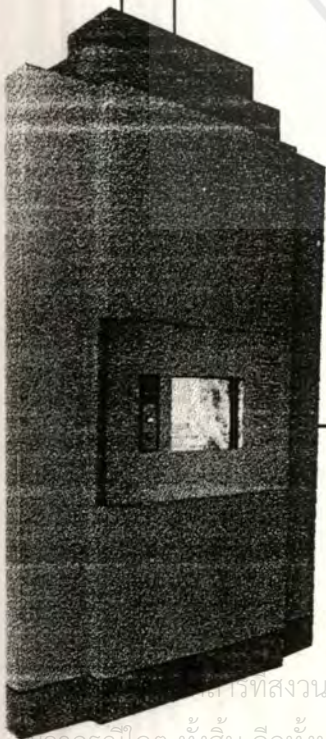
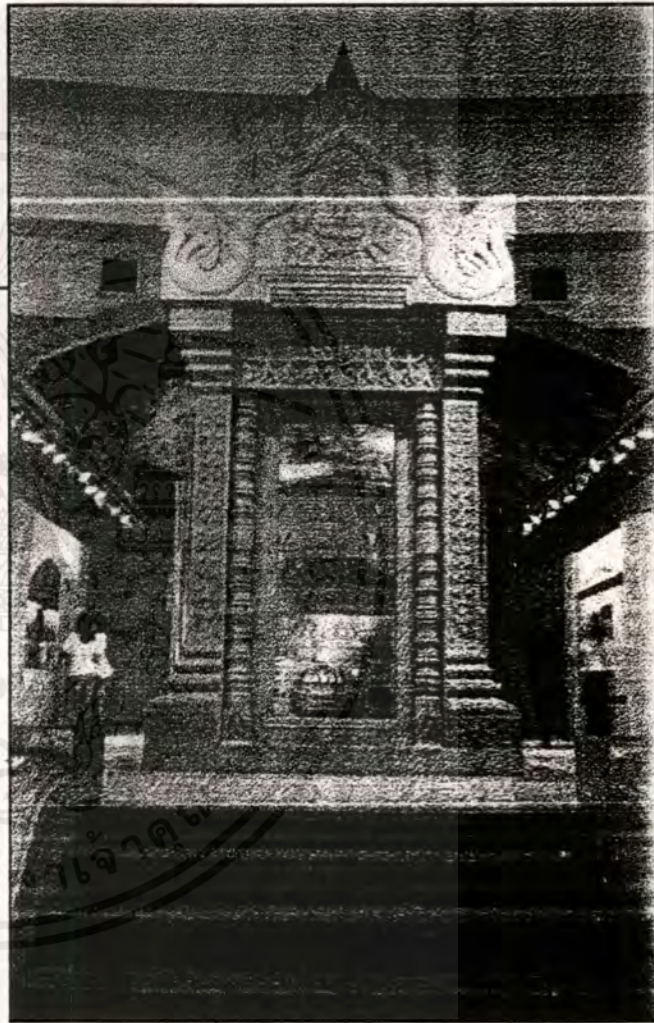
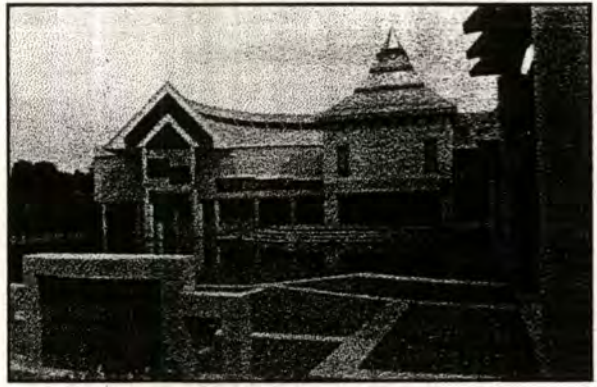
Theme I Introduction Ayuttaya as a capital

Theme II Ayuttaya as a portcity

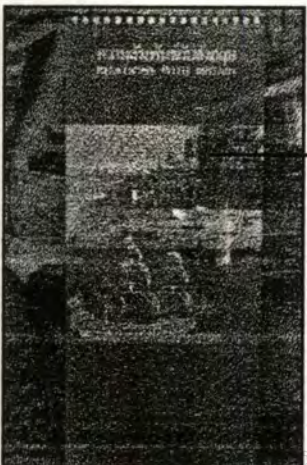
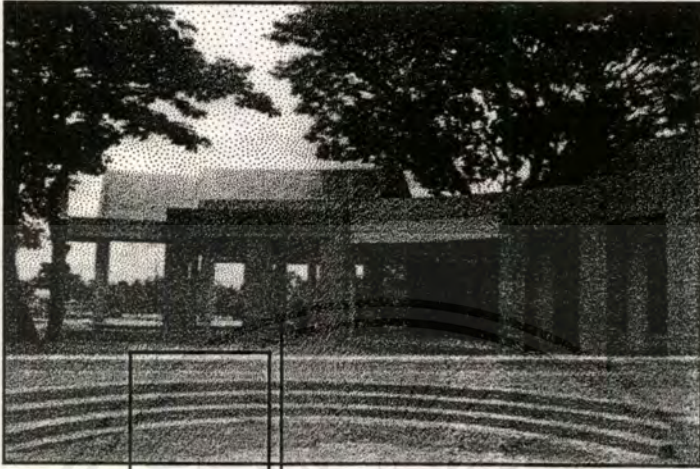
Theme III Ayuttaya as a centralized state

Theme IV Village life of Ayuttaya

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 การจัดเรียงหัวข้อเรื่องในการจัดแสดงของศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นที่มีเหตุพิเศษแต่โดยนัยนี้ ขอสงวนสิทธิ์ในเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้
เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต หากมีให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็น... ใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หอไทยนิทัศน์

ที่ตั้ง ชั้น 2 อาคารนิทรรศการและบริกรศึกษาศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

พื้นที่ นิทรรศการ 1400 ตรม.

ส่วนอื่น ๆ 600 ตรม.

กลุ่มเป้าหมายหลักเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา

กลุ่มเป้าหมายรองประชาชนผู้สนใจ ชาวต่างประเทศ

การจัดเรียงหัวเรื่องในการจัดแสดงของหอไทยนิทัศน์

การเข้าชมหอไทยนิทัศน์ หัวข้อ ความเป็นมาของชนชาติ ผู้เข้าชมจะพบกับ VIDEO WALL ระบบ 9 เครื่องเป็นจุดแรกจัดฉายวิดีโอทัศน์ เรื่อง "การศึกษาเรื่องถิ่นกำเนิดของคนไทย" เพื่อเป็นการแนะนำเนื้อหาโดยรวมของนิทรรศการ เรื่อง ความเป็นมาของชนชาติไทย VIDEO WALL นี้ มีความยาวประมาณ 15 นาที

ห้องจัดแสดงเรื่อง "ความเป็นมาของชนชาติไทย" เป็นนิทรรศการหัวข้อแรกของหอไทยนิทัศน์ภายในหัวข้อความเป็นมาของชนชาติไทยนี้ ได้แบ่งย่อยออกเป็น 4 ส่วนตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ความเป็นมาของวัฒนธรรมต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยจัดแสดง

1.1 สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง ประเทศไทย 5 นาที จะทำให้เข้าชมได้รู้จักเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทย สถาปัตยกรรม ประเทศ ภูมิอากาศ ฯลฯ

1.2 แผนที่ (แผนที่เรืองแสง) และคอมพิวเตอร์ เรื่องชาติพันธุ์ ภาษา กายภาพของชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย ผู้เข้าชมสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากคอมพิวเตอร์ ระบบ Track ball และปุ่มกดที่มีภาพและเสียง ภาษาของคนกลุ่มต่าง ๆ รวม 77 ภาษา โดยเลือกชมได้ตามความสนใจ

1.3 แผนที่แสดงแหล่งอารยธรรมสำคัญของโลก และแหล่งโบราณคดีที่สำคัญของประเทศไทย

ส่วนที่ 2 การตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

โดยจำลองถ้ำ เพื่อแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์หาพืชป่า และยุคสังคมหมู่บ้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นมนุษย์ยุคแรกของไทยนอกจากนี้ยังได้จัดแสดงยุคการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมืองและร่องรอยของเมืองโบราณโดยจัดแสดงดังนี้

2.1 สมัยสังคมาลัตวี - หาดพิชชา จัดแสดงให้เห็นหุ่นมนุษย์ในท่าเคลื่อนไหวได้กำลังสับเนื้อกว้างโดยใช้เครื่องมือที่ทำจากหิน โดยกระเทาะให้เห็นแตกเป็นคน

2.2 ภาพเขียนสีถ้ำเขาปลาร้า อำเภอบ้านไร่ อุทัยธานี แสดงให้เห็นชีวิตสังคมเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์

2.3 ตู้เครื่องมือหิน ซึ่งแสดงโบราณวัตถุ 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือหินกระเทาะและเครื่องมือหินขัด

2.4 ตู้เครื่องมือโลหะ แสดงโบราณวัตถุจำลองคือ เครื่องมือทำด้วยสำริดและเหล็ก ได้แก่ ใบหอก หัวขวานสำริด ฯลฯ

2.5 ตู้แสดงภาชนะดินเผาบ้านเชียงสีน้ำตาล ภาชนะดินเผา ขมิ้นสีน้ำตาล ภาชนะดินเผา สีขาวเคลือบ ขมิ้นสีน้ำตาล สัมผัสเนื้อและลายของภาชนะดินเผาจำลองได้

2.6 การตั้งถิ่นฐานสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการฝังศพ จัดแสดงหลุมขุดค้นทางโบราณคดีโบราณสถานเมืองสิงห์ กาญจนบุรี แสดงให้เห็นโครงการกระดูกมนุษย์ ชิ้นส่วนเครื่องมือเครื่องใช้สอยที่แตกหักชำรุด สร้อยคอลูกปัดหินสี ภาชนะดินเผาบ้านเก่า

2.7 สมัยสังคมหมู่บ้านเกษตรกรรม จัดแสดงให้เห็นหุ่นมนุษย์ชุมชนแบบเกษตรกรรมเคลื่อนไหวกำลังนั่งปั้นหม้อและนวดดิน โดยวิธีปั้นหม้อแบบโบราณ (ใช้หินทุบ)

2.8 สไลด์มัลติวิชชั่นเรื่อง ร่องรอยแห่งอดีต 5 นาที จะทำให้ผู้เข้าชมได้รู้จักเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งจะมีอาศัยอยู่ในถ้ำจนกระทั่งรวมกันเป็นกลุ่มกันเป็นชุมชนเมือง เช่น เมืองคูบัว (จังหวัดราชบุรี)

2.9 ภาพถ่ายทางอากาศ (ภาพเรืองแสง) 4 ภาพ แสดงร่องรอยของเมืองโบราณสมัยชุมชนเมือง ทั้ง 4 ภาค โดยแสดงภาพระยะทางอากาศเมืองลำพูนในภาคเหนือ เมืองนครปฐม ในภาคกลาง เมืองสรวง ร้อยเอ็ด ในภาคอีสาน และเมืองยะรัง ปัตตานี ในภาคใต้

2.10 การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนเมือง จัดแสดงหุ่นจำลองเมืองคูบัวราชบุรี

ส่วนที่ 3 การติดต่อ และรับอารยธรรมจากภายนอก จัดแสดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.1 แผนที่ลักษณะ OBTC FIBER แสดงเส้นทางติดต่อระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกทั้งทางบกและทางทะเล ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 7 - 15 ซึ่งอิทธิพลที่รับมานั้น รับเข้ามาผสมผสานดัดแปลงกับวัฒนธรรมดั้งเดิมการติดต่อค้าขายไป - มาระหว่างโลกตะวันตกและ ตะวันออก ผู้เข้าชมสามารถศึกษาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยการกดปุ่ม 3 ปุ่มแต่ละปุ่ม แสดงเส้นทางเดินเรือและเส้นทางบกที่เรียกว่าเส้นทาง สายแพรไหมรวมทั้งเมืองที่สำคัญในสมัยนั้น

3.2 ตู้แสดงโบราณวัตถุจำลอง ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงการได้รับอิทธิพลจากการติดต่อการค้าขายระหว่างโลกตะวันออกและ โลกตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 7 - 15

3.3 วิดีโอเรื่อง การติดต่อรับอารยธรรมจากภายนอก (ความยาว 3 นาที)

ส่วนที่ 4 พัฒนาการจากรัฐ สุโขทัยไทย จัดแสดง

4.1 พัฒนาการขอมเมือง 4 ภาค ในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 11 - 18 จัดแสดงภาพถ่ายดูราเทน (ภาพเรืองแสง) เมืองโบราณ ของภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ และภาพโบราณวัตถุประติมากรรมสถาปัตยกรรมสำคัญ ๆ ในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 11 - 15 และ พุทธศตวรรษที่ 16 -18 โดยผู้ชมสามารถกดปุ่มที่มีอยู่ 2 ปุ่มเพื่อเลือกดูภาพแต่ละภาคแต่ละสมัยได้

4.2 โบราณวัตถุจำลองที่แสดงถึงพัฒนาการเมือง 4 ภาค

4.3 สไลด์มัลติวิชั่น เรื่อง จากระฐ...สุโขทัยไทย (ความยาว 9.5 นาที)

4.4 ภาพถ่ายดูราเทน (ภาพเรืองแสง) จำนวน 36 ภาพ โดยแต่ละภาพแสดงถึงการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม ของอาณาจักรไทย 4 อาณาจักร คือ สุโขทัย อโยธยา ชนบุรีและรัตนโกสินทร์ ภาพจะพลิกโดยอัตโนมัติ (ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์) เปลี่ยนไปตามเนื้อหาของเรื่องในสไลด์มัลติวิชั่น

4.5 โบราณวัตถุจำลองที่แสดงภาพที่แสดงการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม 4 อาณาจักรดังกล่าว

หอไทยนิทัศน์

สิ่งนำมาใช้

- เทคนิคจัดแสดงที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
- กิจกรรมเสริมสำหรับตัวโครงการเช่น การสัมมนา การประกวด การสาธิต
- ในเทคนิคจัดแสดงทันสมัย

ข้อดี

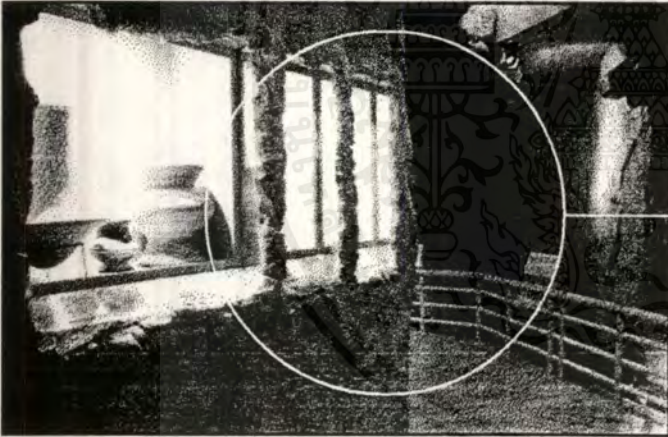
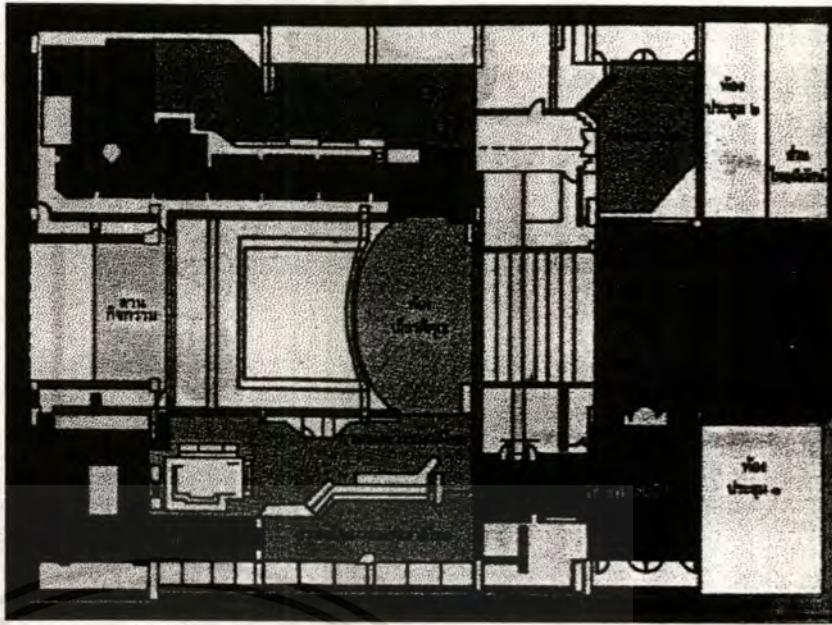
1. interactive wall ดึงดูดความสนใจคนได้ตั้งแต่เข้ามา อีกทั้งตำแหน่งสามารถเห็นได้ในขณะนั่งพักผ่อน พักคอย
2. การที่ใช้วัตถุที่ทำเลียนแบบขึ้นมาทำให้หมดปัญหาเรื่องการดูแลรักษาและการลักขโมยไป
3. การจัดทำเดินทำได้ดีไม่ลื่น

ข้อเสีย

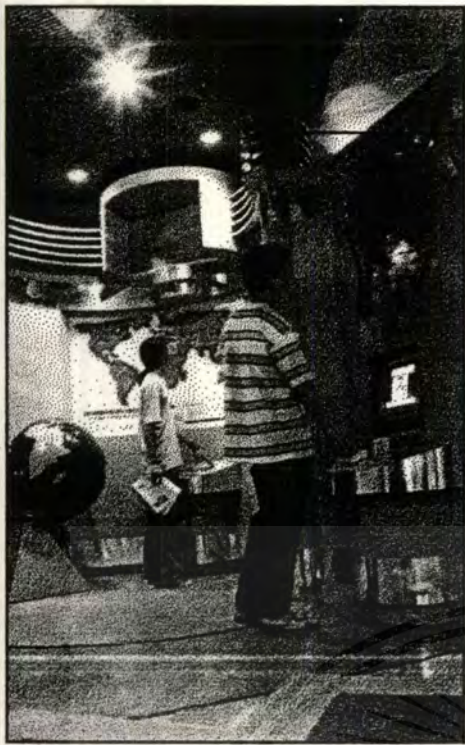
1. คนเข้าชมพรรคการจะต้องดูที่เดียวซึ่งขาดจุดแวะพักระหว่างทาง
2. เรื่องราวที่แยกต่อการเข้าใจทำให้บางครั้งเมื่อเข้าชมแล้วได้อะไรกลับมาน้อยเกินไป
3. การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มากเกินไปอาจทำให้เกิดความน่าเบื่อและสิ้นเปลืองงบประมาณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอญาตไหนาไปเซประยชนดานการคา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น. อักทงท้ามิให้ดัดแปลงเนื้อหาและตองอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

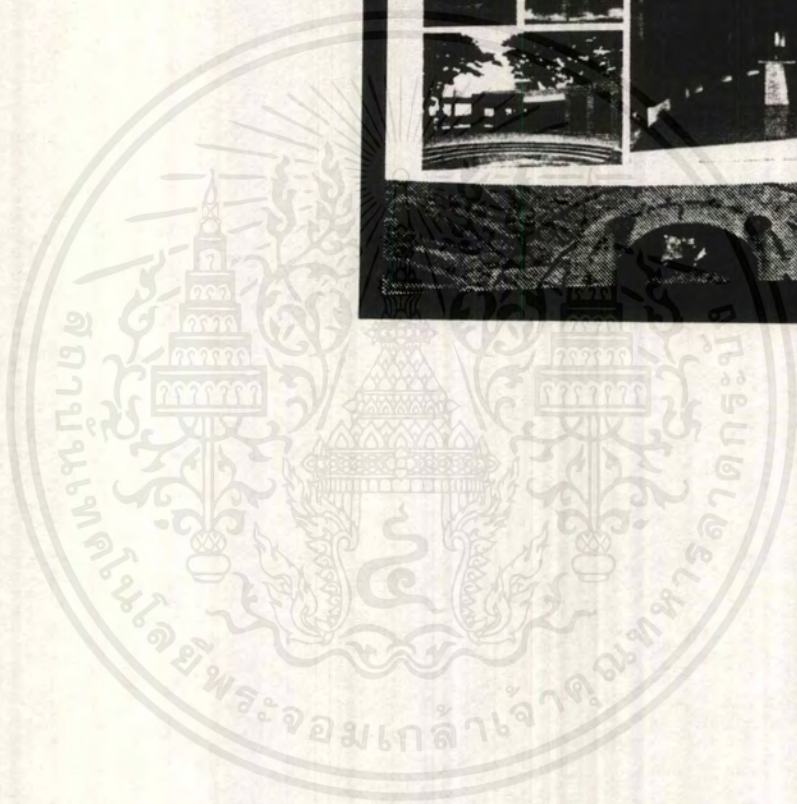
พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

HAMAMATSU science museum HAMAMATSU, SHIZUOKA / 1986

ที่นี่เป็นตัวอย่างที่ดีของพิพิธภัณฑ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นมากมายในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในอาคารที่ประกอบด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้คือทางสัญจรในโรงที่สามารถสัมผัสกับทุกองค์ประกอบ นอกจากนี้ยังมีจุดและพักเล็กใหญ่วางสลับกันไป โครงสร้างอาคารทั้งหมดจะดูเหมือนของเล่นใหญ่ที่จะเป็นทั้งสัญลักษณ์และสิ่งดึงดูดใจผู้เข้าชมที่มา ณ ที่แห่งนี้

- ข้อดี
1. เป็นพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์จึงสามารถสร้างวิธีการสื่อได้หลากหลายและน่าสนใจ
  2. สร้างความน่าสนใจด้วยรูปทรงการออกแบบที่ซับซ้อนและมีสีสัน
  3. ผู้เข้าชมสามารถเลือกเข้าชมแต่ละหัวข้อแสดงได้เอง
- ข้อเสีย
1. บรรยากาศคนละชนิดกับโครงการวิทยานิพนธ์นี้
  2. ผู้เข้าชมจะสับสนกับการลำดับเรื่องราวที่จัดแสดงไว้

FUKAGAWA edo museum SHIRAKAWA, TOKYO/1986

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้จำลองเอาเขต FUKAGAWA ในสมัย Edo (1603 - 1868) ขนาดเท่าจริงมาซึ่งจะมีทั้งคลองทอสังกาศการถ่มพลังใหม่ โดยแบ่งที่นำมาสร้างนั้นขนาดขึ้นมากเหมือนกับในช่วงเวลานั้นจริง ๆ โดยที่สถาปนิกได้ศึกษามายละเอียดแล้วรวมถึงบ้านเรือน ร้านค้า โรงสีข้าว ยังมีมีการสร้างฉากเหมือนตรงมีผู้ใช้อาคารในแต่ละหลังพิพิธภัณฑ์นี้เป็นตัวอย่างที่ดีใช้เทคนิคการสร้างจากผู้สร้างภาพยนตร์ ที่มีเทคนิคหลากหลายชนิดที่ใช้อยู่ โดยจะหลีกเลี่ยงการใช้เทคนิคจัดแสดงแบบเดิมซ้ำกันไป

- ข้อดี
1. ผู้เข้าชมสามารถสัมผัสกับบรรยากาศจริงจาก walk - in diorama
  2. ผู้ชมจะไม่เบื่อกับเรื่องราวที่เห็นอยู่ตรงหน้า
- ข้อเสีย
1. walk - in diorama งานสถาปัตยกรรมต้องการท.วางในอาคารขนาดใหญ่
  2. การนำเอาวัตถุแสดงที่ควรที่จะแสดงกลางแจ้งมาแสดงในร่มจะทำให้วัตถุแสดงดูไม่สมบรรยากาศบ้าง
  3. เสียเวลาในการชมมาก

HYOGO PREFECTURAL museum of history HIMEJI, HYOGO 1983

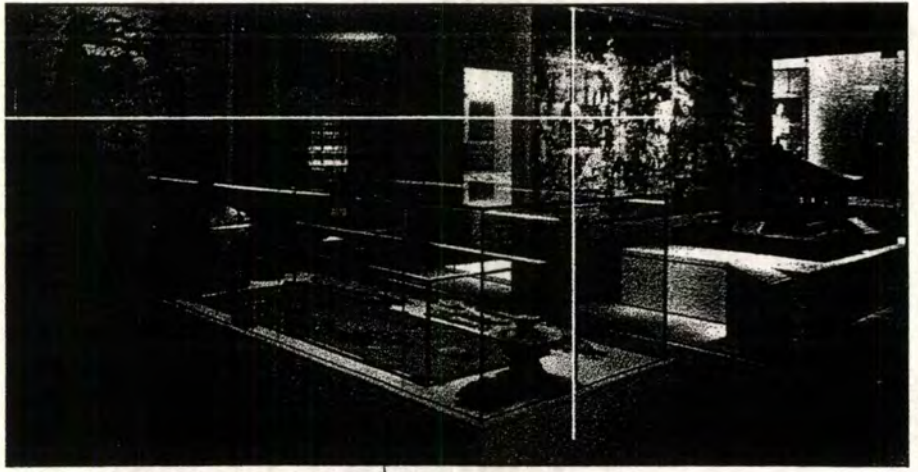
ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของปราสาทฮิเมจิหนึ่งภายนอกอาคารพิพิธภัณฑ์จะเป็นสีขาวเหมือนกับตัวปราสาท พิพิธภัณฑ์จะประกอบไปด้วย 4 ห้องจัดแสดง

- ประวัติศาสตร์
- ปราสาท
- วิถีชาวบ้าน
- นิทรรศการพิเศษ

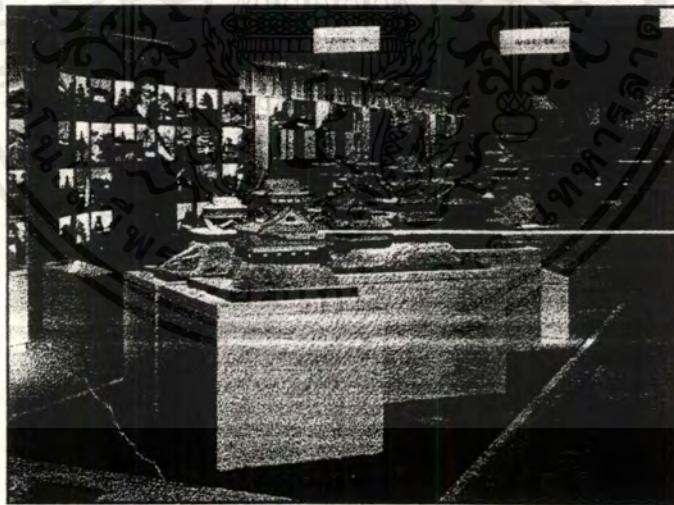
ผู้ออกแบบแสดงความเป็นประวัติศาสตร์ด้วยการตั้งตู้แสดงกลางห้องและที่ผนังเป็นรายละเอียดต่าง ๆ มีการใช้ projector และหุ่นจำลอง dioramas ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการเรียนรู้จากประวัติศาสตร์โดยที่ทางส่วนของการจัดแสดงอนุญาตให้ผู้เข้าชมมรสุมที่ใช้กันในสมัยนั้นจริง ๆ ในห้องแสดงหัวเรื่องปราสาทจะแสดง 12 ปราสาทที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นด้วยหุ่นจำลองที่ใช้

- ข้อดี
1. มีการสร้างด้วยหุ่นจำลองอาคารที่ตัดผ่าให้เห็นโครงสร้างและเสริมบุคลิกอาคารด้วยรูปถ่าย
  2. การใช้ภาพเรืองแสงในห้องมืด เป็นเทคนิคเรียกร้องความสนใจที่ดี
  3. มีการใช้ตัวอักษรเข้ามาประกอบน้อย
- ข้อเสีย
1. ใช้เสียงหุ่นจำลองแสดงอาคารจะทำให้ไม่สามารถรับรู้มุมมองที่แท้จริงเมื่ออาคารอยู่ในสถานที่จริงได้
  2. ทางสัญจรดูแล้วสับสนขาดการลำดับความสำคัญไป

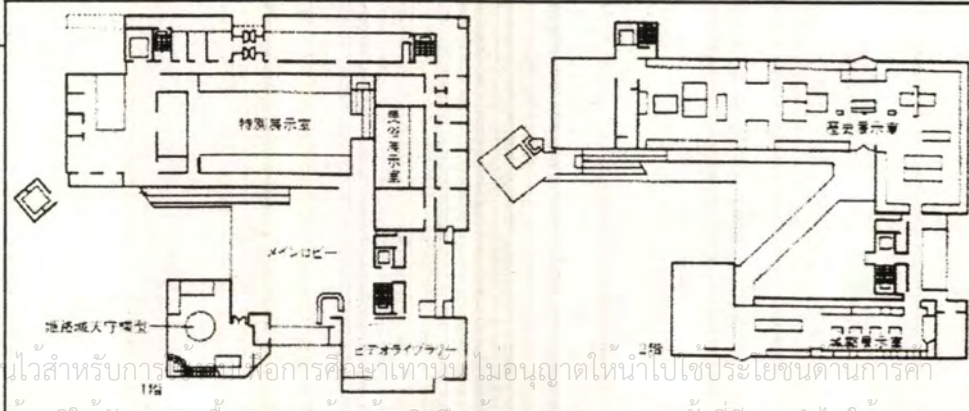
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

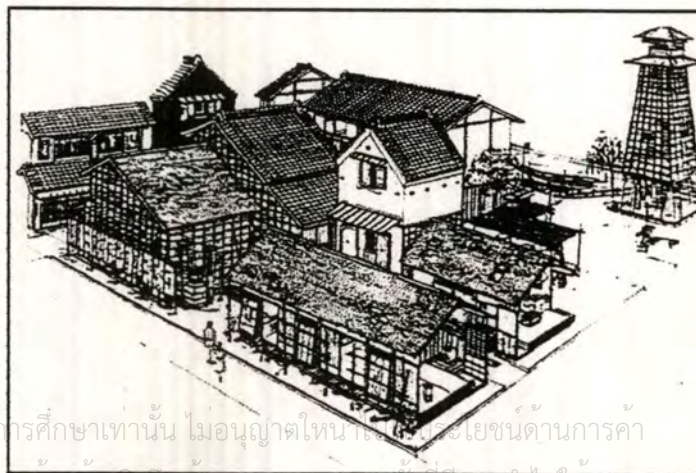
HYOGO PREFECTURAL museum of history HIMEJI, HYOGO 1983

PLAN

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่ในทางอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไมออนุญาตให้นำไปเผยแพร่หรือนำไปใช้ในการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

National Museum of Ethnology , Lelden , Netherlands

Keep out of the cold Cuothing for Arctic Dwellers

สถานที่ตั้งและวันเปิด National Museum of Ethnology , Lelden . Netherlands ตุลาคม 1993 - เมษายน 1994

กลุ่มเป้าหมาย บุคคลทั่วไป

ลักษณะนิทรรศการ ชั่วคราว

พื้นที่ 550 ตรม.

- ข้อดี
1. มีการเลียนแบบมุมมองในการรับรู้ ให้เหมือนกับอยู่สถานที่จริง น่าสนใจ
  2. เป็นนิทรรศการชั่วคราวที่มีคำอธิบายน้อย ไม่เบื่อ

ข้อเสีย 1. ลำบากในการชมเล็กน้อย

Fort Willams Park, Cap Elizabeth, Maine , USA

The Museum at Portland head

สถานที่ตั้งและวันเปิด Fort Willams Park, Cap Elizabeth, Maine , USA

กลุ่มเป้าหมาย บุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว

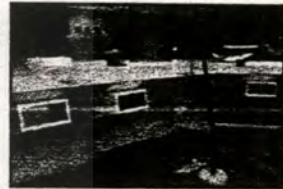
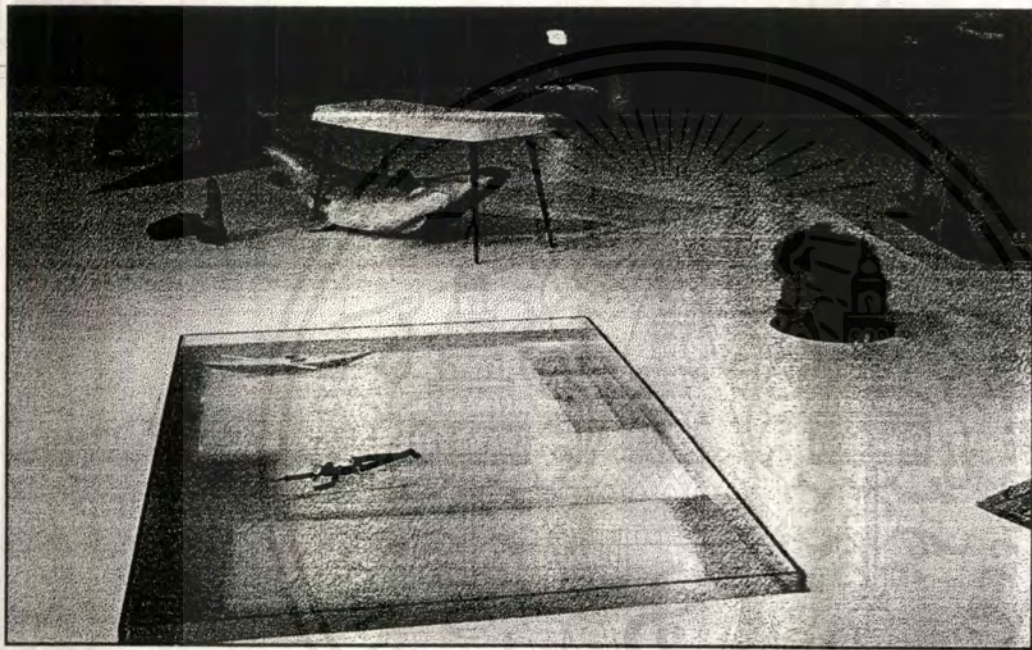
ลักษณะนิทรรศการ ชั่วคราว

พื้นที่ 1700 ตร.ฟุต

- ข้อดี
1. การจัดองค์ประกอบในบอร์ดแสดงน่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีทางการพิมพ์เข้าช่วยให้น่าสนใจ
  2. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไม่แข่งกับวัตถุแสดง

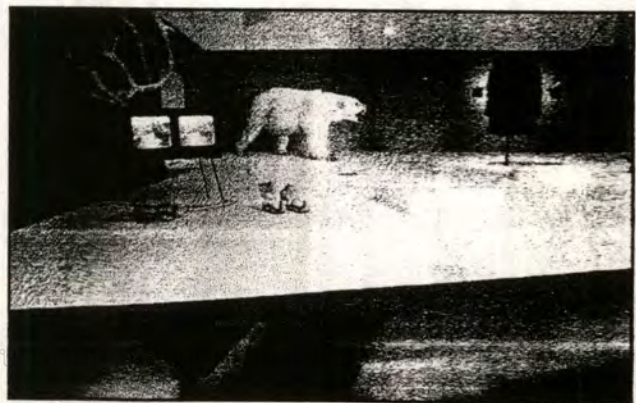
ข้อเสีย 1. ข้อมูลรกเกินไปจะทำให้ผู้ชมเมื่อชะง่อน

2. การจัดแสดงสัญญาณไม่น่าสนใจ

National Museum of Ethnology , Leiden , The Netherlands

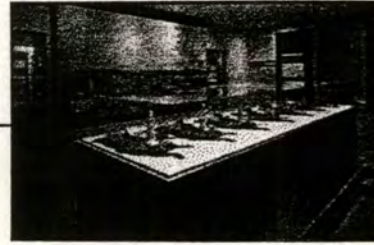
temporarily exhibition , Oct. 1993 - Apr. 1994

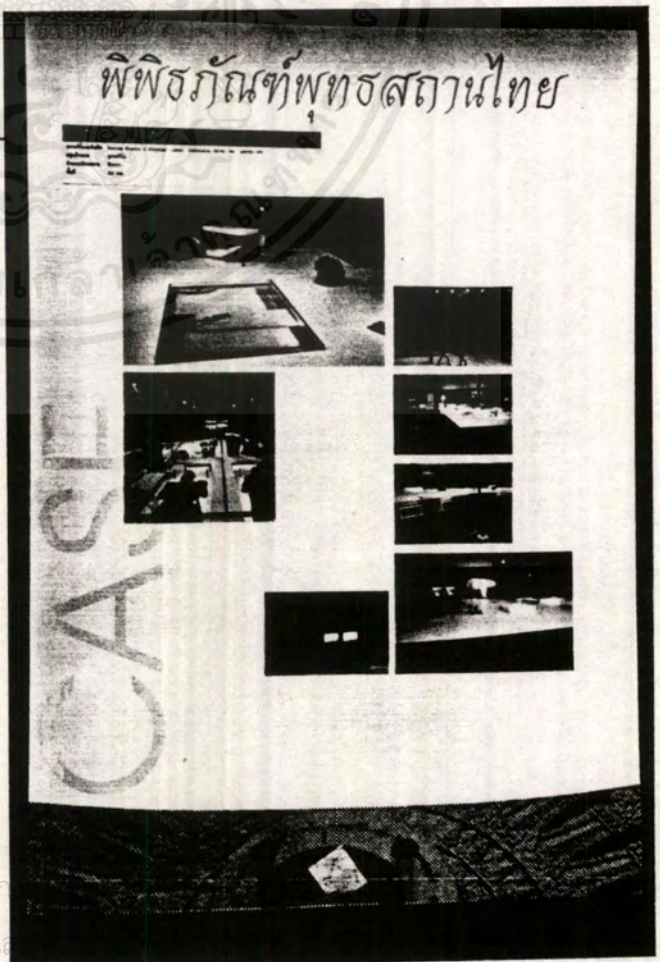
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งทุกคราว น.เบ.เช

The museum of Portland head Cap Elizabeth , Maine , USA

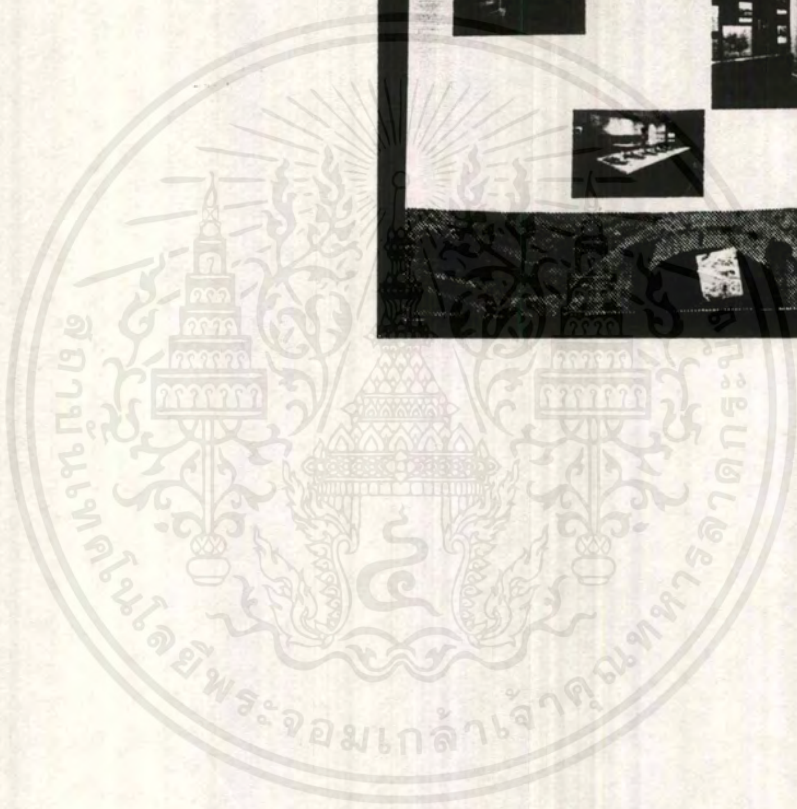
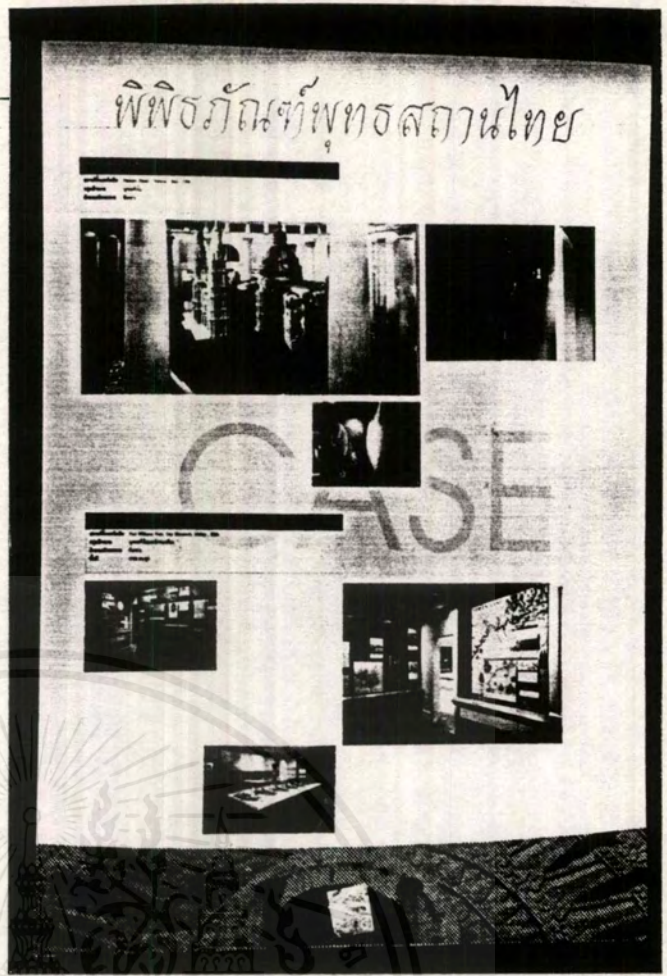
temporary exhibition , Sep. 1992

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาแ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและเรื่องราวในการจัดแสดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

บทที่ 3 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและเรื่องราวในการจัดแสดง

3.1 การจัดนิทรรศการและทางสัญจร

3.1.1 วิธีการจัดนิทรรศการ

นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถาน (Museum Exhibition)

หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของแต่ละพิพิธภัณฑ์สถาน คือการให้ความรู้แก่ประชาชนในรูปของการดูวัตถุต่าง แทนการฟังหรือดูเอกสาร ซึ่งบางครั้งนำเมื่อเสนาณเกินไปในสมัยแรกเริ่มพิพิธภัณฑ์สถานแต่ละแห่งไม่ว่าจะให้ความสำคัญตรงส่วนนี้เท่าไรนักภายหลังจึงเริ่มมีการจัดวัตถุเป็น พวก ๆ (object) เช่นวัตถุเป็นหินก็ไว้ในกลุ่มหินหรืออาจจะรวมเป็นเรื่อง ๆ (subject)

นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สถาน เป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ชนิดหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาของประชาชนเป็นอย่างมาก มีการสรุปเรื่องราวเป็น จากเป็นตอนใช้วิทยุการสมัยใหม่เข้าประกอบด้วย

การออกแบบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์ คือศาสตร์และศิลป์ในการรวบรวมเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ของทัศนียภาพ (VISUAL) พื้นที่ 3 มิติ (SPATIAL) และวัสดุ (MATERIAL) ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง มาจัดขึ้นให้ผู้เข้าชมเดินผ่านเข้าไป เพื่อตอบสนองจุดประสงค์ในการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดเอาไว้ ระดับของการออกแบบไม่ว่าจะมีมากหรือน้อยจนเกินไป แต่ควรอยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อที่จะให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้สูงสุด

องค์ประกอบส่วนใหญ่ที่ใช้ในการออกแบบนิทรรศการก็คือพื้นฐานของทัศนศิลป์ (VISUAL ARTS) การที่มีพื้นความเข้าใจในพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะเข้าใจถึงการนำไปใช้ออกแบบนิทรรศการให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายประสงค์ การออกแบบที่เหมาะสมจะต้องดูแล้วรู้สึกสบายตาถึงแม้ว่าหัวอื่น ๆ อาจไม่น่าสนใจ และถึงแม้ว่าหัวข้อที่นำมาจัดแสดงจะน่าสนใจสักเพียงไรหากได้รับการออกแบบนิทรรศการที่ดีแล้ว ผู้เข้าชมมักจะตอบสนองต่อนิทรรศการดังกล่าวไปในทางลบ

ชนิดของนิทรรศการ

1. การจัดนิทรรศการประจำ (Permanent Exhibition) เป็นนิทรรศการที่จัดในห้องโถงหนึ่งของพิพิธภัณฑ์อย่างถาวร
2. การจัดนิทรรศการเพื่อการศึกษาค้นคว้า (Education Exhibition) เป็นนิทรรศการถาวรที่เน้นหนักเรื่องระเบียบและวัตถุคล้ายคลึงกัน จึงไม่ต้องไม่จำเป็นต้องเน้นความสวยงามน่าสนใจหรือย่อยเนื้อหาสาระให้แจ่มชัดเหมือนในประเภทแรก
3. การจัดนิทรรศการชั่วคราวหรือนิทรรศการพิเศษ (Temporary Exhibition) เป็นกิจกรรมที่มีบทบาทต่อพิพิธภัณฑ์สถานมากที่สุด พิพิธภัณฑ์สถานจำเป็นต้องมีการเคลื่อนไหวจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสนใจของประชาชนเสมอ ๆ

การจำแนกการจัดนิทรรศการออกตามกลุ่มประชาชนโดยอาศัยระดับปัญญา

- กลุ่ม 1 สำหรับเด็กอายุประมาณ 2 ปีเป็นพวกอย่างมาก
- กลุ่ม 2 สำหรับผู้ชมหนุ่มสาว
- กลุ่ม 3 สำหรับผู้เข้าชมที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ

เทคนิคการพิพิธภัณฑ์

เทคนิคการพิพิธภัณฑ์หมายถึงวิธีการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดวัตถุในห้องแสดง รวมไปถึงการออกแบบอาคารการออกแบบห้อง ซึ่งต้องอาศัยผู้ชำนาญการหลาย ๆ ด้าน เป็นวิทยุการส่วนสำคัญที่จะสร้างสถาบันพิพิธภัณฑ์ให้มีเสน่ห์เป็นที่น่าสนใจของประชาชนได้

ระบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

1. การจัดแสดงวัตถุตามแบบธรรมชาติ (Natural Presentation) นิยมใช้กันในพิพิธภัณฑ์โบราณคดีวิทยา ซึ่งจะแสดงให้เห็นเป็นจริงของธรรมชาติบางแห่งจัดเลี้ยง กลิ่น และมีการปรับปรุงอุณหภูมิประกอบการแสดงด้วย
2. การจัดตั้งตามอิริยาบถของสัตว์ (Habitat Group) คล้ายจัดแสดงตามธรรมชาติและมีการเพิ่มสัตว์เข้าไปแสดงด้วย ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นชีวิตจริง ๆ ของสัตว์แต่ละชนิด
3. การจัดแสดงตามสภาพแวดล้อมทางนิเวศวิทยา (Ecological Presentation) จัดแสดงให้เห็นชีวิตผู้คนอาศัยอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. การจัดแสดงตามสภาพเป็นจริง (Realistic Presentation) คือการเคลื่อนย้ายวัตถุจริง ๆ มาแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานโดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมเลย

องค์ประกอบสำคัญในการออกแบบนิทรรศการ

มี 6 ส่วนหลัก ๆ ด้วยกันคือ

1. ค่าความเข้ม (VALUE)
2. สี (COLOR)
3. พื้นผิว (TEXTURE)
4. ความสมดุลย์ (BALANCE)
5. เส้น (LINE)
6. รูปร่าง (SHAPE)

1. ค่าความเข้ม (VALUE)

ค่าความสว่างหมายถึงคุณภาพของความมืด (DARKNESS) และความสว่าง (LIGHTNESS) โดยค่าความเข้มนี้ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับสี สีดำมีค่าความสว่างต่ำสุด ในขณะที่สีขาวมีค่าความสว่างสูงสุดที่สุดโดยค่าความสว่างระหว่างสีขาวและดำสามารถแบ่งออกได้มากมายนับไม่ถ้วน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความละเอียดในการแบ่ง ค่าความสว่างนั้นมีผลต่อการรับรู้ทางน้ำหนักของสายตา (VISUAL WEIGHT) โดยปกติค่าความสว่างที่ต่ำจะทำให้ความรับรู้สีหนักกว่าค่าความสว่างสูง ๆ (เช่นสีดำรู้สึกหนักกว่าสีขาว) ค่าความสว่างนั้นมีความสำคัญในการเน้นจุดสนใจ การมาสายตา และดึงดูดสายตา การออกแบบนิทรรศการที่นำค่าความสว่างไปใช้ร่วมกับองค์ประกอบอื่นอย่างเหมาะสมจะช่วยให้เพิ่มความน่าสนใจของนิทรรศการได้เป็นอย่างดี

2. สี (COLOR)

เรื่องของสีเป็นหัวข้อที่มีความละเอียดอ่อนมาก การจะกล่าวครอบคลุมเรื่องสีอย่างละเอียดจะใช้เวลามากเกินไป เพราะฉะนั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงเรื่องสีที่ใช้ในการออกแบบนิทรรศการโดยหลัก ๆ มีสาระอยู่เพียงไม่กี่ชนิดในโลกนี้ที่ไม่มีสีเลย บางอย่างอาจดูไม่มีสีหรือสีน้อย แต่วัสดุคุณลักษณะชนิดกันจะมีอิทธิพลต่อแสงต่างกันออกไป การที่จะเกิดการมองเห็นสีขึ้นมาได้ จะต้องประกอบไปด้วยลักษณะของคลื่นแสงที่ตกกระทบวัตถุ และการที่สมองของมนุษย์มีปฏิกิริยาตอบสนองและตีความต่อแสงนั้น

การใช้สีภายในการจัดแสดงนิทรรศการ

คุณสมบัติของสี

1. **HUE** คือคุณสมบัติของสีที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของสีว่าเป็นสีใดสีหนึ่ง เช่นสีเหลืองต่างจากสีม่วง โดยไม่คำนึงถึง น้ำหนัก อ่อนแก่ และสามารถแบ่งออกเป็น

- CHROMATIC COLORS คือสีที่สามารถจำแนกออกเป็นสีต่าง ๆ เช่น แดง เขียว เหลือง ได้ชัดเจน
- ACHROMATIC COLORS คือสีเช่น เทา ขาว ดำ

2. **INTENSITY** คือคุณสมบัติของสีที่เกี่ยวกับความสดหรือความหม่น

3. **TONAL VALUE** คือคุณสมบัติที่เกี่ยวกับน้ำหนักอ่อนแก่ เพื่อใช้เปรียบเทียบค่าของสีที่แตกต่างกัน เช่นสีชมพูเป็นสีที่น้ำหนักอ่อนกว่าสีแดง

4. **FINISH** คือคุณสมบัติของสีที่เกี่ยวเนื่องกับประสิทธิภาพการสะท้อนแสง ทำให้เกิดปฏิกิริยา ค่าของสีเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

5. **CONTRAST** หรือสีตัดกันเช่น เหลืองบนพื้นดำ แดงบนพื้นขาว เหลืองบนพื้นน้ำเงิน

ตารางเปรียบเทียบการสะท้อนของสีต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสีภายในอาคาร

สี	อัตราการสะท้อนแสง
ครีม	65 - 75 %
ขาว	80 - 90 %
เหลือง	75 - 80 %
ชมพู	40 - 70 %
ฟ้า	35 - 50 %

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เทา	35 - 50 %
ดำ	2 - 5 %
น้ำเงิน	8 - 12 %
แดงเข้ม	4 - 7 %
ชมพูอมม่วง	60 - 65 %

จากจำนวนเปอร์เซ็นต์ที่ได้จะเห็นว่าสีขาวจะสะท้อนแสงมากที่สุด สีดำจะสะท้อนแสงน้อยที่สุด

ตารางอัตราการสะท้อนของสีบนส่วนต่าง ๆ ภายในห้อง

ส่วนต่าง ๆ	เปอร์เซ็นต์ของการสะท้อนแสง
เพดาน	70 - 90 %
พื้น	35 - 50 %
ผนัง	50 - 60 %
ผนังตอนใต้ของหน้าต่างลงมา	50 - 60 %
โต๊ะ เก้าอี้ และเฟอร์นิเจอร์ทั่วไป	35 - 50 %
บัวเชิงผนัง	40 %

เราสามารถลดการสะท้อนของสีได้โดยใช้สีกลาง

- สีเทา ใช้ได้ดีในพื้นที่กว้าง ลดความจ้าของสีขาว
- สีขาว ตัดกับสีอื่นได้เด่น เป็นกรอบได้ดี เช่นกรอบรูป กรอบหน้าต่างเป็นตัวเสริมสีอื่นให้เด่น
- สีดำ ใช้ในเนื้อที่เพียงเล็กน้อย หรือโครงสร้างที่ขอบบน

จิตวิทยาของสีภายในพิธีกรรม

- สีขาว เป็นสีที่บริสุทธิ์ โดดเดี่ยว รู้สึกเย็น
- สีน้ำตาล เป็นสีที่อบอุ่น ไม่ให้ความรู้สึกพักผ่อน ถ้าใช้โดดเดี่ยวจะเกิดความรู้สึกสลดใจ
- สีเทา รู้สึกเศร้า เย็น
- สีแดง รู้สึกตื่นเต้น
- สีน้ำเงิน สดุดุด สงบเย็น เกิดสมาธิ
- สีเหลือง เฝ้าใจ ตื่นเต้น ช่วยให้เกิดความรู้สึกกระปรี้กระเปร่า
- สีเขียว มีชีวิตชีวา ลดความเครียด

3. พื้นผิว (TEXTURE)

ความขรุขระของพื้นผิว คือลักษณะความหยบและเรียบของพื้นวัสดุที่สามารถรับรู้ได้และให้สายตา ในพื้นผิวที่มีลักษณะ 2 มิติเรียบ ๆ อาจสามารถทำให้เกิดความรู้สึกว่ามี TEXTURE ได้โดยการเลือกใช้ความหนาแน่นของจุด ลักษณะของเส้น ลักษณะของเส้น และความอวบหนาของสี การเลือกใช้ TEXTURE ในการออกแบบพิธีกรรมการอย่างเหมาะสม จะทำให้นักพิธีกรรมมีความน่าสนใจในแง่ของความงามมากขึ้น

4. ความสมดุลย์ (BALANCE)

ความสมดุลย์คือคุณภาพการกระจายน้ำหนักทางสายตา เมื่อวัตถุต่างๆ ถูกจัดเรียงให้เกิดความสมมาตรกันโดย ขนาดและน้ำหนักของวัตถุทั้งสองที่อยู่ 2 ข้างมีขนาดเท่า ๆ กันซึ่งมีจุดกึ่งกลางอยู่ระหว่างวัตถุ เราจะเรียกลักษณะแบบนี้ว่า (SYMMETRICAL BALANCE) ถ้าวัตถุดังกล่าวได้รับการจัดเรียงแบบไม่เท่ากันทั้ง 2 ข้าง เราเรียกว่า สมดุลย์แบบอสมมาตร (ASYMETRICAL BALANCE) ความสมดุลย์มีทั้งแบบที่เป็นทางการ (FORMAL AND INFORMAL) โดยทั่วไป สมดุลย์แบบสมมาตรจะให้ความรู้สึกที่เป็นทางการ ในขณะที่ความสมดุลย์แบบอสมมาตรจะให้ความรู้สึกที่ไม่เป็นทางการ

ความสมดุลย์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยการใช้ความเท่ากันของวัตถุเท่านั้น เราสามารถทำให้เกิดภาพสมดุลย์ได้อีกแบบโดยการจัดวัตถุ OBJECT - POSITIVE ELEMENT) ร่วมกับพื้นที่ว่าง (SPACE - NEGATIVE SPACE) การจัดการกับ SPACE อย่างเหมาะสม จะสามารถเน้นให้เกิดจุดสนใจที่ดีในขณะที่ที่รับรยภาพโดยรวมอยู่ในสภาวะที่สมดุลย์

5. เส้น (LINE)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เส้นประกอบไปด้วยจุดเล็ก ๆ ที่มาเรียงต่อกัน (โดยอาจมีหรือไม่มีช่องว่างระหว่างจุดเหล่านั้นก็ได้) ทำให้เกิดผลในการนำสายตาและ มีทิศทางเกิดขึ้น เส้นมีอิทธิพลสูงในการนำสายตาในนิทรรศการและมีหลายรูปแบบเช่นมีขนาดความกว้าง ความหนาแน่นความแข็งแรงและลักษณะอื่น ๆ เส้นต่าง ๆ ในนิทรรศการจะช่วยเน้นจุดสมบัติต่าง ๆ ที่ผู้ออกแบบต้องการเช่น เพิ่มหรือลดความรู้สึกขรุขระของพื้นผิว เพิ่มน้ำหนักทางสายตา (VISUAL WEIGHT) เป็นตัวนำสายตา และเน้นความเป็น SPACE ให้เด่นชัดเป็นต้น

6. รูปร่าง (SHAPE)

รูปร่างเป็นสมบัติทางกายภาพของวัตถุหรือพื้นที่ว่างภายใน เราสามารถจะพบวัตถุทั้ง 2 และ 3 มิติที่มีรูปร่างที่แตกต่างกันออกไปนับไม่ถ้วน บ้างก็มีลักษณะเป็นรูปเรขาคณิตและมีขอบเขตที่แน่นอนเช่นสี่เหลี่ยมสามเหลี่ยม วงกลม ทรงกรวย ฯลฯ บ้างก็มีลักษณะที่อ่อนนุ่ม มีขอบที่เป็นเส้น CURVE มากขึ้นเช่นสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เราเรียกรูปร่างดังกล่าวว่า ORGANIC SHAPE การตัดกัน ซ้อนกัน และผสมกันของรูปร่างแบบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะเพิ่มความน่าสนใจทางสายตาให้กับนิทรรศการได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยมนุษย์ที่เกี่ยวข้องในการจัดนิทรรศการ (HUMAN FACTORS IN EXHIBITION DESIGN)

ร่างกายมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลที่สุดในการออกแบบนิทรรศการ โดยพื้นฐานทั่วไปแล้ว ร่างกายของมนุษย์นั้นมีลักษณะโครงสร้างเหมือน ๆ กันแต่อาจมีข้อแตกต่างปลีกย่อยออกไปเพียงเล็กน้อยเช่น ขนาด น้ำหนัก รูปร่าง ความชอบ แบบพื้นฐานของร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ คือ ส่วนหัว (HEAD) ส่วนลำตัว (MAIN SECTION - TRUNK) และส่วนแขนขา (APPENDAGES - ARMS AND LEGS) เมื่อลากเส้นเป็นแนวตามกระดูกสันหลังจะพบว่าร่างกายมนุษย์มีลักษณะแบบสมมาตรชัดเจนคือเท่ากันทั้งข้างขวาและซ้าย ความแตกต่างของขนาดมนุษย์ที่โตเต็มที่นั้นมีน้อยมากเมื่อเทียบกับขนาดของเด็ก กล่าวคือ ความสูงเฉลี่ยของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นถึง 162 % จากอายุ 5 ปี จนกระทั่งอายุ 20 ปี ในขณะที่ความสูงเฉลี่ยของชายและหญิงที่โตเต็มที่วัยจะแตกต่างกันเพียง 1 %

มาตรฐานสัดส่วนมนุษย์ (STANDARD HUMAN DIMENSIONS)

ขนาด	หญิง (CM)	ชาย (CM)	เด็ก (อายุ 8 ปี) (CM)
ความสูงยืน	162.5	177.8	129.5
ความกว้างไหล่	50.8	50.8	30.4
แขนยื่นไปด้านหน้า	83.8	91.4	64.7
แขนชูเหนือศีรษะ	204.4	227.3	160
แขนทางด้านข้าง	167.6	182.8	152.4
รัศมีการหมุนตัว	121.9	121.9	91.4
ระดับสายตา (ยืน)	160	170.1	121.9
ความสูงที่นั่ง	38.1	45.7	33
ความกว้างแก้อีวรีดเซ็น	63.5	63.5	63.5
ความยาวแก้อีวรีดเซ็น	107.9	107.9	107.9
ระดับสายตาเมื่อนั่งแก้อีวรีดเซ็น	111.7	124.4	91.4

ขนาดและสัดส่วนต่าง ๆ เหล่านี้บอกอะไรแก่นักออกแบบเกี่ยวกับประสิทธิภาพการรับรู้ของผู้เข้าชมบ้าง ผู้เข้าชมจะรู้สึกผ่อนคลายเมื่อสามารถที่จะเคลื่อนไหวอย่างอิสระโดยไม่รู้สึกกับแคบหรือโล่งหลวงจนเกินไป ความรู้สึกเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ สัดส่วนของมนุษย์ (HUMAN SCALE) คนเราจะใช้ร่างกายของตนเองวัดความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับ SPACE รอบ ๆ เพดานในบ้านพักอาศัยทั่วไป มักมีความสูงประมาณ 2.40 เมตร ความสูงระดับนี้จะทำให้สามารถยกแขนได้สะดวกในขณะที่ก่อให้เกิดความรู้สึกสบายใจพอดี ใน SPACE ที่ต้องการให้ความรู้สึกที่นำประทับใจ และอสังการมักจะมี ความสูงและความกว้างมากกว่าความสูงมากกว่าปกติ เช่น โยสต์ วิหาร อาคารสาธารณะ อาคารพาณิชย์ และ SPACE ภายในของอาคารกว้างใหญ่มากเท่าไร คนจะยิ่งรู้สึกว่าตนเองเล็กลงมากเท่านั้น การที่อยู่ภายในที่โล่งมาก ๆ จะทำให้ผู้ที่อยู่ใน SPACE นั้นเกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ยิ่งความรู้สึกดังกล่าวมีมากเท่าไร ก็จะเกิดความรู้สึกประทับใจและอสังการมากขึ้นไปอีก

ในขณะที่ยากัน SPACE ที่คับแคบและเล็กจะก่อให้เกิดความรู้สึกอัดอัด บีบคั้น และความรู้สึกอันนี้เป็นความรู้สึกในแง่ลบของคนที่ส่วนใหญ่ พื้นที่ ๆ น้อยที่สุดที่ทำให้คนคนหนึ่งรู้สึกสบายคือ การมีพื้นที่เพียงพอในการยืดแขนเหยียดตรงออกไปด้านข้าง ปัจจัยดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบนิทรรศการตามจุดประสงค์ของผู้ออกแบบ เช่น นิทรรศการที่ต้องการความรู้สึกที่ใกล้ชิดอบอุ่น ควรให้มีพื้นที่เล็กเมื่อเปรียบเทียบกับนิทรรศการที่ต้องการความรู้สึกยิ่งใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนวทางที่สำคัญอีกอย่างในการออกแบบนิทรรศการก็คือการใช้ปัจจัย 5 มิติ อื่นๆ อีก 4 มิติ ขอบสนองและพฤติกรรมของผู้ชม มา
เพื่อให้สามารถออกแบบนิทรรศการที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุด ปัจจัยดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

การสัมผัส (TOUCHING)

ความต้องการสัมผัสเป็นสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เป็นประสบการณ์ที่ประทับใจ และเป็นถาวร ยั่งยืน สิ่งที่มองเห็น
รวมทั้งเป็นตัวเน้นให้เกิดความจำมากขึ้น ถ้าวัตถุอยู่ในระยะที่มีมือสามารถเอื้อมถึง ผู้คนก็มักจะจับต้องเสมอ การติดตั้งรวมทั้งเพื่อป้องกันกรจับ
ต้องวัตถุเป็นสิ่งที่ไม่ได้ในนิทรรศการ แต่ในบางกรณีอาจดูไม่สวยงามในแง่ของการออกแบบ เราสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวโดยใช้ SPACE เป็นตัว
แบ่ง ถ้าหากวัตถุอยู่นอกขอบเขตการเอื้อมถึง โดยธรรมชาติผู้คนก็จะไม่เอื้อมมือจับวัตถุเก่าแก่หรือเปราะบาง ควรได้รับการปกป้องจากการโดนสัมผัส
เพื่อถนอมรักษา แต่ถ้าต้องการให้เกิดการสัมผัสวัตถุ จะต้องออกแบบวัตถุนั้นให้มีความหนา

การเข้าสู่นิทรรศการ (ENTRY RESPONSE)

ถ้ามีปัจจัยอื่นที่ใกล้เคียงกัน คนส่วนใหญ่จะเลือกเดินเข้านิทรรศการที่มีทางเข้าใหญ่ที่สุด เมื่อผู้คนเดินเข้าสู่ SPACE ที่ไม่รู้จักมาก่อน
ควรให้ทางเข้ามีขนาดใหญ่ และมีแสงสว่างพอเพียง เพราะจะทำให้ผู้เข้าชมไม่เกิดอารมณ์อึดอัด และเตรียมพร้อมที่จะเปิดรับข้อมูลในนิทรรศการ
ง่ายขึ้น

ระดับกลาง (VIEWING HEIGHT)

ผู้เข้าชมจะรู้สึกสบายตา และใช้เวลาในการชมวัตถุมากกว่าหากวัตถุ หรือข้อความที่จัดแสดงติดตั้งอยู่ในระดับที่เหมาะสมซึ่งหมายถึง
ถึงกลางของวัตถุหรือข้อความควรอยู่ตรงกับระดับสายตา ระดับสายตาเฉลี่ยของผู้ใหญ่จะอยู่ประมาณ 1.6 เมตรจากพื้น ของเขตการมองเห็นจาก
ลูกตา เมื่อออกไปทั้งบนและล่างระดับสายตาทั้งหมด 40 องศา เรียกว่า CONE OF VISION การวางวัตถุ หรือข้อความนอก CONE OF VISION
จะทำให้เกิดความเมื่อยล้า และไม่สะดวกในการอ่าน เราสามารถใช้วัตถุที่มีขนาดใหญ่ และหยวนนอกขอบเขตการมองเห็น แต่ควรหลีกเลี่ยงวัตถุที่มี
รายละเอียดซับซ้อนหรือมีขนาดเล็ก

พฤติกรรมมารวมและการฟัง

ถ้ามีระดับใด ๆ อยู่ในระดับที่เหมาะสม ผู้คนมักใช้ระนาบนั้นเป็นที่นั่งหรือที่พักเท้า พฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติไม่ตั้งใจ
เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเมื่อยล้าจากการชมนิทรรศการ

SPACE ภายในนิทรรศการสามารถมีผลกระทบทางอารมณ์ต่อผู้เข้าชมได้ และผู้ออกแบบสามารถกำหนดอารมณ์ความรู้สึกของนิ
ทรรศการได้โดยใช้ SPACE เป็นเครื่องมือ ยกตัวอย่างเช่น หากเราต้องการเน้นวัตถุจัดแสดงที่มีขนาดเล็ก เราควรใช้ SPACE ที่มีขนาดเล็ก และ
ห้องต้องขังมิดชิดโดยเน้นไฟที่วัตถุให้เด่นเพื่อกระตุ้นความสนใจ วัตถุขนาดเล็กจะดูไม่น่าสนใจเมื่ออยู่ใน SPACE ใหญ่ ๆ ในทางกลับกัน วัตถุที่มี
ขนาดใหญ่ ก็ควรจะถูกจัดอยู่ใน SPACE ที่ใหญ่ตามไปด้วยเพราะถ้า SPACE มีขนาดเล็กเกินไป จะทำให้ห้องจัดแสดงมีความรู้สึกอึดอัด

SPACE สามารถก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ได้ดังต่อไปนี้

- เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ (formal or Informal)
- อบอุ่นหรือเยือกเย็น (cold or warm)
- แข็งแรงหรืออ่อนหวาน (masculine or feminine)
- สาธารณะหรือเป็นส่วนตัว (public or private)
- อลังการหรือเป็นกันเอง (awesome or intimate)
- หุหุหรือหยวนๆกระด้าง (graceful or vulgar)

ไม่เพียงแต่นคนจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อ SPACE ที่อยู่รอบตัวเท่านั้น แต่ยังมีอารมณ์ความรู้สึกที่เป็น SPACE ติดตามตัวไปด้วยเช่นกัน
เนื่องจากร่างกายและจิตใจ คล้ายกับเป็น SPACE ที่อยู่รอบ ๆ ร่างกาย เราเรียก SPACE ชนิดว่า SPACE ส่วนตัว หรือ PERSONAL SPACE

PERSONAL SPACE คือ SPACE ที่อยู่ภายในระยะการกวาดแขนของแต่ละคน สำหรับผู้ใกล้ชิด เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อน
หรือสามี - ภรรยาอาจสามารถเข้าไปอยู่ภายใน PERSONAL SPACE นี้ได้ ส่วนคนแปลกหน้า และ คนรู้จักทั่วไปควรจะอยู่นอกเขตพื้นที่ส่วนตัว
ขนาดของ PERSONAL SPACE นั้นอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และความจำเป็นของสภาพแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น ผู้คนใน
เมืองหลวงที่มีความเป็นอยู่แออัดอาจต้องลดขนาด PERSONAL SPACE ให้เล็กกว่าปกติ อย่างไรก็ตามหากถูกกีดกัน PERSONAL SPACE
ผู้คนจะมีปฏิกิริยาต่อต้าน หรืออึดอัด ซึ่งเป็นความรู้สึกในแง่ลบ การที่ผู้ออกแบบมีความรู้ดังกล่าวจะช่วยให้ออกแบบนิทรรศการที่มีพื้นที่
ที่เพียงพอเพียงที่จะรักษาระยะ PERSONAL SPACE ที่เหมาะสม และไม่รู้สึกอึดอัด

3.1.2 การจัดการสัญจรในนิทรรศการ

การกำหนดส่วนแนะนำก่อนเข้าชมงาน

การจัดเพื่อที่ส่วนหนึ่งก่อนเข้าถึงส่วนจัดแสดงงานส่วนต่าง ๆ เพื่อแนะนำผู้ชมให้ทราบถึง ส่วนต่าง ๆ ของการจัดแสดง ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง และห้องอุบริเวณไหน ต้องไปทางใด ส่วนไหนจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องอะไร ผู้ชมสามารถเดินเข้าสู่ส่วนที่ต้องการชม

เส้นทางสัญจร (Circulation)

การจัดนิทรรศการ ทางเดินที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำผู้ชมไปยังสิ่งที่จะจัดแสดงไว้ยังส่วนต่าง ๆ เส้นทางสัญจรควรมีขนาดที่กว้างเพียงพอไม่คับสนทวม พื้นที่ห้องจัดแสดงนอกจากมีทางเดินของผู้ชมแล้วยังต้องมีเนื้อที่สำหรับยืนชมวัตถุที่จัดแสดงอยู่ด้วย การจัดแสดงเส้นทางสัญจรภายในห้องจัดแสดง

การจัดเส้นทางภายในห้องจัดแสดง สามารถได้ 2 แบบ

1. เส้นทางที่ถูกกำหนดแน่นอน (Centralized system of access)
2. เส้นทางที่ไม่ถูกกำหนดแน่นอน (Decentralized system of access)

1. เส้นทางที่ถูกกำหนดแน่นอน (Centralized system of access)

เส้นทางที่ถูกกำหนดแน่นอนใช้กับการจัดแสดงที่มีเรื่องราวต่อเนื่องกัน ซึ่งผู้ชมควรดูตั้งแต่ต้นจนจบ การจัดลำดับเรื่องราวอย่างต่อเนื่องผู้ชมจะเดินตามเส้นทางที่กำหนดให้ตามปกติสิ่งที่กำหนดจัดแสดงมักมีการจัดแสดงมักมีการจัดวางอย่างเป็นระบบและเป็นลำดับที่เชื่อมโยงอยู่แล้วเส้นทางเดินที่ถูกกำหนดแน่นอนเหมาะกับพิพิธภัณฑ์ที่ขนาดเล็ก เพราะช่วยประหยัดเนื้อที่ สะดวกในการดูแลผู้ชมจะชมงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ต้อง ต้อนกลับเส้นทางเดิม

2. เส้นทางที่ไม่กำหนดแน่นอน (Decentralized system of access)

เส้นทางที่ไม่ถูกต้องกำหนดแน่นอนเป็นการจัดแสดงซึ่งเนื้อเรื่องที่จะจัดแสดงไม่ต้องชมอย่างต่อเนื่องผู้ชมสามารถเดินชมงานในส่วนต่าง ๆ ได้ตาม ความพอใจ การจัดเส้นทางที่ไม่ถูกกำหนดแน่นอนนี้ โอกาสที่ผู้ชมจะชมงานได้อย่างไม่ทั่วถึงย่อมมีมากขึ้น ดังนั้นการจัดแสดงจึงต้องสามารถจัดให้เป็นสื่อดึงดูดผู้ชมให้ชมงานได้ตลอด

โดยปกติผู้ชมมักเลือกทางเดินเองตามความเคยชิน คือเดินเวียนขวามาซ้าย (ทวนเข็มนาฬิกา) ยกเว้นประเทศอังกฤษที่นิยมจากซ้ายไปขวาการจัด แสดงนิทรรศการมักแบ่งเนื้อที่ส่วนจัดแสดง สำหรับผู้ชมส่วนใหญ่ซึ่งสนใจชมงานแสดง และผู้ชมส่วนนิยม ซึ่งสนใจศึกษา ค้นคว้าและต้องการรู้ เรื่องราวรายละเอียดเพิ่มขึ้นจากเดิม ผู้ชมทั้ง 2 กลุ่มมีผลต่อการวาง circulation โดยแบ่งเนื้อที่รอบบวกรวบรวมสำหรับผู้ชมส่วนใหญ่และส่วนในจัดเป็น เนื้อที่สำหรับหยุดพิจารณาสำหรับผู้ชมส่วนนิยม ถ้าไม่มีเนื้อที่ส่วนนี้ให้ใช้มันด้านข้างของจัดแสดงสำหรับผู้สนใจเป็นพิเศษ การจัดแสดงนิทรรศการที่ดี ควรมีการแบ่งส่วนสำหรับผู้ชมส่วนใหญ่และผู้ชมส่วนนิยมมี Space สำหรับผู้สนใจเป็นพิเศษ มีที่นั่งพักและบริเวณที่มีการจัดแสดงใช้เวลาชมนาน ควรมี Space สำหรับนั่งพักมีเครื่องดื่มบริการ

ความเคยชินของผู้ชม (Visitor behavior)

ผู้ชมมักจะเข้าประตูแล้วเดินไปทางขวา (แบบทวนเข็มนาฬิกา) และเนื้อที่ทางด้านซ้ายมือของห้องแสดงจะได้รับความสนใจนิยมนกว่าทางด้านขวามือ การกำหนดเส้นทางเดินในห้อง และการจัดทางเข้า - ออกห้องจัดแสดง

- มักกำหนดเป็นวงกลม เนื่องจากผู้ชมเดินเป็นวงเอง
- เดินเป็นวง เนื่องจาก มีทางเข้า - ออกทางเดียวกัน
- ถ้าห้องจัดแสดงมีประตูทางเข้าออกแยกกับประตูทางออกจะเป็นจุดสนใจและผู้ชมรู้ว่าควรจะไปทางไหน
- ถ้าประตูทางออกอยู่ซ้ายมือ ห้องแสดงจะได้รับความสนใจเนื้อที่ 3/4 ของห้อง
- ประตูทางออกไม่ควรอยู่ในที่ ๆ ผู้ชมจะออกมาก่อนชมงานได้หมด
- ห้องที่มีทางเข้า - ออก จำนวนมากจะทำให้ผู้ชมสับสน

ห้องแสดงนิทรรศการที่มีห้องแสดงจำนวนมากและมีทางเข้า - ออกทางเดียว (หรือทางเข้าออกคนละทาง) ผู้ชมมักจะเดินทางโดยใช้เส้นทางที่กำหนด แต่ละให้ความสนใจเฉพาะห้องแรก ๆ เท่านั้น ส่วนห้องต่อ ๆ มาจะแค่เดินผ่าน นอกจากการจัดแสดงภายในห้องต่อ ๆ มาจะสามารถสร้าง ความสนใจให้กับผู้ที่ชมอย่างต่อเนื่องตลอดเส้นทางที่มีการจัดแสดง

การจัดทางเข้า - ออกควรเป็นดังนี้

1. ควรมีประตูทางเข้า - ออก 1 - 2 ประตู
2. ประตูไม่ควรอยู่แนวแกนกลางของห้อง
3. ประตูทางออกไม่ควรอยู่ในที่ ๆ ผู้ชมจะออกมาก่อนชมงานแสดงได้หมด
4. การจัดไม่ควรมีหลายประตู จะทำให้การสัญจรสับสน

การจัด Circulation ที่สมบูรณ์ควรคำนึงถึง

1. เส้นทางที่ผู้ชมเคยชิน
2. ภายในห้องแสดงงาน ไม่ควรมีประตูมากกว่า 2 ประตูเมื่อมี 2 ประตูแล้วไม่ควรให้ประตูทางออกอยู่ในแนวแกนกลางของห้อง หรืออยู่ในระหว่างทางที่ผู้ชม ยืนชมงานแสดงได้ไม่หมด
3. เรื่องแสดงรายละเอียดสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาควรอยู่ด้านซ้ายมือของห้อง
4. มีการจัดสิ่งดึงดูดผู้ชมเป็นระยะ ๆ ตลอดเส้นทางที่จัดแสดง
5. มีการแบ่งส่วนทรรศการ สำหรับผู้ชมส่วนใหญ่และผู้ชมส่วนน้อยที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด
6. ควรมีการจัดที่สำหรับนั่งพัก มีส่วนจำหน่ายเครื่องดื่ม และส่วนอื่นอยู่ด้วย

ลักษณะการจัดกลุ่มห้องแสดง
สามารถแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะคือ

1. Room to room arrangement เป็นการจัดแสดงที่เดินได้ตลอดโดยไม่ย้อนกลับ ทำให้ชมงานได้ทั่วถึงถ้าปิดห้องแสดงห้องใดห้องหนึ่งจะทำให้กระทบกับห้องถัดไป (รูป 4.1)
2. Corridor to room arrangement มี main ทางเดินเป็นทางยาวและมีทางแยกไปยังห้องแสดงต่าง ๆ ได้ทั้งซ้ายและขวา ทางเข้า - ออกจะแยกกัน โดยไม่ต้องเดินผ่านห้องอื่น ทางเดินอาจจัดแสดงได้อีกด้วย (รูป 4.2)
3. Nave to room arrangement การจัดกลุ่มห้องโดยมีห้องโถงเป็นตัวกลางจากห้องโถงสามารถเข้าสู่ห้องต่าง ๆ ได้ ซึ่งสามารถเลือกชมการจัดแสดงได้ตามความพอใจในแต่ละห้อง (รูป 4.3)
4. Central arrangement การนำอาคารจัดแบบที่ 1 2 3 มารวมกันมีโถงเป็นตัวกลางที่จะเข้าสู่ห้องต่าง ๆ และแต่ละห้องสามารถเดินเข้าถึงกันได้ เมื่อปิดห้องใดห้องหนึ่งก็สามารถใช้ห้องโถงเป็นจุดแจกไปยังห้องต่าง ๆ (รูป 4.4)

แนวโน้มพฤติกรรมของผู้เข้าชม (BEHAVIORAL TENDENCIES)

โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ทุกชาติทุกภาษามักมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน ตั้งแต่ ออสเตรเลีย ออกไป ชาติ วัฒนธรรมของมนุษย์ ออกแบบควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการออกแบบนิทรรศการให้ประสบความสำเร็จ พฤติกรรมต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

การหันขวา (TURNING TO THE RIGHT)

คนส่วนใหญ่นิยมการหันไปทางขวาเมื่อเข้าสู่ SPACE ที่ไม่รู้จักมาก่อน สามารถอธิบายจากมุมมองขนาดใหญ่หน้าผาก

การเดินตามผนังด้านขวา (FOLLOWING THE RIGHT WALL)

เมื่อหันขวาเข้าสู่ห้องหนึ่ง คนมักจะชิดขวาตามไปด้วย เป็นผลให้นิทรรศการที่อยู่ด้านซ้ายมือได้รับการชมน้อยกว่านิทรรศการด้านขวามือ

การหยุดชมวัตถุแรกทางขวามือ (STOPPING AT THE FIRST EXHIBIT ON THE RIGHT SIDE)

พื้นที่จัดแสดงหรือวัตถุที่อยู่ติดทางเข้าทางขวามือมักจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ และในทางกลับกันวัตถุแรกที่อยู่ทางซ้ายมือจะไม่ค่อยได้รับความสนใจ

การหยุดชมวัตถุแรก ๆ มากกว่าวัตถุท้าย ๆ (STOPPING AT THE FIRST EXHIBIT RATHER THAN THE LAST)

ผลจากความเมื่อยล้าและการที่อยู่ใกล้ทางออก การชมนิทรรศการของผู้เข้าชมจะลดลงจากนิทรรศการแรก ๆ ทำให้นิทรรศการที่อยู่ใกล้ ๆ ทางออกมักไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

วัตถุที่ใกล้ทางออกมากที่สุดจะถูกชมน้อยที่สุด (EXHIBITS CLOSEST TO EXITS ARE LEAST VIEWED)

เมื่อผู้เข้าชมเดินใกล้ทางออกมากขึ้น ก็มักจะจดจ่อกับการออกจากนิทรรศการ และจะไม่ใส่ใจกับนิทรรศการสุดท้ายเท่าใดนัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้คนมักชอบทางออกที่มองเห็นได้ (PREFERENCE FOR VISIBLE EXITS)

บางทีพฤติกรรมในข้อนี้อาจเกิดขึ้นสืบเนื่องจากสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ไม่ชอบถูกกักขัง ผู้คนมักมีความรู้สึกไม่สะดวกใจในสะดวกใจในการเดินเข้าสู่ พื้นที่ที่ไม่เห็นทางออก

ผู้คนจะชอบทางสั้นที่สุด (SHORTEST ROUTE PREFERENCE)

นิทรรศการที่มีทางสัญจรสั้น ๆ จะได้รับความนิยมมากกว่านิทรรศการที่มีทางสัญจรรยาว ๆ และวกไปวนมาทั้งนี้เกิดจากความรู้สึกนำเมื่อล้นเมื่อต้องเดินเป็นระยะทางมาก ๆ

การอ่านจากซ้ายไปขวาและบนลงล่าง (READING FROM LEFT TO RIGHT TOP TO BOTTOM)

ทิศทางในการอ่านตัวหนังสือนั้นขึ้นอยู่กับภาษาด้วยในเอเชียบางประเทศ จะพบว่ามีการอ่านกลับขวาไปซ้าย แต่ส่วนใหญ่แล้วจะอ่านซ้ายไปขวาและบนลงล่าง

พฤติกรรมไม่ชอบความมืด (AVERSION TO DARKNESS)

มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ส่วนมากในแง่ที่ไม่สามารถมองเห็นชัดเจนในความมืด และมนุษย์ก็เป็นสัตว์กลางวันโดยธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถเห็นวัตถุหรือสิ่งใดชัดในที่มืด จึงมักจะหลีกเลี่ยง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวก็อาจสืบเนื่องมาจากสัญชาตญาณเพื่อการเอาตัวรอด

พฤติกรรมชอบสี (CHROMAPHILIC BEHAVIOR)

สีที่สดใสมีสถิติดึงดูดสายตาผู้คนส่วนใหญ่ แม้ว่าบางคนไม่ชอบสีที่สดมาก ๆ แต่ก็มักจะถูกกระตุ้นสายตาด้วยสีที่ร้อนแรงได้ง่ายกว่า

พฤติกรรมชอบวัตถุขนาดใหญ่ (MEGAPHILIC BEHAVIOR)

มีความใกล้เคียงกับพฤติกรรมชอบสี กล่าวคือ วัตถุที่มีขนาดใหญ่จะสามารถกระตุ้นความสนใจได้ดีกว่าวัตถุที่มีขนาดเล็ก

พฤติกรรมชอบแสงสว่าง (PHOTOPHILIC BEHAVIOR)

เป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบแสงสว่าง ผู้คนจะรู้สึกอบอุ่นใจและปลอดภัยเมื่อเข้าสู่ห้องที่มีการให้แสงสว่างอย่างพอเพียง

ความเมื่อยล้าจากการชมนิทรรศการ (EXHIBIT FATIGUE)

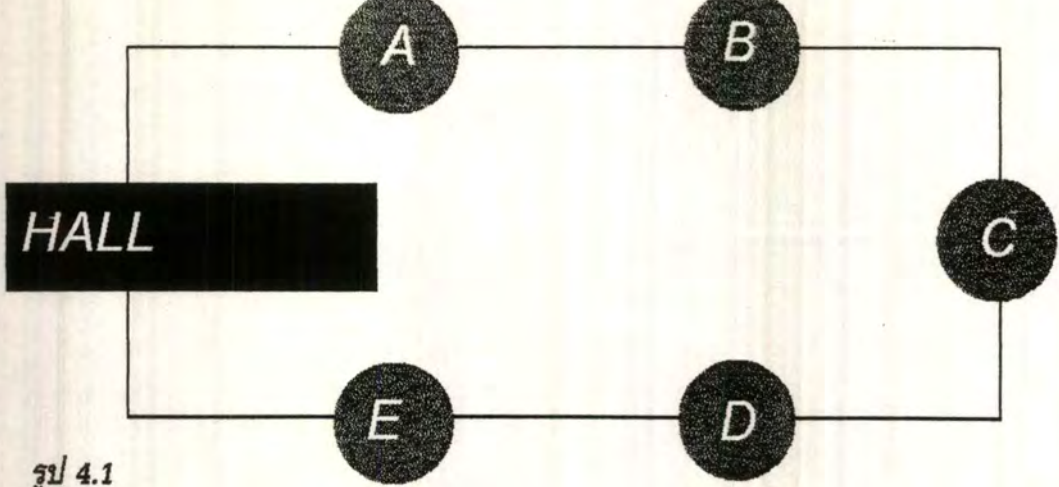
ความเมื่อยล้าจากการชมนิทรรศการเกิดขึ้นได้ทั้งทางร่างกายและทางสมอง เนื่องจากถูกกระตุ้นและต้องยืน เดินมากเกินไป

ระยะสนใจ 30 นาที (THIRTY - MINUTE LIMIT)

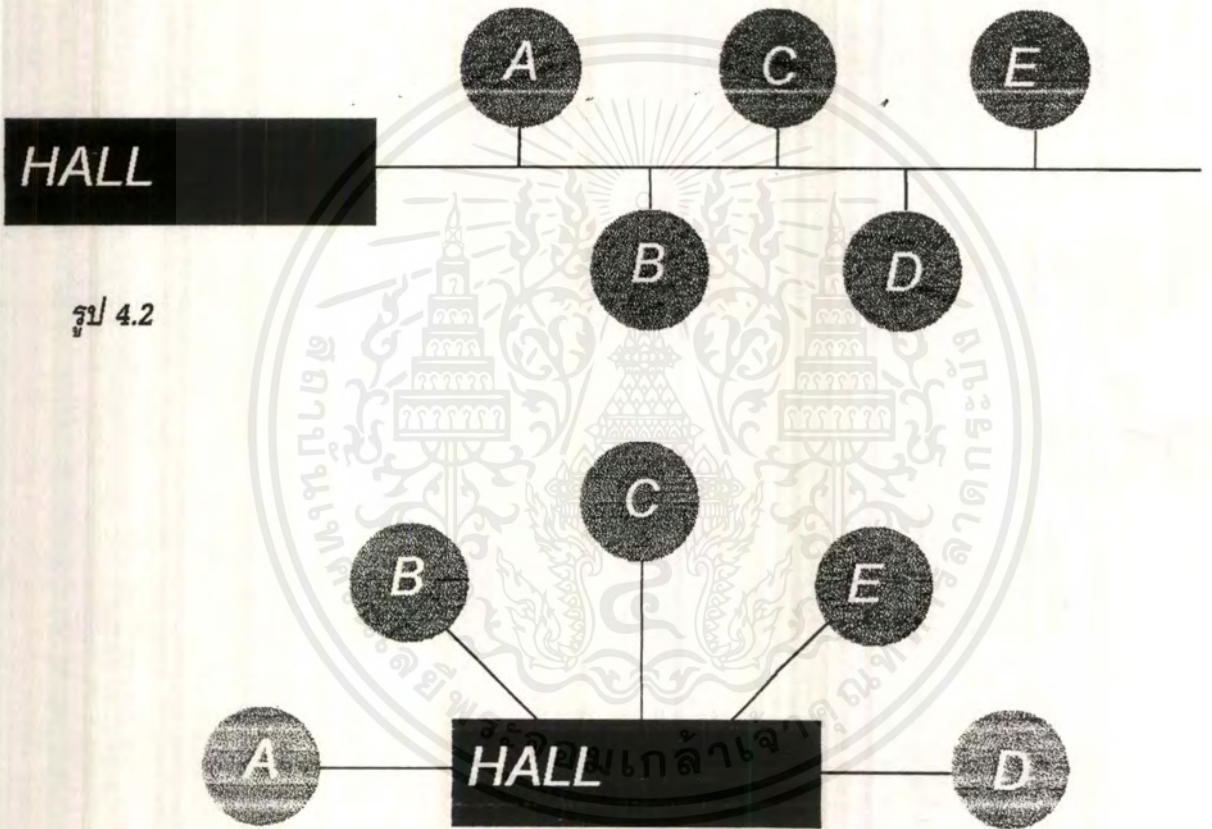
เวลาที่ผู้ใหญ่สามารถให้ความสนใจต่อเรื่องราววนิทรรศการหนึ่งคือประมาณ 30 นาที

ตัวหนังสือขนาดใหญ่อ่านใจกว่า (LARGER TYPE IS READ MORE)

ยิ่งตัวอักษรขนาดใหญ่และมีความสามารถนามมากขึ้นเท่าไร ก็มักจะได้รับความสนใจมากขึ้นไปด้วยในทางตรงกันข้าม หากตัวอักษรมีขนาดเล็กหรืออ่านยากเกินไป ผู้เข้าชมจะผ่านไปเลย

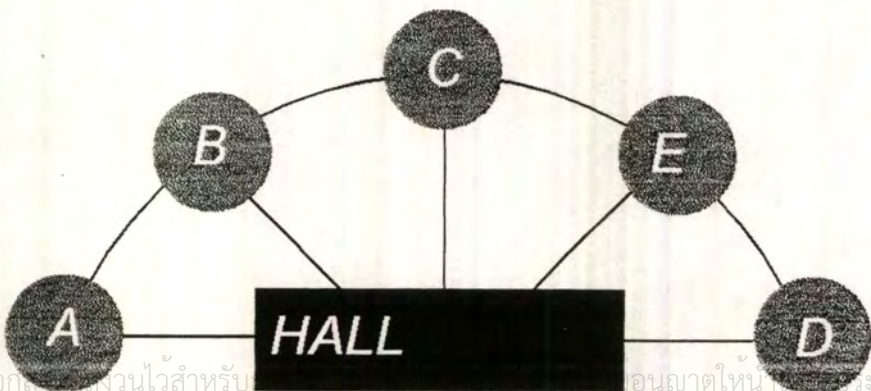

รูป 4.1

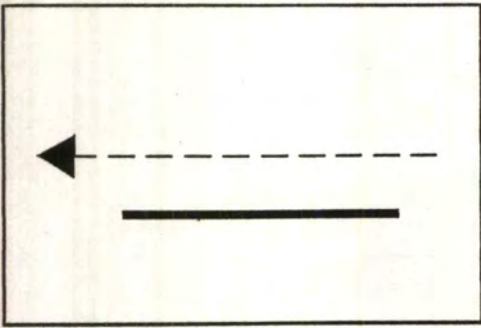
รูป 4.2

รูป 4.3

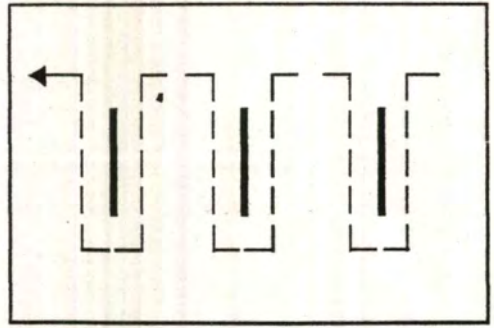

รูป 4.4

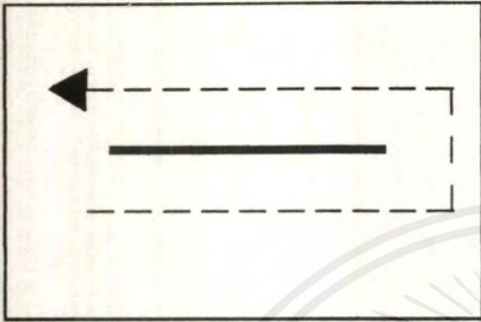
เอกสารนี้เป็นเอกสารสงวนไว้สำหรับ... อนุญาตให้... ระเบียบด้านการค้า
 ไม่ควรคัดลอกใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

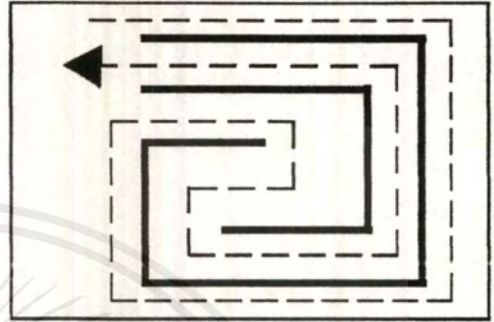
แสดงต่อเนื่องด้านเดียว

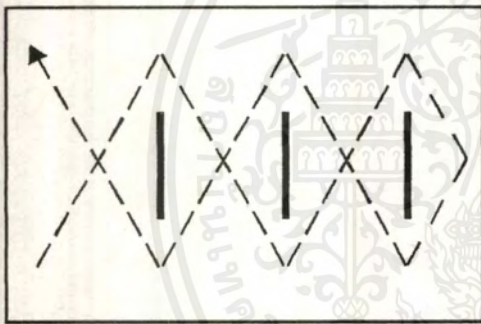
แสดงงานได้ 2 ด้าน

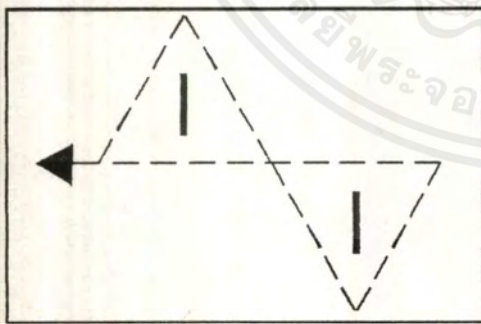
แสดงต่อเนื่อง 2 ด้าน

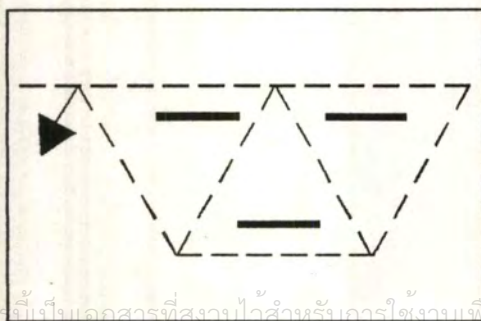
แสดง 2 ด้านเป็นขดลวด

เส้นทางตัดกัน

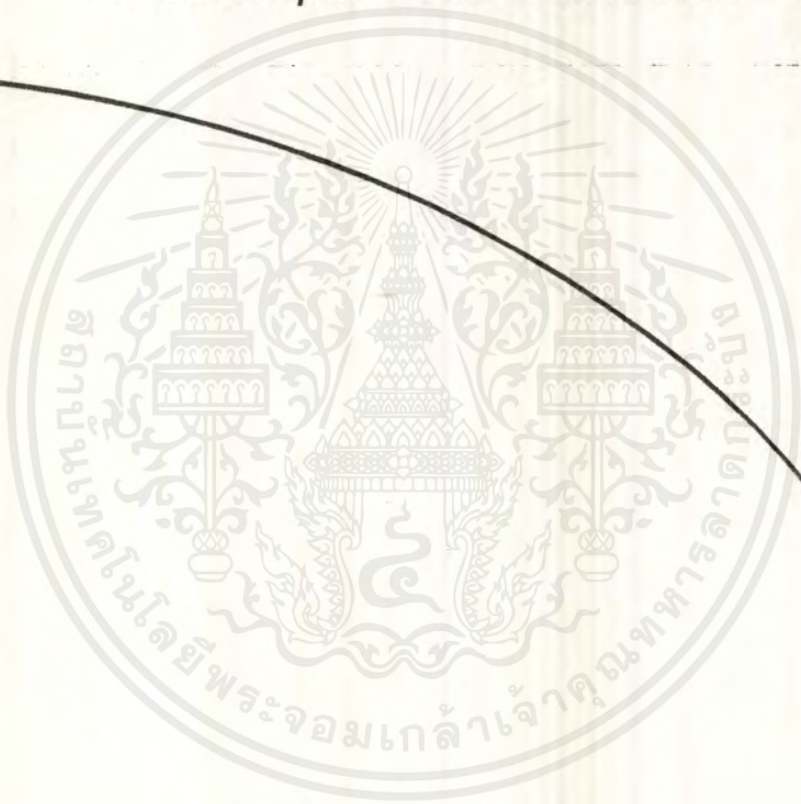

เส้นทางตัดกัน

๑

การศึกษาพฤติกรรมและพื้นที่ที่ใช้สอย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

บทที่ 4 การศึกษาพฤติกรรมและพื้นที่ที่ใช้สอย

4.1 การศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้อาคาร

เนื่องจากโครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยเป็นโครงการเสนอแนะที่จะนำเสนอเรื่องราวของพุทธสถานในประเทศไทยในแง่ของการสร้างและการสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ในเชิงของศิลปะทุกแขนงที่ปรากฏอยู่ในอาคารต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบของการศึกษาหาความรู้ที่เพลิดเพลินและน่าสนใจกว่าในโรงเรียน ซึ่งสามารถจําแนกผู้เข้ามาใช้อาคารออกเป็น 2 ประเภทคือ

4.1.1 ผู้ให้บริการ

คือเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ นั้นเองจะมีพฤติกรรมขึ้นกับหน้าที่ของตนตามเวลาเปิด - ปิดของพิพิธภัณฑ์

9.00 - 9.30	ลงเวลาทำงาน
9.30 - 12.45	แยกย้ายกันไปปฏิบัติงานฝ่ายต่าง ๆ
12.45 - 13.45	พักกลางวัน
13.45 - 17.00	ปฏิบัติงานจนถึงเวลาเลิกงาน

ซึ่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้อาจเดินทางมาทำงานโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือโดยสารประจำทาง หรืออาจจะเดินมา ซึ่งทางเข้าของเจ้าหน้าที่จะเป็นคนละทางกันกับ ผู้เข้าชม

กรณีศึกษาระบบการบริหารงาน

เนื่องจากโครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยเป็นโครงการเสนอแนะและตั้งอยู่ในบริเวณโครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนานิกะ จึงได้ทำการศึกษารูปแบบขององค์กรจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครซึ่งมีขนาดโครงการใกล้เคียงกัน โดยเทียบจำนวนเจ้าหน้าที่ต่อพื้นที่โครงการ

กรณีศึกษาระบบการบริหารงาน (กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

ในปัจจุบันกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้แบ่งการบริหารงานภายในองค์กรออกเป็น 10 ฝ่ายดังนี้คือ

1. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

มีหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านบริหารงานทั่วไปทุกประเภทของกอง คือ การจัดระบบงานธุรการ บุคคลกร และงานการเงิน ซึ่งควบคุมงบประมาณ รายรับ รายจ่าย ของกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

2. ฝ่ายวิชาการ

มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องราวทางวิชาการสาขาต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับหลักฐานของโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการจัดแสดงนิทรรศการตามพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่าง ๆ ทั้งว่าราชการเข้าร่วมทั้งการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งใหม่ การจัดพิมพ์หนังสือออกเผยแพร่ ติดต่อประสานงานกับองค์กรกระหว่าประเทศ ราชการ ราชการให้ความคุ้มครองศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ที่เป็นสมบัติวัฒนธรรมของชาติ และยังรับผิดชอบในการวางแผนนโยบายพัฒนากิจกรรมและการให้บริการพิพิธภัณฑ์อีกด้วย

3. ฝ่ายบริการการศึกษาและประชาสัมพันธ์

มีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของกอง การจัดนิทรรศการบรรยาย ฝึกอบรม และบริการอุปกรณ์ใส่ชุดทัศนูปกรณ์ให้ ใช้ ใค การพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกองอีกด้วย

4. ฝ่ายทะเบียนและคลังพิพิธภัณฑ์

มีหน้าที่ในการควบคุม ดูแล การขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียนจัดเก็บ รวมไปถึงการรักษาความปลอดภัยในการตรวจสอบสภาพเพื่อสงวนรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ นอกจากนี้ยังให้ความร่วมมือในการให้ยืมโบราณวัตถุศิลปวัตถุ ไป จัดแสดงชั่วคราวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ฝ่ายอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุ

มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ศิลปวัตถุโบราณวัตถุที่อยู่ในความคุ้มครองของกรมศิลปากรทั่วไปประเทศ ทั้งเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ตรวจสอบ ทดลองทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับศิลปโบราณวัตถุ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับศิลปโบราณวัตถุ และปัญหาของการชำรุดเสื่อมสภาพเพื่อนำไปศึกษาทดลองหาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมสำหรับ การอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้การฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ศิลปโบราณทั้งในประเทศและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ และเจ้าหน้าที่ของประเทศสมาชิกโครงการโบราณคดี และวิจัยศิลปขององค์การยูนิโค

6. ฝ่ายเทคนิคและศิลปกรรม

มีหน้าที่ในการออกแบบศิลปกรรมเกี่ยวกับการจัดแสดงนิทรรศการ การออกแบบอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศ รวมทั้งการปฏิบัติการซ่อม อนุรักษ์ วัสดุอุปกรณ์ สำนักงานของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

7. ฝ่ายพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

มีหน้าที่ในการควบคุมและแนะนำการบริหารงานทั่วไปของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครทั้ง 6 แห่งคือ

1. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
2. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์
3. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี
4. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป พีระศรี อนุสรณ์
5. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น
6. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร

8. ฝ่ายกิจการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ภูมิภาค

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุม ดูแล วินิจฉัย สั่งการวางแผน ให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติส่วนภูมิภาค ปฏิบัติงานเป็นไปตามนโยบายของกอง อีกทั้งประสานงานติดตาม ประเมินผล และพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เป็นสถานที่ให้ความรู้ เพลิดเพลิน ก่อเกิดประโยชน์แก่สังคมท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

9. ฝ่ายธุรการศิลปโบราณวัตถุ

มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการควบคุมการนำพระพุทธรูปศาสนวัตถุ และศิลปวัตถุ ออกนอกราชอาณาจักร รวมทั้งต่อในอนุญาตทำการค้าศิลปโบราณวัตถุ

10. ฝ่ายโครงการและพัฒนางานพิพิธภัณฑ์สถาน

มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 และงานปรับปรุงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำจังหวัด

สภาพปัญหาในปัจจุบันที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครเผชิญอยู่

1. เจ้าหน้าที่ที่จะทำงานด้านทะเบียนวัตถุโดยตรงนั้นไม่มี ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ทั้งการรักษาความปลอดภัยวัตถุ บันทึกสถิติ ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน ซึ่งอาจจะจ้างบริษัทคอมพิวเตอร์ในการบันทึกก็ได้
2. กัดเซาะรักริชซึ่งมีความเสียหายเพียงพอน้อยเกินไป (ในปัจจุบัน มีนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องโบราณคดีเพียง 3 ท่านเท่านั้น)
3. จำนวนเจ้าหน้าที่มีมากเกินไปเมื่อเทียบกับขนาด พื้นที่ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงต้องอาศัยแรงงานมนุษย์ (MAN POWER) แทน

ข้อปรับปรุงเพื่อนำไปใช้กับโครงการ

1. เพิ่มเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนวัตถุ เพื่อจัดเก็บข้อมูล ของวัตถุจัดแสดงให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
2. เพิ่มจำนวนภัณฑารักษ์ให้เพียงพอกับขนาดของโครงการ
3. ลดขนาดองค์กร เพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน
4. เพิ่ม หน่วยงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับโครงการขึ้นมา

อัตรากำลังและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย

ตำแหน่ง	จำนวน	หน้าที่
ผู้อำนวยการ	1	วางแผนการดำเนินงานบริหารและควบคุมรับผิดชอบการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ
รองผู้อำนวยการ	1	ประสานงาน ศักยภาพและเจ้าหน้าที่จัดการ
เลขานุการ	1	ช่วยในการประสานงานติดต่อกับฝ่ายต่าง ๆ และทำรายงานการประชุม

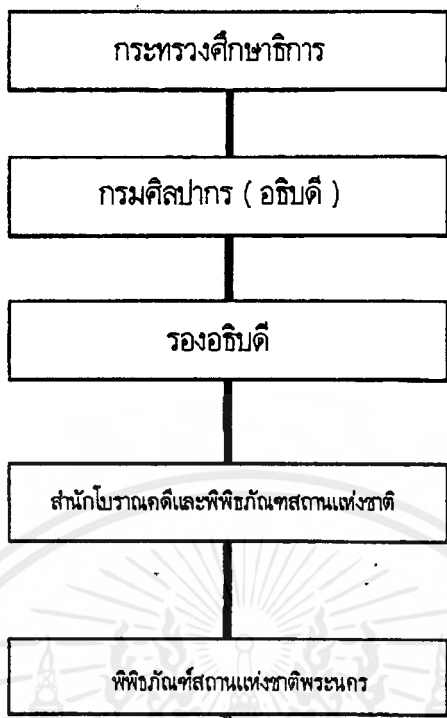
ฝ่ายบริหารทั่วไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมการทำงานและจัดงบประมาณ
ธุรการและการเงิน		
หัวหน้าแผนก	1	ควบคุมการทำงานในแผนก
เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป	1	ปฏิบัติงานด้านสารบรรณ ธุรการทั่วไป บุคลากรเบื้องต้น การเงินและพัสดุ สรุปรายงานการประชุม
เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลและสถิติ	1	นำข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ การพิมพ์หนังสือและเอกสารทำสำเนาเอกสาร
วิเทศสัมพันธ์	1	ติดต่อประสานงานกับองค์กรในต่างประเทศ
พจน.พิมพ์ดีด	1	งานพิมพ์เอกสาร
อาคารสถานที่		
หัวหน้าแผนก	1	ควบคุมการทำงานในแผนก
ช่างวัด	2	ช่างวัดสำหรับงานราชการ
งานบริการทั่วไป		
ติดต่อสอบถาม	1	ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์
เจ้าหน้าที่บัตร	1	เจ้าหน้าที่บัตรเข้าชมส่วนนิทรรศการ
ฝากของ	1	รับฝากของสำหรับผู้เข้าชมนิทรรศการ
เจ้าหน้าที่ระลีก	2	บริการขายของที่ระลึกเล็ก ๆ น้อย ๆ
ฝ่ายบริการการศึกษา		
หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมดูแลงานด้านการบริการการศึกษาและข้อมูลสำหรับบุคคลโดยทั่วไป
ภัณฑารักษ์	1	บรรยายและอบรมทางวิชาการภายในพิพิธภัณฑ์
ห้องสมุด	1	จัดระบบภายในห้องสมุด ควบคุมการเลือกหนังสือและสื่อวารสารอื่น ๆ เข้าในห้องสมุด
บรรณารักษ์	1	
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด	4	ดูแลเอกสาร พิมพ์เอกสาร และซ่อมแซมสื่อทางวิชาการอื่น ๆ ในห้องสมุด
ฝ่ายเทคนิคและศิลปกรรม		
หัวหน้าฝ่าย	1	ควบคุมงานออกแบบและความเรียบร้อยของพิพิธภัณฑ์และกำหนดแนว ทางการพัฒนางานการออกแบบของนิทรรศการ
นักวิชาการช่างศิลป์	1	มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนางานการออกแบบของนิทรรศการ
นายช่างศิลป์	1	มีส่วนช่วยนักวิชาการช่างศิลป์ในการกำหนดแนวทางการพัฒนางาน การออกแบบของนิทรรศการ
แผนกเทคนิค		
นายช่างไฟฟ้า	1	ดูแลระบบไฟฟ้า จัดซ่อมเมื่อบกพร่อง
ช่างควบคุมคอมพิวเตอร์	1	ดูแลระบบคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ จัดซ่อมเมื่อบกพร่อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อัตรากำลังและสายงานบริหารของพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ฝ่ายบริหารทั่วไป

- ภัณฑารักษ์ 8
- เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป 7
- เจ้าหน้าที่บริหารธุรการ 5
- เจ้าหน้าที่ธุรการ 4
- เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล(1 - 3 / 4) 1
- เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 6
- เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 5
- เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 4
- เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 1 - 3 22

ฝ่ายบริการการศึกษา

- 1 ภัณฑารักษ์ 7
- 1 ภัณฑารักษ์ 5
- 1 เจ้าหน้าที่งาน สหทัศนศึกษา 2 - 4 / 5 1
- 1 เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 4

ฝ่ายวิชาการ

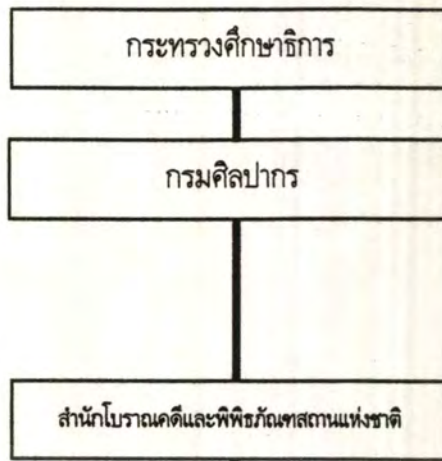
- 1 ภัณฑารักษ์ 8
- 1 ภัณฑารักษ์ 7
- 1 ภัณฑารักษ์ 6
- 2 เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ 1 - 3 1

ฝ่ายเทคนิคและศิลปกรรม

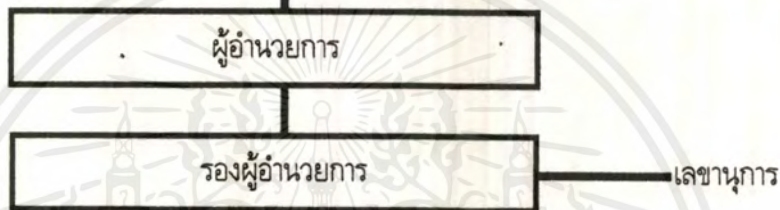
- 1 นักวิชาการช่างศิลป์ 7 1
- 1 นักวิชาการช่างศิลป์ 5 2
- 1 นายช่างศิลปกรรม 2 - 4 5 2
- 1 นายช่างโยธา 6 1
- 1 นายช่างโยธา 2 - 4 / 5 1
- 1 นายช่างไฟฟ้า 2 - 4 / 5 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อัตรากำลังและสายงานบริหารของพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย

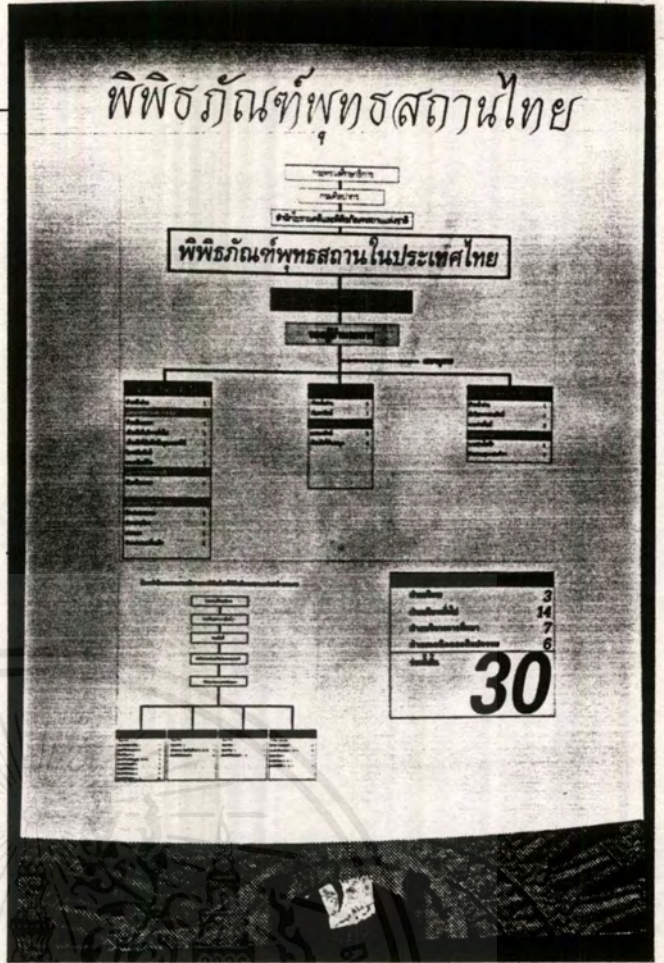
พิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย

ฝ่ายบริหารทั่วไป	ฝ่ายบริการการศึกษา	ฝ่ายเทคนิคและศิลปกรรม
หัวหน้าฝ่าย	หัวหน้าฝ่าย	หัวหน้าฝ่าย
1	1	1
แผนกธุรการและการเงิน	ภัณฑารักษ์	นักวิชาการช่างศิลป์
หัวหน้าแผนก	1	1
1	ห้องสมุดเฉพาะ	นายช่างศิลป์
เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป	บรรณารักษ์	2
1	1	แผนกเทคนิค
เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลและสถิติ	เจ้าหน้าที่ห้องสมุด	นายช่างไฟฟ้า
1	4	1
วิเทศสัมพันธ์		ช่างควบคุมคอมพิวเตอร์
1		1
พจน. พิมพ์ดีด		
1		
แผนกอาคารสถานที่		
หัวหน้าแผนก		
1		
ขับรถ		
2		
แผนกงานบริการทั่วไป		
ติดต่อสอบถาม		
1		
จำหน่ายบัตร		
1		
ฝากของ		
1		
จำหน่ายของที่ระลึก		
2		
รวม	7	6
14		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับบริการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสาร

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.2 ผู้รับบริการ

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทยได้วางแผนทางหรือกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือ

1. กลุ่มเป้าหมายหลัก

ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่พิพิธภัณฑ์เน้นที่จะให้ได้รับความรู้อย่างเต็มที่โดยที่การจัดแสดงหรือกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ จะเน้นให้คนกลุ่มอายุประมาณ 14 - 21 ปีได้เพลิดเพลินเข้าใจกับเรื่องราวที่จัดแสดงซึ่งสามารถแบ่งประเภทได้อีกเป็น

- นักเรียนมัธยม (วัยรุ่น)
- นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย

โดยมากมักจะมาในลักษณะของการทัศนศึกษาหรือมาแสดงโดยมีความต้องการจะรู้เรื่องราวต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสามารถเข้าใจและซาบซึ้งกับศิลปะ ตามวัดวาอารามได้

2. กลุ่มเป้าหมายรอง สามารถแบ่งได้เป็น

- ประชาชนทั่วไป มักจะมาในวันหยุดสุดสัปดาห์หรือวันหยุดชดเชยซึ่งต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยการหาความรู้ในวันที่ไม่ได้ทำงาน ซึ่งอาจจะเป็นคนเดียวเป็นกลุ่มเพื่อน หรือครอบครัวก็ได้
- นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ บริการชาวต่างชาติที่สนใจในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของไทยหรือศรัทธาในศาสนาพุทธก็ตาม ถือเป็นโอกาสส่งเสริมให้ผู้เข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของไทยให้ขยายวงกว้างออกไปนอกประเทศอีกด้วย
- นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ มักจะเข้ามาติดต่อในส่วนประชาสัมพันธ์โดยการให้บริการด้านข้อมูลพิเศษด้วยคอมพิวเตอร์หรือเอกสารจากฝ่ายบริการการศึกษา
- หน่วยงานราชการหรือเอกชน เป็นบริการที่จะให้แก่อนายงานที่เกี่ยวข้องเช่นกรมศาสนา กรมสามัญศึกษา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการประชาสัมพันธ์โครงการ
- ผู้สนใจในการชมศิลปะตามวัดวาอาราม เป็นกลุ่มผู้ชมที่สนใจจะเข้าชมการจัดแสดงบ่อยครั้งที่จัดขึ้นตามวาระต่าง ๆ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและจะคอยติดตามความก้าวหน้าของพิพิธภัณฑ์เสมอ ๆ

การคาดคะเนผู้เข้าใช้โครงการ (ข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร)

ปี	ประชาชนชาวไทย	ชาวต่างชาติ	นักเรียน, นักศึกษา	พระภิกษุสามเณร	เขมรราชการ	รวมยอด
2538	84,657	57,252	57,400	5,536	795	205,662
2539	66,185	54,618	44,104	5,037	6,747	176,691
2540	44,695	53,450	44,559	4,393	773	147,876

จากการศึกษาโครงการเปรียบเทียบเพื่อคาดคะเนจำนวนผู้ที่จะเข้าใช้โครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย

โดยเลือกจำนวนเฉพาะผู้ชมในประเทศเท่านั้น ซึ่งยอดรวมที่เหลือทั้งหมดจะเป็นได้ดังนี้

ปี 2538	148,410	คน
ปี 2539	122,073	คน
ปี 2540	94,429	คน

โดยนำมาหาค่าเฉลี่ยผู้เข้าชมต่อปี

ได้มาเป็น	121,636	คน / ปี
ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อเดือน	10,136	คน
ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อวัน	337	คน
ผู้เข้าชมเฉลี่ยต่อ ชม.	46	คน

สรุปผลจากการกรณีศึกษา

จากการศึกษาโครงการทำให้สามารถสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานได้ดังนี้

วันเวลาทำการ เปิดทุกวันวันจันทร์และอังคารเพื่อให้สอดคล้องกับโครงการพิพิธภัณฑ์พระปฐมเจดีย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จำนวนผู้เข้าโครงการใช้บริการ ในโครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนาภิเษกจะประกอบไปด้วยอาคารพิพิธภัณฑ์หลายหลัง

- พิพิธภัณฑ์กาญจนาภิเษก
- พิพิธภัณฑ์ของกรมทรัพยากรธรณี
- หออัครศิลปิน
- ลานจัดแสดงกลางแจ้ง
- พิพิธภัณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ

ซึ่งรวมถึงพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยด้วย

เพราะฉะนั้นแล้วการคาดคะเนผู้เข้าชมใช้โครงการทำได้โดย นำเอาค่าคาดคะเนจากกรณีศึกษา (337) มาคูณด้วยจำนวนพิพิธภัณฑ์

$$337 * 6 = 2022 \text{ คน / วัน}$$

แต่สำหรับผู้ที่เข้ามาในตัวโครงการจะคาดคะเนเป็น 1 ใน 2 ซึ่งจะได้มาเป็น 1008 คน / วัน

สรุปผู้เข้าใช้โครงการเป็น

1,008 คน / วัน

126 คน / ชม.

คิดจำนวนผู้เข้าชมกับคั้ง (2 เท่า)

252 คน / ชม.

ตารางพฤติกรรมผู้ให้บริการ

การศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้ใช้อาคารเพื่อเป็นตัวกำหนด

1. องค์ประกอบของโครงการ
2. ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบ

ซึ่งผู้เข้าใช้ไม่มีจุดประสงค์ที่ต่างกันออกไป ซึ่งสามารถแบ่งพฤติกรรมของผู้เข้าใช้อาคารเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. ผู้เข้าชมโดยทั่วไป สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ

- 1.1 ผู้ชมที่มาเองโดยมากจะมาโดยรถประจำทาง รวดส่วนตัวหรือเดินมา
- 1.2 ผู้ชมที่มาเป็นหมู่คณะได้แก่ นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวซึ่งโดยมากจะมีการติดต่อมาล่วงหน้าแล้ว ซึ่งเรายังสามารถจำแนกผู้ให้บริการโดยดูจากจำนวนการเข้าชมเป็นกลุ่ม ๆ ดังต่อไปนี้

ขนาดกลุ่มของผู้เข้าชม

ตั้งแต่ 1 - 5 คน	ผู้เข้าชมกลุ่มเล็ก
ตั้งแต่ 6 - 15 คน	
ตั้งแต่ 16 - 30 คน	
ตั้งแต่ 31 - 50 คน	

2. ผู้มาค้นคว้าและมาติดต่อ

จุดประสงค์ของผู้ใช้บริการประเภทนี้ เพื่อศึกษาหาข้อมูลประกอบการวิจัย จึงต้องติดต่อในส่วนราชการ ขอบเอกสาร นอกจากนี้ยังมีการใช้บริการห้องสมุดอีกด้วย

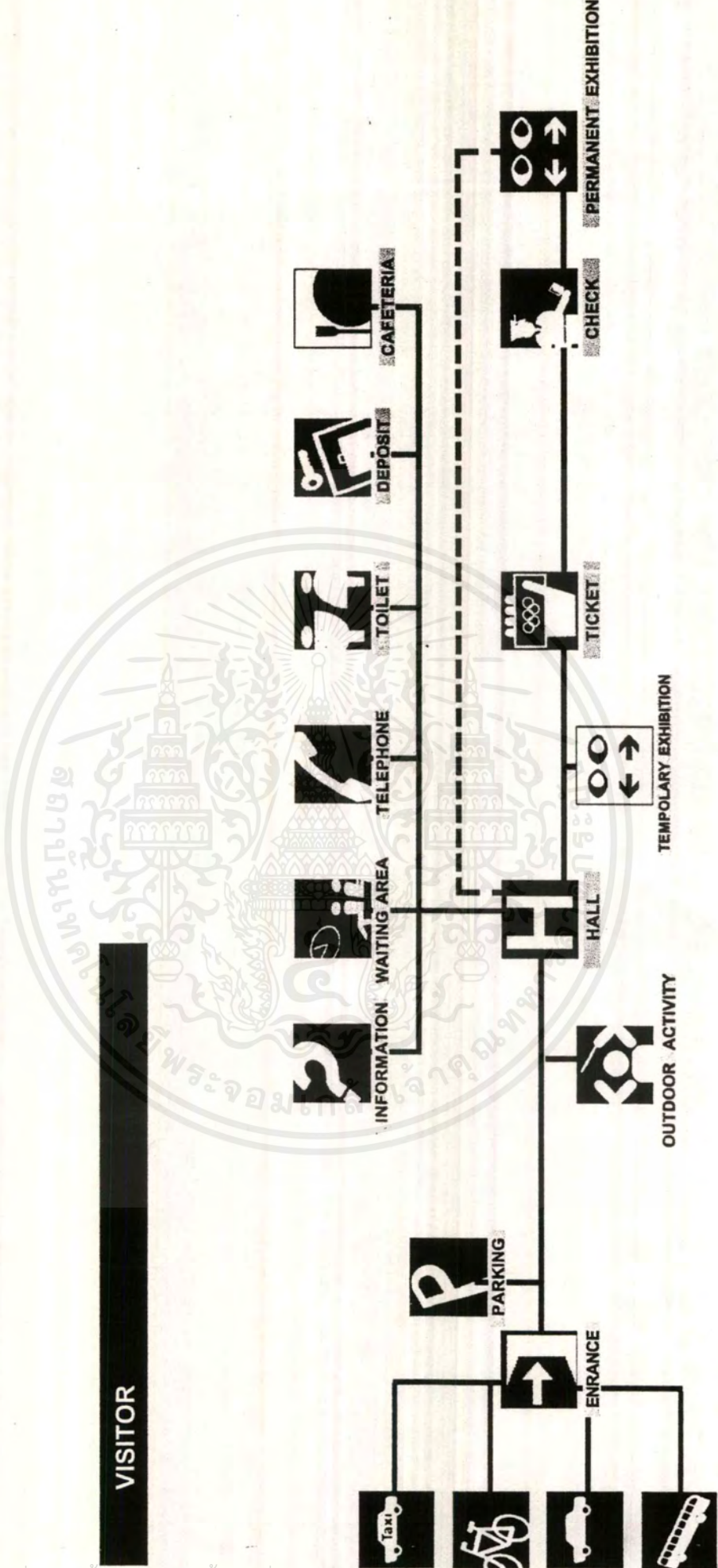
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

ส่วนงาน	วัน	เวลา
นิทรรศการ	พุธ - อาทิตย์ (หยุดจันทร์ / อังคาร)	9.00 - 16.30
สำนักงานโครงการ	จันทร์ - ศุกร์	9.00 - 17.00
บริการทางวิชาการ (ห้องสมุด)	จันทร์ - ศุกร์	9.00 - 17.00
ส่วนบริการการขายอาหาร	ทุกวัน	8.30 - 17.00
ส่วนขายของที่ระลึก	พุธ - อาทิตย์	8.30 - 17.00

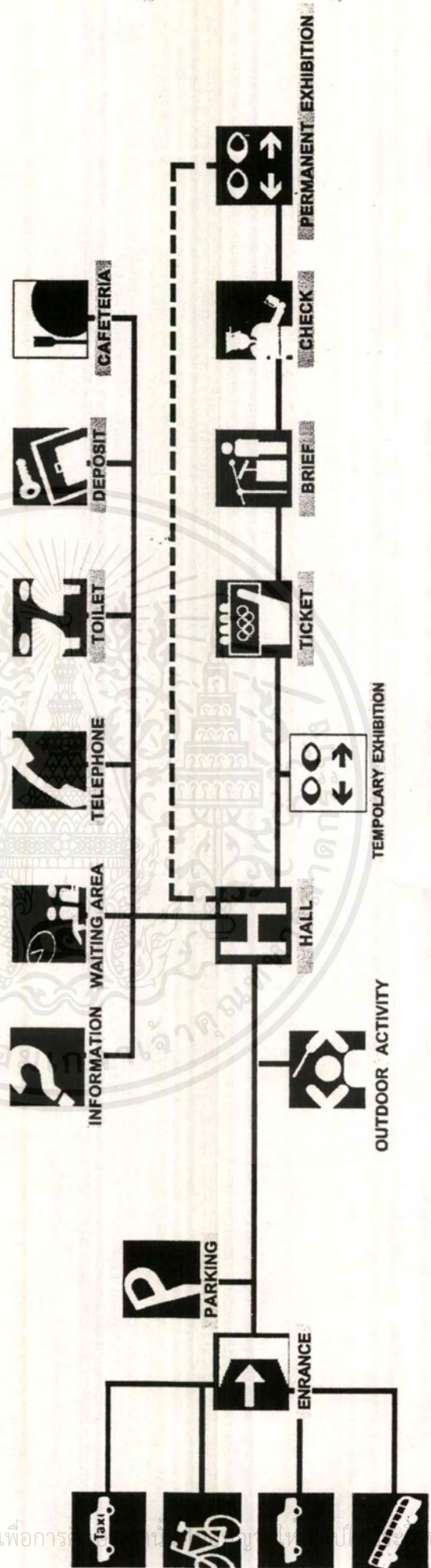

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

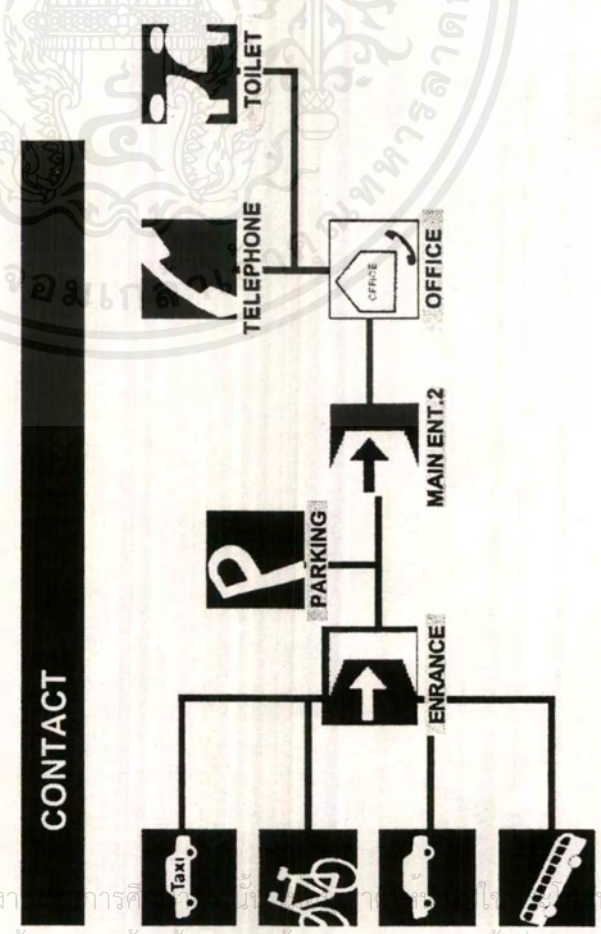
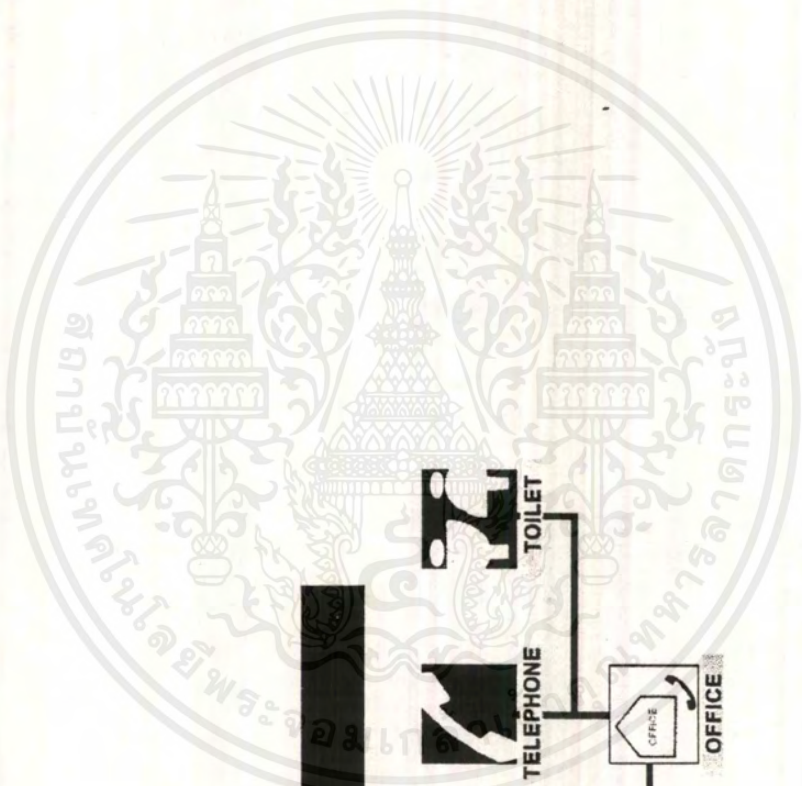

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่บนสื่อออนไลน์
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

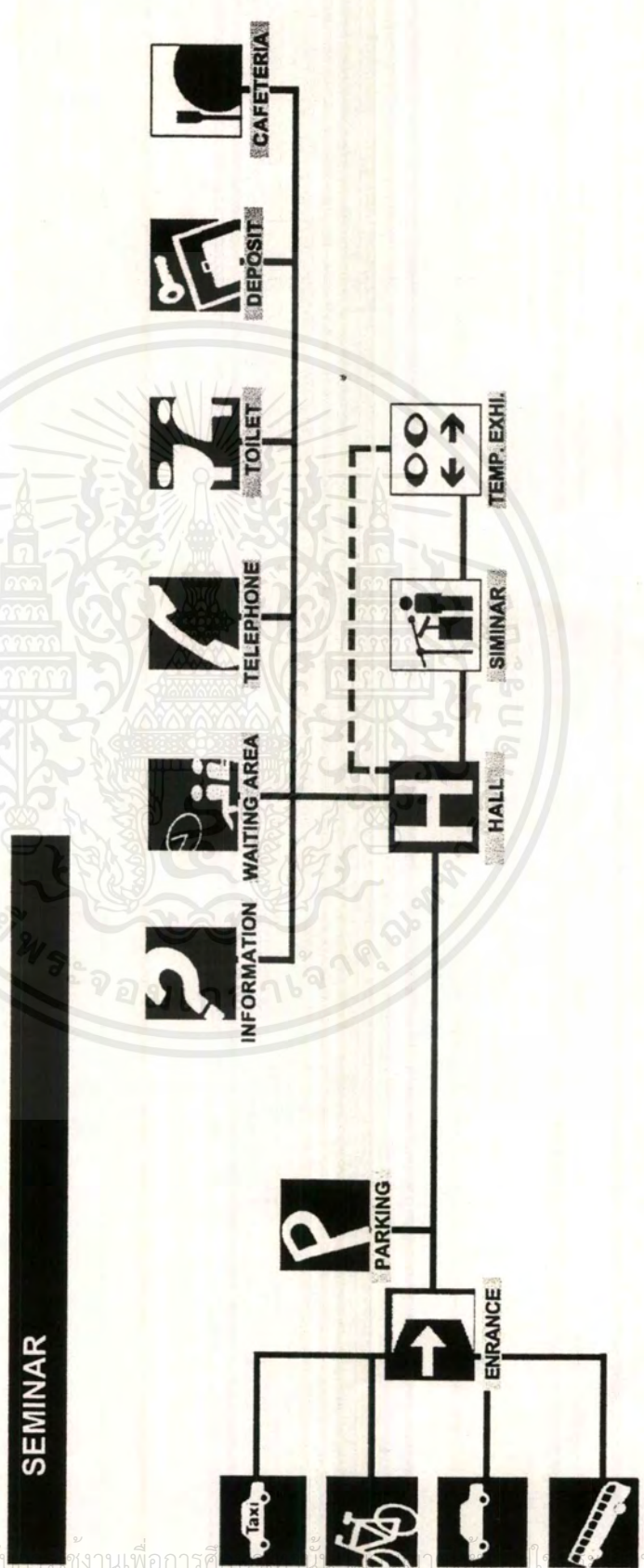
GROUP VISITOR

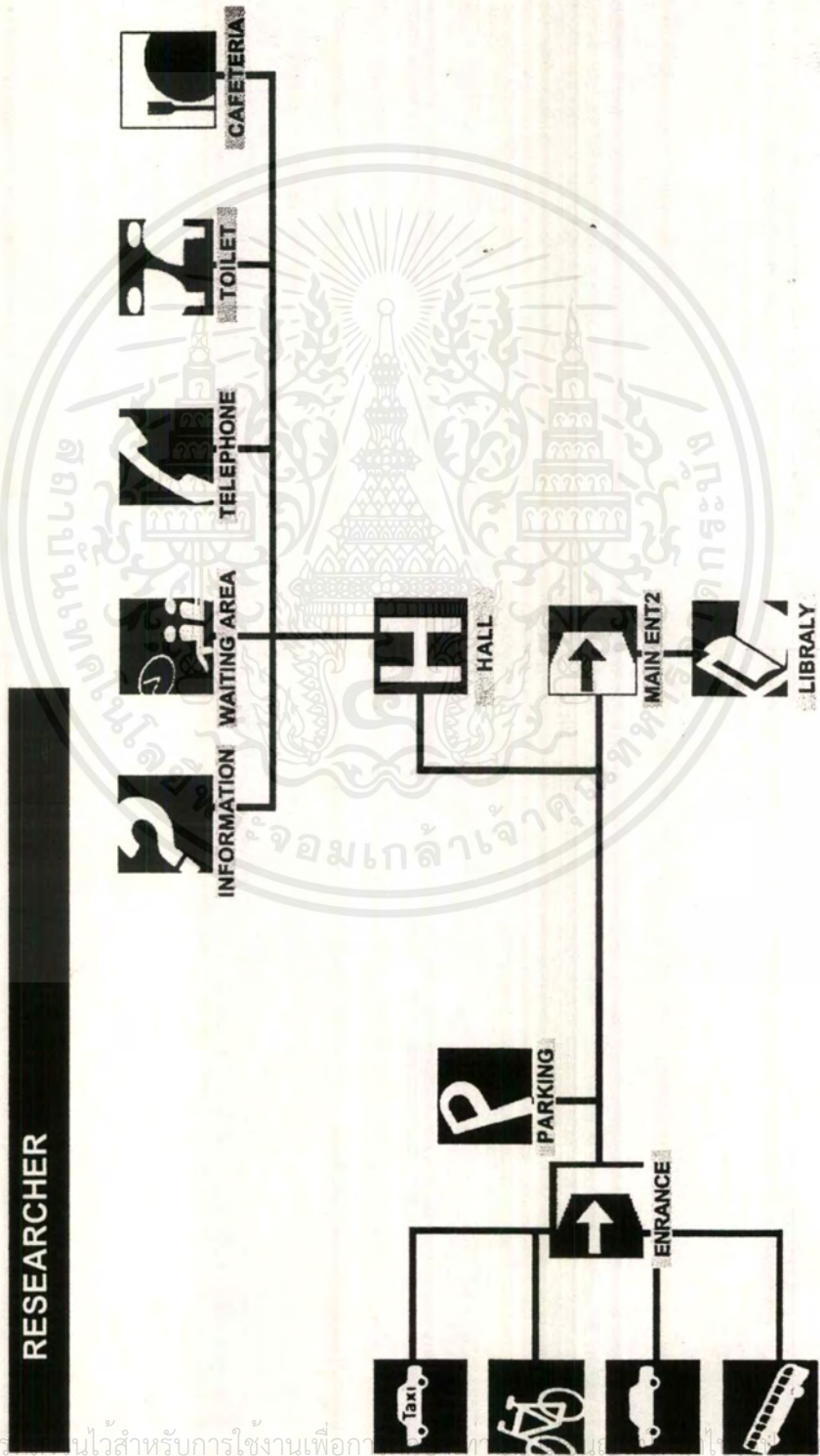
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการ...
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

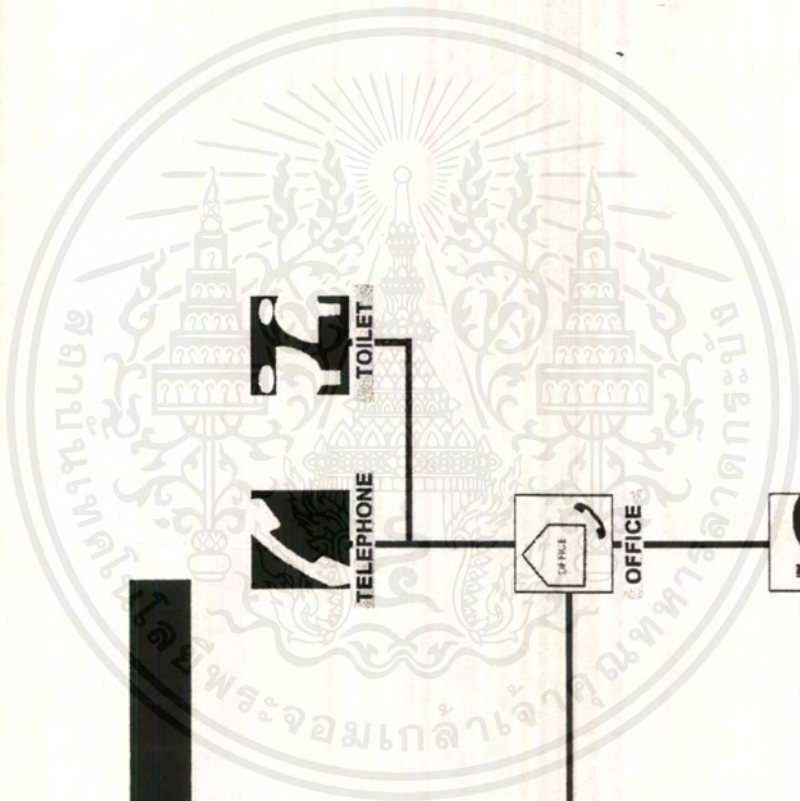
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งาน การตีพิมพ์ การแจกจ่าย การเผยแพร่ การทำซ้ำ การนำออกนอกระบบ การนำออกจำหน่าย การนำออกให้เช่า การนำออกให้ผู้อื่นใช้ การนำออกให้ผู้อื่นเผยแพร่ การนำออกให้ผู้อื่นจำหน่าย การนำออกให้ผู้อื่นให้เช่า การนำออกให้ผู้อื่นให้ผู้อื่นใช้ การนำออกให้ผู้อื่นเผยแพร่ การนำออกให้ผู้อื่นจำหน่าย การนำออกให้ผู้อื่นให้เช่า การนำออกให้ผู้อื่นให้ผู้อื่นใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับงานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับงานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับงานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

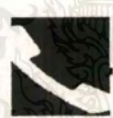
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่สามารถนำออกจากรั้วมหาวิทยาลัยได้ หากมีการนำออกจากรั้วมหาวิทยาลัยโดยไม่ได้รับอนุญาต จะถือว่าผิดกฎหมายและต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

OFFICER

TOILET

TELEPHONE

OFFICE

CAFETERIA

PARKING

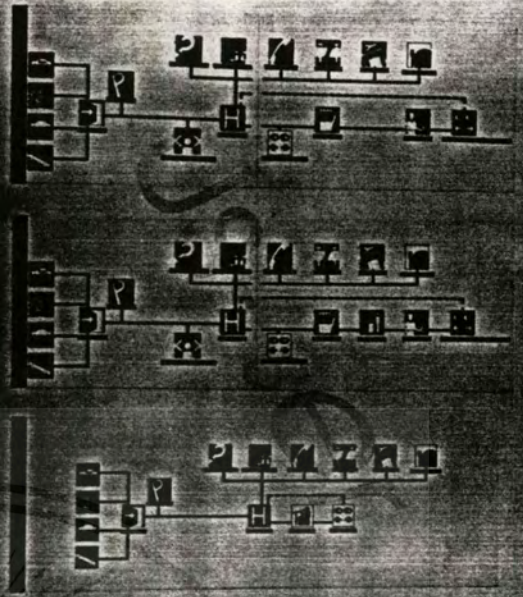

ENTRANCE

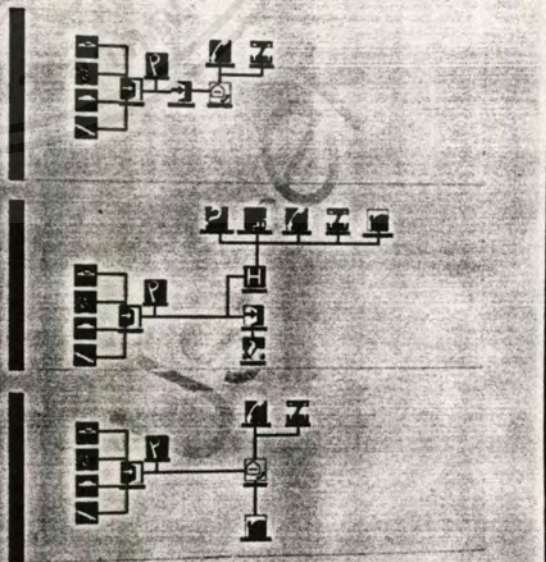

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

4.2 การวิเคราะห์หาพื้นที่ใช้สอยในโครงการ

1 ส่วนบริการทั่วไป

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม.)	พื้นที่ (ตรม.)	หมายเหตุ
โถง	202	0.64	129.28	แบบ 17 จากจำนวนผู้เข้าชมที่ได้จากการคาดคะเน ในหัวข้อ 4.1 คิดจาก 80 % ของผู้เข้าชมกับตั้ง
พักคอย	25	1.20	30	แบบ 16 คิดจาก 10 % ของผู้เข้าชมกับตั้ง
ประชาสัมพันธ์	1	2.15	2.15	แบบ 15
จำหน่ายบัตร	1	2.15	2.15	แบบ 15
ฝากสัมภาระ	1	6.3	6.3	แบบ 20
ร้านขายของที่ระลึก	-	-	64.14	คิด 50 % ของพื้นที่โถง
โทรศัพท์สาธารณะ	13	0.64	8.32	แบบ 18 คิด 5 % ของผู้เข้าชมกับตั้ง
ห้องแม่	-	-	27.25	แบบ 21, 22, 23 คิดจากตารางมาตรฐาน ¹
พื้นที่สัญจร	-	-	89.88	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด

รวมพื้นที่ส่วนบริการทั่วไป 359.47 ตรม.

2 ส่วนบริการขาย

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม.)	พื้นที่ (ตรม.)	หมายเหตุ
บริเวณทาง อาหาร	76	5.98 / 4 คน	113.62	แบบ 12 คิด 30 % ² ของผู้เข้าชมนิทรรศการและสัม มนารวมกัน
พื้นที่คิดเงิน	-	-	5.68	คิด 5 % ของบริเวณทางอาหาร
ครัว	-	-	28.41	คิด 25 % ของพื้นที่ทางอาหาร
พื้นที่ทางสัญจร	-	-	44.31	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด

รวมพื้นที่ส่วนบริการการขาย 192.02 ตรม.

¹ BUILDING , PLANING , FOR DESIGN STANDART

จำนวนคน	ส้วม		ที่ปัสสาวะ		อ่างล้างหน้า	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
1 - 200	2	3	2		1	1
201 - 400	3	4	3		2	2
401 - 600	4	6	4		3	3
601 - 800	5	6	5		4	4
801 - 1000	6	7	6		5	5

หมายเหตุ หลังจากพื้นที่สุขภัณฑ์แล้วจะต้องคิดพื้นที่ทางสัญจรอีก 80 % เพิ่มเข้าไปอีกด้วย

² TIME SAVER STANDARDS FOR BUILDING TYPES

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3 ส่วนบริการการศึกษา (ห้องสมุดเฉพาะทางโบราณคดี)

ห้องสมุด

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม.)	พื้นที่ (ตรม.)	หมายเหตุ
โดทรองเข้า	51	0.64	32.64	แบบ 17 คิด 20 % ของผู้เข้าใช้โครงการ ทับตั้ง
ที่นั่ง	51	7.02 (ต่อ 6 คน)	63.18	แบบ 10
ถ่ายเอกสาร	2	1.5	3.0	แบบ 24
บัตรรายการ	2	1.2	2.4	(ตู้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
ฝาผนัง	1	6.3	6.3	แบบ 20
บรรณารักษ์	1	8.25	8.25	แบบ 11
เจ้าหน้าที่	4	5.85	23.4	แบบ 4
ชั้นวางหนังสือ	16	2.88	55.78	แบบ 9 ห้องสมุดเฉพาะควรมีหนังสือ อย่างน้อย 2800 เล่ม ซึ่งในแต่ละปีหนังสือ จะเพิ่ม 10 % ชั้นวางหนังสือ 2 ชั้นวางได้ 455 เล่ม (คาดกะเนใน 4 ปีข้างหน้า)
พื้นที่ทางสัญจร	-	-	52.1	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด

รวมพื้นที่ส่วนบริการการศึกษา 241.03 ตรม.

4 ส่วนบริหารงานโครงการ (สำนักงานโครงการ)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม.)	พื้นที่ (ตรม.)	หมายเหตุ
ผู้อำนวยการ	1	17.5	17.5	แบบ 1
รองผู้อำนวยการ	1	10.725	10.725	แบบ 2
เลขานุการ	1	10.725	10.725	แบบ 2

ฝ่ายบริหารทั่วไป

หัวหน้าฝ่าย	1	10.725	10.725	แบบ 2
-------------	---	--------	--------	-------

แผนกธุรการและการเงิน

หัวหน้าแผนก	1	8.25	8.25	แบบ 11
จนท.บริการทั่วไป	1	5.85	5.85	แบบ 4
จนท.บันทึกข้อมูล	1	5.85	5.85	แบบ 4
วิเทศสัมพันธ์	1	5.85	5.85	แบบ 4
พจน.พิมพ์ดีด	1	3.36	3.36	แบบ 6

แผนกอาคารสถานที่

หัวหน้าแผนก	1	8.25	8.25	แบบ 11
คนขับรถ	2	0.52	4.04	แบบ 6

แผนกบริการทั่วไป

ประชาสัมพันธ์	1	-	-	-
เจ้าหน้าที่วิทยุบัตร	1	-	-	-
เจ้าหน้าที่รับฝากของ	1	-	-	-

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าหน้าที่ขายของที่ระลึก	2	-	-	-
---------------------------	---	---	---	---

ฝ่ายบริการการศึกษา

หัวหน้าฝ่าย	1	10.725	10.725	แบบ 2
ภัณฑารักษ์	1	10.725	10.725	แบบ 2

ห้องสมุดเฉพาะ

บรรณารักษ์	1	-	-	-
จนท. ห้องสมุด	4	-	-	-

ฝ่ายศิลปกรรมและเทคโนโลยี

หัวหน้าฝ่าย	1	3.60	3.60	แบบ 3
นักวิชาการช่างศิลป์	1	3.60	3.60	แบบ 3
นายช่างศิลป์	2	3.60	7.20	แบบ 3

แผนกเทคนิค

นายช่างไฟฟ้า	1	8	8	แบบ 7
ช่างควบคุมคอมพิวเตอร์	1	8	8	แบบ 7

รวมพื้นที่สัญญา			42.9	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด
-----------------	--	--	------	----------------------------

รวมพื้นที่ส่วนบริหารงานโครงการ **185.88** ตรม.

5 ส่วนประชุมสัมมนา (ห้องประชุมสัมมนา)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม .)	พื้นที่ (ตรม .)	หมายเหตุ
ห้องประชุมสัมมนา				
พื้นที่ประชุมสัมมนา	63	1.4	88.2	แบบ 14 คิด 50 % ของผู้เข้าชมโครงการ
พื้นที่พักผ่อนผู้บรรยาย	-	-	8.82	คิด 10 % ของพื้นที่คนฟัง
พื้นที่ทางสัญจร	-	-	29.11	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด

รวมพื้นที่ส่วนประชุมสัมมนา **126.13** ตรม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

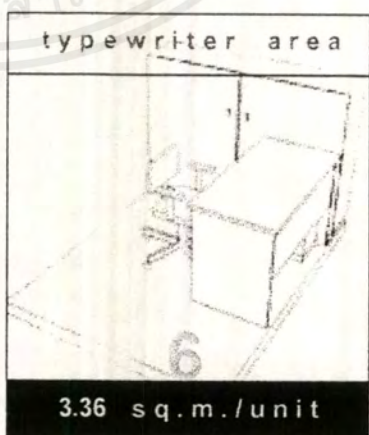
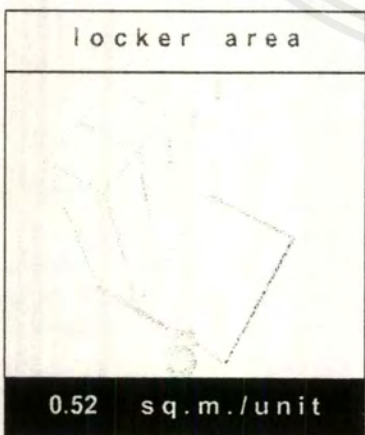
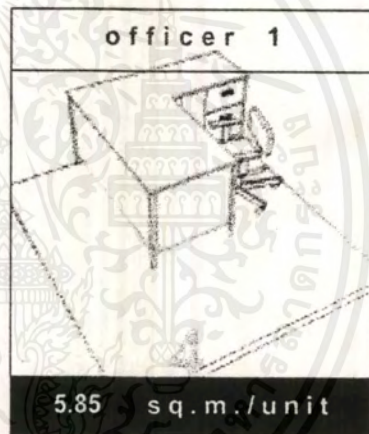
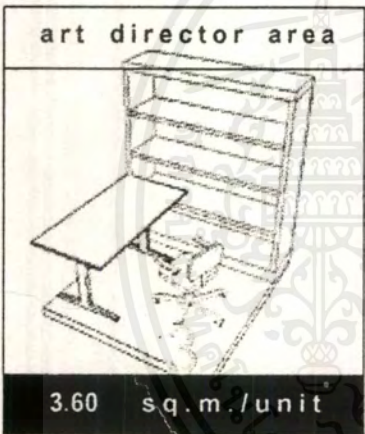
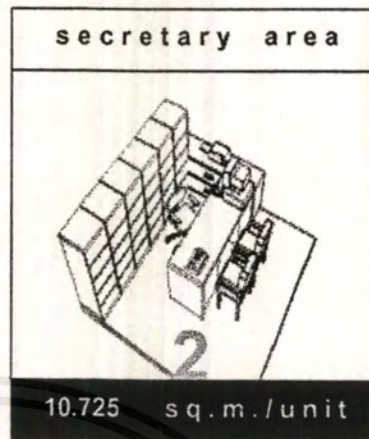
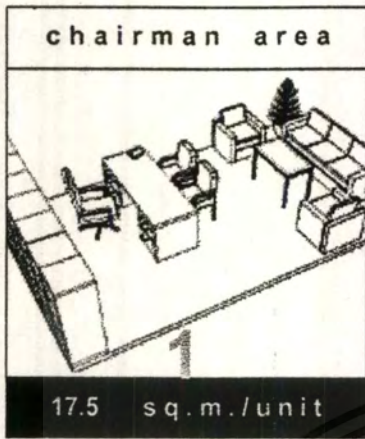
6 ส่วนสิ้นทางการ (ลานกิจกรรมหมุนเวียน)

องค์ประกอบ	จำนวน (หน่วย)	พื้นที่ / หน่วย (ตรม.)	พื้นที่รวม (ตรม.)	หมายเหตุ
ลานกิจกรรม หมุนเวียน	252	4.5	1134	แบบ 19 คิดระดับผู้ชมกับถึง
พื้นที่ทางสัญจร	-	-	340.2	คิด 30 % ของพื้นที่ทั้งหมด

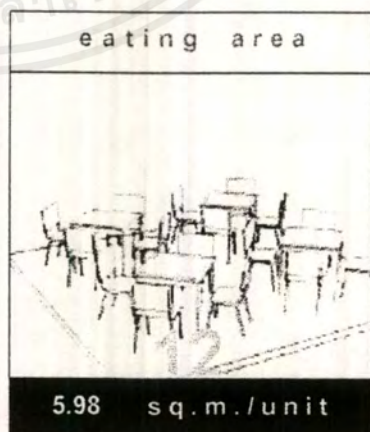
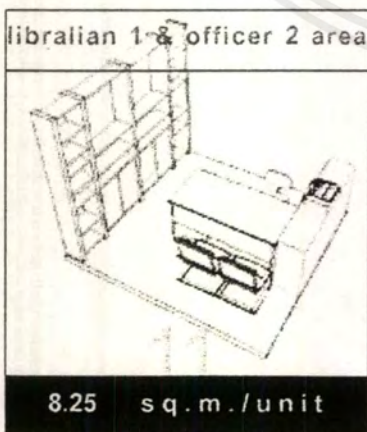
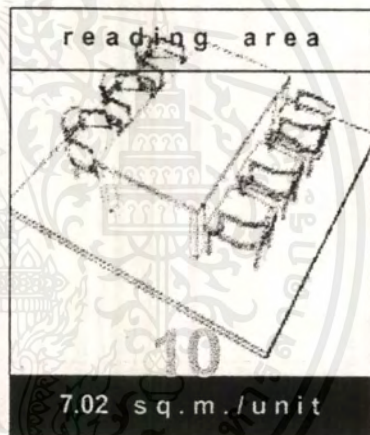
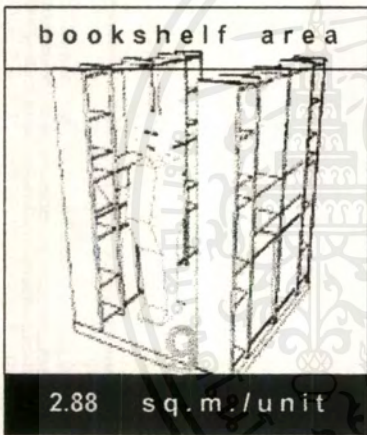
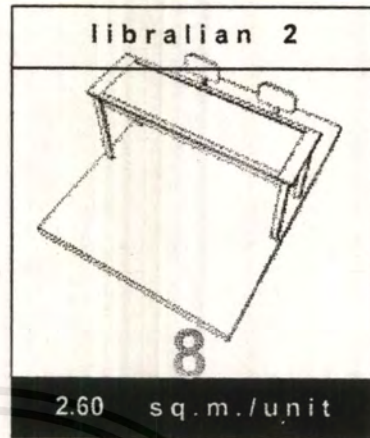
รวมพื้นที่ส่วนสิ้นทางการ **1474.20** ตรม.

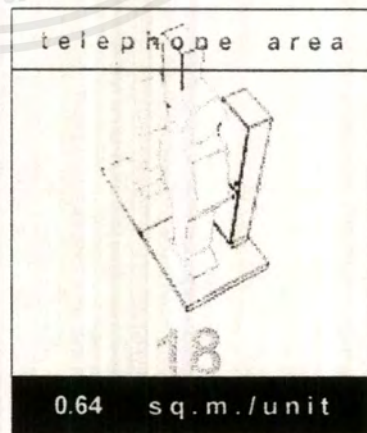
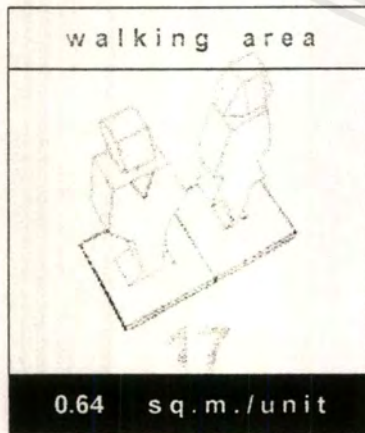
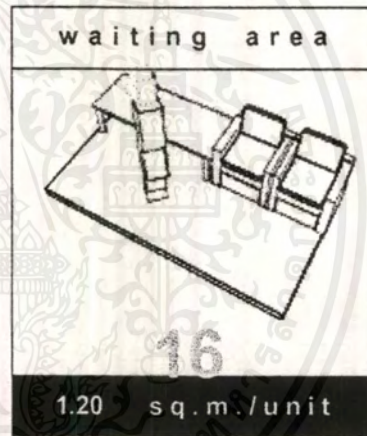
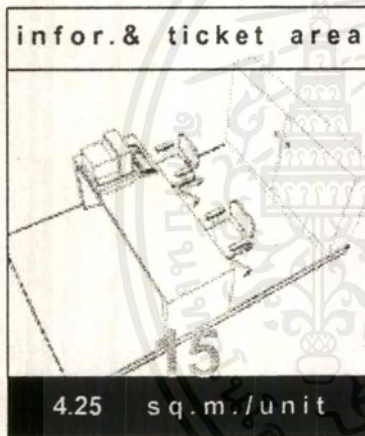
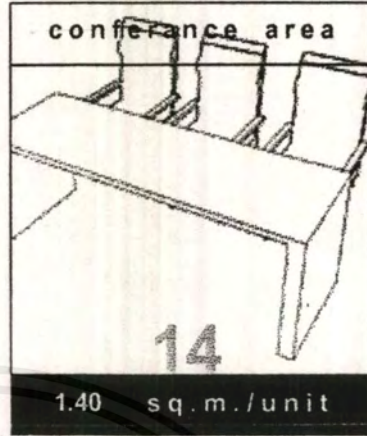
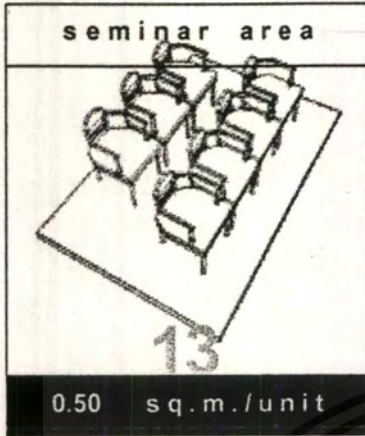
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

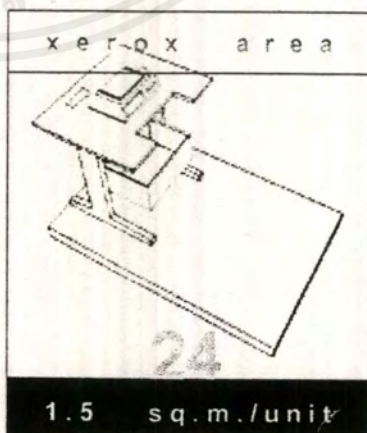
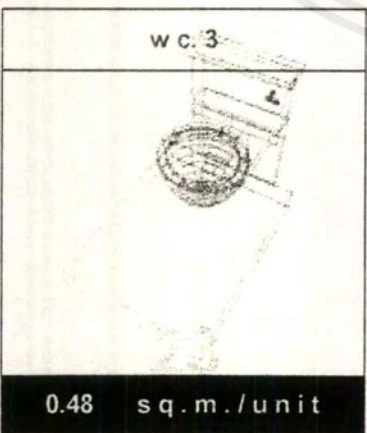
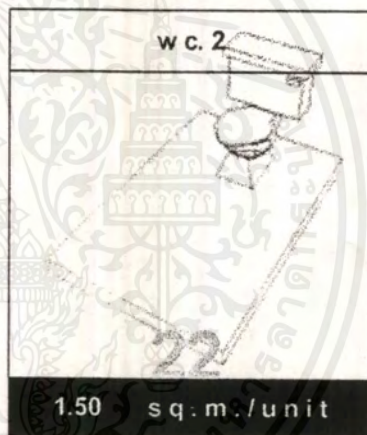
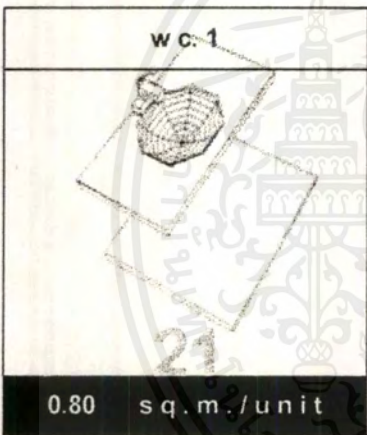
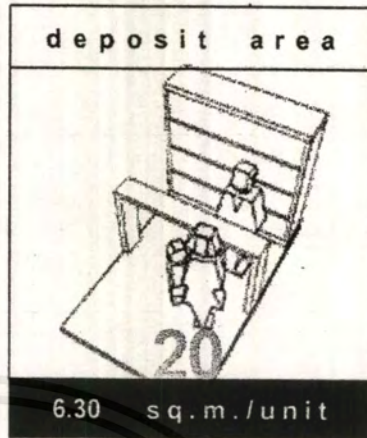
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7 ส่วนนิทรรศการถาวร

การแบ่งหัวเรื่องในการจัดแสดง

1. บทนำ พุทธสถานคืออะไร
2. การกำเนิดของพุทธสถาน
3. พุทธสถานในประเทศไทย
4. ประเพณีในวันสำคัญทางศาสนา
5. สรุป พุทธสถานในอนาคต

นิทรรศการ	เทคนิคการจัดแสดง	พื้นที่ที่ต้องการ	คิดเป็นร้อยละ
1. บทนำ พุทธศาสนาคืออะไร			
1.1 ไตรภูมิ อันเนื่องด้วยศาสนาพุทธชื่อเรื่องการเวียนหัวตายเกิดผู้ใด ที่กระทำดีจะได้อยู่ในภพภูมิที่สูงกว่า	DIORAMA WITH LASER	22	
1.2 อดีตพุทธ พระพุทธเจ้ามีเป็นหมื่นเป็นแสนตั้งแต่มหาวายุในมหาสมุทร ใครปรารถนาจะเป็นพระพุทธรูปก็ได้	MEDIUM BORAD	15	
1.3 ทศชาติ แสดงถึงการบำเพ็ญเพียงของพระพุทธรูปเจ้าจนถึงความดีที่ สมบูรณ์พร้อมบรรลุนิพพานและสามารถสั่งสอนไปวัดสัตว์ได้	MEDIUM BORAD	15	
รวม		52	
2. การกำเนิดของพุทธสถาน			
2.1 พุทธประวัติและสังเวชนียสถาน 4 แห่ง การค้นพบพระธรรมของพระพุทธรูปเจ้า สถานที่สำคัญทาง ศาสนา 4 แห่ง และการเกิดของสถูปเนินดิน	LARGE BOARD	28.5	
2.2 พุทธสถานอันเดียวโบราณ - พุทธสถานกลางแจ้ง (สถูปสาญจี) - พุทธสถานในถ้ำ (ถ้ำชันตะ)	MEDIUM MODEL	12.25	
2.3 พระเจ้าอโศกมหาราชเผยแพร่ศาสนาพุทธออกไป 9 สาย 1 ในนั้นคือดินแดนสุวรรณภูมิ	MEDIUM MODEL	12.25	
รวม		53	
3. พุทธสถานในประเทศไทย			
3.1 สมัยทวารวดี พบซากอาคารทั้งที่คูบัว ไบสมัทที่ฟ้าแดดสูงยางและรวม ไปถึงพระปฐมเจดีย์อีกด้วย	MEDIUM MODEL	12.25	
3.2 สมัยทวารวดี เจดีย์กู่กุดและรัตนเจดีย์ที่วัดจามเทวี	LARGE BOARD	28.5	
3.3 สมัยศรีวิชัย พระบรมธาตุไชยาและพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร	LARGE BOARD	28.5	
3.4 สมัยลพบุรี การวางผังและปราสาทหินพิมาย พุทธสถานที่รับเอาศิลปะ แบบเขมรมา	SPECIAL LARGE BOARD	64	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.5 สมัยลานนา			
3.5.1 การสร้างวัดในที่สูงกับพระธาตุที่เป็นศูนย์กลางของวัด	MEDIUM BOARD	15	
3.5.2 ซุ้มโขง ทางเข้าวัดทางเหนือ	SMALL BOARD	6	
3.5.3 โครงสร้างวิหารของวัดทางเหนือ	WALK - IN DIORAMA	20	
3.5.4 งานจิตรกรรม	SMALL BOARD	6	
3.5.5 ซุ้มโขง	MEDIUM MODEL	12.25	
3.5.6 วิวัฒนาการของวัดลานนาและการรับอิทธิพลจากอาณาจักรรอบข้าง	VDO. & SLIDE (PROJECTOR AND SITTING AREA)	22	
3.6 สมัยสุโขทัย			
3.6.1 วิวัฒนาการและการรับเอาอิทธิพลจากอาณาจักรรอบข้างของพุทธสถานสุโขทัย	SMALL BOARD	6	
3.6.2 กวระวงมิ่ง	SMALL BOARD	6	
3.6.3 มณฑปสุโขทัย	MEDIUM MODEL	12.25	
3.6.4 งานประติมากรรมประกอบงานสถาปัตยกรรม	MEDIUM MODEL	12.25	
3.6.5 วัดมหาธาตุ (เจดีย์พุ่มข้าวบิณฑ์)	LARGE BOARD	28.5	
3.6.6 วัดตะพังทองหลาง	SMALL BOARD	6	
	LARGE BOARD	64	
3.7 สมัยอยุธยา			
3.8 สมัยอยุธยา			
3.8.1 วัดอยุธยารับอิทธิพลจากสุโขทัยรวมถึงการสร้างวัด ไหว้ (วัดพระศรีสรรเพชญ์)	MEDIUM BOARD	15	
3.8.2 ภายในโบสถ์วัดหน้าพระเมรุ	WALK - IN DIORAMA	80	
3.8.3 วิวัฒนาการและการรับอิทธิพลจากอาณาจักรอื่นๆ ในสมัยอยุธยา	LARGE BOARD	28.5	
3.8.4 วัดใหญ่	LARGE BOARD	28.5	
3.8.5 การสร้างปรามค์เป็นศูนย์กลางวัด (วัดไชยวัฒนาราม)	WALK - IN DIORAMA	80	
3.8.6 จิตรกรรมอยุธยาวัดเกาะแก้วสุราวม	MEDIUM MODEL	15	
3.8.7 งานประติมากรรมนูนต่ำ (หน้าบันวัดเขมาภิเษก)	SMALL BOARD	6	
3.9 สมัยรัตนโกสินทร์			
3.9.1 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาจักรกับอำนาจพระมหากษัตริย์	MEDIUM BOARD	15	
3.9.2 จุดสุดยอดวิวัฒนาการพุทธสถานทรงปรามค์ของไทย พระปรามค์วัดอรุณ	SMALL BOARD	6	
3.9.3 วัดโพธิ์	LARGE BOARD	28.5	
3.9.4 จิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์	LARGE BOARD	28.5	
3.9.5 วัดเบญจมบพิตร	LARGE BOARD	28.5	
รวม		740.5	
4 ประเพณีในพุทธสถานไทยในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ			
การทอดกฐิน	SPECIAL LARGE BOARD	50	
พิธีมงคลบพิตร	AND VDO		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีมงคลอุปสมบท			
พิธีมาฆบูชา			
พิธีวิสาขบูชา			
พิธีเข้าพรรษา			
พิธีออกพรรษา			
๖ บทสรุป พุทธสถานในอนาคต		15	
5.1 การรับเอาวัฒนธรรม ต.ต. เข้ามาผสมผสานกับการสร้างพุทธสถาน	MEDIUM BOARD		
5.2 วัดพระธรรมกาย	MEDIUM BOARD	15	
รวม		30	
พื้นที่ทางสัญจร		277.65	

รวมพื้นที่ส่วนเนิรศการถาวร **1203.15** ตรม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

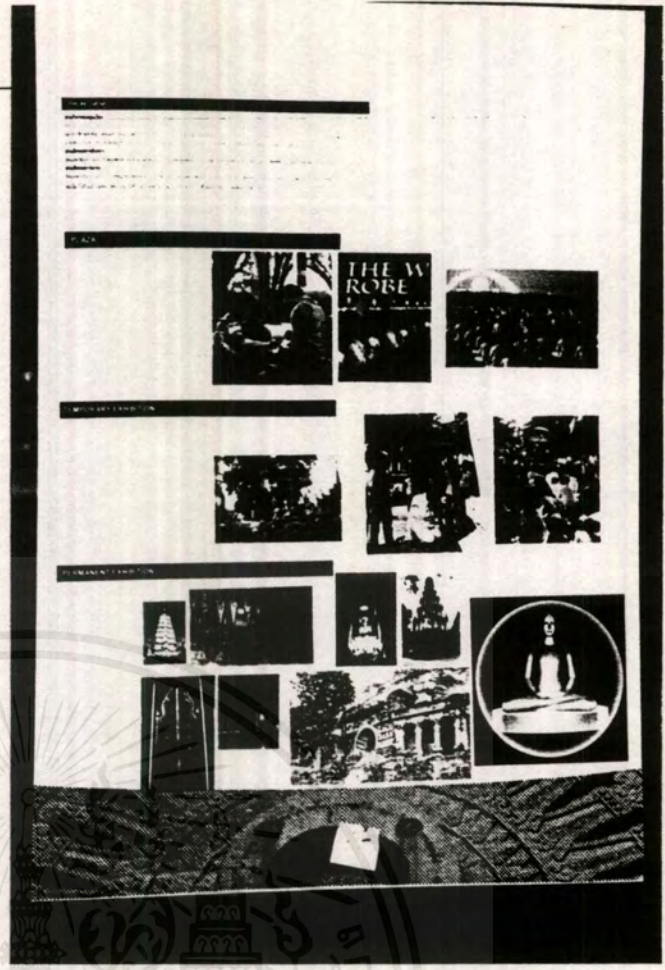
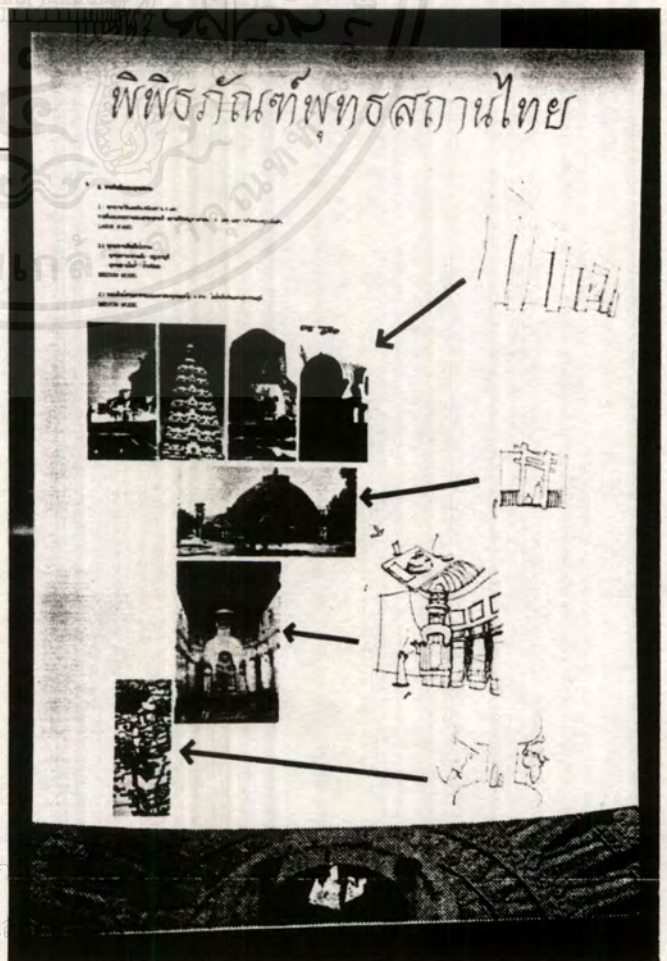
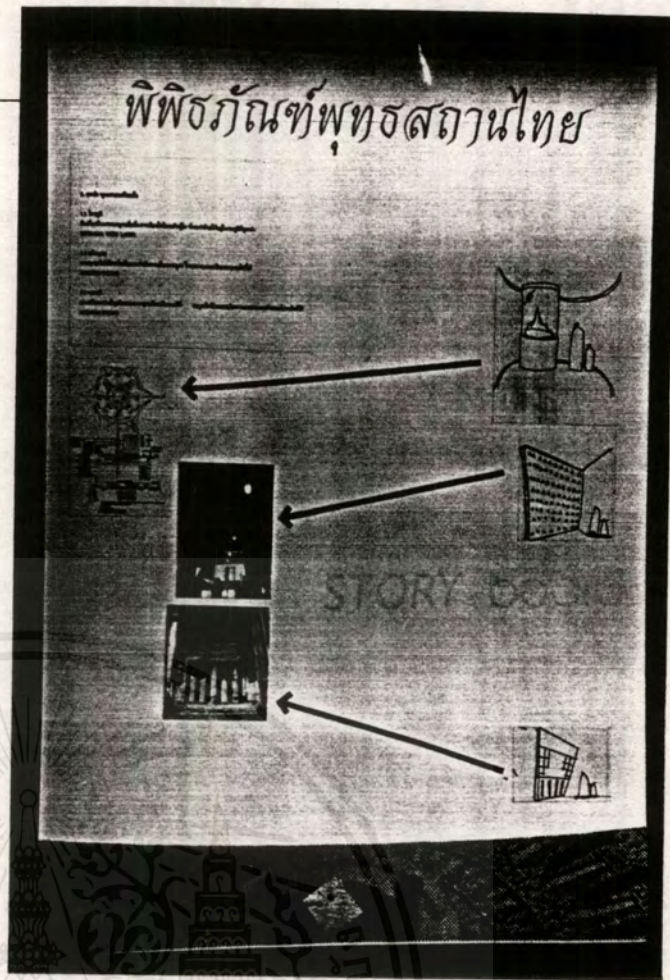

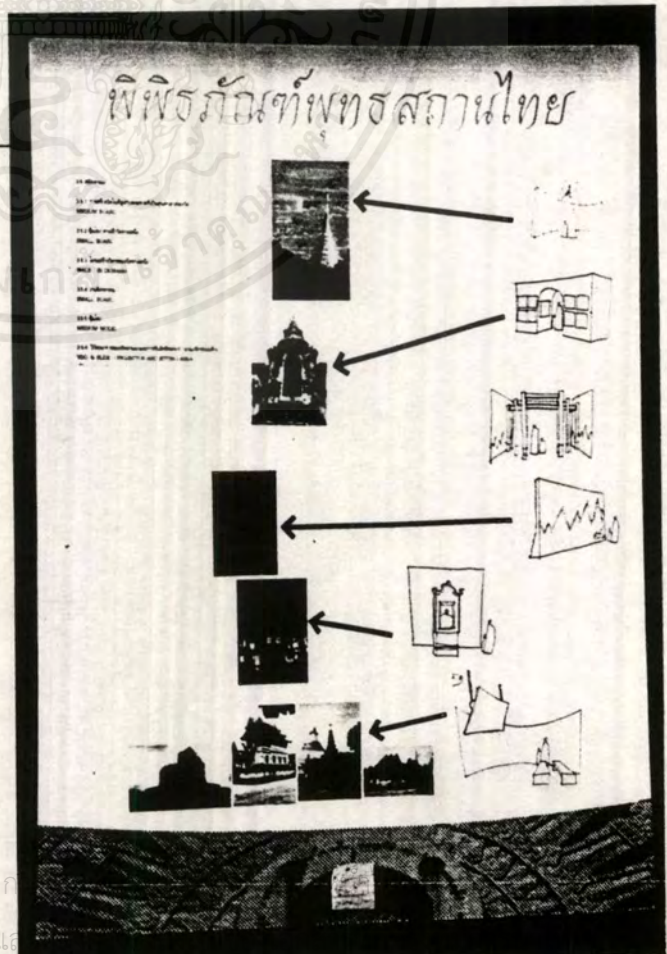
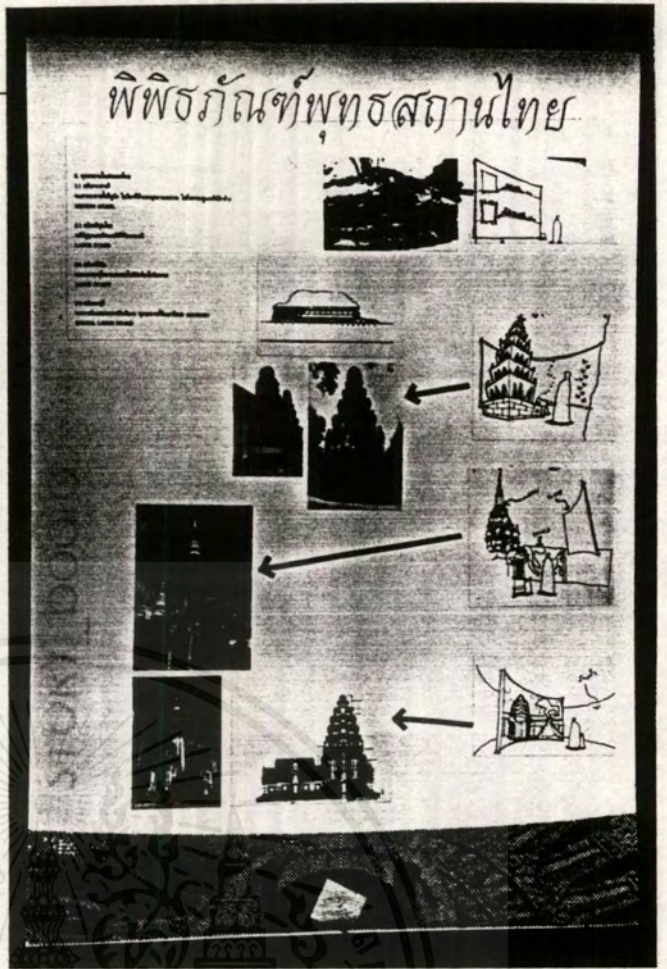
diagram of story

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและ

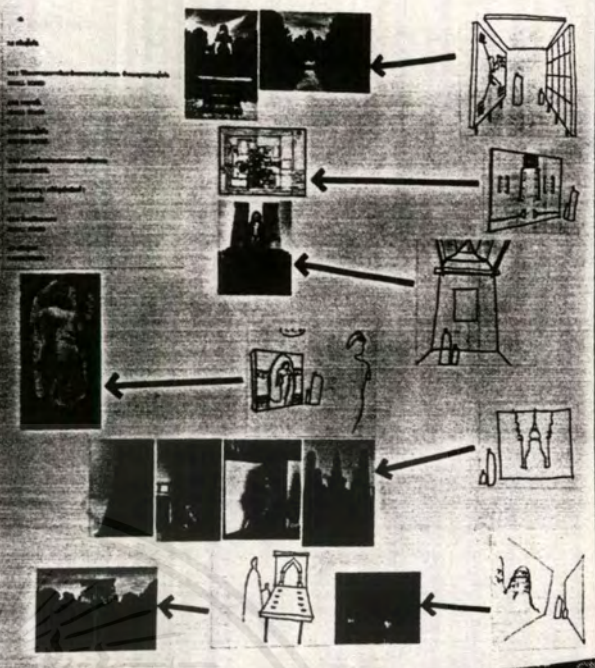
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

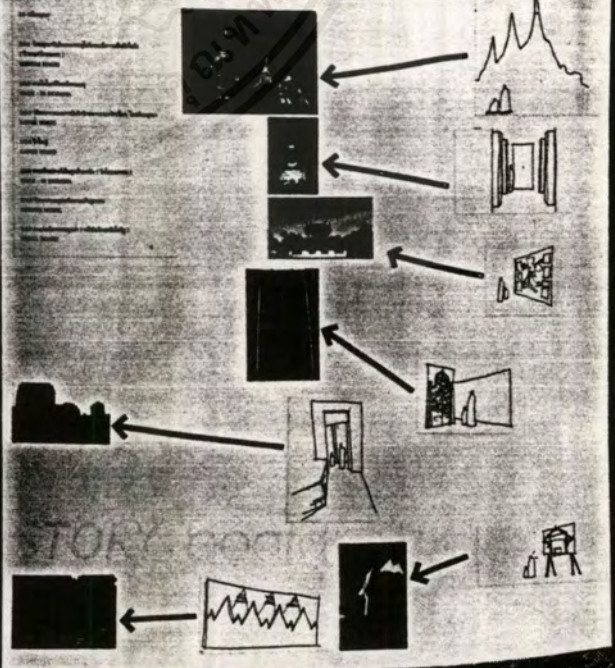
story board

พิพิธภัณฑท์พุทธสถานไทย

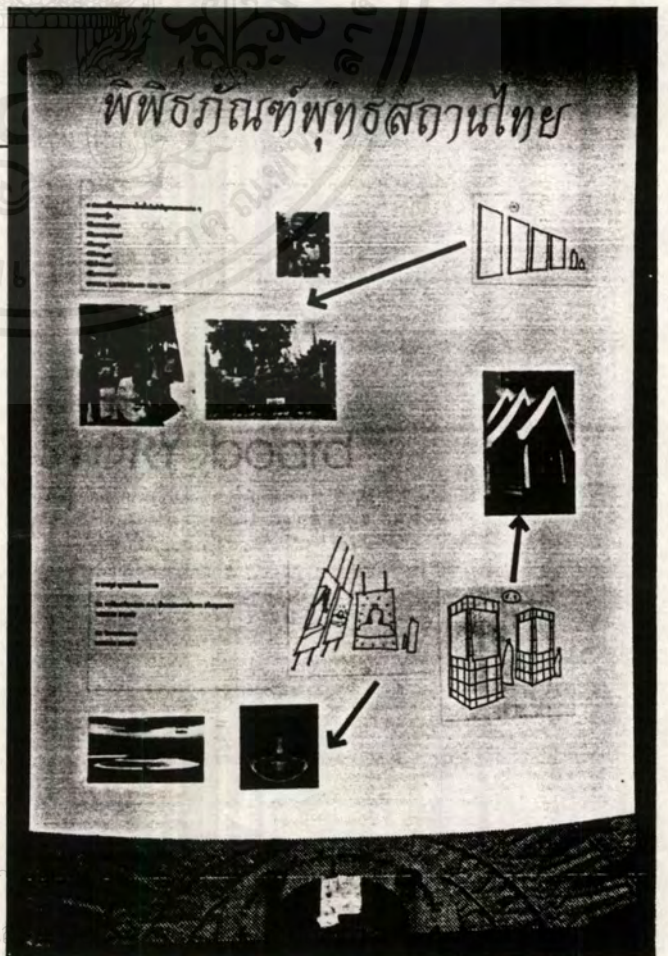
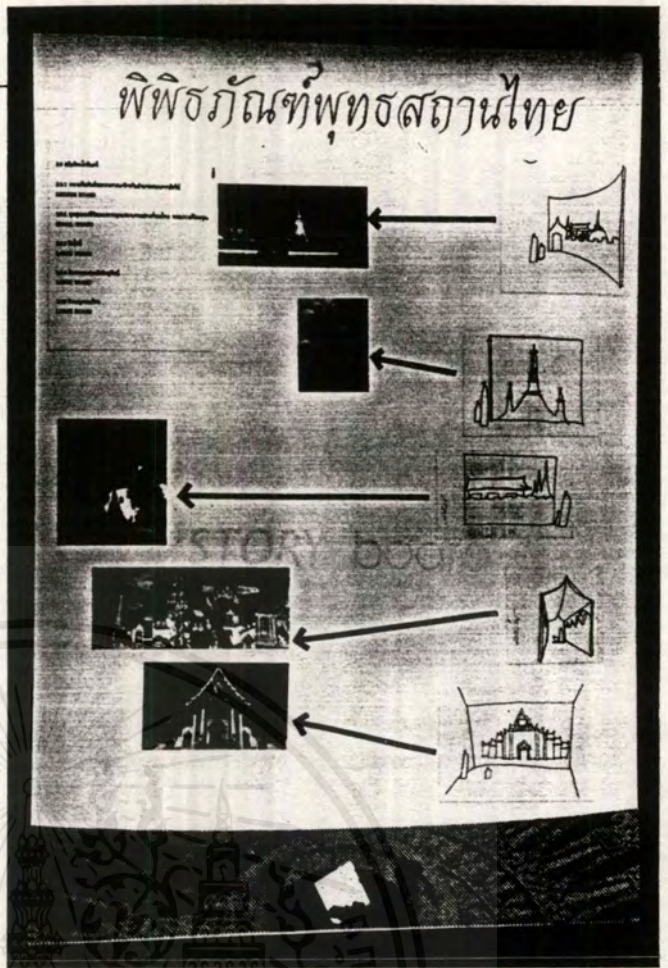

story board

พิพิธภัณฑท์พุทธสถานไทย

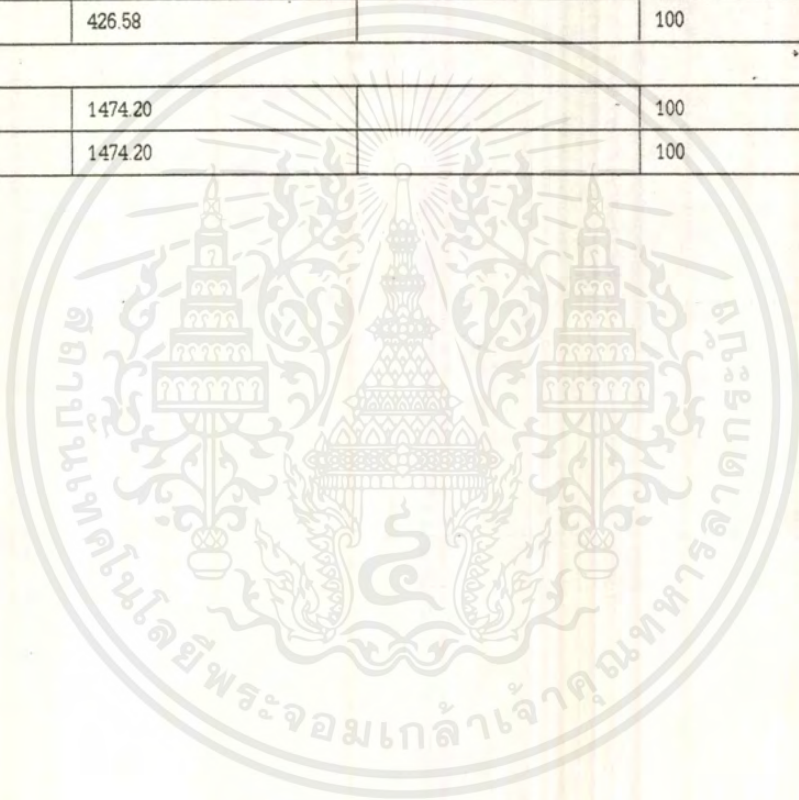
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาแล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

สรุปเนื้อหาที่ใช้สอยในโครงการ

องค์ประกอบ	พื้นที่ที่ต้องการ	พื้นที่จริง	คิดเป็นร้อยละ
อาคารหลัก			
นิทรรศการถาวร	1203.15		58.36
นิทรรศการชั่วคราว	180.47		8.76
ส่วนบริการทั่วไป	359.47		17.44
ส่วนบริการการขาย	192.02		9.32
ส่วนประชุมสัมมนา	126.13		6.12
รวม	2016.24		100
อาคารรอง			
ส่วนบริการการศึกษา	249.03		56.5
ส่วนบริหารงานโครงการ	185.55		43.5
รวม	426.58		100
ภายนอก-อาคาร			
ลานกิจกรรมทมนเวียน	1474.20		100
รวม	1474.20		100

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

area requirement

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

พื้นที่ใช้สอยรวม

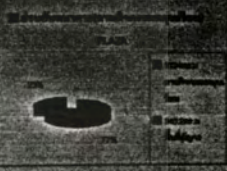
ประเภท	ใช้สอย	ใช้สอย	ใช้สอย
พื้นที่ใช้สอยรวม	1000	1000	1000
พื้นที่ใช้สอยเฉพาะ	500	500	500
พื้นที่ใช้สอยพิเศษ	200	200	200
พื้นที่ใช้สอยสำรอง	100	100	100
พื้นที่ใช้สอยอื่น	50	50	50
พื้นที่ใช้สอยรวม	1850	1850	1850

พื้นที่ใช้สอยเฉพาะ

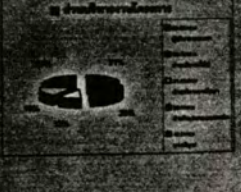
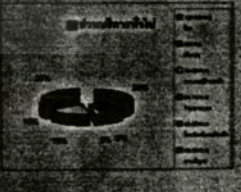
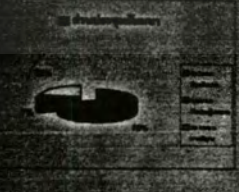
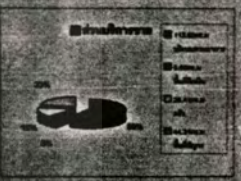
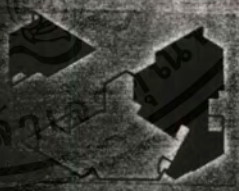

พื้นที่ใช้สอยพิเศษ

area requirement

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาแล

การศึกษาระบบสภาพแวดล้อมภายในโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ไปใช้ประโยชน์ด้าน
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำใ้

บทที่ 5

การศึกษาระบบสภาพแวดล้อมในโครงการ

โครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยเนื่องจากเป็นอาคารสาธารณะที่มีขนาดใหญ่หลายส่วน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงระบบสภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งหัวข้อที่นำมาพิจารณา มีดังนี้คือ

- ระบบปรับอากาศ
- ระบบแสงสว่าง
- ระบบควบคุมเสียง
- ระบบรักษาความปลอดภัย
- วัสดุและการใช้

5.1 ระบบปรับอากาศ

การปรับอากาศ หมายถึง การควบคุมอุณหภูมิ การเคลื่อนไหว ความชื้นและความบริสุทธิ์ของบรรยากาศในเนื้อที่จำกัดที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเราสามารถ แบ่งออกเป็น 3 ระบบใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. ระบบปรับอากาศแบบตัดหน้าต่าง (WINDOW UNIT , PACKAGE UNIT - ALL AIR SYSTEM)
2. ระบบปรับอากาศแบบแยกส่วน (SPLIT SYSTEM - ALL AIR SYSTEM)
3. ระบบปรับอากาศแบบส่วนกลาง

ซึ่งจะคำนึงถึงราคาเบื้องต้น (FIRST COST) ราคาต่อไฟฟ้า (OPERATING COST) ค่าบำรุงรักษา (MAINTAINANCE COST) และอายุการใช้งานของเครื่องจักร (LIFT SPAN) ระบบปรับอากาศแบบส่วนกลางจะเหมาะสมที่สุด เพราะนิยมใช้กับอาคารที่มีขนาดใหญ่เช่น ท้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล โรงแรม หลักการทำงานของระบบปรับอากาศที่ใช้ในโครงการ

ระบบปรับอากาศแบบส่วนกลาง (CENTRAL STATION SYSTEM)

สามารถแยกออกได้ 3 แบบคือ

1. แบบ ALL AIR SYSTEM
2. แบบ AIR COOLED - WATER CHILLED SYSTEM
3. แบบ WATER COOLED - WATER CHILLED SYSTEM

ALL AIR SYSTEM

เป็นระบบปรับอากาศแบบที่ใช้อากาศเป็นตัวระบายความร้อน และใช้อากาศผ่านเครื่องปรับอากาศส่วนกลางแล้วนำไปจ่ายยังบริเวณที่ต้องการปรับอากาศ การควบคุมอุณหภูมิด้วยการควบคุมปริมาณอากาศของระบบปรับอากาศนี้ ทำงนโดยอาศัย หลักการเปลี่ยนแปลงปริมาตรอากาศเย็นที่นำมาใช้ เพื่อปรับอากาศ แบ่งออกได้ดังนี้

- การเปลี่ยนแปลงปริมาณของอากาศเพื่อรักษาอุณหภูมิให้คงที่ (VARIABLE VOLUME CONSTANT TEMPERATURE) เหมาะกับการใช้ในบริเวณปรับอากาศที่ภาระการทำความเย็นเปลี่ยนแปลงไม่มาก คือน้อยกว่า 20 % ถ้ามากกว่านี้ จะเกิดกระแสลมแรงรบกวนการทำงาน
- การแยกเครื่องปรับอากาศออกเป็น 2 ชุด (DUAL CONDUIT) คือชุดแยกจ่ายลมเย็นในปริมาณที่คงที่ (CONSTANT VOLUME) อีกชุดจ่ายลมเย็นที่มีการเปลี่ยนแปลงการปรับอากาศ (VARIABLE VOLUME)
- การควบคุมด้วยการ BYPASS เป็นวิธีรักษาปริมาณอากาศที่หมุนเวียนในระบบปรับอากาศให้คงที่แต่ปรับอากาศเฉพาะส่วนที่มารับความเย็นหรือ SUPPLY AIR ให้มาก - น้อยตามภาระการปรับอากาศ

AIR. COOLED - WATER CHILLED SYSTEM

เป็นระบบปรับอากาศที่ใช้ น้ำ และอากาศทำงานร่วมกัน คือจะมีการทำความเย็นให้กับน้ำ และใช้อากาศเป็นตัวระบายความร้อน ที่เครื่องทำความเย็นส่วนกลาง มีการเดินท่อน้ำและท่ออากาศไปจนถึงบริเวณปรับอากาศ จะผ่านอากาศที่มาจากตามท่อดม เพื่อรับความเย็นจากน้ำ และนำไปจ่ายทั่วบริเวณปรับอากาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมายถึง ภาวะที่ทำให้คนรู้สึกเย็นเป็นบางแห่ง เนื่องจากการระบายความร้อนออกไปมากกว่าปกติเพราะอุณหภูมิของอากาศไม่สม่ำเสมอ หรือ เพราะกระแสลมในห้อง โดยเฉพาะกระแสลมที่มีอุณหภูมิต่ำ และมีความเร็วสูง

เนื่องจากอากาศที่ดูดเข้ามาใกล้กับช่องทางดูดมีความเร็วลดลงเมื่อห่างออกไปจากช่องทางดูดความสัมพันธ์ของช่องทางดูด กับช่องทางออกจึงมีผลกระทบต่อการกระจายลมภายในห้อง เมื่อพิจารณาการกระจายลมให้ทั่วห้อง ในทางปฏิบัติทั่วไปนิยมพิจารณาการกระจายลมออก และการดูดลมกลับแยกกัน และมีมาตรวจกระวังไม่ให้ลมที่จ่ายเข้าไปในบริเวณที่มีคนอาศัยมีอุณหภูมิแตกต่างกันมาก หรือมีความเร็วมาก เมื่อความเร็วของทางดูดที่ทางเข้าสูงเกินไป หรือเมื่อพื้นที่ของทางดูดเล็ก ผู้อยู่อาศัยใกล้ช่องทางดูดจะรู้สึกว่ามีกระแสลมเย็น (COLD DRAFT)

เมื่อในห้องมีช่องทางออกหลายช่อง จะต้องมีการให้การกระจายของลมที่เป่าออกมาเป็นไปอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ และจะต้องมีการการในการป้องกันไม่ให้มีกระแสลมแรงเกินปกติ อันเนื่องมาจากการเป่าลมออกไม่สม่ำเสมอ

การออกแบบท่อลม (AIR DUCT DESIGN)

การจัดแนท่อลม (AIR DUCT ARRANGEMENT)

ท่อลม คือ ท่อที่อากาศจากพัดลมของเครื่องปรับอากาศถูกส่งผ่านไปยังช่องทางออก หรือท่อจากช่องทางดูด หรือท่อจากช่องอากาศภายใน นอกถูกดูดผ่านเข้าไปยังเครื่องปรับอากาศ

การจัดแนวท่อลมระหว่างเครื่องปรับอากาศและช่องทางออก หรือช่องทางเข้าของห้องอาจแบ่งเป็น 3 แบบดังต่อไปนี้

1. ระบบท่อลมประธาน (TRUNK AIR DUCT SYSTEM)

เป็นระบบท่อลมประธานต่อระหว่างเครื่องปรับอากาศ ๒-๓ ท่อ ออก ระบบนี้ ใช้ระบบที่ ๒ หรือวางนัย ๒ มาที่ สุด เพราะมี ๒ ที่ ยกับระบบอื่น ๆ ระบบนี้เป็นระบบที่ออกแบบ และติดตั้งได้ง่าย ใช้เนื้อที่น้อย และราคาค่าติดตั้งถูก

2. ระบบท่อลมเฉพาะหัวจ่าย (INDIVIDUAL AIR DUCT SYSTEM)

เป็นระบบที่ท่อลมระหว่างเครื่องปรับอากาศ และหัวจ่ายแต่ละหัว เป็นระบบที่นิยมใช้กับเครื่องปรับอากาศแบบชุด ที่ติดตั้งไว้กลางห้อง เป็นระบบที่สามารถควบคุมปริมาตรของอากาศที่แต่ละหัวจ่ายได้ที่จุดใกล้กับเครื่องปรับอากาศ แต่ระบบนี้ค่าติดตั้งแพง และต้องการพื้นที่สำหรับติดตั้งท่อลมมากเพราะมีท่อหลายท่อ

3. ระบบท่อลมวง (LOOP AIR DUCT SYSTEM)

ระบบท่อลมวง เป็นระบบที่มีท่อลมต่อโยงระหว่างท่อลมประธาน 2 ท่อ เป็นระบบที่สามารถปรับสมดุลย์ปริมาตร ของอากาศที่ช่องทางออกที่ใกล้ปลายทาง เป็นระบบที่นิยมใช้ในโรงงาน และบ้านพักอาศัย แต่ระบบนี้ไม่ควรรำไปใช้ให้ภาวะความร้อนของ เครื่อง ปรับอากาศตามกัน อาทิ ด้านตะวันออก / ตะวันตกของอาคารหรือทางด้านใต้ / เหนือของอาคาร

เป้าหมายของการกระจายลมภายในห้อง (ROOM AIR DISTRIBUTION PURPOSE)

- 1 อุณหภูมิที่คงที่ (UNIFORM TEMPERATURE)
- 2 ความเร็วลมคงที่ (UNIFORM AIR VELOCITY)
- 3 หลีกเลี่ยงจุดที่มีความเย็นเกินปกติ (NO COLD SPOT)
- 4 หลีกเลี่ยงจุดที่มีความเย็นปกติ (NO SPOT DRAFT)

การติดตั้งหอทำน้ำเย็น (INSTALLATION OF COOLING TOWER)

ตำแหน่งสำหรับทำหอทำน้ำเย็นจะต้องเป็นตำแหน่งที่หอทำน้ำเย็นทำงานได้ดีปราศจากปัญหาระงับกีด ๓ ในบางกรณี ตำแหน่งที่ตั้งหอทำน้ำเย็นอาจถูกบังคับโดยความสะดวกของอาคาร แต่ในบางกรณี ก็มีปัญหากับเกี่ยวกับอุปสรรครอบ ๆ อาคาร อาทิ มีผนังที่บอบอยู่ใกล้ ทำให้ปริมาณลมที่ผ่านหอทำน้ำเย็นน้อยลง หรือแก๊สไอเสียจากปล่องไฟอาจถูกดูดเข้าไปในหอทำน้ำเย็น ทำให้เกิดการระงับร้อนเป็นสนิม

1. ตำแหน่งที่ตั้ง (LOCATION)

- 1.1 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องโปร่ง การถ่ายเทอากาศดีและไม่มีผลกระทบจากอาคารข้างเคียง
- 1.2 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องไม่ส่งเสียงรบกวนบริเวณรอบ ๆ
- 1.3 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องอยู่ห่างจากแก๊สไอเสียและลมร้อน
- 1.4 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องสะอาด ปราศจากฝุ่นและสิ่งสกปรก
- 1.5 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องอยู่ใกล้เครื่องทำความเย็นมากที่สุด
- 1.6 ตำแหน่งที่ตั้งจะต้องกว้างพอที่จะสามารถทำการติดตั้ง ตรวจ บำรุงรักษาได้สะดวก

2. การติดตั้งหอทำน้ำเย็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการติดตั้งทำน้ำเย็นจะต้องตรวจดูให้เป็นไปดังนี้

2.1 สลักเกลียวยึดฐานทำให้ แน่นหนาทุกตัว

2.2 ท่อทำน้ำเย็นวางได้ระดับเสมอ

2.3 อยู่ในตำแหน่งที่น้ำเต็ม (MAKE UP WATER) ไหลเข้าไปสะดวก โดยเฉพาะท่อดูดควรวางอยู่ที่ระดับต่ำกว่าถังน้ำ

2.4 อากาศที่พัดออกไปจากหอทำน้ำเย็น จะต้องไม่ไหลวนกลับเข้าใหม่

2.5 ระยะระหว่างหอทำน้ำเย็น จะต้องไม่น้อยกว่า 2 ม. และจะต้องป้องกันจากการกระจายของไปให้มี

2.6 ระยะระหว่างหอทำน้ำเย็น และช่องเปิดของอาคารจะต้องมีอย่างน้อย 3 ม. และช่องเปิดของอาคารจะต้องเป็นประตูกันไฟ

2.7 ในการประกอบหอทำน้ำเย็นที่ตำแหน่งที่ตั้ง จะต้องให้มีพื้นที่สำหรับการติดตั้ง และการทำงานระบายความร้อน เพื่อให้สามารถทำการ

ประกอบได้อย่างสมบูรณ์

2.8 จะต้องมีการป้องกันหอทำน้ำเย็น จากประกายไฟในการเชื่อม

3. การเดินท่อน้ำสำหรับหอทำน้ำเย็น (WATER PIPING FOR COOLING TOWER)

เพื่อให้การทำงานของเครื่องทำความเย็นเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและปลอดภัย จะต้องมีการหล่อเย็นไหลเข้าเครื่องทำความเย็นอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ

3.1 ในกรณีที่เครื่องควบแน่นตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำในหอทำน้ำเย็น หรือในกรณีที่เครื่องควบแน่นตั้งอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำ และปั๊มตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำ จะต้องติดตั้งวาล์วไหลผ่านทางเดียว (CHECK VALVE) ระหว่างทางออกของน้ำหล่อเย็นและปั๊ม ปั๊มควรวางอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำในถังถ้าเป็นไปได้

3.2 การเดินท่อน้ำเต็มจะต้องให้เป็นไปตามที่กำหนดดังนี้

สำหรับท่อน้ำเต็มที่ต่อจากหอน้ำอาคารโดยตรง จะต้องมีการปรับให้น้ำเข้ามาเต็มให้เท่ากับน้ำที่สูญเสียไปโดยอัตโนมัติ หรือใช้

คนคอยปรับ

ในกรณีที่คาดว่าความดันของน้ำประปาลดต่ำเป็นครั้งคราว หรือการจ่ายน้ำหยุดชะงักแล้วจะต้องให้มีถังน้ำเต็มติดตั้งไว้สูงกว่าระดับน้ำในหอทำน้ำเย็นด้วย

5.2 ระบบแสงสว่าง

แสงคืออะไร (ข้อมูลจาก Philips Electronics (Thailand) Ltd.)

ดวงอาทิตย์ เป็นแหล่งกำเนิดแสงแหล่งแรกของมนุษย์และเป็นแหล่งกำเนิดคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีความยาวคลื่นแบบต่อเนื่องตั้งแต่ความยาวคลื่นสั้นจนถึงความยาวคลื่นยาว คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่เรารู้จักกันทั่วไป เช่น รังสีคอสมิก รังสีแกมมา รังสีเอกซ์ รังสีอัลตราไวโอเล็ต รังสีอินฟราเรด ไมโครเวฟ เวิร์ด คลื่นโทรทัศน์ และคลื่นวิทยุ เป็นต้น

แสงจากดวงอาทิตย์ที่เห็นตามปกติจะเป็นสีขาว ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของแสงหลายสีที่มีความยาวคลื่นตั้งแต่ 380-780 นาโนเมตร (nm=10 nm) ซึ่งก็คือ แสงสีม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง ตามลำดับ

หากทำการแยกแยะค่าพลังงานแต่ละสีที่ดวงอาทิตย์สร้างขึ้นมา จะได้เส้นกราฟที่มีความต่อเนื่อง คือดวงอาทิตย์สร้างแสงออกมาครบทุกสีและมีค่าพลังงานเท่าๆกัน ซึ่งหมายถึง แสงแต่ละสีมีอิทธิพลต่อวัตถุที่อยู่ภายใต้แสงที่เท่าๆกัน และแสงที่ตามนุษย์ตอบสนองได้เร็วที่สุดคือแสงสีเหลือง **แม่สีของแสง** มี 3 สี คือ แดง เขียว น้ำเงิน

- แสงสีแดง+แสงสีเขียว-----แสงสีเหลือง
- แสงสีแดง+แสงสีน้ำเงิน-----แสงสีม่วงบานเย็น (Magenta)
- แสงสีเขียว+แสงสีน้ำเงิน-----แสงสีฟ้าแกมเขียว (Cyan)
- แสงสีแดง+แสงสีเขียว+แสงสีน้ำเงิน-----แสงสีขาว

สีของวัตถุที่เราเห็นนั้น เกิดจากการที่วัตถุนั้นดูดกลืนแสงสีอื่นไว้ทั้งหมดและสะท้อนแสงสีที่เป็นสีของวัตถุที่เข้าตาเรา เช่นน้ำเกลือสีแดงไปไว้ได้ แสงสีขาว ซึ่งมีสเปกตรัมครบทุกสี เลือก็จะดูดกลืนแสงสีอื่นไว้ทั้งหมด ยกเว้นแสงสีแดง แต่ถ้าน้ำเกลือแดงไปไว้ได้แสงสีเขียวเท่านั้น เราจะเห็นเกลือเป็นสีค่าเพราะแสงสีเขียวไม่มีส่วนผสมของแสงสีแดง ดังนั้นเลือดตัวนี้จะดูดกลืนแสงไว้ทั้งหมดจึงไม่มีแสงสะท้อนเข้าสู่ตาเรา

คำจำกัดความพื้นฐานเกี่ยวกับแสง

- 1.อุณหภูมิสีของแสง (Color Temperature = Tk)
- 2.ดัชนีเทียบสี (Color Rendering Index = CRI or Ra)
- 3.ค่าความสว่างของแสง (Luminous Flux =lm)

1อุณหภูมิสีของแสง (Color Temperature = Tk)

มีหน่วยเป็นเคลวิน (K) บ่งว่าแสงที่ได้จากหลอดไฟหรือแหล่งกำเนิดแสงต่างๆอยู่ในโทนสีอะไร

อุณหภูมิสี (k)	สีของแสง	ตัวอย่าง
น้อยกว่า3000k	วอร์มไวท์(warm white)	หลอดไส้ธรรมดา หลอดโซเดียม หลอดฟลูออเรสเซนต์ #29,#32,#83
3000-4000k	ไวท์/คูลไวท์ (white/cool white)	หลอดแอลเซินชนิดต่างๆ หลอดฟลูออเรสเซนต์ #33,#84
มากกว่า4000k	เดไลท์(daylight)	แสงจากดวงอาทิตย์ หลอดฟลูออเรสเซนต์ #54,#86

การวัดอุณหภูมิของแสงต่างจากการวัดอุณหภูมิของความร้อน ค่าอุณหภูมิที่ต่ำจะให้โทนสีอุ่น ส่วนค่าอุณหภูมิที่สูงจะให้โทนสีเย็น ซึ่งตรงข้ามกับอุณหภูมิความร้อน ดังนั้นการเลือกใช้หลอดที่มีค่าอุณหภูมิที่แตกต่างกันจะทำให้บรรยากาศที่ได้นั้นแตกต่างกันด้วย

2.ดัชนีเทียบสี (Color Rendering Index =CRI or Ra)

เป็นค่าที่ใช้บอกว่าคุณภาพของหลอดไฟประเภทต่างๆจะทำให้สีของวัตถุที่อยู่ใต้แสงนั้นผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ค่า Ra ไม่มีหน่วยแต่มีค่าสูงสุดเท่ากับ 100

แสงอาทิตย์มีค่า Ra เท่ากับ 100 เพราะแสงอาทิตย์ให้สเปกตรัมครบทุกสี หรืออาจกล่าวได้ว่าหลอดไส้ทุกประเภทที่ให้กำเนิดแสงด้วยวิธี Incandescence จะมีค่า Raเท่ากับ 100 เนื่องจากให้แสงที่มีสเปกตรัมครบทุกสีเช่นกัน

หลอดกึ่งหลอดไส้ที่ให้กำเนิดแสงด้วยวิธี Luminescence ซึ่งให้สเปกตรัมไม่ครบทุกสี ทำให้ค่า Ra น้อยกว่า 100 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าถ้าหลอดประเภทใดให้แสงไม่ครบทุกชนิดแล้ว หลอดนั้นจะทำให้สีของวัตถุที่เรามองเห็นผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง แต่จะทำให้สีผิดเพี้ยนนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของอะตอมของก๊าซที่บรรจุภายในหลอด (หรือหมายถึง ชนิดของหลอดนั่นเอง)

3.ค่าความสว่างของแสง (Luminous Flux) เป็นปริมาณแสงทั้งหมดที่ออกมาจากหลอดไฟ มีหน่วยเป็นลูเมน (Lumen = lm) เช่น

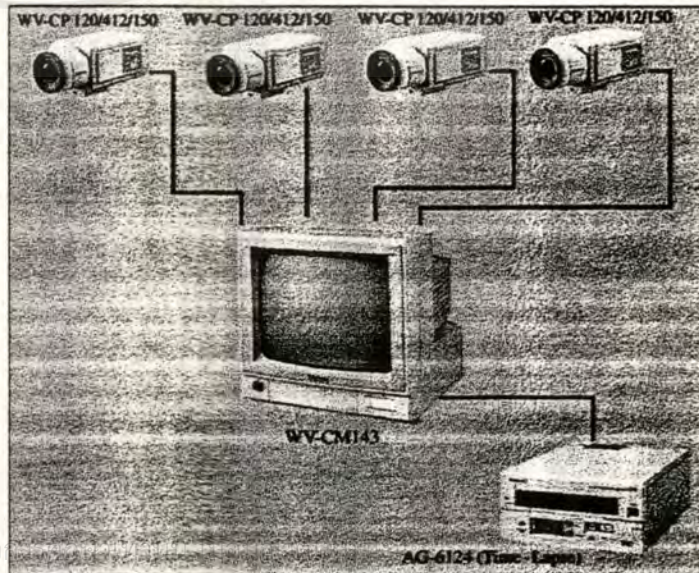
หลอดไส้ธรรมดาแก้วใส 100w	ให้ค่าความสว่าง	1200	ลูเมน
หลอดประหยัดไฟ SL 18w	ให้ค่าความสว่าง	900	ลูเมน
หลอดฟลูออโรเรสเซนต์ธรรมดา TLD 36w/54	ให้ค่าความสว่าง	2600	ลูเมน
หลอดฟลูออโรเรสเซนต์รุ่นsuper TLD36w/83	ให้ค่าความสว่าง	3350	ลูเมน

5.3 ระบบรักษาความปลอดภัย

ระบบกล้องสี ชุดเล็ก

- เป็นระบบที่นิยมใช้กันตามร้านเพชร ร้านทอง มินิมาร์ท บังน้ามัน
- ให้ภาพสวยสีสดสมจริง ด้วยคุณภาพของกล้องพานาโซนิค CCD ขนาด 1/3 นิ้ว
- คุณภาพของรายละเอียดสูงถึง 330 เส้นทิว (เฉพาะรุ่น WV-CP120) , 480 เส้นทิว (WV-CP150, WV-CP412) สามารถใช้ได้แม้ในที่แสงต่ำสุด เท่ากับ 0.4 ลักซ์
- ตัวกล้องมี Mic รวมอยู่ในตัวเครื่องด้วย (WV-CP120 , WV-CP150 , WV-CF20)
- มอเตอร์ขนาด 14 นิ้ว ที่มีระบบเลื่อนภาพอัตโนมัติสามารถกำหนดเวลาในการหน่วงภาพได้ 1-30 วินาที
- สามารถสร้างตัวอักษรได้มากถึง 16 ตัวอักษร
- พร้อมฟังก์ชัน Alarm ที่สมบูรณ์แบบ

Power Source	220 - 240V AC, 50Hz	Scanning Frequency	Horizontal: 15.625 kHz Vertical: 50 Hz
Power Consumption	Approx. 95W	Audio Input	- 8dB/Hz (pin-jack)
CRT Size	38.8cm (14" diagonal)	Audio Output	- 10dB/100 ohms (pin-jack)
Actual Visual Size	33.5cm (13" diagonal)	Speaker Output	1.0W
Camera Input	1.0 V/p-p/75 Ω, composite × 4 (BNC)	Intercom/Sensor Input	1 circuit per each camera
Video Input	1.0 V/p-p/75 Ω, composite × 1 (BNC)	Alarm Output	1 circuit
Video Output	1.0 V/p-p/75 Ω, composite × 1 (BNC)	Video Standby mode	1 circuit
Power Supply for Camera	Regulated current multiplex method. (INPUT 1: selectable Camera Power On/Off)	Standby mode	1 circuit
Camera Switching	Manual/Auto (sequence) with auto bypass	Alarm Time	Approx. 1, 5, 10, 20, 30, 40, 50, 60 sec. (selectable with Set Up menu)
Sequential Switching	Approx. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 20, 30 (selectable with Set Up menu)	Timing	Internal/External (selectable with Set Up menu)
Skip	Automatically	Extension Adaptor Input	12-pin connector
Auto Reset	Automatic reset circuit can function at 60 sec. after receiving the sensor signal. (Auto reset on/off mode can be selected with set up menu)	Ambient Operating Temperature	- 10°C + 50°C
Resolution	More than 330 lines at center	Dimension	370(W) × 354(H) × 389(D) mm
Sweep Linearity	Horizontal: 5% or less Vertical: 5% or less	Weight	Approx. 11 kg

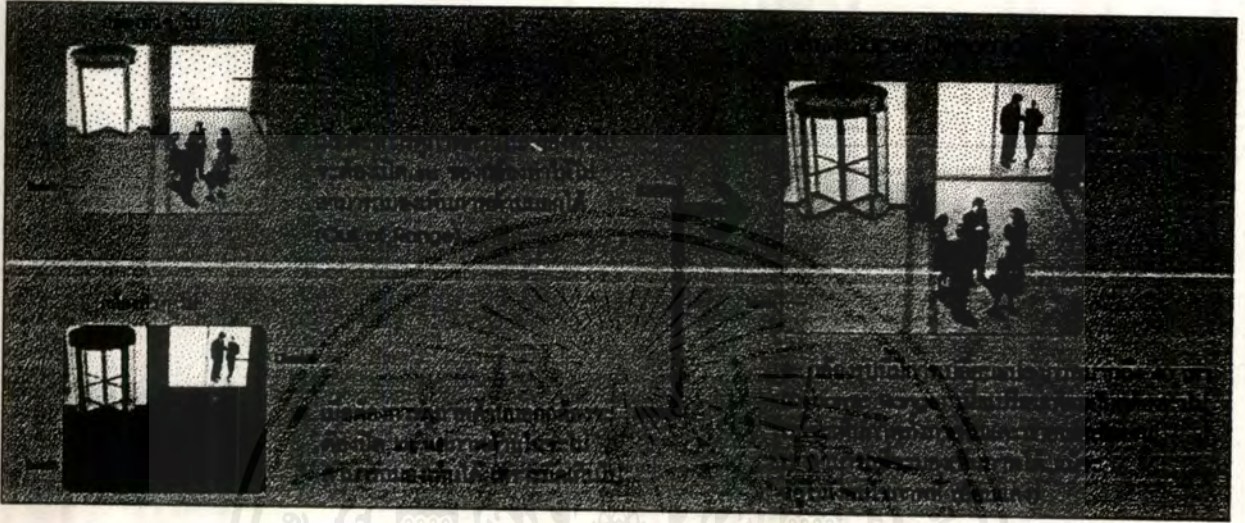
Panasonic
Closed Circuit Video Equipment

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและตีพิมพ์อย่างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

WV-CM143

กล้องแบบ SUPER DYNAMIC DSP

พานาโซนิคได้พัฒนากล้องโทรทัศน์ วงจรปิดรุ่นใหม่ล่าสุดออกมา ที่มีชื่อเรียกว่า "Super Dynamic" ที่ออกมาตอบรับปัญหาของกล้องวงจรปิดทั่วๆไป ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า ที่ต้องการจะมองเห็นภาพในร้านค้า พร้อมกับเหตุการณ์ที่อยู่ภายนอกร้านค้าในเวลาเดียวกัน (ย้อนแสง) กล้องแบบ Super Dynamic นี้มีอัตราส่วนของการเปลี่ยนแปลงภาพมากถึง 40 เท่า (Dynamic Range) เปรียบเทียบกับวงจรปิดธรรมดาทั่วไป

1.WV-CP450 เป็นกล้องสี Super Dynamic CCD ขนาด 1/3 นิ้ว

- เทคโนโลยี Super Dynamic
- ให้รายละเอียดสูงถึง 480 เส้นทีวี
- สามารถ set up ผ่านทางสาย video พร้อมทั้งสร้างตัวอักษรได้ถึง 16 ตัว

2.WV-CP150 เป็นกล้องสี Super Dynamic CCD ขนาด 1/3 นิ้ว

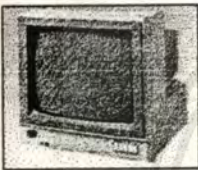
- เทคโนโลยี Super Dynamic
- ให้รายละเอียดสูงถึง 480 เส้นทีวี
- ต่อกับ Monitor รุ่น WV-CM146/CM143 ได้โดยตรง
- มี Microphone ในตัวกล้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

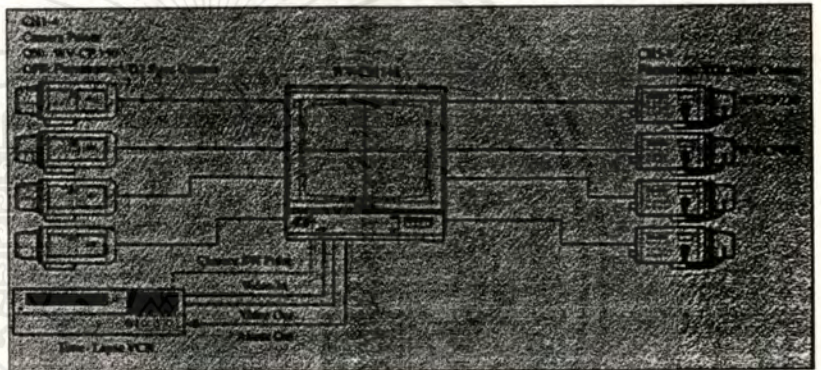
MULTIPLEXER

WV-CM146 เป็นมอโนเตอร์สี ขนาด 14 นิ้ว

- สามารถต่อกล่องเข้าโดยตรงกับมอโนเตอร์ได้มากถึง 8 กล่อง (WV-CP120/WV-CP150 = 4 กล่อง+WV-CP220/WV-CP450 = 4กล่อง หรือ WV-CP220/WV-CP450 ทั้ง 8 กล่อง)
- มอโนเตอร์สามารถทำการเลื่อนภาพโดยอัตโนมัติได้ทั้ง 8 กล่อง
- แสดงภาพแบบ Quad ครึ่งละ 4 กล่อง พร้อมกันที่หน้าจอได้
- ตั้งเวลาการเลื่อนภาพได้ตั้งแต่ 1-30 วินาที
- นอกจากนี้มอโนเตอร์ WV-CM146 ยังมี Multiplexer ในตัวเพื่อบันทึกภาพทั้ง 8 กล่องพร้อมกัน
- พร้อมฟังก์ชันเตือนเมื่อสายหลุดหรือโดนตัด(Camera loss deector)

WV-CM 146

Power Source	220-240 V AC, 50 Hz
Power Consumption	Approx. 100 W
CRT Size	35.2 cm (14" diagonal)
Actual View Size	27.5 cm (10" diagonal)
Resolution	330 TV lines (at center)
Control Input	1.0 V (p-p) 75 Ω composite × 1 (RNC)
Video Input	1.0 V (p-p) 75 Ω composite × 1 (RNC)
Video Output	1.0 V (p-p) 75 Ω composite × 1 (RNC)
Audio Input	-6 dBm (Z × 1 (RCA)
Audio Output	-10 dB (100 Ω × 1 (RCA)
Speaker Output	1.0 W @ 8 Ω
Memory System	8 bit ADIDA-DH = 14.3 MHz
Memory Size	756 × 502 pixels
Sequential Switching	1-30 s (adjustable)
Memory Display	Quad (4 frame rate)
Sensor Control	6 sensors inputs 2 modes alarm out
Ambient Operating Temperature	-10°C ~ +50°C
Dimensions (W × H × D)	370 × 354 × 380 mm
Weight	12 kg

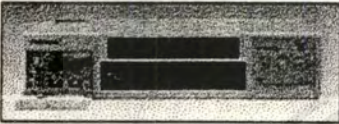
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เครื่องบันทึกภาพ (Time-Lapse)

ช่วยให้การบันทึกภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องถึง 24 ชั่วโมง สำหรับรุ่น AG-6124 (VHS) และ AG-TL300 (NEW) นานถึง 170 ชั่วโมง ในรุ่น AG-TL700 (S-VHS) และสูงสุด 480 ชั่วโมงในรุ่น AG-6040 (VHS) AG-6730 (S-VHS) ด้วยคุณสมบัติด้านการใช้งานที่มีให้เลือกหลายระบบ ควบคุมง่าย ใช้งานสะดวก ออกแบบมาเพื่อความทนทานสูง สามารถต่ออุปกรณ์เสริมได้อีกมากมาย

AG-6124

AG-TL300

AG-TL700

specifications

Model No.	AG-6730	AG-6040	AG-TL700	AG-TL300	AG-6124
Power Source	220/240 V AC, 50 Hz				
Power Consumption	27 W	22 W	20 W	17 W	18 W
Television System	CCIR standard (625 lines, 50 fields), PAL colour signal				
Video Recording System	2 rotary heads, helical scanning system, Luminance : FM azimuth recording Chrominance : Converted subcarrier phase shift recording				
Audio Track	1 track				
Tape Format	S-VHS/VHS	VHS	S-VHS/VHS	VHS	VHS
Record/Playback Time Modes	L12/L24/24/48/72/84/120/180/240/480		3/L 12/L24/24/48/72/96/120/170	3/6/12/24	3/6/12/24
Input connector	S-Video (4pin) : Video in (BNC) Audio In (Phone) Mic In (M3)	Video In (BNC) Audio In (Phone) Mic In (M3)	S-Video (4pin) : Video In (BNC) Audio In (Phone) Mic In (M3)	Video In (BNC) Audio In (Phone) Mic In (M3)	Video In (BNC) Audio In (Phone) Mic In (M3)
Output connector	S-Video (4pin) : Video out (BNC) Audio out (Phono)	Video out (BNC) Audio out (Phono)	S-Video (4pin) : Video out (BNC) Audio out (Phono)	Video out (BNC) Audio out (Phono)	Video out (BNC) Audio out (Phono)
Video Horizontal Resolution	VHS : 250 line (colour) 320 line (monochrome) S-VHS = 400 line	VHS : 240 line (colour) 320 line (monochrome)	VHS > 250 line (colour) 320 line (monochrome) S-VHS > 400 line	VHS > 240 line (colour) 320 line (monochrome)	VHS : 240 line (colour) 320 line (monochrome)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ภายในเท่านั้น ไม่สามารถเผยแพร่ได้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากฝ่ายการตลาด

5.4 ระบบเสียงและการควบคุม

เสียง (SOUND)

การป้องกันเสียงสะท้อนในทางสถาปัตยกรรมนั้น มีความต้องการที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. สิ่งแวดล้อมในการป้องกันเสียงสะท้อน

-) ความเข้มและลักษณะของเสียงต่างๆที่เกิดขึ้นภายนอกห้อง
-) วิธีเสียงต่างๆจะกระจายไปยังจุดต่างๆมาถึงห้อง

สิ่งแวดล้อมต่างๆที่เกี่ยวกับระบบเสียงสะท้อน ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของการใช้ห้องหรืออาคารนั้นๆเป็นสำคัญ

2. ภาวะการฟังเสียง

ภาวะการฟังเสียงในห้อง จะได้รับผลเป็นที่พอใจนั้นต้องการส่วนต่างๆดังนี้

1. เสียงเบื้องหลัง (BACKGROUND NOISE) จะต้องมียกระดับที่ต่ำพอ
2. การกำจัดเสียงสะท้อนกลับ ซึ่งต่อเนื่องกันหลายทวน
3. จัดการกระจายเสียงไปในวง ในห้องให้เหมาะสม
4. ให้เสียงไปยังผู้ฟังชัดเจนและดังพอ

เสียงเบื้องหลังเกิดจากเสียงที่ลอคมาจากภายนอกห้อง รวมทั้งเสียงซึ่งเกิดขึ้นในห้องด้วย จำเป็นต้องตัดลงให้เหลือน้อยที่สุด เพื่อทำให้การฟังดีขึ้น

สำหรับการจัดกลับ หรือในทอล์คกลับอื่นๆ เสียงสะท้อนกลับที่พอเหมาะจะช่วยให้เสียงดนตรีไพเราะยิ่งขึ้น แต่ต้องไม่มีขึ้นอย่างสม่ำเสมอทั้งห้อง

ส่วนการจัดให้เสียงไปถึงผู้ฟังได้ชัดเจน และดังพอนั้นก็เพื่อจะช่วยให้ผู้ฟังดนตรีอย่างชัดเจนเหมาะสม

โดยทั่วๆไปแล้วสำหรับห้องเล็กๆเสียงดนตรีจะต้องดังพอซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคุมเสียงว่าจะต้องการให้เสียงออกมาในลักษณะใด

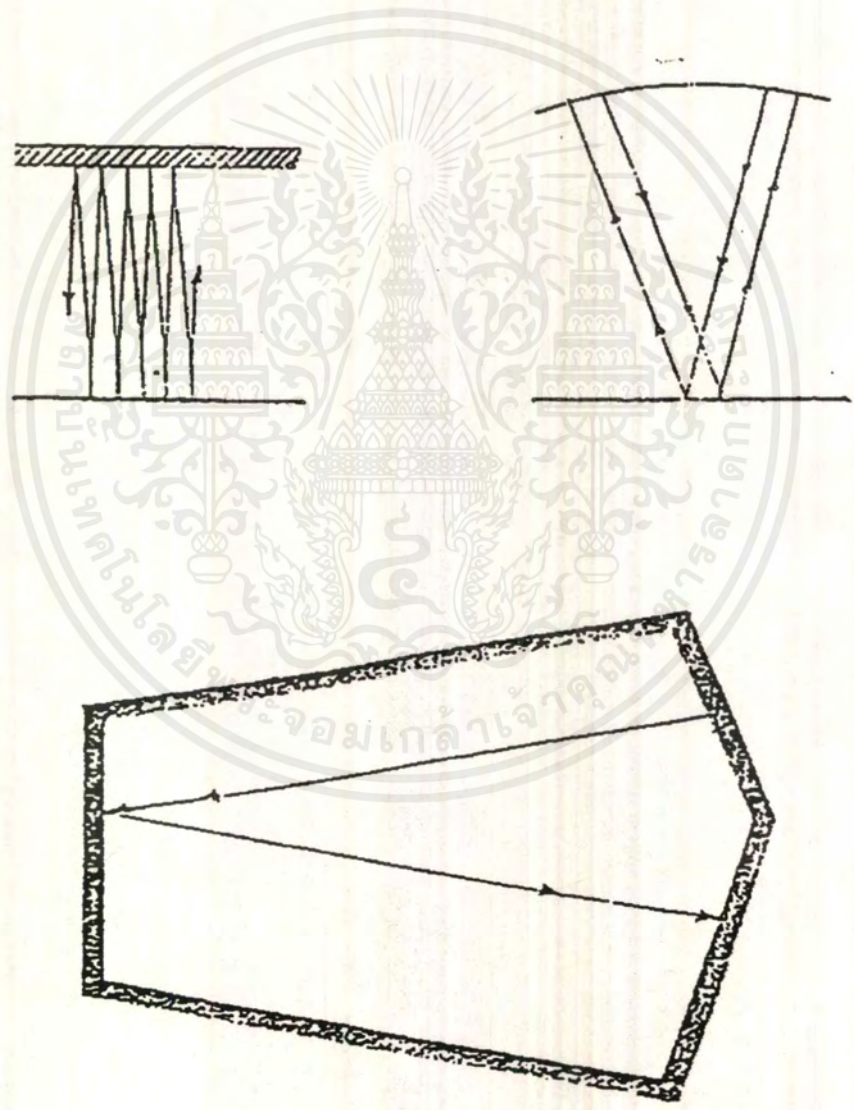
มาตรฐานการป้องกันเสียงสะท้อน

มาตรฐานการป้องกันเสียงสะท้อน ขึ้นตรงต่อภาวะการฟังเสียงทั้ง 4 ข้อ ซึ่งได้รวมกันขึ้นเป็นสูตรและกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการออกแบบให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

การลดเสียงที่มีความถี่ต่างๆ ควรใช้วัตถุที่เป็นแผ่นไม้อัด กระจาดอัด ไม้อัดหรือพลาสติก เป็นฝาพาดาน หรือไม้บุผนังตามปกติวัสดุเหล่านี้มีคุณสมบัติในการสะท้อนเสียงได้ดี ถ้าทำให้แข็ง เช่น ติดแน่นกับโครงสร้างอย่างมั่นคง หรือปะติดผนังคอนกรีต ถ้าติดแผ่นวัตถุเหล่านี้ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ เช่น ปะหนั้ววัตถุหยาบตัวได้ พวกทำให้มีช่องอากาศอยู่เบื้องหลังวัตถุ หรือโดยวิธีโดยตรงแล้วจะกับมีคุณสมบัติดูดเสียงที่มีความถี่ต่างๆได้ดี แต่จะดูดได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับระยะของช่องอากาศและคุณภาพของวัตถุอ่อนตัว

การเกิดและการป้องกันเสียงก้อง

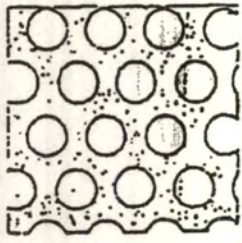
เสียงก้องเกิดจากการที่เสียงสะท้อนกลับไปกลับมาระหว่างผนังคูขนาน และผนังตรงข้ามผนังหรือผนังที่ผิวโค้ง ดังภาพ

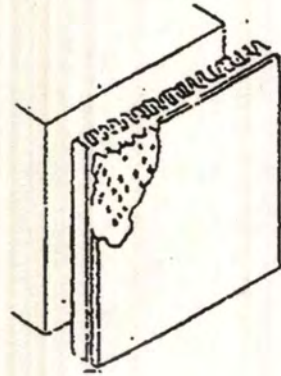
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างที่แสดงถึงลักษณะของรูปร่างหน้าผิววัสดุดูดซับเสียง

ตัวอย่างการตกแต่งผนัง

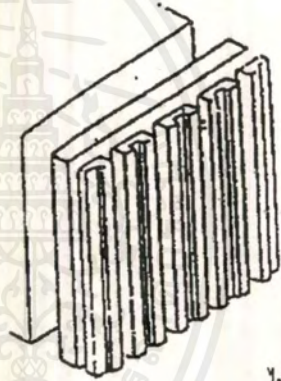
1/4" ช่องเอียงเข้าเป็น 3/8" ช่องโปร่ง 40%

คร่าไม้

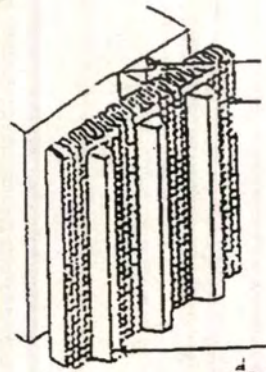
1/4" ช่องเอียงเข้าเป็น 1/4"

ไฟเบอร์กลาส หนา 1-2 นิ้ว

17 - 64" เอียงเข้าเป็น 5/16" มีช่องโปร่ง 65%

เยื่อ เส้นใย เส้นผม ขนสัตว์

วัสดุดูดซับเสียงประเภทที่ผิวหน้าโปร่ง สามารถโปร่งพรุนได้ตั้งแต่ 5 - 50% หรือมากกว่านั้น ซึ่งสามารถแล้ว

มันจะสามารถดูดซับเสียงที่มีความถี่สูงและสามารถกันเสียงสะท้อนได้ด้วย ส่วนวัสดุที่เป็นโลหะก็ควรนำมาตกแต่งผิวหน้าด้วยวัสดุดูดซับเสียง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.5 วัสดุและการใช้

วัสดุที่ใช้กับอาคารสาธารณะ จะต้องมียุคสมบัติที่สะอาดตา คงทนถาวรและราคาไม่แพงนัก จะต้องเป็นวัสดุที่ดูแลรักษาทำความสะอาดได้ง่าย เพื่อประหยัดค่าดูแลรักษา ควรเป็นวัสดุที่ดูแลง่ายได้แก่ วัสดุประเภท หิน ไม้ อิฐ โลหะ กระจก และผ้า ดังจะกล่าวถึงวัสดุที่เหมาะสม และใช้บ่อยที่สุด ดังนี้

วัสดุประเภทหิน

เหมาะสมสำหรับผนังภายในและภายนอก หินที่ใช้ควรเป็นหินประเภทเนื้อละเอียด สามารถขัดให้เป็นมันได้ ควรหลีกเลี่ยงหินที่มีเนื้อยุ่ยหรือขรุขระ เพื่อความทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ละใช้กับผนังหรือพื้นที่มีการใช้งานสมบุกสมบัน ตลอดจนเนื้อที่มีคนพลุกพล่านเนื่องจากหินมีความทนทานต่อการสัมผัสและทำความสะอาดง่าย

เหตุผลสำคัญที่เลือกใช้หินเนื่องจาก หินมีคุณสมบัติที่ให้ความคงทนประทับใจ มีค่าและดูหรูหรา ดังนั้นสถานที่ที่เหมาะสมกับการใช้หินมากที่สุดในการได้แก่บันไดทางเข้า บริเวณโถงทางเข้า หินที่นิยมใช้มากที่สุดได้แก่

หินอ่อน - หินอ่อนสามารถทนสกปรกได้ดี ทนต่อการเคมีได้บางชนิด มักใช้กับผนังและพื้นภายในอาคารเสียส่วนมาก หินอ่อนให้ความรู้สึกที่มีค่ากว่าหินประเภทอื่น ๆ มีสีและลวดลายให้เลือกมากมายตามความต้องการของผู้ออกแบบ

หินแกรนิต - ส่วนมากใช้กรุผนังและพื้นทางเดินส่วนต่าง ๆ เนื่องจากเป็นหินที่มีความทนทานมากที่สุด เมื่อขัดให้ขึ้นเงา จะมีลักษณะคล้ายหินอ่อน และบำรุงรักษาทำความสะอาดได้ง่าย

หินชนวน - หินชนวนมีสีต่าง ๆ ให้เลือก ได้แก่ สีดำ สีเทา และสีน้ำตาล ก่อนซื้อมีราคาแพงแต่ประหยัดค่าบำรุงรักษา

หินหล่อ - ได้แก่ วัสดุประเภทหินผสมกับซีเมนต์ ดูมีค่าน้อยกว่าหินแท้ แต่มีความคงทน ทนทานและบำรุงรักษาได้ง่ายเท่าหินแท้

วัสดุประเภทดินเผา

วัสดุประเภทดินเผา เช่นอิฐ กระเบื้อง และ TERRA COTTA สามารถใช้กรุพื้นและผนังของโรงพักคอย ราวตากผ้า หิน ทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ทนต่อการสึกกร่อน บำรุงรักษาง่าย ตลอดจนมีสีและลวดลายให้เลือกอย่างกว้างขวาง ดังจะกล่าวเป็นชนิดดังต่อไปนี้

อิฐ - อิฐสามารถนำมาใช้โดยใช้สีธรรมชาติของตัวมันเอง หรือทาสีทับก็ได้ ซึ่งใช้ได้ทั้งภายในและภายนอกอาคาร สีธรรมชาติของอิฐสีแดง แสด เทา ขาว ราวตากผ้า หิน ถ้าหากนำไปใช้อย่างเหมาะสมก็จะได้รับความคงทน และง่ายต่อการบำรุงรักษา

กระเบื้อง - กระเบื้องดินเผาใช้กรุวัสดุต่าง ๆ มีสีล้นลวดลาย และพื้นผิวให้เลือกมากมาย ส่วนมากใช้กรุเสา ผนัง สามารถใช้กับทั้งสรวรพินค้าได้เป็นอย่างดี และยังมีการตาก

วัสดุประเภทผสมเหลว

วัสดุผสมไม่ว่าจะเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมต่อกับอิฐหรือใช้ฉาบหน้าผนังและพื้น ย่อมเป็นวัสดุที่ใช้กันมากและจำเป็นสำหรับอาคาร เนื่องจากการก่อสร้างบนผนังหรือพื้น ย่อมต้องการวัสดุผสมเหล่านี้ เช่น อิฐ หิน กระเบื้อง TERRAZZO และ TERRACOTTA

PLASTER AND STUCCO - ปูนฉาบ เป็นวัสดุที่คงทนและประหยัดมากที่สุด แต่ยากในการดูแลรักษา งานฉาบต้องใช้เวลามาก ทำให้ส่วนอื่น ๆ ของอาคารสกปรก ทั้งยังไม่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น PLASTER AND STUCCO จึงไม่ควรถูกใช้กับผนังกันทั่วไป แต่เหมาะกับการตกแต่งผนังภายนอกที่ต้องการให้ผิวเรียบ เหมาะสมกับการติดป้ายตลับ ๆ และเครื่องประดับอื่น ๆ แต่ปัญหาที่สำคัญคือจะต้องหาสีและสีแต่ในปัจจุบันมีน้ำยาเคลือบพื้นผิวให้ง่ายต่อการทำความสะอาด ส่วนใหญ่นิยมใช้นิยมใช้ภายนอกอาคาร แต่ถ้าต้องการใช้ภายในก็ควรใช้แบบขัดเรียบเพื่อให้ดูเรียบร้อย และทำความสะอาดง่าย

หินขัด - การทาสีหินขัด คือการนำเอาเม็ดหินอ่อนผสมหินปูน เกล็ดสุสานที่ต้องการแล้วขัดด้วยเครื่องให้เรียบ และเก็บบ้องกันการแตกร้าวในพื้นที่กว้าง เนื่องจากเกร็ดหินขัด จะต้องแบ่งพื้นที่ออกเป็นตารางและฝังเส้นทองเหลือง อลูมิเนียม หรือพลาสติกก็ได้ สามารถออกแบบลวดลาย (PATTERN) หินได้ตามใจชอบโดยการผสมสีลงในปูนขาว ให้ความรู้สึกสง่างาม ทนทาน ทำความสะอาดได้ง่าย ทั้งยังสามารถใช้กับผนัง และเสาได้อีกด้วย

ไม้

ไม้เป็นวัสดุสำคัญอีกชนิดซึ่งขาดเสียไม่ได้ในการออกแบบ สามารถนำมาใช้เป็นวัสดุกรุผนัง พื้น เพดาน ตลอดจนเครื่องเรือนและอุปกรณ์ภายในอาคารทั่วไป โดยใช้ไม้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ไม้จริง ไม้อัด แผ่นป้องกันความร้อน ป้องกันเสียงสะท้อนเป็นต้น ประโยชน์สำคัญซึ่งได้จากการใช้วัสดุประเภทไม้คือมีความยืดหยุ่นในการใช้งานได้ดี สามารถก่อสร้างได้รวดเร็ว ราคาไม่แพงนัก (ขึ้นอยู่กับชนิดของไม้ชนิดนั้น) สามารถรีไซเคิลและนำมาประกอบใหม่ได้ง่าย ทำความสะอาดง่าย ให้ความคงทน และความรู้สึกที่อ่อนนุ่มเป็นธรรมชาติอีกด้วย ไม้ยังคงแบ่งออกเป็นประเภทดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

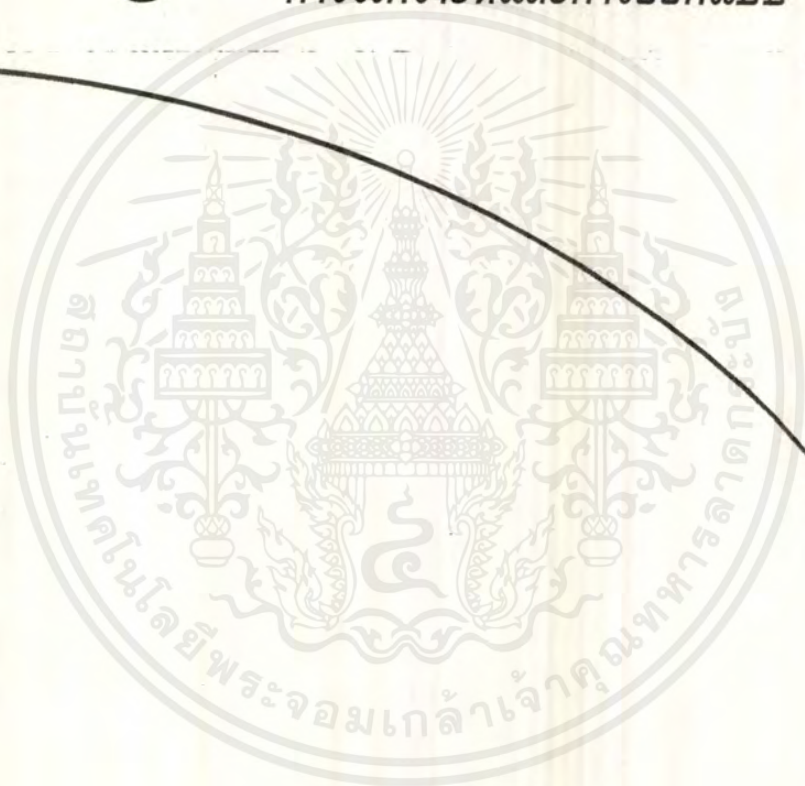

หิน	สามารถนำมาใช้ได้ดีในประเทศเขตร้อน แข็งแรง ทนทาน เหมาะสมกับการ ตกแต่ง ทำกำแพงกันดิน จัดสวน	ค่าขนส่งแพง และแตกร้าวได้ง่าย
ซีเมนต์	ทนทานและเข้ากับสภาพภูมิประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดีและสวยงาม	มีความชื้น ดูดความร้อนได้ง่าย
ไม้ไผ่	สะดวกต่อการตกแต่ง ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นธรรมชาติ ได้ง่าย ถ้าตัดแปลงโดยอัดเป็นแผ่นสำเร็จรูป	เก่าและผุพังเร็ว แลแสงเงาใช้ได้ง่าย
คอนกรีตบล็อก	ไม่แตกร้าวในเมืองร้อนแห้งแล้ง กรรมวิธีการผลิต และการก่อสร้างทำได้ง่ายและประหยัด ทนทานต่อการเผาไหม้ทำผนังรับน้ำหนักได้โดยไม่ต้องมีเสาหรือเหล็กเสริม	น้ำหนักและความชื้นซึมผ่านได้น้ำความร้อนดี
ยิปซัม	สามารถคงคุณภาพที่ดีได้ในระยะเวลาไม่นานในที่มีอากาศร้อนจัด กันความร้อนได้ดี	เปราะ หลุดแตกง่าย
เซลโลกรีต	เป็นใยไม้ที่ผสมน้ำย้อมป้องกันปลวก เก็บเสียง ป้องกัน ความร้อนได้ดี ไม่บดบังไม่ยุ่ยหรือผุง่าย ทนแดดทนไฟ	ผิวหน้าแข็ง อาจแตกได้บ้าง และอาจเป็นรอยร้าวระหว่าง รอยต่อของแผ่น
อลูมิเนียม และโลหะผสมอลูมิเนียม	แข็งแรงทนทานต่ออากาศร้อน ไม่เป็นสนิม มีความสามารถในการสะท้อนความร้อนสูง น้ำหนักเบา สะดวก ในการขนส่ง ไม่ต้องระวังการแตกหัก ผลิตให้มีขนาด ตามต้องการง่าย	ราคาแพง
กระจก	กันน้ำ ฝุ่น ฝน ปลอดภัยจากเชื้อราเหมาะสำหรับใช้ในที่ ที่ต้องการแสงธรรมชาติ ถ้าเป็นกระจก 2 ชั้นจะกระจาย แสงได้ดีและช่วยกรองความร้อน	แตกง่าย โดยเฉพาะที่ทำเป็นแผ่นใหญ่ ๆ ไม่เหมาะกับ สภาพที่มีพายุแรง เป็นตัวนำความร้อนที่ดี
กระดาษชานอ้อย	มีความนุ่ม สามารถเก็บเสียงได้พอสมควร มีขนาดแผ่น ที่เท่ากันใช้กรุผนังได้	ติดไฟง่าย ถูกน้ำยุ่ยง่าย
เซฟวิงบอร์ด	มีความคงทนต่อสภาพติดฟ้าอากาศ ไม่ยืดหด ตอกตะปู ไม่แตก มีลายไม้ดงามพอสมควร ตกแต่งวิธีเดียวกับ ไม้อัด	ไม่ทนน้ำ ทำให้อยู่ได้ มีความเปราะบางลวกๆ ขึ้น ดูดสี สิ่ง ชัดมันและน้ำยาต่าง ๆ
ทีโอบอร์ด	มีส่วนเคลือบน้ำยาและแบบลอกแผ่นมีความแข็งแรงไม่ บดบัง ผิวหน้ามีความทนทาน	ผิวหน้าเรียบ ทาสีไม่ได้เพราะบังกับสีในตัว ไม่เหมาะสำหรับ ทำฝ้าเพดาน ราคาค่อนข้างแพง
กระดาษปิดผนัง	เป็นวัสดุที่ช่วยตกแต่งผนังให้เกิดความ สวยงาม สะอาด ตา มีความแข็งแรงขึ้น เหมาะสมกับการตกแต่งเพื่อให้เกิด ความรู้สึกหรูหรา	ราคาแพง ถูกน้ำและความชื้นจะยืดพอง รั่วไฟง่าย และรักษา ความสะอาดยาก
แผ่นอะคูสติค	เก็บเสียงได้ดี มีเนื้อนุ่ม ป้องกันความร้อน นอกหนักเบา นูนหนัง ทาสีได้ มีความคงทนไม่บดบัง ตอกตะปูไม่แตก เลื่อยได้ตามต้องการ ติดตั้งง่าย	มองเห็นรอรูศอ ถูกน้ำยุ่ย ดูดสี
พรม	ช่วยเก็บเสียงได้ดี แก้เสียงสะท้อนได้นุ่มนวล มีความ อ่อนนุ่มน่าสัมผัส ไม่สิ้นสงเสริมคุณค่าของสถานที่ให้ดู สง่างามใช้เน้นจุดเฉพาะ มีสี และลวดลายให้เลือกมากมาย	ราคาแพง ให้ความสะอาดยากไม่ค่อยเหมาะกับสภาพแวดล้อมที่มีฝุ่นละออง
ม่าน	ป้องกันความร้อน และเสียงสะท้อน สามารถลดความ เข้มของแสงสว่างให้น้อยลงได้ เมื่อไม่ต้องการแสงสว่าง ให้น้อยลงได้ เมื่อไม่ต้องการแสงสว่างมาก บางชนิดเป็น วัสดุทวารวิทยาศาสตร์ก็ใช้ได้ดี สามารถรับแสงได้ตาม ความต้องการ ถ้ายืดเยื้ออากาศได้โดยการดูดมาน	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๖

การวิเคราะห์และการออกแบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

บทที่ 6 การวิเคราะห์และการออกแบบ

6.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ตั้งโครงการ

6.1.1 เหตุผลในการเลือกที่ตั้งโครงการ

(โครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนาภิเษก คลอง 4 อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี)

โครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย เป็นโครงการระดับประเทศซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้นการพิจารณาที่ตั้งโครงการจะใช้แนวความคิดในการหาหลักเกณฑ์ เพื่อพิจารณาหาที่ตั้งอันเหมาะสมให้กับโครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. เป็นแหล่งหรือศูนย์กลางของการศึกษา
2. สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ในอนาคต
3. การคมนาคมที่จะเข้าถึงโครงการ
4. มีสิ่งดึงดูดและเชื้อเชิญที่มีกำลังมากพอ

ซึ่งจะมีหลักเกณฑ์การพิจารณาแยกย่อยออกไปอีก ดังนี้

1. การพิจารณาระดับภาค
2. การพิจารณาระดับจังหวัด
3. การพิจารณาหาที่ตั้งอันเหมาะสม

1.การพิจารณาระดับภาค

ในการตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทยให้อยู่ในภาคกลาง เพราะภูมิภาคนี้ในปัจจุบันเป็นศูนย์กลางของประเทศทั้งด้านความเจริญและการปกครอง ดังนั้นการคมนาคมจากทุกภาคจึงมุ่งตรงมาที่นี่ รวมไปถึงความได้เปรียบทางสภาพทางด้านสาธารณูปโภคอื่น ๆ อีกด้วย

2.การพิจารณาระดับจังหวัด

จากเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งได้กำหนดโครงการตั้งอยู่ที่จังหวัดปทุมธานี (เมืองสามโลก) ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 1565 ตร.กม. พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

จังหวัดปทุมธานีแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอคือ

อำเภอเมือง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา อำเภอหนองเสือ อำสามโลก อำเภอคลองหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว และมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสระบุรี
ทิศตะวันออก	ติดกับ	จังหวัดนครนายกและฉะเชิงเทรา
ทิศใต้	ติดกับ	กรุงเทพมหานคร และ นนทบุรี
ทิศตะวันตก	ติดกับ	จังหวัดนนทบุรี

ซึ่งมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานครซึ่งในอนาคตจะเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของความเจริญและการพัฒนาต่าง ๆ
2. ความหนาแน่นของประชากรยังมีไม่มากนัก ดังนั้นการคมนาคมจึงยังไม่เป็นปัญหามากนัก
3. เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่จะผ่านจากกรุงเทพมหานครสู่ภาคเหนือและตะวันออก

3.การพิจารณาที่ตั้งอันเหมาะสม

บริเวณที่จะก่อสร้างโครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนาภิเษก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดสร้างถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสที่ทรงครองราชสมบัติเป็นปีที่ 50 ได้ถูกเสนอแนะขึ้นมาเพื่อรองรับอาคารโครงการ โดยมีเหตุผลสนับสนุนดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการได้จัดสร้างเป็นกลุ่มของอาคารพิพิธภัณฑ์ 6 หลังอยู่เดิม ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับตัวโครงการทั้งสิ้น
2. เป็นเขตที่มีแนวโน้มการขยายตัวจากกรุงเทพมหานครซึ่งจะทำให้ในอนาคตสามารถเป็นศูนย์กลางของการศึกษาได้
3. ปัจจุบันพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตพักอาศัยและมีสถานที่ท่องเที่ยว (สวนสนุกดิเอ็มโพร์ พาร์ค) แต่ยังคงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. สถาปัตยกรรมโดยรอบที่จะสร้างขึ้นในอนาคต สอดคล้องกับอาคารโครงการ ที่ซึ่งต้องการสะท้อนวัฒนธรรมของชาติ โดยผสมผสานกับเทคนิควิธีการสมัยใหม่เช่นเดียวกัน

6.1.2 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโครงการ

พื้นที่ก่อสร้างโครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานในประเทศไทย ตั้งอยู่ในบริเวณโครงการพิพิธภัณฑ์กาญจนภิเษกคลอง 4 อ.คลองหลวง จ. ปทุมธานี โดยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 170 ไร่ โดยพื้นที่โครงการจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีเนื้อที่ 30 ไร่ สภาพแวดล้อมโดยรอบของโครงการในปัจจุบันยังเป็นทุ่งร้าง มีการจัดสร้างหมู่บ้านจัดสรร กระจาย คาดว่าน่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคตซึ่งจะส่งผลที่ต่อโครงการด้วย

ทิศเหนือ	ติดกับ	ที่ดินรกร้างยังไม่มีมีการก่อสร้าง อาคารใด ๆ
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ที่ดินรกร้างยังไม่มีมีการก่อสร้าง อาคารใด ๆ
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ที่ดินรกร้างยังไม่มีมีการก่อสร้าง อาคารใด ๆ
ทิศใต้	ติดกับ	ถนนทางเข้าอาคารโครงการโดยที่มีอาคารหออัครศิรินอยู่อีกฟากของถนน

และพิพิธภัณฑ์กาญจนภิเษกที่จะเกิดขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6.2 การวิเคราะห์อาคารโครงการ

โรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัลเป็นตัวแทนของงานสถาปัตยกรรมในยุคสมัยสงครามเวียดนาม ต้นพุทธศักราชที่ 2500 ที่เกิดพร้อมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากมาย ช่วงนั้นประเทศไทยเปิดประเทศเปิดการค้าเสรี กลืนอายุของวัฒนธรรมรวมถึงแบบแผนของสถาปัตยกรรมไทย เริ่มมีการตีความและถูกมองโดยสายตาของชาวต.ต.

The Grand Slam Ballroom ได้ร่วมแสดงบทบาทหนึ่งของสถาปัตยกรรมไทยในยุคสำร็จรูปที่ต้องรับกับกระบวนการก่อสร้างรวมจัดแข่งขันกับเวลาโดยไม่ลืม ' a Touch of Thai '

6.2.1 การวิเคราะห์สภาพทั่วไปของอาคาร

การวางผัง

เกิดจากระบบ Diagonal Geometric ที่คิดขึ้นโดย Frank Lloyd Wright ที่ทำขึ้นมาเพื่อรองรับกับรูปทรงของที่ดินที่ไม่ใช่ 4 เหลี่ยมโดยทั่วไปมีการวางแนวเสาให้ผิดเพี้ยนไปจากธรรมดาจนเมื่อลากเส้นตารางจะเกิดเป็นรูปสามเหลี่ยมด้านเท่าต่อเรียงกันไป ซึ่งแนวคิดนี้สถาปนิกให้เหตุผลว่าพัฒนามาจาก ทรงหน้าจั่ว หน้าบัน (30 Degree application) ของไทย

ภายในประกอบด้วย พื้นที่วางขนาดใหญ่ 2 ส่วนส่วนแรกมีผังเป็น 5 เหลี่ยม (Pentagon Shape) จึงเกิดการหนีศูนย์กลางอีกส่วนนั้นเป็นสี่เหลี่ยมธรรมดา โดยที่ตั้ง 2 ส่วนจะเริ่มต้นด้วยทางเดินกลางที่เชื่อมทางเข้า หลักทั้ง 2 ทางไว้ด้วยกัน

การเข้าใช้อาคาร

จะประกอบด้วยทางเข้าหลัก 2 ทางและทางเข้าสำหรับงานบริการ (Service way) 1 ทางทางเข้าหลักจะอยู่ใต้โถงหลังคาที่มีผังเป็นรูปสามเหลี่ยมเสมือนเป็นการเน้นให้ผู้เข้าใช้ได้เห็นถึงแก่นแท้ของตัวอาคาร ที่เสารับโครงสร้างเป็นสามเหลี่ยมโดยบริเวณหัวเสา มีการเน้นแนวเส้นให้เกิดรูปทรงสามเหลี่ยมให้เป็นสามมิติอีกด้วย

สถาปัตยกรรม

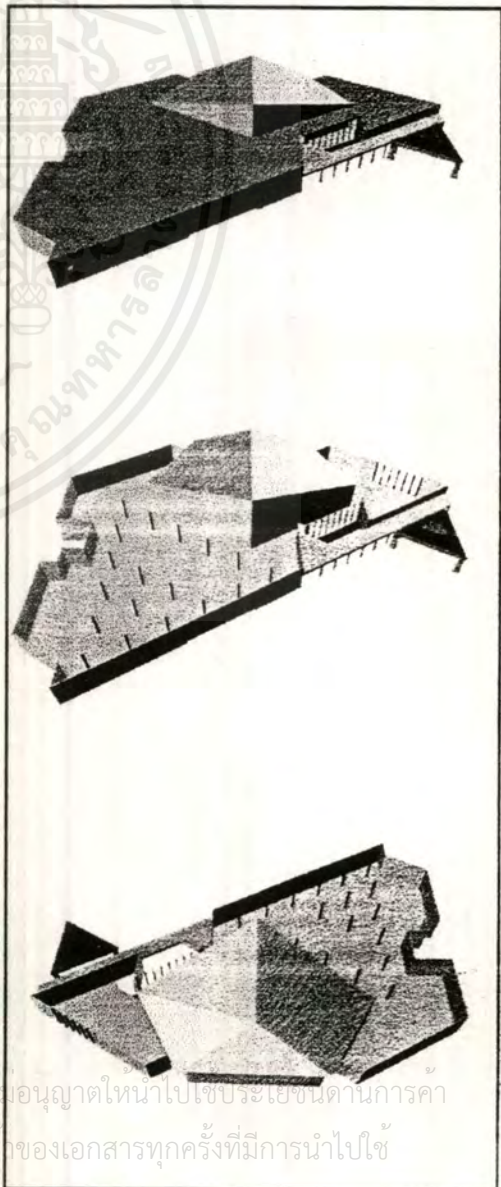
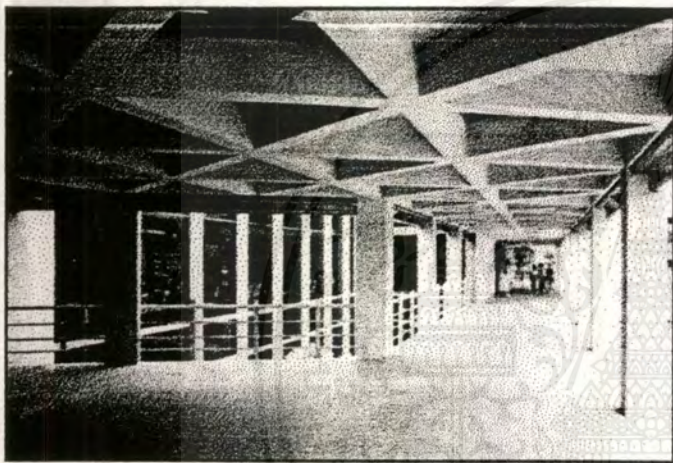
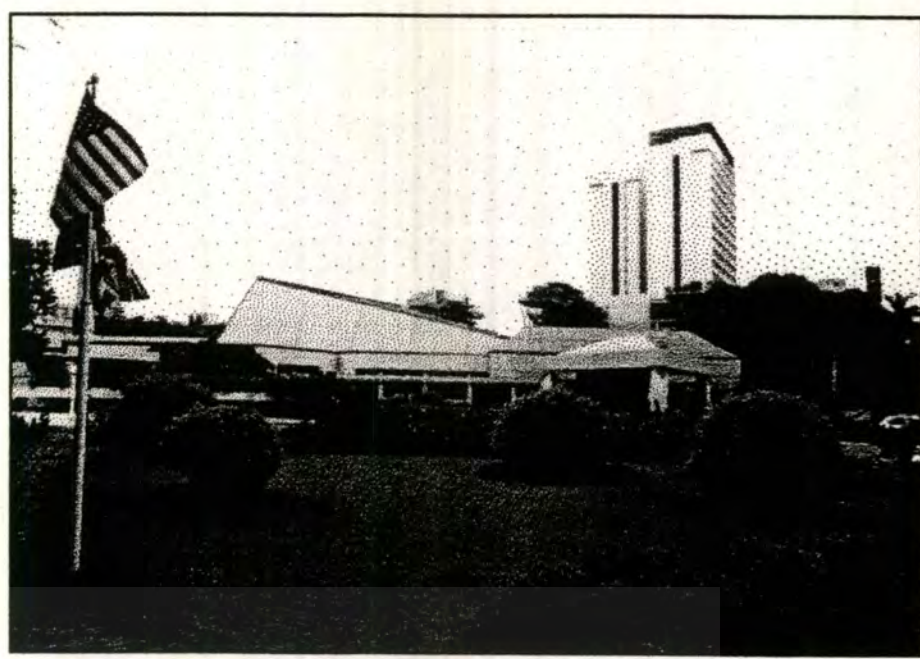
มีการนำลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยเดิมคือรูปทรงสามเหลี่ยมของหน้าบันมาใช้ ประกอบส่วนต่าง ๆ ของอาคาร ประเด็นสำคัญ ของอาคารอยู่ที่รูปทรงของโครงสร้างบริเวณทางเข้าหลัก (Canopy) และแนวเสาอาคารวางเส้นสายให้เกิดมุมแหลมเสาสี่เหลี่ยมเสริมกับตัวทาง เข้าประกอบกับการทำทางเดินรอบอาคาร เนื้อที่ส่วนนี้จะเสริมให้แนวเสาโดดเด่นอีกเล็กน้อย

6.2.2 เหตุผลในการเลือกอาคารโครงการ

โครงการพิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทยได้เสนอแนะอาคาร โถงจัดเลี้ยงโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล (The Grand Ballroom) ซึ่งมาจากหลักเกณฑ์ที่สนับสนุนหลายประการคือ

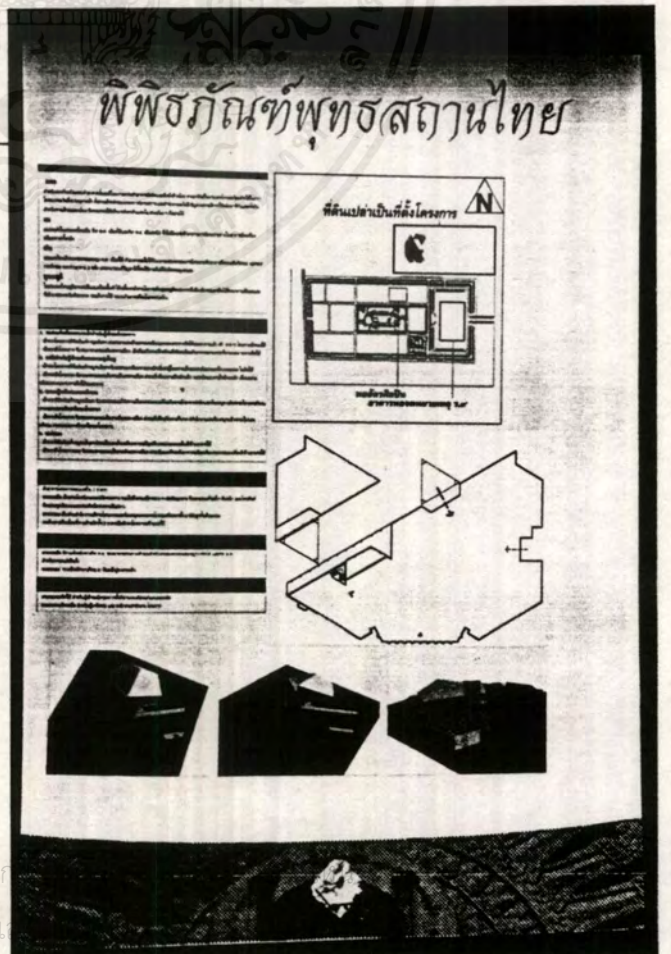
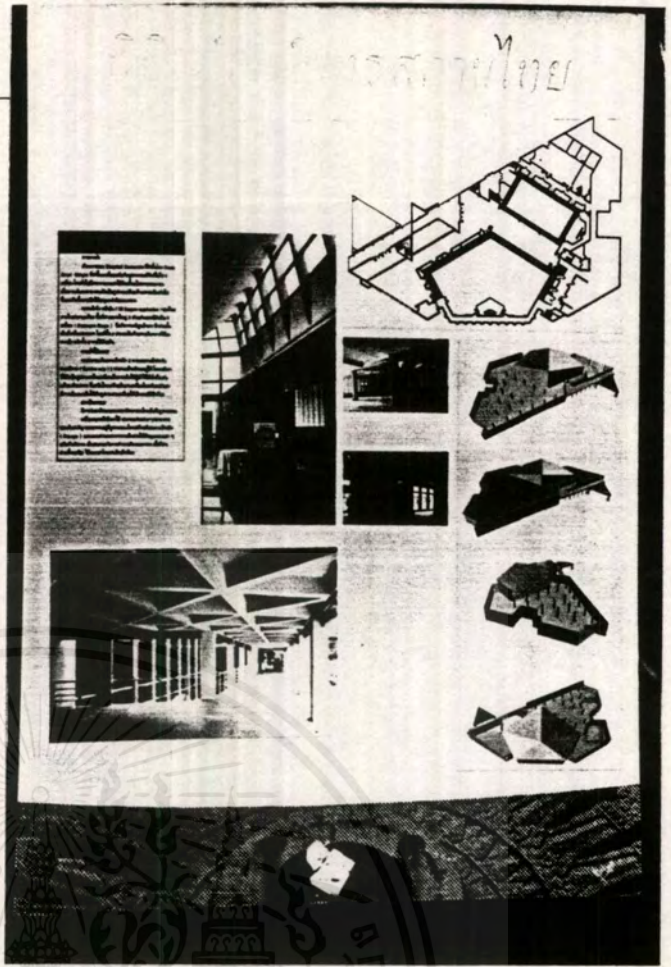
1. อาคารเป็นอาคารเชิงราบภายในมี 1 ชั้น บนดินและ 1 ชั้น ใต้ดินจึงเหมาะสมกับการจัดนิทรรศการที่ไม่ต้องการจำนวนชั้นมากนัก
2. ตัวอาคารมีลักษณะเป็นโถงโดยมีความสูงของฝ้าเพดานตั้งแต่ 5 -10 เมตรและพื้นผิว วัสดุที่กว้างขวางพอที่จะสามารถสร้างลักษณะทางสัญจรได้หลากหลายและซับซ้อน
3. ด้วยตัวสถาปัตยกรรมที่ถูกพัฒนาและดัดแปลงมาจากสถาปัตยกรรมไทยจึงสอดคล้อง เนื้อหาที่จัดแสดงอยู่
4. ด้วยเทคโนโลยีและเทคนิคการก่อสร้างสมัยใหม่ อาคารจึงพร้อมที่จะรองรับ การจัดการสภาพแวดล้อมภายในด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวน
 ไม่ว่ากรรมใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้ง

ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 เจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

๗

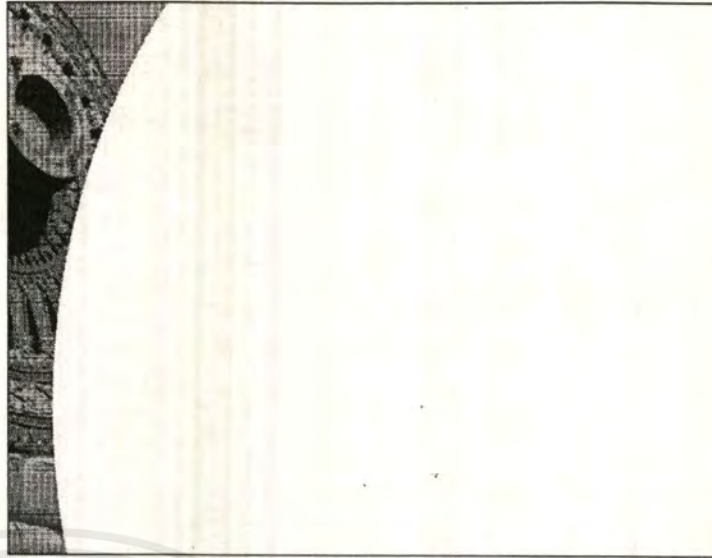
รายละเอียดการออกแบบ

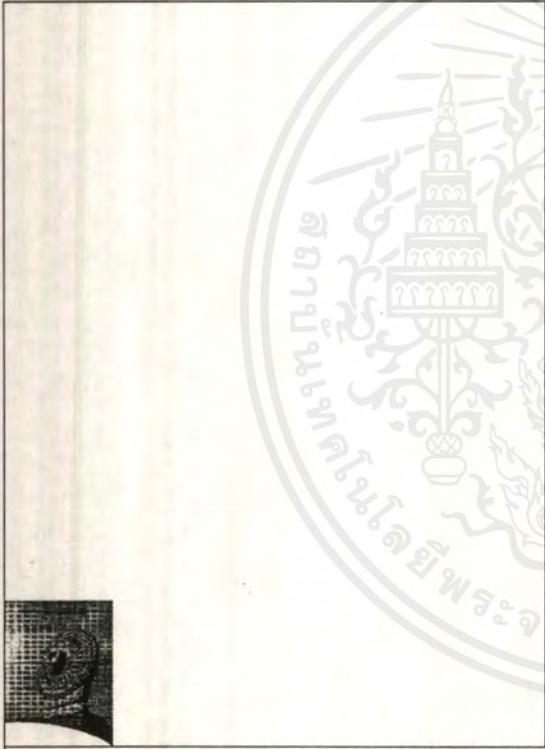
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

original

perspective and de

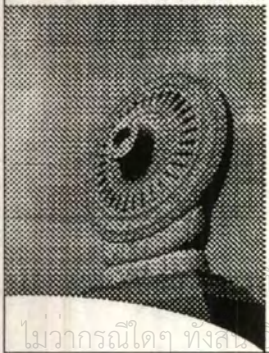
plan and ceiling plan

secti

zoom in

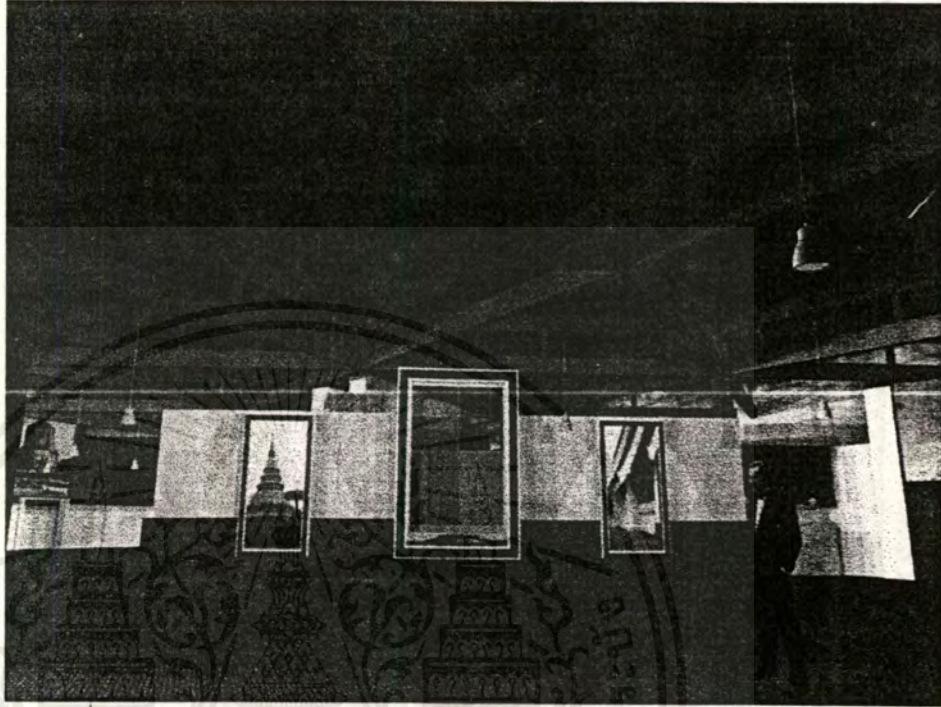
สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่อาจกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
ทุกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

data base chart

งานการค้า
เปโซ

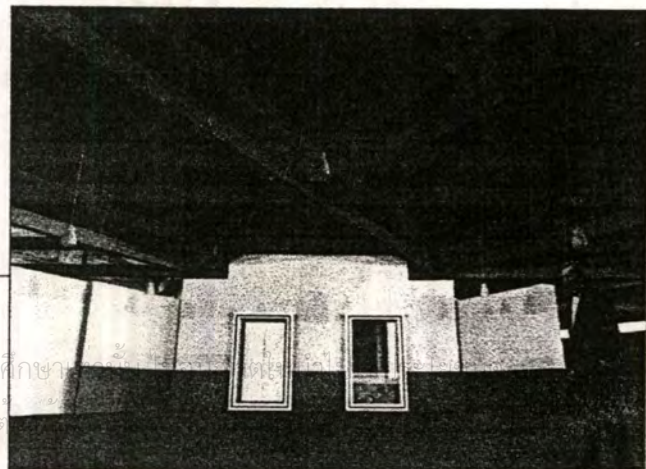
โดย จัดรูปแบบการใช้สอยแบบใหม่จากเดิมที่ ประชาสัมพันธ์และส่วนรับฝากซองแยกกัน นำมารวมกัน แล้วแยกเป็น 2 จุดเพื่อรับผู้เข้าใช้โครงการจากทั้งทางเข้าหลัก และทางเข้ารอง ซึ่งจะเน้นแกนตั้งฉากกับทางเข้าทั้งสองรวมถึงมีการออกแบบให้สมดุลอย่างสมมาตร (SYMMETRY BALANCE)

ส่วนประชาสัมพันธ์และรับฝากซอง 1 (สำหรับทางเข้าหลัก)
เน้นความยิ่งใหญ่ ตัดแปลงรูปด้านสกัดของอาคารทางศาสนามาใช้
ส่วนประชาสัมพันธ์และรับฝากซองเป็นดั่งประตูไบโอสถที่สูงโปร่ง สว่างงาม

ส่วนประชาสัมพันธ์ และรับฝากซอง 2 (สำหรับทางเข้ารอง)

ตัดแปลงมาจากรูปด้านสกัดของอาคารทางศาสนาขนาดเล็ก เป็นกันเอง

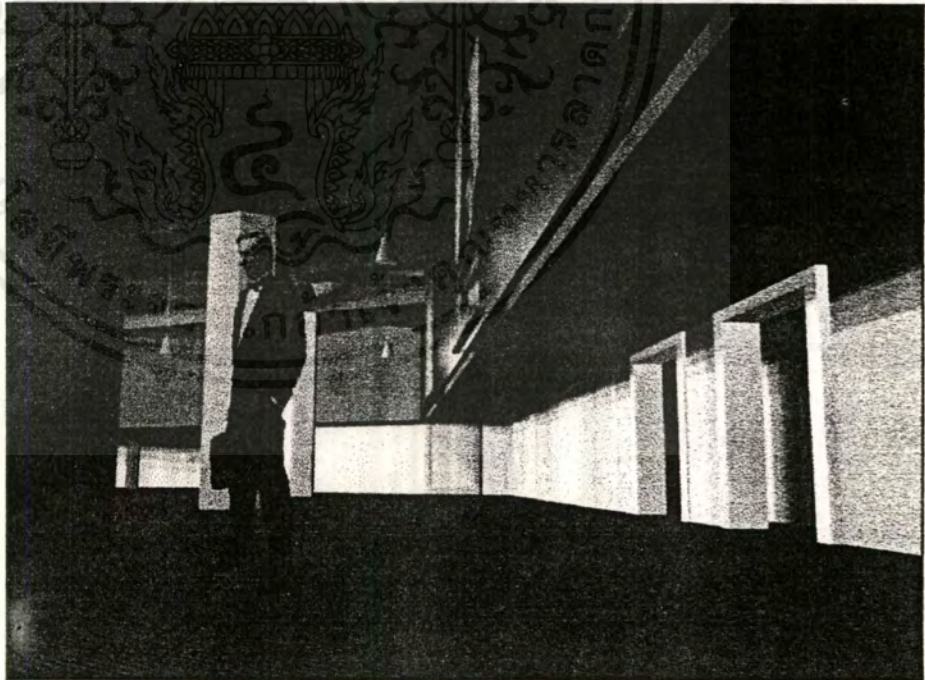
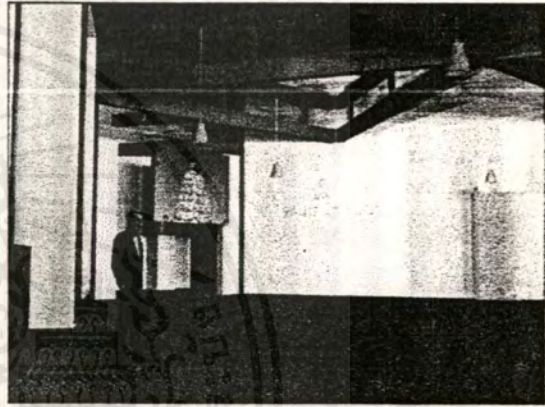

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษา

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต

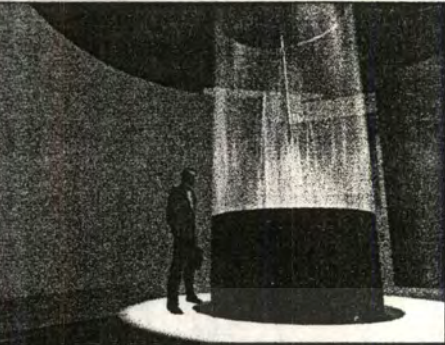
เสา 6 เหลี่ยมในโถง รับคานสีแดง พื้นพรมสีเทา มีโคมไฟให้แสงสีครีม

อยู่กลางแนวคานที่สอดประสานไปมาระหว่างแนวเส้นแกนทั้ง 3 ของอาคาร

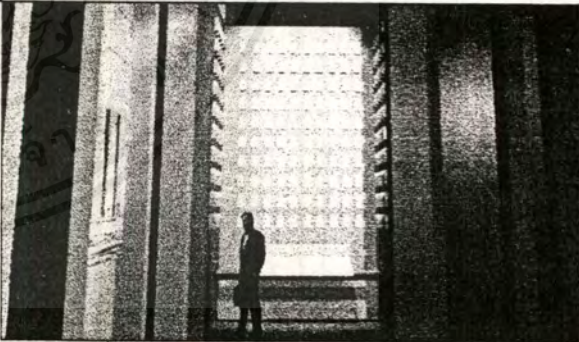

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไตรภูมิ ส่วนจัดแสดงส่วนแรก แสดงแนวคิดและปรัชญาของพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดประพฤติดีจะได้อยู่ในภพภูมิที่สูงกว่า ทุ่มจ่าลงในแห่งแก้วกลางห้องวงกลมที่สะท้อนมาจากแผนภูมิคติจักรวาล

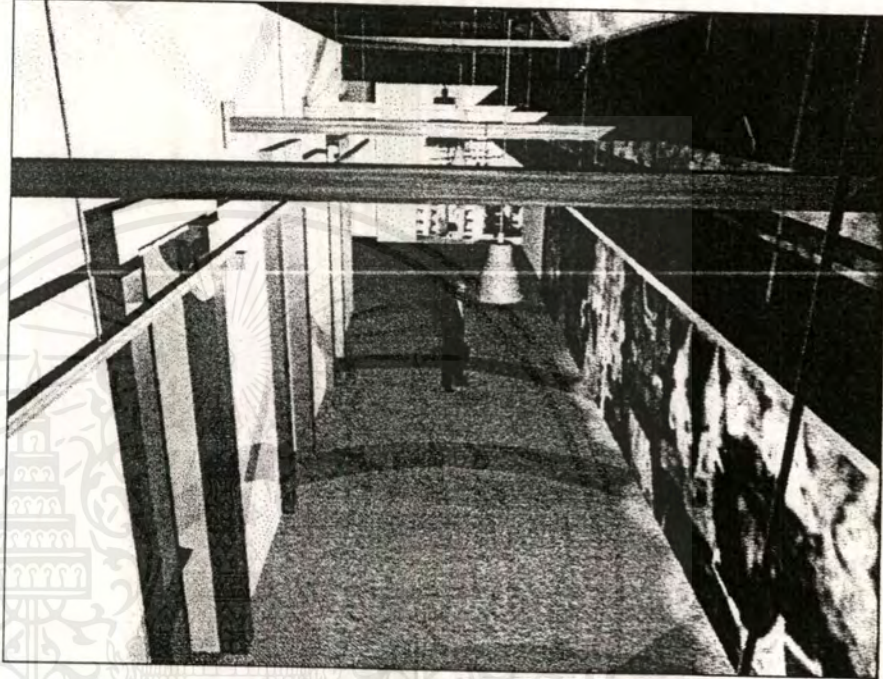
ทศชาติ
จัดแสดง แผนภูมิมันที่ผ่องหน้าโบสถ์หน้าวัดโลโย
จ. สทบุรี แสดงแนวคิดผู้ใดปรารถนาที่จะเป็น
กษัตริย์ ต้องบำเพ็ญความดีให้ถึงพร้อมดังพระ
พุทธเจ้า ซึ่งทรงปฏิบัติจริงมาแล้ว

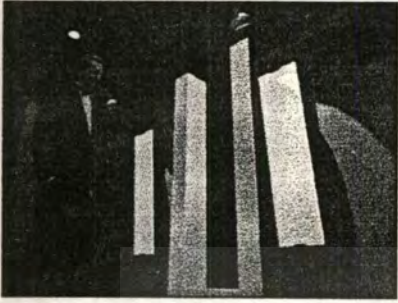
อดีตพุทธ จัดแสดงผนังวัดหนองเจิง จ.อยุธยา
แสดงแนวความคิด ไตรปรารถนาจะเป็นพระพุทธรูปได้
และทำงานมากมีพระพุทธรูปมาแล้วมากกว่า 1 องค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

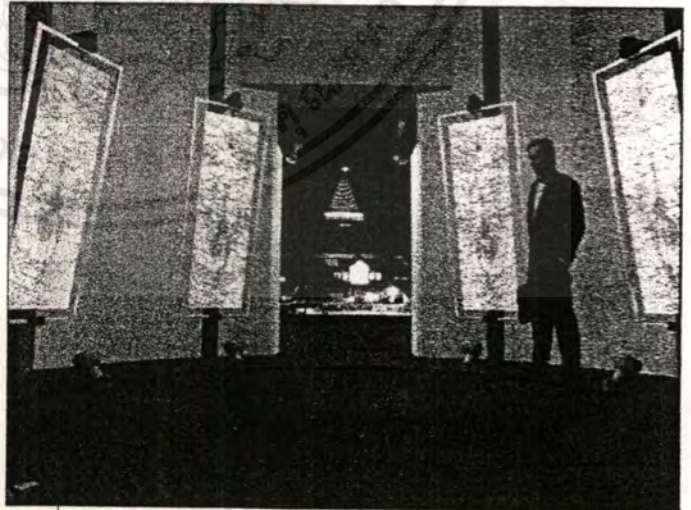
พุทธประวัติ จัดแสดงงานจิตรกรรมพุทธประวัติพร้อมทั้งสิ่งของโบราณสถาน 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ กล้วยสุ
และปฐมเทศนา และบริเวณอื่น ซึ่งจะอยู่ตรงกันข้ามพอดีกับรูปในงานจิตรกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

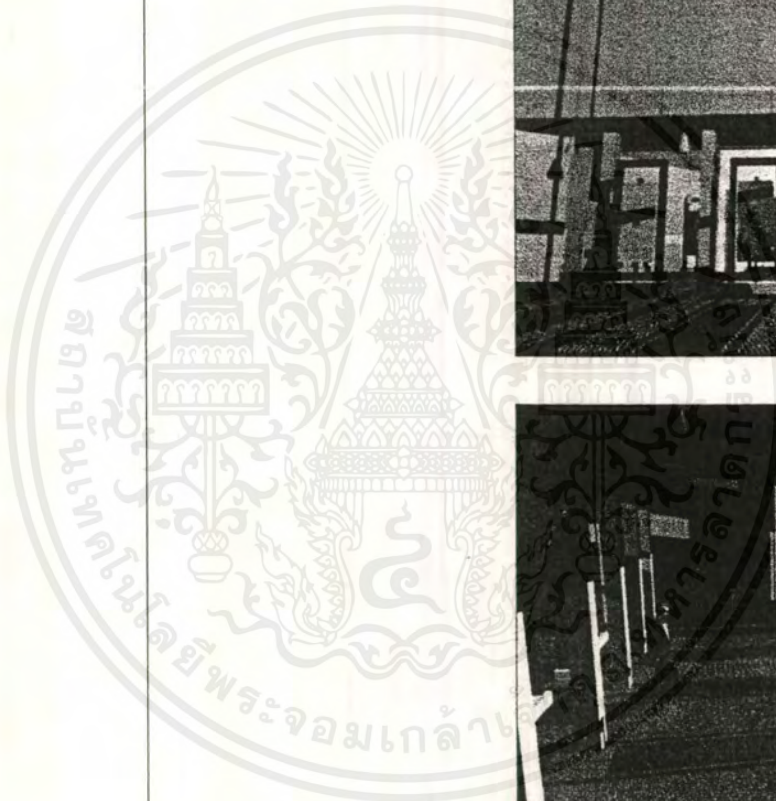
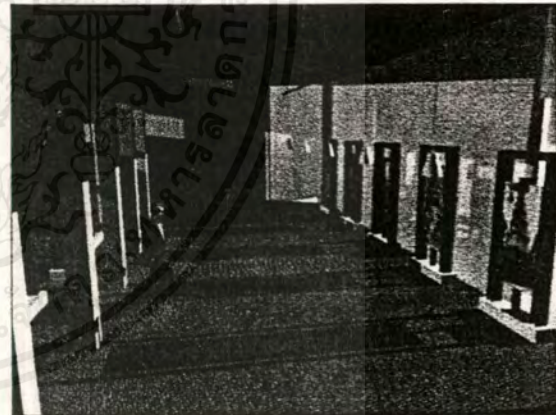
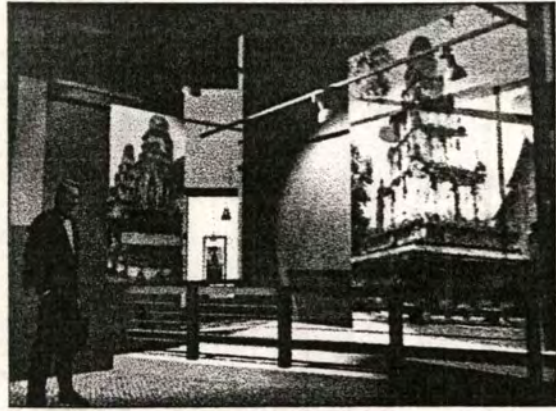

พุทธสถานในอินเดียโบราณ จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ พุทธสถานกลางแจ้งจัดแสดงภาพของรูปสลักปูนปั้นบนผนังได้แสงจ้า และพุทธสถานในถ้ำจัดแสดงภาพเรืองแสงในที่มีมืดของถ้ำอันตะ

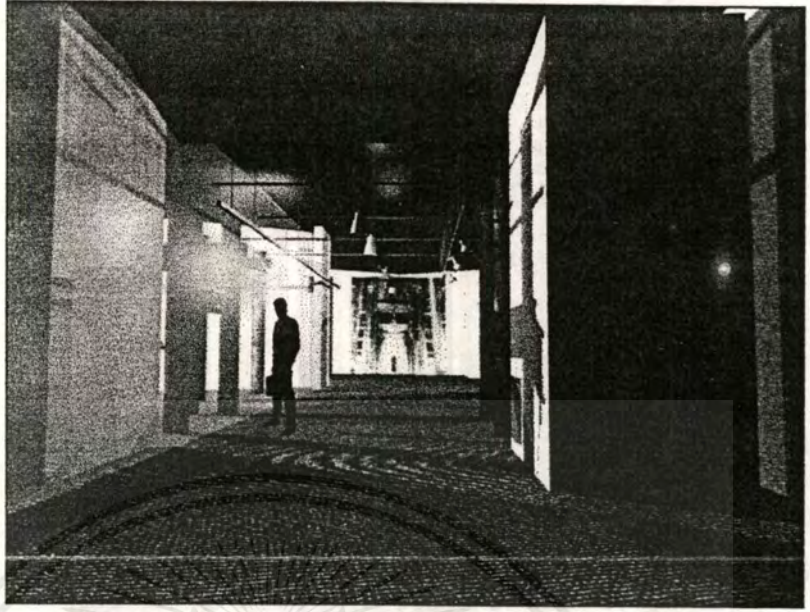
พระเจ้าโศกมหาราชเมษนพรพุทธศาสนาออกไป 9 สาย 1 ไฉน คือ ดินแดงพุทธภูมิ แสดงด้วย บอร์ด 8 บอร์ดแสดงเส้นทางทั้ง 8 ส่วนสายที่มีพระพุทธภูมิเกิดของเป็นทางเดิน เห็นภาพเรืองแสงของพระปฐมเจดีย์ (ที่เชื่อกันว่า เป็นสิ่งก่อสร้างทางศาสนาแห่งแรกในประเทศไทยปัจจุบัน) ระหว่างทางเดินคิดบอร์ดภาพรูปสถาปัตยกรรมศาสนาโบราณาวาดจัดแสงให้พุ่งตรงมาเฉพาะภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

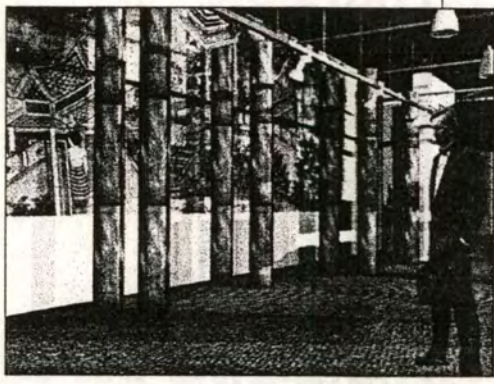

สมัยกรุงธนบุรี จัดแสดงเจดีย์ทุกยุคและรัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จ.ลำพูน เป็นมรดกขนาดใหญ่
วางผังวงเวียน เพื่อให้มองระหว่างเดินผ่าน แสดงถึงช่วงระยะเวลาวันสิ้นของยุค
สมัยศรีวิชัย อาณาจักรใหญ่ตอนใต้ แสดงพระบรมราชินีนาถ จ. สุราษฎร์ธานี และสมัยลพบุรี
พุทธสถานศักดิ์สิทธิ์และรับอิทธิพลมาจากเทวสถานของเขมร จัดแสดงปราสาทหินพิมาย 2 ยุคนี้ใช้
บอร์ตันนิกเดียวกัน จากหลังเป็นช่องเปิดอาคาร มองเห็นท้องฟ้า แสดงถึงความยิ่งใหญ่ในอดีตของ
อาณาจักรทั้ง 2 ซึ่งจะมีผลต่อตัวห้องแสดงที่แสงธรรมชาติจะเปลี่ยนไปตามเวลาต่าง ๆ ในแต่ละวัน

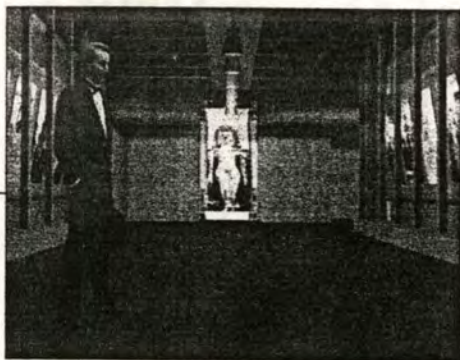
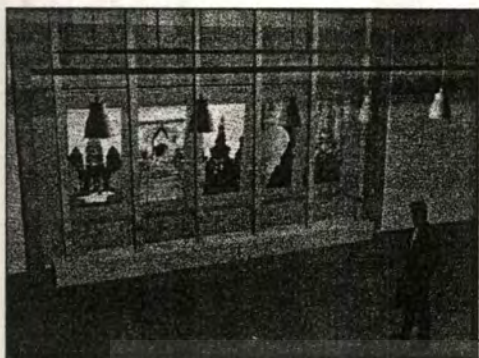
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ภายในเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้มีการนำใบใช้

สมัยลานนา จัดแสดงขุ้มโง่ โครงสร้างวิหารลานนา และกู่พระ อันเป็นเอกลักษณ์ของวัดในยุคนี้ สร้างเป็นแกนทุ่งตงรากศูนย์กลางของวัด
กู่พระ ระหว่างทางจัดแสดงจิตรกรรมลานนา โดยเลียนแบบสภาพตามความเป็นจริงขึ้นมา อีกฟากเป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างวิหารลานนา
ซึ่งเรียกว่า "วิหารโถง" โดยจำลองสภาพจริงด้วยการสร้างเป็นหุ่นจำลองขนาดเท่าจริง มีแสงธรรมชาติสาดเข้ามาภายในทางเดิน

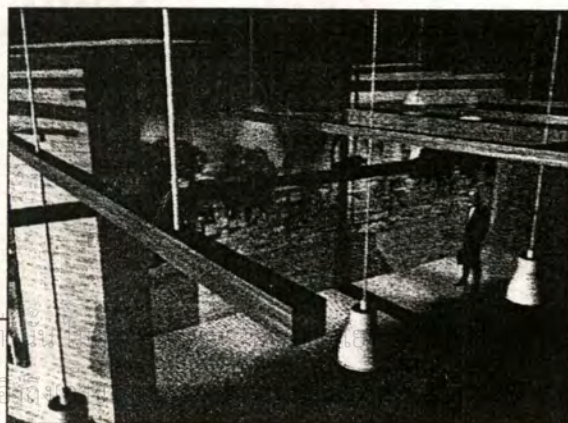

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

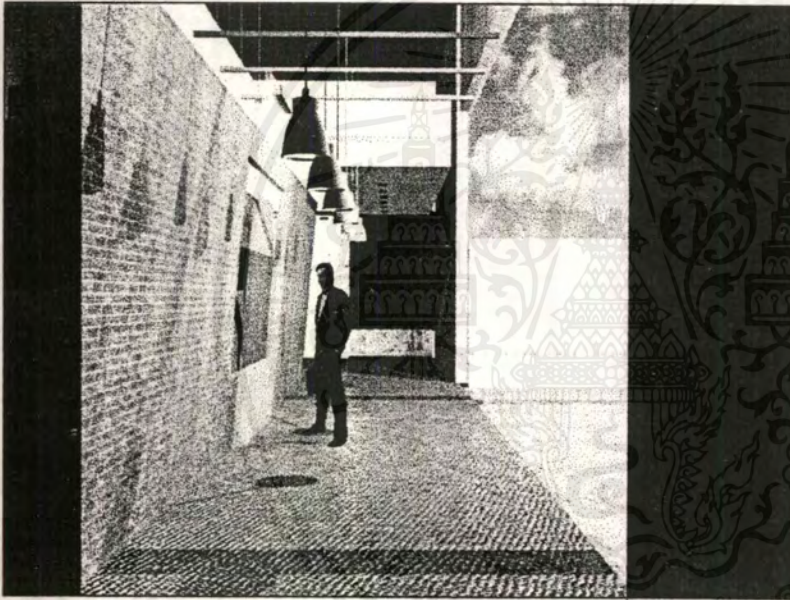
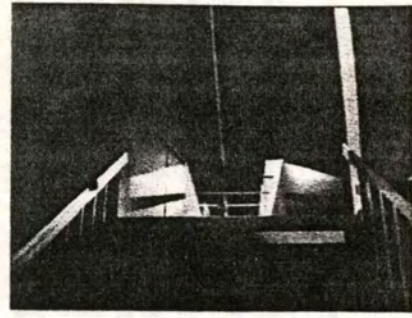
สมัยสุโขทัย จัดแสดงให้เห็นถึงความเป็นโบราณสถานที่มาจากอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่สมัยโบราณ
วัสดุสื่อให้เห็นถึงสภาพอาคาร แสงช่วยสนับสนุนและสร้างความสนใจเป็นจุด ๆ มีเรื่องราวเกี่ยวกับ

1. การรับอิทธิพลจากอาณาจักรอโยธยา
2. พระพุทธรูปในมณฑป (พระอจนะ)
3. ประติมากรรมประกอบภายในอาคาร
4. โครงสร้างมณฑปสมัยสุโขทัย
5. วัดมหาธาตุ
6. ประติมากรรมปูนปั้นประกอบอาคาร จากวัดตะพังทองลง

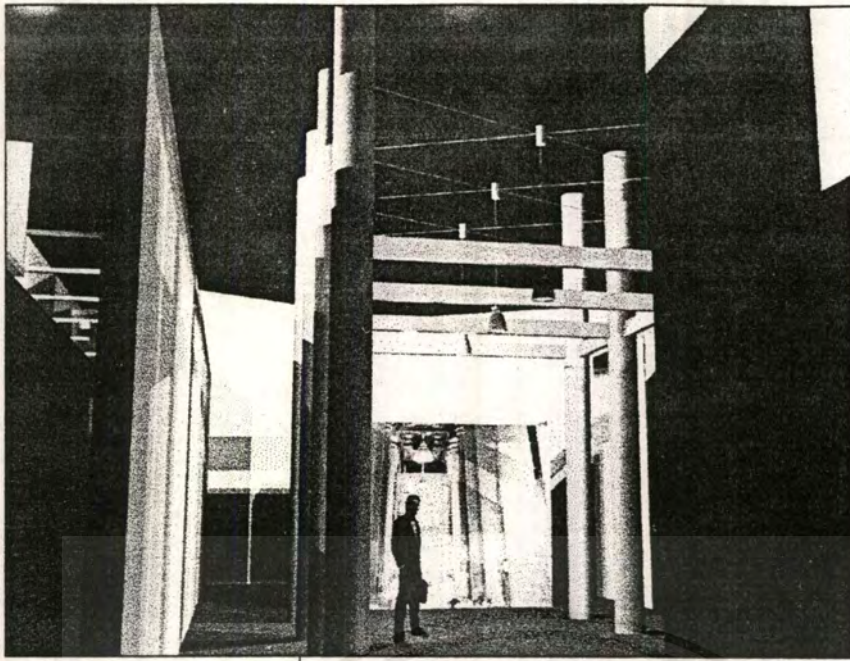
เพื่อใช้ในการเรียนการสอนและเพื่อใช้ในการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึง

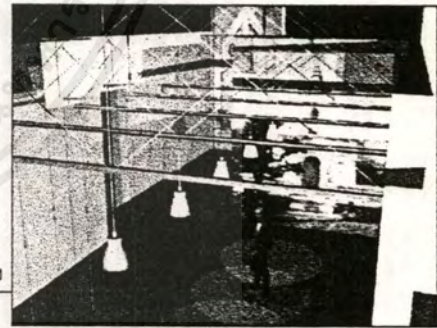
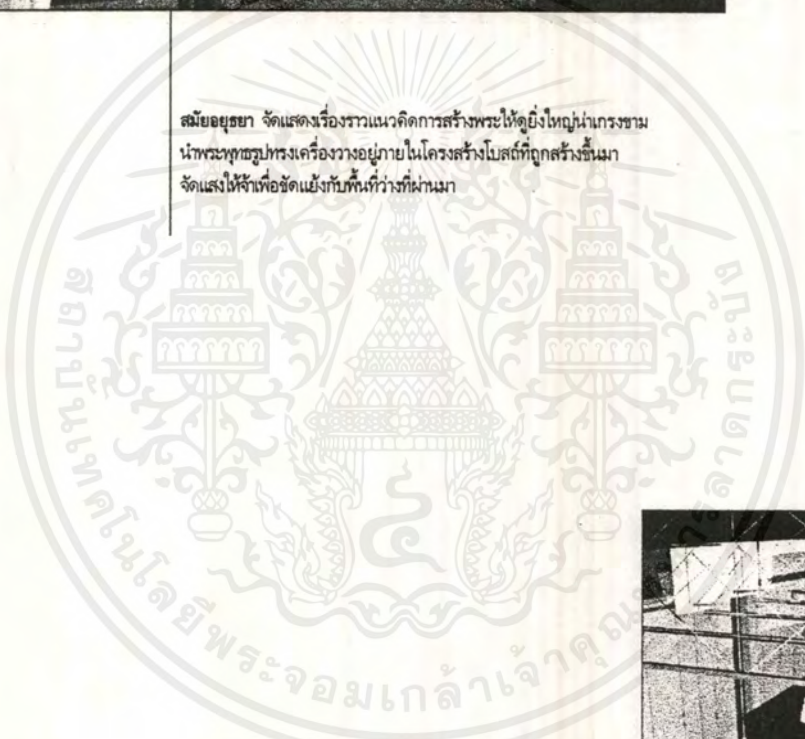

สมัยอุทอง วัดแสงทูนจ่าลองกลางแจ้ง ปรางค์ 3 ยอด เน้นพื้นที่ว่างให้ดูยิ่งใหญ่ด้วยการสร้างทางลอดทาสีดำ หลังจากชั้นบันไดมาจากชั้นใต้ดิน
สุดท้ายเดินเป็นบอร์ดเรื่องราวพุทธสถานสมัยอยุธยา เน้นความสลัวเพื่อที่จะเน้นให้ค่าความสว่างของบริเวณชุมชนจำลองของปรางค์ 3 ยอดวัดเจดีย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

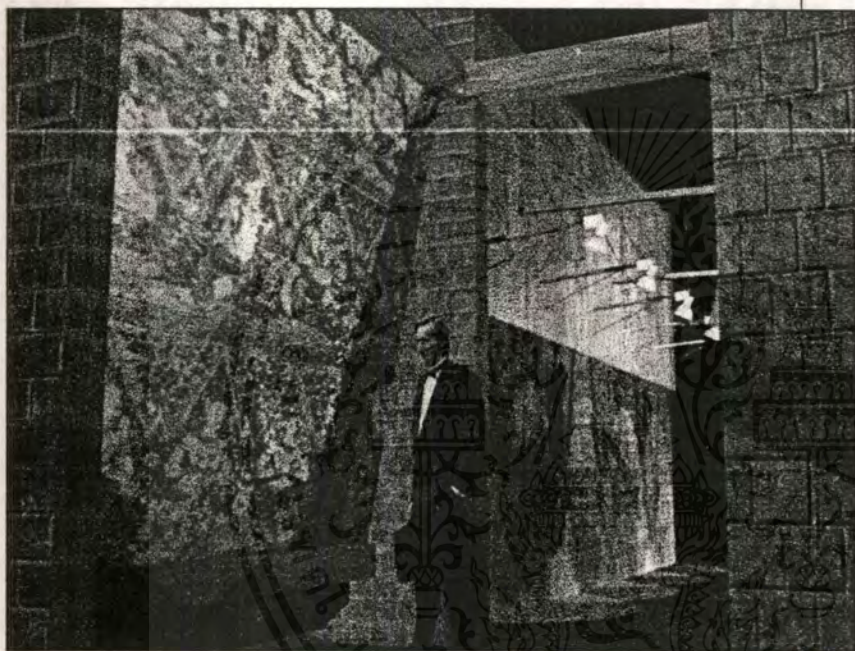
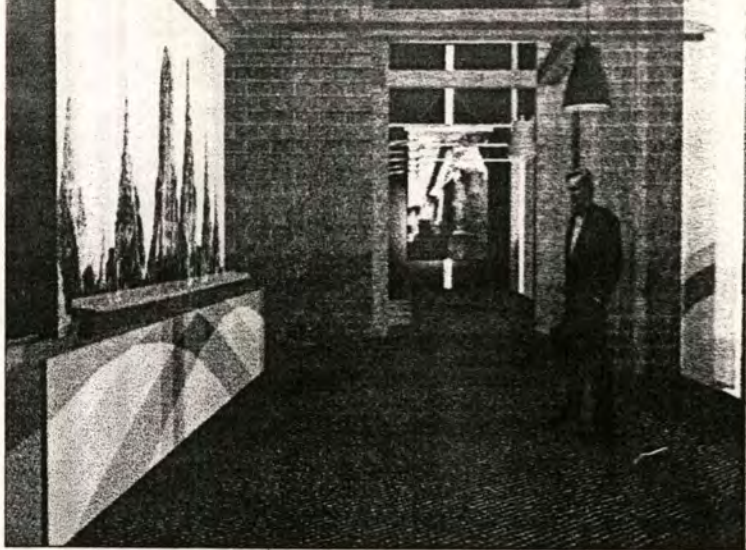

สมัยอยุธยา จัดแสดงเรื่องราวแนวคิดการสร้างพระให้ดูยิ่งใหญ่ทรงขาม
 นำพระพุทธรูปทรงเครื่องวางอยู่ภายในโครงสร้างโมสที่ถูกรังขึ้นมาก
 จัดแสงให้จำเพื่อขัดแย้งกับพื้นที่ว่างที่นานมาก

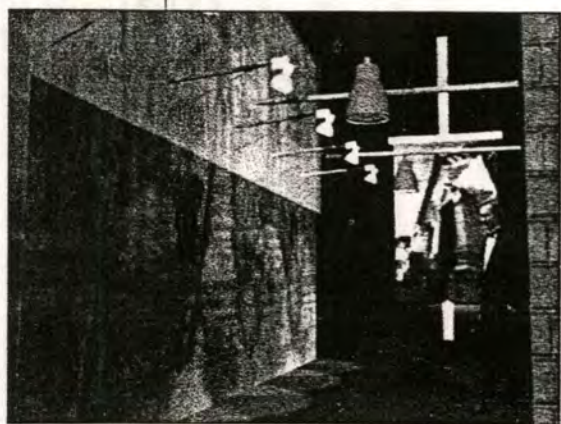

แสดงเรื่องราวการรับเอาอิทธิพลจากอาณาจักรโรมันและบ้านประจวบคีรีขันธ์ จ.เพชรบุรี ในห้องแสงสีทอง เสริมความมีค่าของวัตถุแสดง

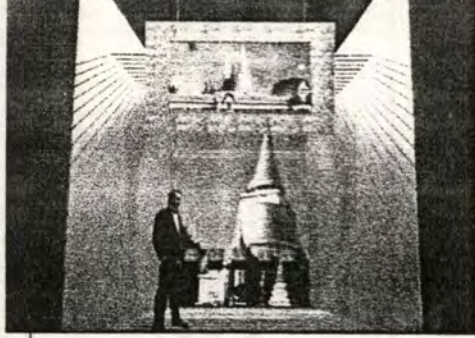
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

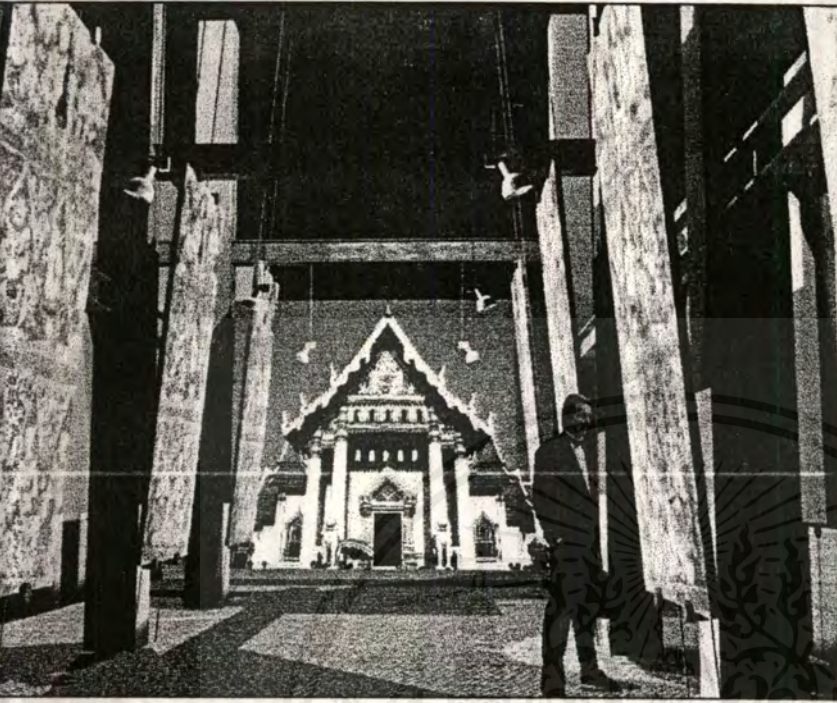
ปรังค์ อธิพิลการสร้างสิ่งก่อสร้างจากเซมร บอรัวัดไชยวนาราม จ.อยุธยา เลยออกไปเป็น
การแสดงจิตรกรรมทั้งในรูปปรังค์ และจากวัดเกาะแก้วสุดารม จ.เพชรบุรี สุดทางเดิน
มีการจัดแสดงหน้าชั้นลายปูนปั้นจากวัดเขานันไดอิฐ จ.เพชรบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สมัยรัตนโกสินทร์ หัวเรื่องศาสนากับอำนาจรัฐ
จัดแสดงวัดพระศรีรัตนศาสดารามซึ่งเป็นวัดซึ่งสร้างอยู่
ในพระบรมมหาราชวัง พร้อมจัดแสงสว่างเฉพาะด้านให้เกิดเป็นปริศม
เสริมความยิ่งใหญ่บนผนังสีทอง มีการใช้สีอันสมัยเป็นตัวให้ข้อมูล
และตัวแทนของกาลเวลา และยุคสมัย

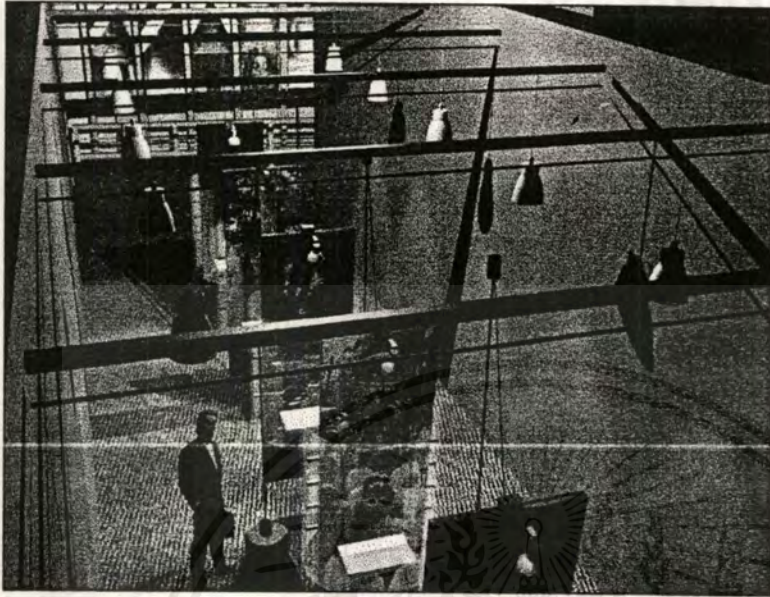
คสุทัศน์ ตั้งอยู่ในโครงสร้างอาคารสมัยใหม่ที่ถูกจำลองขึ้นมาตามกาลเวลา เห็นไกลสุดเป็นวัดเบญจมบพิตรโบสถ์หินอ่อนสมัย ร. 5

วัดอรุณ จัดแสงสว่างสีเขียวที่เป็นสุดยอดวิวัฒนาการ อันเนื่องมาจากสิ่งก่อสร้างของเขมรและวัดโพธิ์ที่เป็นวัดสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์

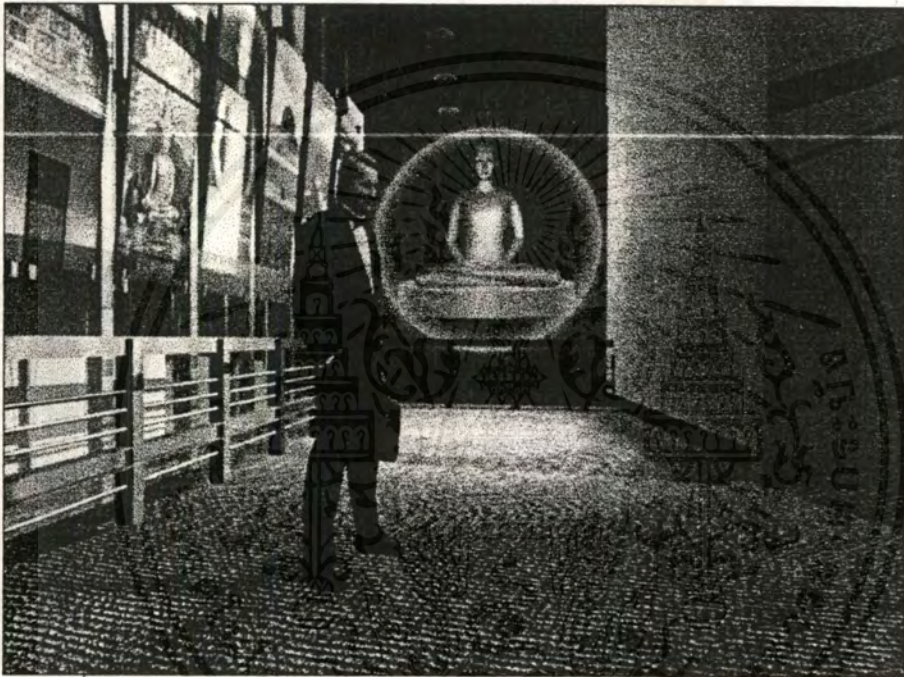

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประเพณีที่เกิดขึ้นในวัดตามวันสำคัญทางศาสนา จัดแสดงด้วยบอร์ดในแผงแก้ว ให้แสงสีต่างๆ ตามแต่ช่วงเวลา
ในแต่ละมิ แสดงถึงชีวิตของผู้คนในสังคมที่เกี่ยวกับวัดในแต่ละฤดูกาล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทสรุปที่วัดในอนาคต ที่มีการรับเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาจัดแสดงด้วยภาพเรืองแสง สื่อถึงความเป็นอนาคต และโครงสร้างที่เป็นสมัยใหม่ตามกาลเวลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัดวิเศษ
พิมพ์ที่วัดวิเศษพุทธสถาน ๗๗

พระเครื่อง ๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖
๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖
๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖ พระเครื่อง ๗๕๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

relation matrix

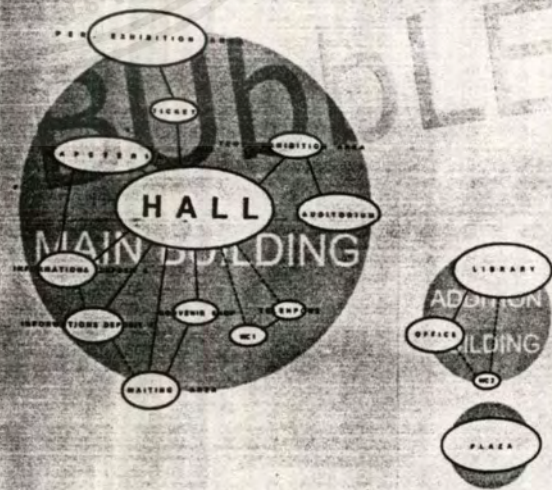
พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

RELATION MATRIX

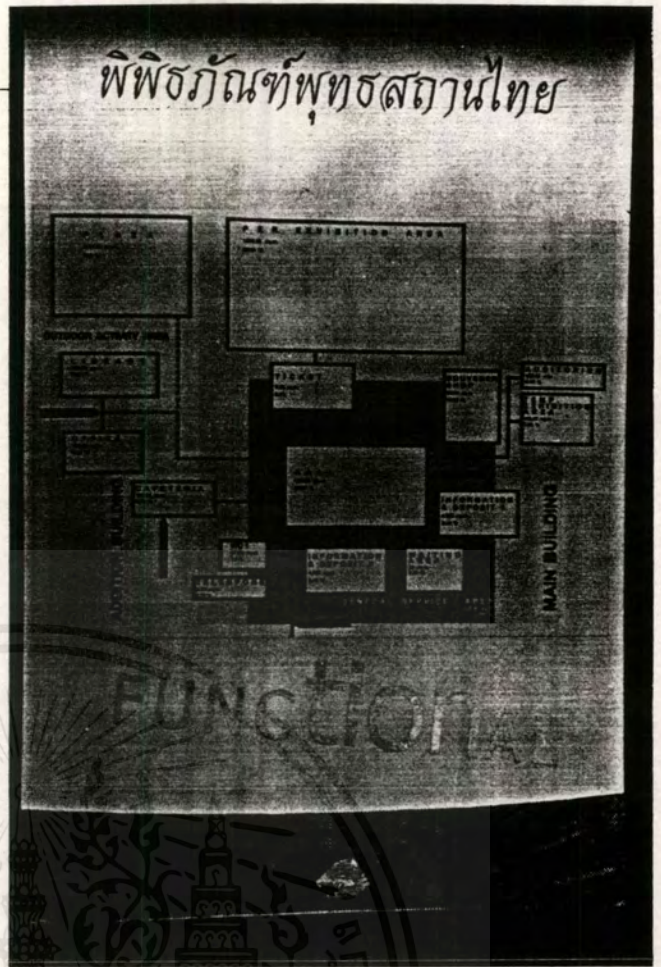
bubble diagram

พิพิธภัณฑ์พุทธสถานไทย

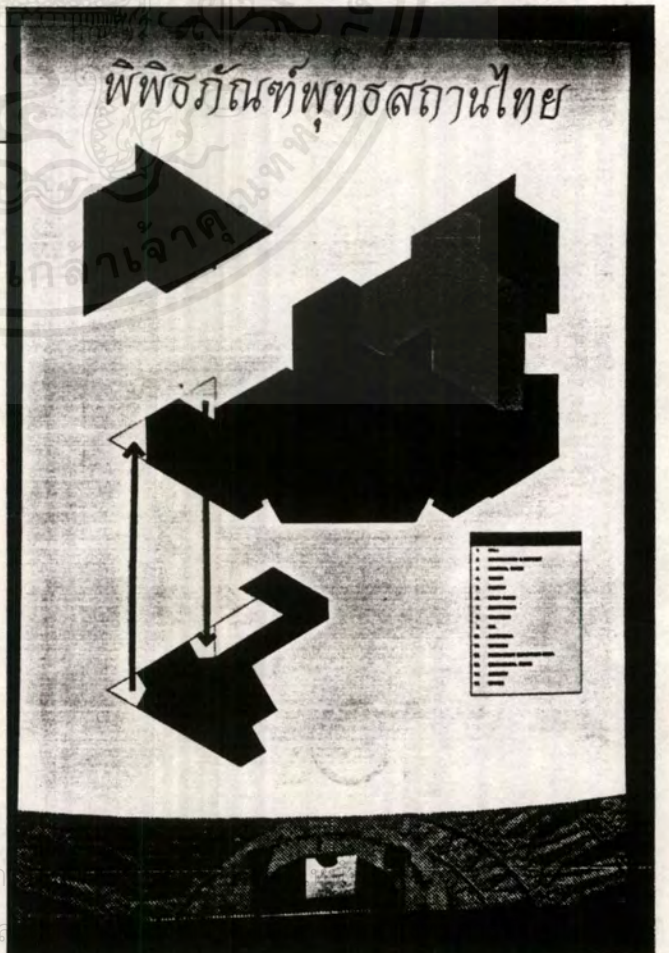

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

functional diagram

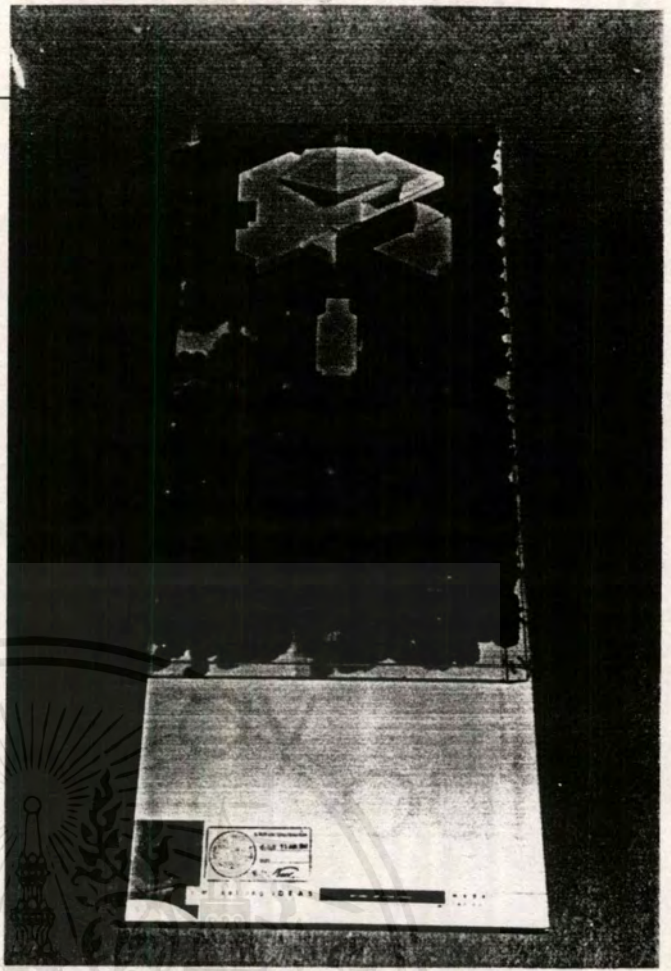

zoning

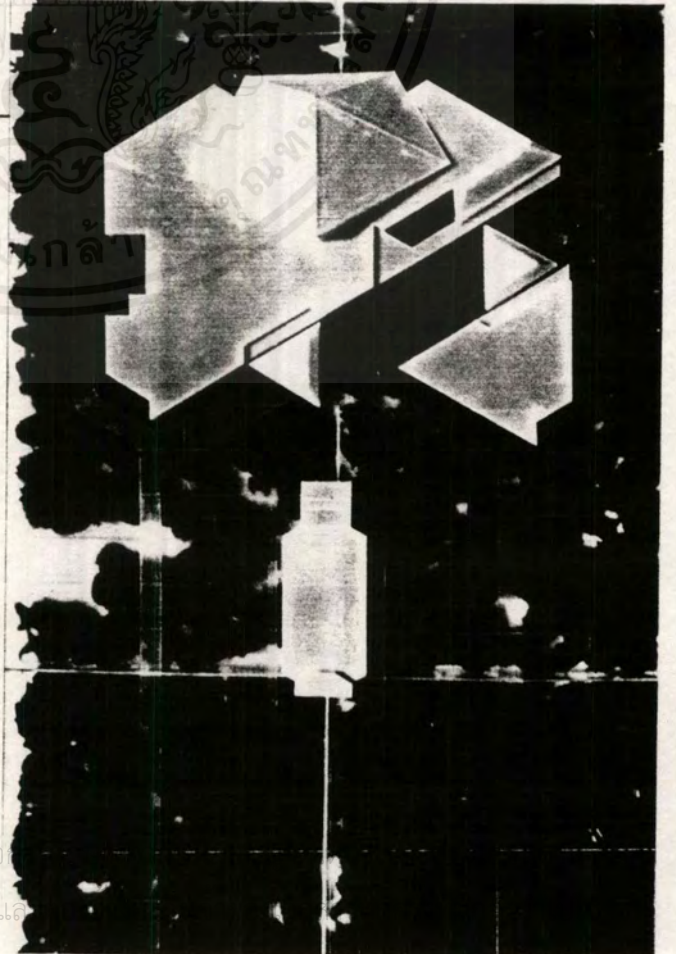

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

lay out model

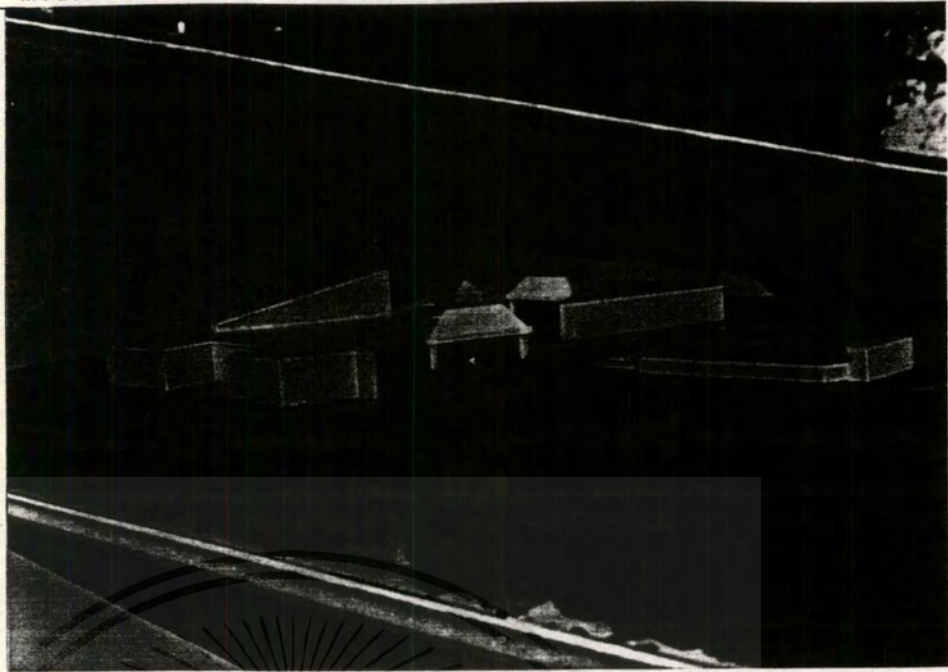

lay out model

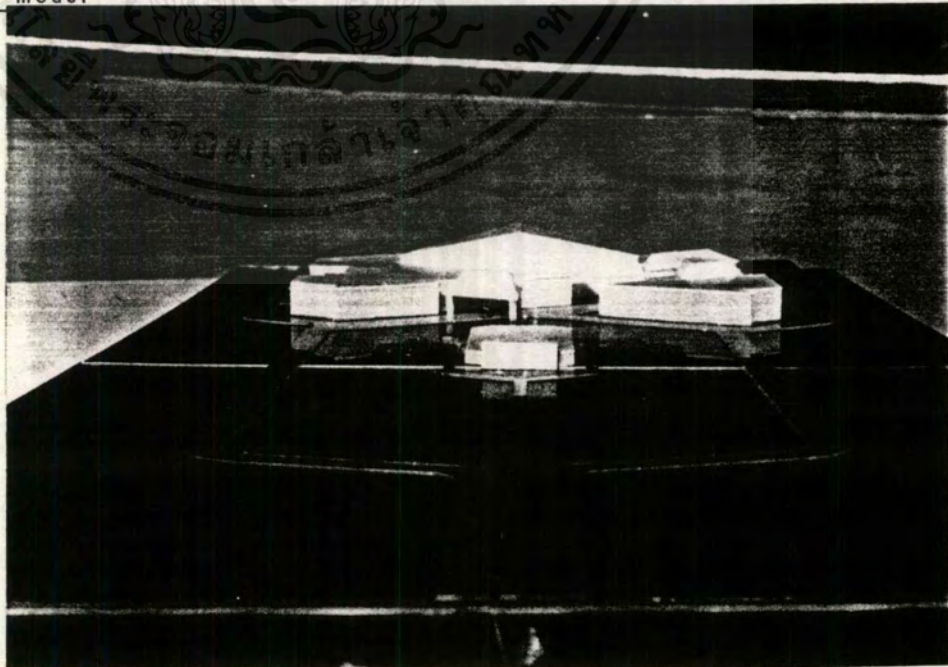

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและ

lay out model

lay out model

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้าน
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

สังเวชนียสถาน

สถานที่ประสูติ, ลุมพินี

ปัจจุบันนี้ส่วนลุมพินีตั้งอยู่ในเขตของประเทศเนปาลชาวบ้านเรียกที่ตำบลนี้ว่า ลุมบินเด ตั้งอยู่กลางท้องนามองดูเจิ่งวัง มีต้นไม้บ้างก็อยู่ไกลและห่างๆกัน มองไปโดยรอบจะเห็นแต่ต้นข้าวเขียวเจี๊ยมท้องทุ่ง ทางรัฐบาลได้แบ่งพื้นที่บริเวณเขตไว้ประมาณ 50 ไร่จัดเป็นสวนสาธารณะด้านมองไปทางทิศเหนือและตะวันออกเพียงเหนือในวันท้องฟ้าแจ่มใสจะเห็นทิวเขามาถึงเป็นแนวยาวอยู่สูงเกือบครึ่งท้องฟ้าเป็นพืดลดหลั่นกันยาวเหยียดสุดสายตา บางยอดที่อยู่สูงเด่นจะเห็นน้ำแข็งจับอยู่ขาวโพลนตลอดปีมากบ้างน้อยบ้างตามฤดูกาล

บริเวณสวนสาธารณะแห่งนี้ ด้านหน้าเป็นวิหารเล็กสีขาวประดับฐานอยู่ เรียกว่า วิหารพระนางสิริมหามายาเทวี เชื่อกันว่าวิหารหลังน้อยนี้มีอายุประมาณ 2300 ปี ภายในมีภาพสลักปูนดำทำด้วยหินเป็นเรื่องตอนประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ เชื่อกันว่าสถานที่นี้ได้รับการเคารพบูชามาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล ยิ่งในระยะหลังพุทธปรินิพพานด้วยแล้วคงจะถือว่าเป็นสถานที่สำคัญมากทีเดียว

ถ้าเข้าไปใกล้พอสมควรจะเห็นว่าภาพนั้นแกะสลักเป็นรูปพระนางสิริมหามายาใช้พระหัตถ์เบื้องขวาจับกึ่งต้นรังไว้ พระบาทขวาซึ่งเพิ่งจะประสูติกำลังประทุบยื่นตรง มีบัวบานรองรับพระบาทและรอบๆพระเศียรมีวงรัศมีปรากฏอยู่ มีรูปเทพเจ้าหลังน้ำค้างภาพพระแสงสุวรรณกัณฑ์ และบางองค์กำลังไปยดดอกบัวลงมาจากสุวรรณกัณฑ์ซึ่งเราจะเห็นแนวก้อนเมฆชัดเจน

ภาพสลักหินชุดนี้แกะสลักโดยช่างคนละแห่งราวกันแกะสร้างขึ้นไว้เป็นพุทธบูชาเมื่อประมาณ พ.ศ.1700เศษ ถึง พ.ศ.2100 ได้สูญหายไปเป็นเวลานานแห่งกันพบฝังดินอยู่โดยนักโบราณคดีไปขุดพบเข้าโดยบังเอิญ ครั้งแรกก็คิดกันไม่ออกว่าเป็นรูปอะไรจึงเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ของทางราชการ มีนักโบราณคดีท่านหนึ่งลงเสริมต่อส่วนที่สึกพรอโดยพยายามรักษารูปลักษณะเดิมไว้ให้มากที่สุด จึงเห็นชัดว่าเป็นรูปปางประสูติ จึงนำมาประดิษฐานไว้ ณ ที่ซึ่งเชื่อว่าเคยอยู่มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ได้มาทำพิธีประดิษฐานใหม่เมื่อไม่กี่สิบปีมานี้เอง

ตัวอาคารพระวิหารได้สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์เมารยะ นานมากก็พังทลายลงโดยภัยธรรมชาติก็ได้กษัตริย์แห่งราชวงศ์ศุภคุระสร้างขึ้นมาใหม่ตรงที่เดิม สมัยที่สามได้สร้างขึ้นใหม่ตรงที่เดิมอีกโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์คุปตะ (บางแห่งก็ว่าโดยราชวงศ์กุษาณะ) อย่างไรก็ดีตาม เป็นที่น่าย่นคิดว่าเมื่อมีการก่อสร้างทุกครั้งจะต้องสร้างลงในที่เดิมเสมอ แสดงว่าสถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสถานที่ประสูติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงไม่ต้องสงสัย

ลงบันไดพระวิหารไปทางด้านหลังจะเห็นสถานที่ที่พระเจ้าโศกมหาราชสร้างไว้ประดิษฐานอยู่ เสานี้เป็นอนุสาวรีย์และเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุดของลุมพินี นายฟอยแรวร์เป็นผู้รายงานว่าได้พบ เมื่อ พ.ศ.2438 พระเจ้าโศกมหาราชทรงปกครองชมพูทวีปเมื่อราวพุทธศตวรรษที่3 พระองค์ได้เสด็จมานมัสการสถานที่ประสูตินี้เมื่อ พ.ศ.294 หลังจากได้ครองราชย์มาครบ 20 ปีพอดี ที่เสานี้มีจารึกที่เขียนด้วยอักษร พรหมี (พรัมมี) มีข้อความที่แปลได้ว่า พระราชาปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักของเทพทั้งหลายได้เสด็จมายังที่นี่ด้วยพระองค์เอง ภายหลังจากพระองค์ได้รับภรรยาภิเษกได้ 20 ปี ได้ถวายสักการะสถานที่นี้ เพราะว่าพระพุทธรูปของพระองค์ได้ประสูติ ณ ที่นี้ และพระราชาปิยทัสสีได้รับสั่งให้สลักรูปสาวน้อยด้วยหินและรับสั่งให้ยกเสานหินขึ้นและหมู่บ้านลุมพินีได้รับการลดหย่อนการเก็บภาษี ให้จ่ายเพียง หนึ่งในแปดส่วน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าประสูติที่นี่

ทางทิศใต้ของวิหารพระนางสิริมหามายาเทวี เป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์และมีชื่อเสียง ชื่อว่า สระสุภการณ เชื่อกันว่าพระนางสิริมหามายาเทวีทรงสวนสนานพระวรกายที่สระแห่งนี้ก่อนประสูติพระโอรส สระน้ำลุมพินีตามตำนานเดิมว่ามีรูปร่างเป็นรูปวงรี แต่ในปัจจุบันมีรูปเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละประมาณ 50 ฟิต

สถานที่ตรัสรู้ : พุทธคยา

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ศรีสุ เมื่อเราเดินไปก่อนจะถึงต้นพระศรีมหาโพธิ์จะมองเห็นพระเจดีย์สี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ (สูง 170 ฟิต) ตั้งสูงตระหง่านมองเห็นไปได้ไกลมาก ต่อเมื่อเข้าไปใกล้จึงจะมองเห็นต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่ชิดเจดีย์นี้ และสูงประมาณครึ่งหนึ่ง

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (ปัจจุบัน) ตั้งอยู่ด้านหลังวิหารซึ่งมีแท่นวัชระอาสน์ (รัตนบัลลังก์) 5-อันอยู่ระหว่างกลาง ลำต้นขนาดใหญ่สามถนัดสูงประมาณ 80 ฟิต ทางรัฐบาลอินเดียเอาใจใส่เป็นพิเศษโดยให้นักพฤกษศาสตร์ตรวจดูทุก 7 วัน พระเจ้าถังโถสวางก่าแห่งจีนกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ เชื่อกันว่ามีผู้คนภายนอกเข้าถึงลำต้นได้ แต่ถ้าชาวพุทธจากต่างประเทศมาขออนุญาตก็จะเปิดให้เข้าไปได้ เป็นครั้งคราว สุดแต่ผู้พิจารณาจะเห็นสมควร

พระแท่นวัชระอาสน์ วัชระอาสน์ แปลว่า ที่นั่งเพชร ต้องการให้หมายถึงพระที่นั่งประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งอยู่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ด้านทิศตะวันออกระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระเจดีย์มหาวิหาร พระแท่นนี้ตามประวัติมีว่า วันที่พระองค์จะตรัสรู้

โดยศิษย์พรหมณได้ถวายหมวกสะเดาพระองค์ 8 ก้า พระองค์ได้ทรงนำไปปลาดลงตรงโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้านทิศตะวันออกแล้วประทับนั่งอธิษฐานให้เป็นรัตนบัลลังก์ จึงเกิดรัตนบัลลังก์เป็นแท่นที่ประทับนั่งตรัสรู้ขึ้น

ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาล่วงแล้วได้ 200 ปีเศษ พระเจ้าอโศกมหาราชได้เสด็จมานมัสการต้นพระศรีมหาโพธิ์เสมอ พระองค์ได้ทรงนำเครื่องสักการะมาวางตรงโคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้านทิศตะวันออก เพราะเชื่อกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้จะทรงประทับอยู่ตรงนั้นในวันตรัสรู้ครั้งที่หนึ่งได้ครีที่สร้างแท่นรองรับเครื่องสักการะมาตั้งไว้ ได้ปรึกษาพระอุปทูตเถระแล้วเห็นว่าสมควร จึงได้สร้างแท่นมาตั้งตรงที่ประทับของพระพุทธรูปที่แท่นรัตนบัลลังก์ แต่ตั้งนามเสียใหม่ว่า พระแท่นวัชรอาสน์ ต้องการให้หมายความว่าเป็นแท่นแห่งมหาบุรุษผู้ใจเพชร พระแท่นนี้ได้เคยถูกทำลายแตกออกเป็น 5 เศษ ท่านเซอร์จันนิงแฮม ได้นำเข้าปะกะเชื่อมใหม่จนเกือบเหมือนเดิม ถ้าไม่สังเกตจริงจะไม่เห็นรอยต่อเลยก็ทีเดียว

พระเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ พระเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นพระเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมที่สร้างขึ้นด้วยศิลปะอันปราณีตและวิจิตรบรรจง

พร้อมทั้งแบ่งไว้ด้วยจินตนาการอันสูงส่งยิ่งนัก ถ้ายืนห่างจากองค์พระเจดีย์พอควรแล้วมองเข้าไปที่องค์พระเจดีย์จะเห็นว่าฐานพระเจดีย์จะเล็กกว่าองค์พระเจดีย์พอสมควรมองดูคล้ายทรงใบโพธิ์ที่เอียงไปตั้งขึ้น คือจากฐานขึ้นไปแล้ว ตรงชั้น 2-3 จะคอดกั้นแล้วค่อยขยายออกทีละน้อยพองมาจากนั้นก็เรียวยาวไปจนถึงยอด ซึ่งมีเจดีย์ขนาดเล็กล้อมอยู่เบื้องบนยอดนั้นอีกองค์หนึ่ง องค์พระเจดีย์สูง 170 ฟิต ฐานวัดได้ 85067 เมตร สร้างเป็นแบบ 2 ชั้น ชั้นส่วนที่เป็นฐาน (รวมทั้งหน้ามุขที่ยื่นออกมาด้วย) วัดโดยรอบได้ 121.29 เมตร ส่วนสูงของฐานวัดได้ 15.05 ฟิต เป็นฐานที่มีเจดีย์ขนาดย่อม 4 องค์ทวารหรงและศิลปะแบบเดียวกันกับพระเจดีย์องค์ใหญ่ สูงประมาณ 45-50 ฟิต ตั้งเวดล้อม 4 มุม ด้านตะวันออกขององค์เจดีย์เป็นซุ้มหน้ามุข มีเชิงกระจะยื่นออกมาทั้ง 2 ชั้น มีลักษณะลดหลั่นและเล็กกว่ากันได้อย่างได้สัดส่วนและเล็ดดูสวยงามมาก

รอบฐานขององค์พระเจดีย์มีพระพุทธรูปและรูปพระโพธิสัตว์สลักด้วยหินดำสร้างในสมัยศิลปะประติมากรรมอินเดียตามช่องที่สร้างไว้จำเพาะแต่ละองค์ ช่องตรงวัชรอาสน์มีพระพุทธรูปปางมารวิชัยหรือสะดุ้งมาร (ชาวอินเดียเรียกว่าปางซิมเพระชวณเป็นพยานประทับหันพระพักตร์เข้าหาต้นพระศรีมหาโพธิ์ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ปฏิมากรรมเหล่านี้บางรูปได้ถูกทำลายจนเสียโฉมมองดูแล้วเสลดใจมาก คือ ถูกทุบจนพระองค์หักหักทั้งหมด พระนาสิกก็ขาดวันแห่งหายไปมองเหมือนคนจุ่มขี้ ตามประวัติศาสตรกล่าวว่าการมุสลิมเตอร์กได้เข้าทำลายเมื่อประมาณพ.ศ. 1800 เศษ

บริเวณใกล้กับเชิงกระรอบรอบข้างขององค์ปฏิมากรรม มีรูปหัวโลกบาลประดับเรียงรายซ้ายขวาจนถึงด้านบนขององค์พระสถูปด้านใต้สุดลงมาถึงรูปพญางูทั้ง 2 ตัวหันหน้าเข้าหากันเรียงประดับเป็นหัวแถวส่วนตรงแนวด้านใต้กรอบดัดลดเล็กน้อยมีรูปปั้นแบบใบโพธิ์ (ออกแบบพิเศษสำหรับที่นี่โดยเฉพาะ) ประดับอยู่เรียงรายรอบองค์พระเจดีย์ เล็ดดูสวยงามนักมองไม่รู้จักทั้งที่เป็นเพียงรูปใบโพธิ์เท่านั้น

ด้านตะวันออกขององค์พระเจดีย์มีประตูสำหรับเดินเข้าไปถึงด้านในได้ดัดเหมือนกันทั้งชั้นล่างและชั้นบนสร้างไว้เป็นสามตอน ตอนแรกเป็นประตูหรือประตูอนุญาติก่อนจะเดินเข้าไปถึงชั้นใน ตอนที่ 2 เป็นประตูถวายเครื่องสักการบูชาซึ่งของเดิมวางลงไว้กับพื้น (ปูขนีสถานของฮินดู บางแห่งยังคงบูชาโดยวางไว้กับพื้นไม่ถือว่าต่ำ) ปัจจุบันนี้จัดให้มีโต๊ะเจก้นดอกไม้ กระถางธูป เชิงเทียนวางวางไว้ เล็ดดูสวยงามขึ้น (มีหลายคนบอกว่าการไทยไปจัดทำให้) ตอนที่ 3 มีประตูกันเขตเป็นกบฏออกกล่าวให้รู้ว่าเป็นสถานที่ที่ประทับของพระพุทธรูป (พระพุทธรูป) เดิมห้ามมิให้ประชาชนล่วงล้ำเข้าไปข้างในประตูนี้ ปัจจุบันหลังจากทำพิธีบูชาแล้วก็มักพากันก้าวข้ามประตูเข้าไปถึงองค์พระและทีเดียว

ภายในองค์พระเจดีย์ใหญ่ มีห้องโถงสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปเหมือนกันทั้ง 2 ชั้น ห้องโถงชั้นล่างพื้นที่ 6 x 4 เมตร มีพระประธานปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 1.47 เมตร สูง 1.64 เมตร สร้างสมัยศิลปะ (มีอายุประมาณ 1400 ปี) มีพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ฐานพระมีรูปสิงห์ 2 ตัว อยู่คู่ซ้ายขวาย่างละตัว ดัดเข้าไปเป็นรูปข้างข้างละตัว ตรงกึ่งกลางฐานพอดิมีรูปพระแม่ธรณีท่าห่มมวยผม

ห้องโถงชั้นบน (ห้องภาวนา) มีขนาด 6 x 5.47 เมตร มีพระพุทธรูปทรงเครื่องแบบพระมหาพร สูง 1.64 เมตร สร้างสมัยศิลปะเช่นกัน เป็นปางประทับยืนหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก รอบองค์พระประธานมีพระพุทธรูปแบบต่างประดิษฐานอยู่เรียงราย ด้านขวาสุดมีรูปพระสาวกบุตรชายสุดมีรูปพระโมคคัลลานะ ถัดจากพระสาวกบุตรมีรูปพระแม่ธรณีห่มมวยผม

ถัดจากพระโมคคัลลานะเป็นรูปพญามารกำลังเอามือกุมหัวอย่างแบบคนผัดหวังหรือสิ้นหวัง บนชั้น 2 นี้มีบริเวณกว้างพอที่จะใช้ เดินหักศอกแล้วได้รอบองค์พระเจดีย์ ริมขอบของบริเวณที่กล่าวนี้มีสถูปใหญ่เล็กเรียงรายอยู่ สังเกตเห็นได้ชัดว่าเป็นพระเจดีย์ 2 ประเภท หรือ 2 สมัย คือสมัยคุปตะเป็นแบบหินทราย และแบบสมัยศิลปะเป็นแบบหินเขียว มีบันไดอยู่ทั้งด้านซ้ายและขวา ใกล้บันไดซ้ายจะเห็นรูปพระโพธิสัตว์ 3 องค์ประทับยืนอยู่ องค์กลางคือพระสมณโคดม องค์ซ้ายคือพระศรีอาริยมตไตรย องค์ขวาคือ พระอวโลกิตศวรร

สถานที่แสดงปฐมเทศนา , สารนาถ

ปาลีปิตนมฤคทายวันในปัจจุบันนี้เรียกว่า สารนาถ แปลว่า เป็นที่พึ่งแห่งเนื้อและกาง ซึ่งก็ยังมีความหมายเหมือนคำเดิม เป็นตำบลชนบทแห่งหนึ่งอยู่ห่างจากเมืองพาราณสีประมาณ 20 กิโลเมตร พอเข้าไปเขตสารนาถจะพบสถูปเจดีย์ที่ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้เพื่อแสดงว่าพระพุทธรูปทรงพบเบญจวัคคีย์ ณ บริเวณนี้ เป็นสถูปสูงใหญ่ดูเด่นเห็นได้ไกลเป็นเหมือนประตูที่จะเข้าสู่อปาลีปิตนมฤคทายวัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากสถูปเจาคันที่เข้าไปประมาณ 1 กม. จะพบซากอิฐสลักหักพังพอจับเค้าได้ว่าเป็นบริเวณปฏิมากรรมเก่าแก่ดั้งเดิมเต็มไปหมดเป็นบริเวณกว้างไกลและใหญ่โตมาก ด้านในสุดทางขวามือจะเห็นองค์ซุ้มเมฆสถูป (สถูปที่เห็นธรรม) ตั้งสูงตระหง่านอยู่อย่างสง่างาม แม้จะเก่าแก่ดูพังไม่เป็นส่วนใหญ่แล้วแต่ก็ยังมีมองเห็นความยิ่งใหญ่ของพระพุทธรูปในองค์นี้ได้อย่างดี ความวิจิตรภาพของมณฑลพญาวินมหาราชน่าจะเหลือให้มองเห็นสวยงามภูมิฐานกว่านี้มากนัก ตามหลักฐานปรากฏว่าเมื่อถูกพวกเตอร์กมุสลิมมารุกรานเผาทำลายย่อยยับไปแล้ว องค์พระสถูปก็ถูกทอดทิ้งให้พังไปเองตามสภาพอยู่เป็นเวลานาน ชั่วร้ายใน พ.ศ. 2340 ยังถูกเศรษฐีมหาเศรษฐีของตลาดในเมืองพาวานลี ชื่อเจ้าเซตสิงหะ เข้ามาพังหลายร้อยดอนจนเอาอิฐที่เป็นรูปทรงปฏิมากรรมเหล่านี้ไปสร้างตลาดในเมืองพาวานลีอีกมากมายมหาศาล แม้พระบรมสารีริกธาตุที่พระเจ้าโกกมหาราชนบรรจุไว้ก็ถูกโยกเก็บไปทิ้งแม่น้ำคงคาเสียทั้งหมด

พระพุทธรูป หรืออีกในหนึ่งคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นที่นี้เป็นแห่งแรกในโลก ชาวโลกได้เห็นจริงประจักษ์แจ้งว่าคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นของแท้ไม่ใช่ของเทียมก็เมื่อพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นองค์แรกของโลกก็ ณ ที่ตรงนี้

พระพุทธรูปได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในเมืองพาวานลีได้ประมาณ 1500 ปีเศษ มีหลักฐานว่า พระเจ้าโกกมหาราชได้เสด็จมาสร้างสถูปเสาศินคันธกุฎีและกุฏิวิหารของพระสงฆ์ไว้มากมาย พระองค์ซึ่งจึงได้บันทึกไว้เมื่อตอนที่ท่านได้มาเยี่ยมสามารถว่า มีพระภิกษุสงฆ์มากกว่า 1,500 องค์ มีอาคารที่อยู่ของภิกษุทั้งหลายแห่ง มีซุ้มเมฆสถูปสวยงามใหญ่โตและสูงมาก ทางทิศเหนือของสถูปมีรูปสิงห์โต 4 ตัว ยืนหันหลังให้กันอยู่บนฐานซึ่งมีรูปธรรมจักรล้อมรอบ สิงห์โตนั้นหันหน้าไปทางทิศทั้งสี่ รูปนี้ตั้งอยู่บนยอดเสาศินคันธกุฎีอันสวยงามมากมีค่าจารึกเตือนใจพระภิกษุให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบรักษาศีลให้บริสุทธิ์ อย่าให้แตกความสามัคคีกันระหว่างความเห็นที่อาจแตกต่างกันไปบ้าง

ต่อมาสถานที่นี้ได้ตกลง รัฐบาลได้นำเฉพาะท่อนที่เป็นรูปสิงห์โตสี่ตัวไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งเมืองสاران และทางราชการได้ใช้รูปนี้เป็นตราแผ่นดินของประเทศอินเดียในปัจจุบันนี้

ระหว่างธรรมจักรแต่ละวงที่สิงห์โตทั้งสี่ยืนเฝ้าอยู่ มีรูปสัตว์ 4 ตัว คือ สิงโต ม้า ช้าง และโค ได้มีนักปราชญ์พยายามตีความหมายของสัตว์ทั้งสี่ว่ามีความหมายตรงกันว่า สิงห์โตหมายถึงพลัง (Power) ม้า หมายถึงความเร็วว่องไว (Speed) ช้างหมายถึงความชาญฉลาดสุขุมรอบคอบ (Intelligence) และโคหมายถึงความแข็งแรง อุดม (Strength) เป็นคุณสมบัติอันสำคัญของผู้ปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา หรืออาจจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่าเอาอุดมการณ์ของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนาตัวเอง พระเจ้าโคใช้สัญลักษณ์เป็นสัตว์ที่สี่ยืนเฝ้าพิทักษ์พระธรรมจักรก็เพื่อเตือนใจพุทธศาสนิกชนทั้งหลายว่า ถ้าพุทธศาสนิกชนยังมีคุณสมบัติทั้งสี่ข้างต้นอยู่ในกมลสันดานตราว่าพระพุทธศาสนาก็ยังคงดำรงอยู่ในจิตใจของเขา และยังคงสถิตยมั่นอยู่ในโลกนี้ตราบนาน

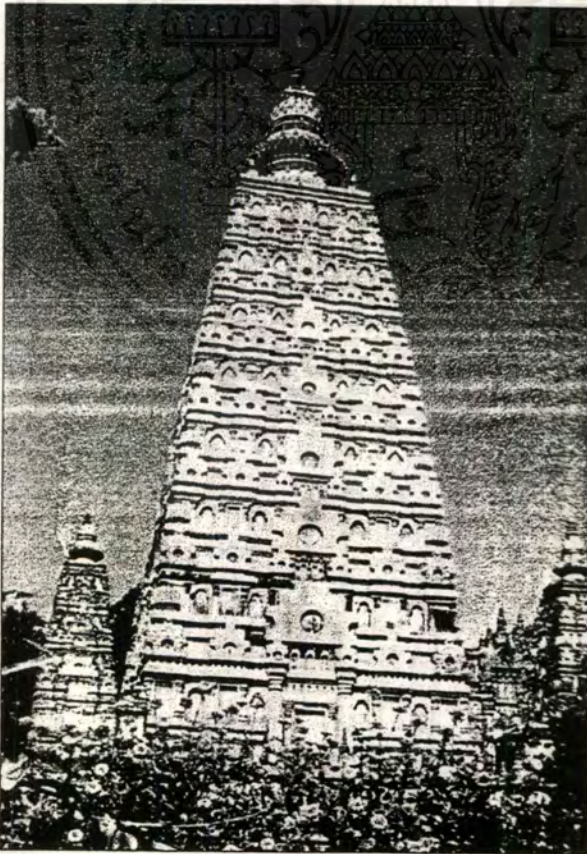
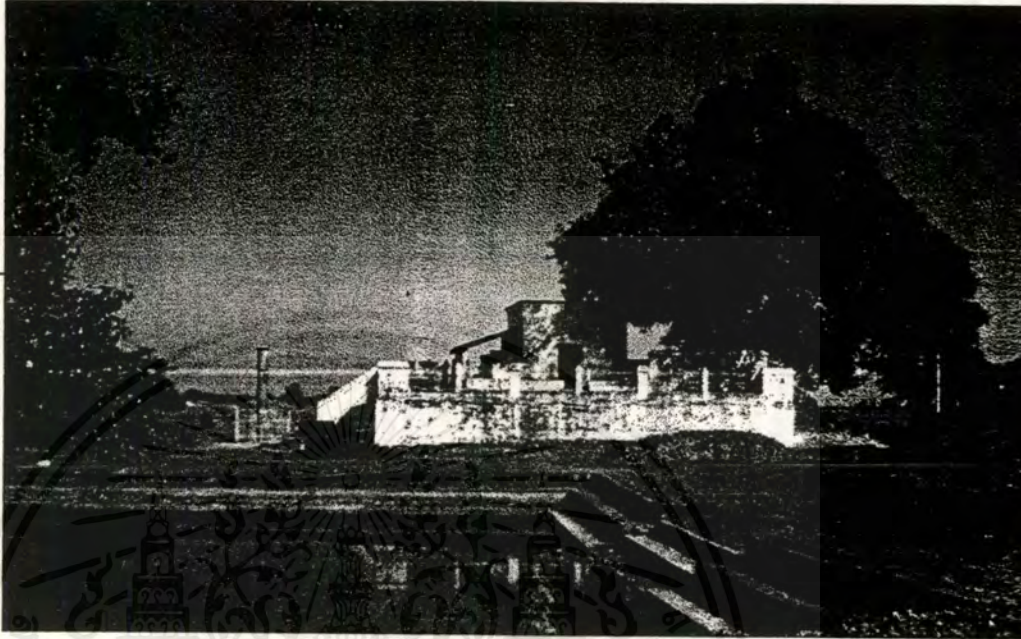
สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน , กุสินารา

1. ต้นสาละทั้งคู่เดิมนั้นไม่มีให้เห็นแล้ว แต่รัฐบาลได้อนุรักษ์สถานที่บริเวณนี้ไว้เป็นแบบสวนสาธารณะหรือป่าชุมชนขนาดย่อม รัฐบาลได้นำต้นสาละมาปลูกไว้เป็นปากวังและร่มเย็น บริเวณรอบๆ จะเห็นอิฐเรียงเป็นตารางขนาดย่อม แสดงไว้ว่าเป็นกุฏิของพระสงฆ์ในอดีต สังเวชนียสถานทุกแห่งจะเห็นซากอิฐแบบนี้อยู่เป็นจำนวนแห่งละมากๆ แสดงว่าสมัยก่อนมีวัดและพระสงฆ์จำพรรษาอยู่กันหนาแน่น

2. วิหารพระพุทธรูปปางปรินิพพาน ขนาดกว้างยาวพอกับพระอุโบสถขนาดกลางในสมัยแรก พระพุทธรูปสร้างสมัยคุปตะปางเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในเมืองไทยเราบางคนเข้าใจว่าพระพุทธรูปปางไสยาสน์หรือพระนอนนั้นเป็นปางปรินิพพาน ที่จริงแล้วไม่ใช่พระพุทธรูปปางนี้ยังไม่เคยเห็นมีสร้างขึ้นในเมืองไทย เห็นมีแต่มีมือข้างขวา พุทธลักษณะนั้นจะเห็นได้ชัดว่าเป็นลักษณะของพระพุทธรูปปางเสด็จดับขันธปรินิพพาน

3. วิหารเล็กๆมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ เป็นสถานที่ซึ่งพระอนันท์ไปตัดกัณหาถวายให้พระพุทธองค์ทรงเสวยดังกล่าวในภาคประวัติข้างต้น 4. ซากสถูปขนาดใหญ่มาก ซึ่งถ้ามองจากระยะไกลจะเข้าใจว่าเป็นภูเขาขนาดย่อมหรือภูเขาหินขนาดใหญ่ เมื่อเข้าไปใกล้จึงเห็นก้อนอิฐวางเรียงไว้ก่อเป็นลักษณะเป็นสถูป ตรงจุดนี้เป็นที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า มีชื่อเรียกว่า มกุฏพันธเจดีย์ตั้งอยู่ห่างจากสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพานประมาณ 3 กม.เศษ

สถานที่ประดิษฐาน อมรินทร์

สถานที่ประดิษฐาน พุทธคยา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถานที่แสดงประเพณี สวรรณา

สถานที่เสด็จประทับ ณ พินิจพาน ฤๅสินาวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรื่องชาดก

ทศกัณฐกหรือที่เรียกอีกอย่างว่ามหาทานาถนั้นเป็นชาดก 10 เรื่องสุดท้ายรวมอยู่ในนิบาตชาดกซึ่งมีทั้งหมด 547 เรื่อง
เรื่องชาดกได้พบที่วัดหินรอบสถูปที่เมืองการทูตในประเทศอินเดีย (ในราวพุทธศตวรรษที่ 4)

ประเทศลังกาซึ่งเป็นแหล่งถ่ายทอดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สำคัญในสมัยโบราณของแถบเอเชียอาคเนย์มีหลักฐานว่าพระเจ้ากุฎุมภะได้รับสั่งให้เขียนเรื่องชาดกของกรุงสุโขทัยที่เมืองจันทบุรี เมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัย ในราวพุทธศตวรรษที่ 13-19
ได้เขียนเรื่องทศกัณฐกโดยเขียนเป็นแนวเช่นกันแต่ไม่มีการลำดับเรื่องก่อนหลัง

นิทานชาดกในประเทศพม่าเมืองพุกามมีมาแล้วในต้นพุทธศตวรรษที่ 17 ที่แผ่นดินพม่าระดับเจดีย์เปทลิตะตะวันตกและตะวันออก (West Petleik Pagoda, East Petleik Pagoda) ทางตอนใต้ของเมืองพุกาม

ศิลปะแบบเขมรสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้มีการสลักภาพชาดกที่ด้านหลังของปราสาทพระขรรค์ เช่นเรื่องพระเวสสันดร
อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าเราได้พบความนิยมเรื่องชาดกในศิลปะพม่าแบบพุกามมากกว่าในศิลปะเขมร

ใบสีมหินทางภาคอีสานของไทยซึ่งกำหนดอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 14-16 ได้มีการสลักภาพชาดกซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มทศกัณฐก
นิบาตชาดกได้พบในระยะหลังลงมาที่แผ่นสลักหินวัดศรีชุมราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 20 ในภาพเขียนบนผนังกรุพระกัณฑ์ วัชรานุกรณะ
พระนครศรีอยุธยา และประติมากรรมสำริดรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติ ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จากจำนวนมากมายของเรื่องชาดก
คงทำให้การสร้างศิลปะกรรมให้ครบ 550 เรื่องเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากต้องใช้เวลาและเนื้อที่มาก

ซึ่งไม่เหมาะสมสำหรับจิตรกรรมไทยซึ่งมีเนื้อที่เขียนภาพน้อยกว่าศาสนสถานของเมืองพุกาม ดังนั้นความนิยมเรื่องทศกัณฐก(มหานิบาตชาดก)
ซึ่งสรุปว่ามีทั้งหมดที่ทรงบำเพ็ญมาในนิบาตชาดก จึงเข้ามาแทนที่บนผนังอุโบสถและรวมทั้งเขียนลงในสมุดร่วมกับเรื่องไตรภูมิด้วย
เนื้อหลักของเรื่องทศกัณฐกเรียกว่ามหาทานาถนั้นเป็นการบำเพ็ญบารมี 10 ชาติสุดท้ายก่อนที่จะเสด็จมาตรัสรู้มีดังนี้

- ชาติที่ 1 เตมียกุมาร (เนกขัมมบารมี)
- ชาติที่ 2 มหาชนก (วิริยบารมี)
- ชาติที่ 3 สุวรรณสาม (เมตตบารมี)
- ชาติที่ 4 เนมิราช (อธิษฐานบารมี)
- ชาติที่ 5 มโหสถ (ปัญญบารมี)
- ชาติที่ 6 ภูริทัตต์ (ศีลบารมี)
- ชาติที่ 7 จันทกุมาร (ขันติบารมี)
- ชาติที่ 8 นารท (อุเบกขาบารมี)
- ชาติที่ 9 วิฑูร (สัจจบารมี)
- ชาติที่ 10 เวสสันดร (ทานบารมี)

เนื้อเรื่องโดยย่อของเรื่องชาดกมีดังนี้

ชาติที่ 1 เรื่องเตมียกุมาร

พระเตมีย เป็นโอรสพระเจ้าพาราณสีและพระนางจันทนาเทวี

เมื่อยังทรงพระเยาว์เห็นพระบิดาพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดต่างๆก็เห็นว่าเป็นบาปเนื่องจากระลึกชาติได้ว่าเคยเกิดเป็นกษัตริย์
และตัดสินคดีเช่นนี้ทำให้ต้องตกนรก จึงเกรงกลัวว่าต่อไปจะได้เป็นกษัตริย์และต้องทำหน้าที่อันเป็นบาปนี้

พระกุมารทรงหวิธวิเลียงโดยทำเป็นข่อยเปลี้ยเสียขา เป็นไม้ท่อนงอก ตามอด เหมือนคนไม่มีความรู้สึก

พระราชบิดาได้ทดลองด้วยวิธีต่างๆเพื่อให้พระกุมารมีความรู้สึกขึ้นบ้างก็ไม่เป็นผล จนเมื่อใช้ไฟเผาให้ซึ่งคร่ำเข้มาทำให้หน้ากลัว

ปลอญให้พันรัตตวันพระกุมารยังคงนั่งเฉย จนพระกุมารอายุได้ 19 ปี พระราชบิดาเห็นว่าไม้ข่อยนั้นคนกาลกิณีให้นำไปประหาร

เมื่อเพชรฆาตจะประหารโดยการฝังนั้น พระกุมารดิพระย้วยว่าพ้นจากการทำบาป จึงทดลองกำลังโดยการขว้างกรวดแกว่งไปมา

เมื่อพระราชบิดาทรงทราบก็จะให้กลับไปครองราชสมบัติ แต่พระกุมารยืนยันขอลาบวช เมื่อบวชแล้วได้เสด็จธรมถวายพระราชบิดา

มารดาจนอภวตาม รวมทั้งหมู่อำมาตย์ราชบริวารและกษัตริย์อื่นๆที่ยกมายังพาราณสีด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชาติที่ 2 เรื่องพระมหารชนก

พระมหารชนก เป็นโอรสพระเจ้าอริราชชนกแห่งกรุงมณฑล ขณะเมื่อยังอยู่ในครรภ์พระมารดา

พระราชาบิดาทำสงครามกับพระอนุชาของพระองค์และสิ้นพระชนม์ พระมารดาจึงหนีไปยังจำปาศักดิ์และต่อมาก็ประสูติพระมหารชนก

เมื่อพระกุมารเติบโตใหญ่ได้ทราบเรื่องราวของพระราชาบิดาจากพระมารดา จึงทรงคิดจะไปชิงราชสมบัติของพระราชาบิดา

โดยทรงค้าขายทางสำเนาเพื่อหาทุนไปกู้บ้านเมือง แต่เรือสำเนาอับปางพระมหารชนกว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทรถึง 7 วันโดยไม่ยอมท้อแม้จะมองไม่เห็นฝั่ง

นางมณีเมขลาเห็นความเพียรจึงอุ้มพระองค์ขึ้นจากน้ำแล้วพาไปส่งที่พระราชอุทยานของเมืองมณฑล

พอดีอำมาตย์พากันเสวยราชรถเพื่อพาผู้มีบุญไปครองเมือง เนื่องจากกษัตริย์องค์เดิมสิ้นพระชนม์ พระมหารชนกได้ขึ้นครองราชย์

ต่อมทรงเห็นโทษทางชวราสจึงทรงออกผนวชเจริญพรหมวิหารอยู่ในป่าจนสำเร็จญาณ

ชาติที่ 3 เรื่องสุวรรณสาม

สุวรรณสามเป็นบุตรของฤาษีสองสามีภรรยา ซึ่งพระอินทร์ให้มาเกิดเพื่อปรนนิบัติบิดามารดา ซึ่งบำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่าหิมพานต์

เมื่อสุวรรณสามอายุได้ 16 ปี บิดามารดาประสบเหตุทำให้ตบอดทั้งคู่ สุวรรณสามจึงปฏิบัติเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดและนอกจากนี้

ยังหมั่นตามมีไม้ตรีจิตต่อสัตว์ทั้งปวง จนสัตว์คุ้นเคยรักใคร่ช่วยเหลือด้วยกันดี

วันหนึ่ง พระเจ้าปิลักษณ์แห่งกรุงพาราณสีเสด็จออกไปล่าสัตว์พบสุวรรณสามอยู่ท่ามกลางฝูงสัตว์ก็เกิดความกังขา จึงใช้ศรยิงสุวรรณสาม

เมื่อถูกยิงยังมีสติบอกปิลักษณ์ว่าตนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติบิดามารดาแล้วสิ้นสติไป

พระเจ้าปิลักษณ์เห็นความกตัญญูก็ไปบอกบิดามารดาของสุวรรณสามแล้วจึงมาพบสุวรรณสาม ด้วยสัจยาริฐานของบิดามารดา

ทำให้สุวรรณสามฟื้นขึ้นมาและตาของบิดามารดาที่หายเป็นปกติ

สุวรรณสามได้แสดงธรรมถวายพระเจ้าปิลักษณ์แล้วปรนนิบัติบิดามารดาสืบมาจนตลอดชีวิต

ชาติที่ 4 เรื่องเนมิราช

พระเจ้าเนมิราช เป็นกษัตริย์กรุงมณฑลทวยยินดีในการบำเพ็ญบารมี ทรงบริจาคทานรักษาศิล

และยังทรงสั่งสอนประชาชนให้ยินดีในการให้ทานรักษาศิลทั่วพระราชอาณาจัก

ผลแห่งความดีอันนี้ทำให้พระอินทร์ส่งพระมาตุลีนำรถเวทย์อันตรึงมารับพระเจ้าเนมิราชขึ้นไปทอดพระเนตรสวรรค์

แต่พระเจ้าเนมิราชขอไปทอดพระเนตรรถเสียดก่อนแล้วจึงเสด็จไปยังสวรรค์ ซึ่งพระอินทร์และเทพยดาพากันต้อนรับ

พระเจ้าเนมิราชได้แสดงธรรมแก่เทพยดาทั้งปวงแล้วกลับไปสู่โลกมนุษย์บำเพ็ญทาน

และถือบารมีจนออกบรรพชาเป็นฤาษีเจริญพรหมวิหารขั้นสุดท้ายของชีวิต

ชาติที่ 5 เรื่องมโหสถ

พระมโหสถ เป็นบุตรเศรษฐีในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในมณฑลนคร เมื่อยังเยาว์วัยได้แสดงสติปัญญาเฉลียวฉลาดเป็นอันมาก

พระเจ้าวิเทโหราชกษัตริย์แห่งมณฑล ทรงทดสอบปัญญาของมโหสถ ปรากฏว่ามีสติปัญญาเหนือกว่าปราชญ์ประจำราชสำนัก 4 คนของพระองค์

จึงทรงรับมโหสถไว้เป็นที่ปรึกษา

ขณะนั้นมีพระเจ้าจุลลณีพรหมทัตกำลังทำสงครามแค้นอาณาเขตจนได้เมืองต่างๆ 101 หัวเมืองเป็นเมืองขึ้น

แต่ยังไม่สามารถตีเมืองมณฑลได้เนื่องจากสติปัญญาของมโหสถจึงออกอุบายจะจับพระเจ้าวิเทโหราชลงมโหสถเสียด

โดยทำเป็นไมตรีจะถวายพระราชธิดาแก่พระเจ้าวิเทโหราช มโหสถได้ซ่อนอุบายสร้างอุโมงค์จนเอาพระมโหสถและกษัตริย์ทั้ง 101 พระนครไว้

และทำลัทธิสาบานไม่เป็นข้าศึกต่อกัน

ชาติที่ 6 เรื่องภริทต

พระภริทต เป็นโอรสพระยานาค ได้เสด็จไปช่วยท้าววิวิบุษย์มหาราชาแก้ปัญหาต่างๆสำเร็จด้วยปริชาสามารถ

เมื่อขึ้นไปเฝ้าพระอินทร์จนเป็นที่โปรดปราน พระภริทตเห็นเทวโลกเป็นที่รื่นรมย์ ก็ยกขึ้นไปเกิดบนสวรรค์

จึงสละสมบัติในเมืองนาคขึ้นไปรักษาศิลอยู่ที่เมืองมนุษย์ ต่อมาถูกพราหมณ์จับหรมานก็ไม่ต่อสู้ทั้งๆที่มีฤทธิ์มาก เนื่องจากกลัวศิลา

จึงถูกพราหมณ์นำไปแสดงละครหาเงิน เมื่อความทราบถึงพระมารดาได้ให้พระอนุชาออกติดตามไปจนพบขณะถูกนำไปแสดงที่เมืองพาราณสี

พระภริทตก็กลับสู่เมืองนาก็รักษาศิลต่อมาจากนายหลังไปเกิดบนสวรรค์สมปรารถนา

ชาติที่ 7 เรื่องจันทกุมาร

พระจันทกุมาร เป็นพระโอรสพระเจ้าเอกราชแห่งกรุงบุปผวดี พระเจ้าเอกราช มีบุโรหิตระสูชื่อกัณหาฬพพรหมณ์

ซึ่งทำหน้าที่ถวายอรรถธรรมและวินิจฉัยคดี บุโรหิตผู้นี้เป็นคนชอบกินสินบนจึงวินิจฉัยคดีอย่างขาดความยุติธรรม ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต่อมาพระเจ้าทรงมหารได้ตัดสินคดีใหม่ ผู้คนสรรเสริญ พระเจ้าเอกราชจึงทรงตั้งพระเจ้าทรงมหารเป็นผู้วินิจฉัยคดี
กัณฑ์ทศพรทมนโถงแดนจึงออกอุบายว่าพระเจ้าเอกราชอยากได้ไปเกิดบนสวรรค์ให้ผู้ชายญด้วยบุตรธิดา มเสสิ
พระเจ้าเอกราชหลงเชื่อจึงให้กัณฑ์ทศพรทมนโถงแดนจัดพิธีผู้ชายญ เตรียมประหารพระเจ้าทรงมหาร
แม้ว่าจะมีพระญาติสนิทหลายต่อหลายครั้งพระเจ้าเอกราชก็หาเชื่อฟังไม่
จนวันถึงพระอินทร์ต้องเสด็จมาจำแลงกายเป็นยักษ์ใหญ่ถือกระบองเหล็กคู่พระเจ้าเอกราชจนตกใจกลัวเลิกพิธีผู้ชายญ
กัณฑ์ทศพรทมนโถงแดนถูกประชาชนลงทัณฑ์จนตาย ต่อพระเจ้าเอกราชแล้วอภิเษกพระเจ้าทรงมหารเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติสืบมาในทศพิชราชธรรม 10
ประการ และทรงมีอยู่ในทาน บริจาคทานเป็นนิตย์จนตลอดพระชนมายุ

ชาติที่ 8 เรื่องนารท

พระเจ้าอังกศกติกษัตริย์กรุงมิตลา มีพระราชธิดาองค์หนึ่งชื่อเจ้าหญิงรุจา ซึ่งเป็นผู้สร้างทานบารมีเป็นอันมาก
พระราชบิดาพระราชทานทรัพย์ให้บริจาทานทุกวัน ต่อมาพระราชบิดาและอำมาตย์ไปสนทนากับนักบวชเปลือย
และเชื่อว่าไม่มีบุญบาปโลกนี้และโลกหน้า จึงทรงละทานเสีย เจ้าหญิงรุจาทรงอธิษฐานให้พระบิดาละมัจฉาที่
นารทพรทมนโถงแดนความจึงคิดช่วยเหลือเพื่อมิให้ประชาราษฎร์เดือดร้อนจึงจำแลงเป็นฤๅษีหอบบริวารไปโปรดพระเจ้าอังกศกติกแล้วแสดงธรรมให้ฟังจนพร
พระเจ้าอังกศกติกละมัจฉาที่ฐิอยู่ในทศพิชราชธรรมดั้งเดิม

ชาติที่ 9 เรื่องวิฑูร

พระวิฑูรบัณฑิต เป็นปราชญ์ในราชสำนักของพระเจ้าชณูชัยโหราพย์ แห่งกรุงอินทปัตต์ กรุงรัฐประเทศ
วิฑูรบัณฑิตวินิจฉัยเรื่องราวและแสดงธรรมเป็นที่เลื่องลือมาก จนอัครมเหสีพระยนาทประสงค์จะฟังธรรมบ้างจึงออกอุบายแสร้งประชวร
ไข้พระสวามีนำหัวใจวิฑูรบัณฑิตมาให้ มิฉะนั้นจะถึงแก่ความตาย
พระยนาทจึงให้พระธิดาไปป่าวประกาศว่าผู้ใดนำหัวใจวิฑูรบัณฑิตมาจะได้ยอมเป็นชายา ปุณณกัษย์ทราบเข้าก็หาอุบายจะให้ได้หัวใจวิฑูรบัณฑิต
จึงไปท้าวพระเจ้าชณูชัยโหราพย์เล่นสะก และได้หัวใจวิฑูรบัณฑิตมา ปุณณกัษย์นำพระวิฑูรบัณฑิตขึ้นม้าอาชาไนยแล้วพยายามฆ่าอย่างไรก็ไม่ตาย
จึงขอให้วิฑูรบัณฑิตแสดงธรรมให้ฟังแล้วล้อมสอยอมตัวไว้ใช้ แล้วนำไปท้าวพระยนาท
พระวิฑูรบัณฑิตได้แสดงธรรมให้อัครมเหสีของพระยนาทฟังตามปวโรณา
แล้วปุณณกัษย์ก็นำหัวใจวิฑูรบัณฑิตไปส่งคืนให้พระเจ้าชณูชัยโหราพย์อยู่สั่งสอนประชาชนไปจนชั่วชีวิต

ชาติที่ 10 เรื่องเวสสันดร

พระเวสสันดรเป็นโอรสพระเจ้ากรุงสุทนต์และพระนางมยุสดี
ทรงบริจาทานเป็นอันมากตั้งแต่วัยทรงพระเยาว์และยังทรงบริจาทานเรื่อยมา ต่อพระเวสสันดรมีพระชนมายุ 16 พรรษา
ได้ราชาภิเษกเป็นกษัตริย์และอภิเษกกับพระนางมัทรีมีโอรสและธิดา 2 พระองค์ ต่อมาพระเวสสันดรได้บริจาทานช้างสำคัญประจำเมืองให้ชาวเมืองขึ้นป
ชาวมืองโหราพย์เห็นเนรเทศพระองค์จากพระนคร พระเวสสันดร พระนางมัทรีและโอรสธิดาเสด็จออกจากเมืองก็บริจาทานและอุปถัมภ์หาหน่อ
แล้วดำเนินไปด้วยพระบาทไปจนถึงป่าหิมพานต์และทรงผนวชเป็นฤๅษี ต่อมาเมื่อพราหมณ์ชื่อทศกได้วิฑูรกรรมไปขอพระโอรส
ธิดาเพื่อเอาไปเป็นทาสรับใช้ก็ได้รับพระราชทานมาอีกชุกทศกพาสองกุมารไปจนถึงเมืองพระเจ้ากรุงสุทนต์
พระเจ้ากรุงสุทนต์ทรงได้สองกุมารจากทศกแล้วยกกองทัพยกตราไปรับพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง ลานนพแล้วราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ครองราชย์สืบมา

จิตรกรรมที่เขียนเรื่องในทศชาติชาดกได้รับความนิยมอย่างมากในตอนปลายของสมัยอยุธยา ก่อนหน้านั้นพบรวมอยู่ในจิตรกรรม
ที่ผนังกรุชั้นล่างของปราสาทวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเขียนไว้เป็นแถวสองแถว
ใต้แถวพุทธประวัติและแถวอดีตพุทธซึ่งอยู่เป็นแถวบนสุด จิตรกรรมตอนปลายสมัยอยุธยา เรื่องในทศชาติชาดก ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว
และมีความสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะที่เนื้อที่เกือบทั้งหมดของสองผนังด้านในของพระอุโบสถ จิตรกรรมสมัยอยุธยา พ.ศ.2277
ที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม เพชรบุรี อาจนับเป็นกรณีพิเศษที่ผนังด้านข้างได้กลับไปเขียนภาพในพุทธประวัติ
อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงเรื่องที่เขียนนี้ทำให้เราพิจารณาได้ว่า จิตรกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งนิยมเขียนภาพพุทธประวัติที่ผนัง
และภาพทศชาติชาดกที่ผนังด้านตรงข้ามนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบเจดีย์

ตอนล่าง-ฐาน

ฐาน

โดยทั่วไปฐานคือส่วนที่รองรับองค์ประกอบอื่น มีรูปแบบต่างๆกันและมีชื่อเรียกเฉพาะเพื่อระบุลักษณะ หรือเพื่อระบุหน้าที่ หรือระบุตำแหน่งที่ฐานนั้นตั้งอยู่ ฐานบางแบบอยู่ที่ส่วนฐาน มีชื่อเรียกอย่างหนึ่ง ครั้นเมื่อไม่ประกอบอยู่กับส่วนอื่นแล้วเรียกชื่อเป็นอย่างอื่นไปก็มี คำว่าฐาน มักใช้ในความหมายที่บ่งถึงฐานเต็มรูป มีแผนผังรูปต่างๆ เช่นผังกลม สี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม โดยมีรูปแบบของฐานบัวเป็นหลัก หากมีการประดับฐานบัวเพิ่มขึ้น ก็จะมีคำขยายตามการประดับ เช่น ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ฐานบัวลูกพิศ ชื่อเรียกฐานแบบต่างๆเช่นเรียกเป็นฐานบัลลังก์เมื่อใช้เป็นส่วนรองรับเจดีย์ ปรากฏอยู่ใน จารึกอักษรขอมอยุธยา ทำขึ้นใน พ.ศ. 2260 กล่าวถึงการหุ้มตีบุกที่ฐานเจดีย์ว่า "หุ้มลงมาถึงบัลลังก์ชั้นยี่" (กศ. เล่ม 5 : 135) บัลลังก์ชั้นยี่น่าจะหมายถึงฐานชั้นที่สอง ฐานบัลลังก์มีที่ใช้เรียกเช่น " ปรารถมีฐานในตัวชั้นฐานบัลลังก์รองรับอีกสามชั้น..." (นริศ, 2516 : 19)

อย่างไรก็ตาม กรณีที่ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับองค์ประกอบอื่นแต่เป็นฐานไม่เต็มรูป เช่น ฐานเขียง ซึ่งเป็นแท่นสี่เหลี่ยมไม่มีลวดบัวประดับ หรือฐานบัวเชิงบาตร มักมีรูปแบบเพียงครึ่งบนของฐานบัว ก็เรียกโดยมี หรือไม่มีคำว่าฐานนำหน้า เช่นเรียกว่า เขียง เรียกว่าบัวเชิงบาตร หรือเรียกว่าชั้นเขียง หรือชั้นบัวเชิงบาตร

ฐานประทักษิณ

ชื่อที่ตั้งเรียกฐานตามการใช้งาน หมายถึงฐานที่มีพื้นที่เป็นลานสำหรับเดินเวียนประทักษิณ คือเดินเวียนขวามีสถูปเจดีย์

ชื่อฐานประทักษิณ มีที่เรียกสั้นๆว่า ฐานทักษิณ ทักษิณแปลได้ว่าขวา (คางร, 2505 , เล่ม 1 : 57)

ดังนั้นฐานทักษิณคือฐานสำหรับเดินเวียนขวา ที่เรียกสั้นทักษิณก็มี (เสนอ, 2526 : 37)

ชื่อเรียกที่ตั้งตามการใช้งานนี้ ไม่ระบุรูปแบบของฐาน จึงทำกันเป็นแบบต่างๆเช่น แบบฐานบัว ฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ดังฐานประทักษิณของ เจดีย์วัดช้างล้อม ศรีสะเกษ

ฐานโพธิ์

เรียกสั้นๆว่า โพธิ์แปลว่าฐานรองรับสิ่งก่อสร้างหลายชนิดรวมกัน คำว่าโพธิ์มาจาก เวที (นริศ, 2521 , เล่ม 3 : 96) เป็นชื่อเรียกตามการใช้งาน แบบของฐานจึงมีหลายแบบเช่นเดียวกับฐานประทักษิณ ความหมายของฐาน โพธิ์ได้แก่ฐานที่รองรับสิ่งก่อสร้างหลายชนิดรวมไว้ด้วยกัน เช่น ฐานโพธิ์รองรับพระศรีวิรัตนเจดีย์พระเมณฑป ปราสาทพระเทพบิดร เจดีย์ทอง ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

ฐานเชิงบาตร หรือชั้นเชิงบาตร

ใช้รองรับส่วนสำคัญ เช่นเรือนธาตุ เชิงบาตรจึงหมายถึงตำแหน่งที่อยู่มากกว่าบ่งถึงลักษณะฐานเชิงบาตรหรือชั้นเชิงบาตร เรียกอย่างกว้างว่า ฐานบัวเชิงบาตร เรียกกันสั้นๆว่าเชิงบาตรก็มี โดยทั่วไปมีลักษณะคล้ายเป็นครึ่งบนของฐานบัว มีอยู่ตามระเบียงของปราสาทในศิลปะอยุธยาเมื่อพุทธศตวรรษที่ 20 โดยเป็นส่วนรองรับเรือนธาตุหรือฐานของเรือนธาตุ แต่ "เชิงบาตรอย่าเข้าใจผิดว่าเหมือนเชิงบาตรของพระวิฆณุ เพราะคำที่ช่างเรียกเชิงบาตรนั้นรูปร่างอื่น" (นริศ, 2515 , เล่ม 9 : 319) หมายความว่าเชิงบาตรแสดงตำแหน่งที่อยู่เป็นส่วนรองรับ โดยเปรียบเทียบกับความหมายของเชิงบาตรที่รองรับบาตรพระ

ฐานแว่นฟ้า

คือชื่อเปรียบเทียบ หมายถึงแท่นฐานที่ไม่กำหนดลักษณะตายตัว ตั้งเสริมบนแท่นเพื่อให้ได้ความสูงที่เหมาะสม รวมทั้งเรียกแทนเดิมกับแท่นเสริมว่า ฐานแว่นฟ้า ซึ่งรองรับส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไป

อาจกล่าวได้ว่าฐานแว่นฟ้าเป็นชุดฐาน ใช้ทวนุนทรवादทรงของสิ่งก่อสร้างเช่นเจดีย์ให้สูงเพรียวยิ่งขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจนคือ เจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูมของศิลปะสุโขทัยที่มีชุดฐานเขียงอยู่ล่างสุด เหนือขึ้นไปคือ "ฐานแว่นฟ้าสามชั้น" รองรับทรงพุ่มของเรือนธาตุก่อนถึงทรงดอกบัวตูมอันเป็นส่วนยอดของเจดีย์ (นริศ, 2506 : 65) ฐานแบบนี้ของเจดีย์ทรงเดียวกันที่เรียกว่า "ฐานแว่นฟ้า" (นริศ, 2506 : 83) เรียกอีกอย่างว่า "แท่นแว่นฟ้า" (โสติ, 2518 : 396)

ฐานเขียง

บ่งถึงลักษณะที่เรียบง่ายกว่าฐานแบบอื่นทั้งหมด คือเป็นรูปคล้ายเขียง ผังของฐานแบบนี้มีต่างๆกัน เช่น เป็นรูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม รูปแปดเหลี่ยม ตามแต่การออกแบบ สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ช่างมักใช้ฐานเขียนหุ่น ส่วนต่างๆของเจดีย์ เพื่อให้ดูประหลาดที่เหมาะสมควรตามต้องการ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า นอกจากฐานเขียนจะประกอบด้วยเป็นส่วนฐานแล้ว ยังประกอบด้วยส่วนอื่นด้วย

ฐานเขียนมีรูปแบบเรียบง่ายเพราะไม่มีลวดบัวประกอบอยู่เลย ฐานก่อด้วยแลงแปนเขียน แปนเขียนซ้อนกันขึ้นไปสองชั้น แล้วมีฐานเขียนก่อด้วยอิฐซ้อนกันอีกชั้นหนึ่งทั้งหมด ฐานทั้งสามชั้นนั้นแปนฐานเขียนแท้ จะหาบัวสักนิดก็ไม่มี (นริศ, 2506 : 86) ด้วยเหตุนี้จึงมีชื่อเรียกโดยไม่มีคำว่าฐานหน้าหน้า เช่นเรียกว่า เขียน ชั้นเขียน เรียกว่าชั้นหน้ากระดาน หรือฐานหน้ากระดานก็มี

ความเรียบง่ายของฐานเขียน ทำให้ช่างสามารถปรับปรุงทรวดทรงของเจดีย์ ได้ตามที่ชอบ มีข้อสังเกตว่าช่างสมัยสุโขทัยนิยม ใช้ฐานเขียนเพื่อประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นมาก เช่นทำซ้อนลดหลั่นกันเป็นชุด เรียกว่า ชุดฐานเขียน เช่นชุดฐานเขียนของเจดีย์ทรงยอดดอกบัวตูม ทำให้ส่วนฐานเจดีย์มีทรงสอบขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อรับกับฐานอีกชั้นหนึ่งที่ซ้อนถัดขึ้นไปได้อย่างแนบเนียน อันเป็นลักษณะ เฉพาะของทรวดทรงที่เพรียวของเจดีย์ทรงนี้ (สันติ, 2532 : 12)

ฐานเขียน หรือชั้นเขียนที่ช่วยให้เกิดความต่อเนื่อง มีความกลมกลืนระหว่างองค์ประกอบที่ขึ้นเรียงกันตั้งแต่และรองรับอยู่ มีตัวอย่างอยู่ไม่น้อยที่เจดีย์ทรงปราสาทในศิลปะสุโขทัย เช่น ที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชานาลัย รวมทั้งเจดีย์ในศิลปะอยุธยาและรัตนโกสินทร์ด้วย

บัว

คำว่า บัวตามศัพท์ช่างไม่ได้หมายถึงดอกบัว หากแต่หมายถึง คิ้ว ที่ประดับเป็นแถวแนวระนาบ เรียกเต็มว่า ลวดบัว มีลักษณะต่างๆกันไป

บัวหรือลวดบัว คือคิ้วเป็นแถบ มีทั้งเล็ก ใหญ่ ประดับเป็นชั้นลดหลั่นตามความเหมาะสม ที่เป็นแถบนูนรูปครึ่งวงกลม มักเรียกว่าบัวลูกแก้ว แถบนูนเป็นสันนอกไป เรียกว่าบัวลูกแก้วอกไก่ ที่มักเรียกกันสั้นว่าลูกแก้วอกไก่ เป็นต้น

ฐานบัว

องค์ประกอบสำคัญอันเป็นที่มาของชื่อฐาน คือลวดบัว เป็นคิ้วคล้ายแถวรูปกลีบบัวหลาย และแถวรูปกลีบบัวคว่ำ ภาคประดับรอบส่วนบนและส่วนล่างของฐาน

การประดับฐานด้วยองค์ประกอบแนวอนดังกกล่าว คำนี้จึงระเบียบ เช่น ลำดับตำแหน่งและความนูนที่พื้นแนวระนาบในของฐาน จึงช่วยให้ระนาบเรียบของฐานมีปริมาตรลดหลั่นเป็นแถวแนวเกิดความงดงามยิ่งขึ้น

ฐานบัวมีชื่อเรียกที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีองค์ประกอบบางชนิดเพิ่มเติม เช่นที่วัด ฮั่ว รุณีย์ อุ พิ กรุณีย์ อุ นกั อกไก่ แต่การที่ฐานบัวยังมีชื่อที่ตำแหน่งอื่นนอกเหนือจากอยู่ที่ส่วนหางของเจดีย์ จึงทำให้มีชื่อเรียกต่างออกไป เช่นเรียกว่าบัวลั่นทมเมื่อตั้งอยู่บนทรงระฆัง

ฐานบัวมีที่เรียกว่า ฐานบัวทิม (นป, 2522 : 117) ซึ่งแปลว่าดอกบัว มักทำให้ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับงานแบบไทยประเพณี เข้าใจสับสนว่าเป็นรูปดอกบัว ที่หมายถึงบัวหงายที่รองรับพระพุทธรูป (บัณฑกสน์) ความจริงแล้ว ฐานบัวเป็นงานออกแบบที่อาจเป็นเพียง ได้แรงบันดาลใจจากดอกบัวเท่านั้น

องค์ประกอบส่วนต่างๆของฐานบัว ซึ่งประกอบกันเป็นแนวอนซ้อนลดหลั่นอย่างเป็นระเบียบ มีชื่อเรียกว่าลวดบัว หรือชุดลวดบัว เพราะมีหลายแนวที่ประกอบเข้าด้วยกัน หากแรกเริ่มเกิดจากงานไม้ ลวดบัวก็น่าจะเป็นส่วนที่ก่อกำหนดแล้วนำเข้าประดับ ต่อเมื่อก่อด้วยอิฐหรือหินวิธีการก็เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ดีจากกรรมวิธีของงานไม้ ทำให้เข้าใจได้ว่า ลวดบัวคือส่วนที่นำเข้าประดับบนผิวของแท่นสี่เหลี่ยม จึงมีความนูนเป็นคิ้วยื่นพื้นระนาบของแท่นสี่เหลี่ยม (นริศ, 2512 : 36)

ชุดลวดบัวของฐานบัว ประดับส่วนบนและส่วนล่างของฐาน เว้นส่วนกลางอันเป็นระนาบของแท่นสี่เหลี่ยม ซึ่งกลายเป็นระนาบในสุดของฐาน ชุดลวดบัวส่วนบนกับส่วนล่างมีรูปแบบเช่นเดียวกัน แต่กลับบนลงล่าง

ชุดลวดบัวส่วนล่างเริ่มจาก หน้ากระดานล่าง ซึ่งนูนออกมากที่สุด ไล่เรียงขึ้นไปเป็นบัวคว่ำ ระหว่างลวดบัวทั้งสองแบบนี้มีแนวอนเป็นสันเล็กๆคั่นเป็นลวดบัวเช่นกันเรียกว่า เส้นลวดบัว แต่นิยมเรียกสั้นๆว่า เส้นลวด ส่วนกลางคือระนาบของแท่นสี่เหลี่ยม เรียกว่าท้องไม้ ตอนบนของท้องไม้ประดับชุดลวดบัวที่มีแบบเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยประดับหน้ากระดานไว้บน เมื่อเปลี่ยนตำแหน่งที่ประดับ ชื่อก็เปลี่ยนเป็น หน้ากระดานบน ใต้ลงมาคือ บัวหงาย ซึ่งกลับกับบัวคว่ำ ส่วนเส้นลวดไม่เปลี่ยนชื่อเรียก

งานประดับลวดที่แท่นเรียบให้เป็นฐานบัว นอกจากอาจมีความหมายโยงไปถึงดอกบัวแล้ว ยังทำให้แท่นเรียบนั้นเกิดความงดงามจากแถบนูนแบบต่างๆที่เรียงอย่างคั่นถึงความต่อเนื่องระหว่างลวดบัว จนแม้เส้นลวดบัวที่เรียบง่ายซึ่งคั่นระหว่างลวดบัวต่างแบบก็ทำหน้าที่ประสานให้เกิดความกลมกลืนระหว่างลวดบัวต่างแบบนั้นด้วย

ฐานบัวลูกฟัก

เกิดจากการประดับลวดบัวโดยกดรอบท้องไม้เป็นแถบนูน ลักษณะของการประดับดูเหมือนกับว่าขอบสันของลวดบัวนี้ปาคนูนลงจนเป็นที่มาของชื่อเรียกว่าลูกฟัก

ฐานสิงห์

เรียกตามลักษณะของฐานซึ่งประดับส่วนล่างคล้ายรูปขาของสิงห์ โดยทั่วไปมักใช้เป็นส่วนล่างของเจดีย์ในทางของฐานสิงห์ ยั้มีความคลุมเครือว่าได้มาจากขาเตี้ยในศิลปะจีนที่แกะเป็นรูปขาสิงห์ และมีหน้าสิงห์ประกอบอยู่ด้วย (คำรง, 2505, เล่ม 23 : 46-47) อย่างไรก็ดี ต้นเค้าของ ฐานสิงห์อาจมีมาแล้วในศิลปะทวารวดีตั้งแต่พบมากที่เกาะสลักหินของโมเสก (นป., 2524 : 89,94)

ในศิลปะสุโขทัยมีหลักฐานชัดเจนที่ภาพาริกายเสี้ยนบนแผ่นหิน มีภาพตั้ง หรือแท่นมีขารูปคล้ายขาสิงห์ ต่อมามีที่ทำได้เป็นส่วนฐานของวิหารหลวงวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2042 ฐานสิงห์ได้รับความนิยมมากในศิลปะอยุธยาตั้งแต่ต้นมา กลายมาเป็นฐานเต็มสมบูรณ์โดยเอาส่วนบนของฐานบัวมาประกอบขาสิงห์ที่พัฒนาเป็นทรงเพรียวสูงขึ้น มีการประดับประดาส่วนต่างๆของอาคารระยะที่มีการพัฒนาสำคัญนี้เองที่อาจประดิษฐ์คิดเลียนให้เหมือน ฐานสิงห์ จึงเกิดชื่อเรียกว่า ฐานสิงห์ ตามงและกำหนดชื่อเรียกส่วนต่างๆของขาที่เกี่ยวกับสิงห์มี แขนงสิงห์ น่องสิงห์ กางขาสิงห์ บัวหลังสิงห์ ท้องสิงห์ ครีบท้องสิงห์ ครีบน่องสิงห์ และ นมสิงห์

ฐานสิงห์ที่ใช้เป็นองค์ประกอบเจดีย์ เริ่มขึ้นอย่างช้าในราวพุทธศตวรรษที่ 21 เช่นที่เจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้รับความนิยมเรื่อยมา โดยทำซ้อนลดหลั่นกันสามชั้น เป็นชุดฐานของเจดีย์ในศิลปะรัตนโกสินทร์ด้วย เช่นเจดีย์ทองอยู่ที่อยู่ทางด้านหน้าของปราสาทพระเทพบิดรในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง

บัวกลุ่มหรือบัวคุ่ม

ทรงคล้ายดอกบัวกึ่งทูนกึ่งบาน จึงเรียกว่าทรงคุ่ม ทำไว้รองรับทรงระฆัง หากทำหลายดอกเรียงซ้อนลดหลั่นกันเรียกว่า บัวคุ่มแฉก หรือ บัวคุ่มแฉก อยู่แทนที่ปล้องโหนด

แรกที่คิดเรียกศัพท์คำนี้อาจต้องการเรียกว่าดอกบัวทรงคุ่ม เพื่อเทียบเคียงกับทรงคุ่มของตะลุ่มแต่ปัจจุบัน มีคำว่า บัวคุ่ม สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรง เห็นชัดข้อที่เรียกว่าบัวคุ่ม ทรงสืบสวนได้ว่าโบราณเรียกว่าบัวคุ่ม อีกด้วย ตัว ค กับตัว ก เขียนผิดถ่ายพลาดได้ง่าย คงผิดแล้วไม่รู้ เรียกใช้ตามๆกันมา คำว่า บัวคุ่มไม่ได้สื่อให้เห็นรูปแบบอย่างที่เป็น ขณะที่บัวคุ่มนั้นแทนรูปทรงได้ชัดเจน อย่างไรก็ดี คำว่าคุ่มในปัจจุบันนี้ไม่รู้จะมีผู้เข้าใจกันแล้ว

ในพระนิพนธ์ต่างๆของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่พิมพ์แพร่หลายในปัจจุบันมีน้อยที่สะกดว่า บัวคุ่ม ส่วนใหญ่สะกดเป็นบัวคุ่มแทบทั้งสิ้น ไม่แน่ใจว่าเป็นพระประสงค์ของพระองค์ที่ทรงต้องการปล่อยตามกึ่งชินปาก หรือทรงเขียนว่าบัวคุ่มแต่ผู้พิมพ์ไปพิมพ์ว่า บัวคุ่ม เพราะอ่านผิดหรือแก้เพราะเข้าใจว่าทรงเขียนผิด หรือที่สุดอีกขรมผิด ในการพิมพ์คงผิดเช่นนี้โดยไม่รู้ แล้วใช้ตามกันมาจนมาถึงปัจจุบัน

เจดีย์ที่สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ในศิลปะอยุธยาที่มีบัวกลุ่มหรือบัวคุ่มแล้ว โดยได้รับความนิยมต่อเนื่องมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปคือ แทนที่จะทำบัวกลุ่มหรือบัวคุ่มรูปกลม กลับทำเป็นเหลี่ยมย่อมุม

สำหรับคำว่า บัวคุ่มแฉกหรือบัวคุ่มแฉก เป็นคำเทียบเช่นกัน คำว่าแฉกที่ต่อท้ายหมายถึงบัวกลุ่มหรือบัวคุ่มตั้งซ้อนกันขึ้นไปเป็นแถวตั้งเช่นแถบไม้ มีตำแหน่งที่ส่วนบนของเจดีย์ โดยแทนที่ปล้องโหนด

รูปแบบของบัวคุ่มแฉก หรือบัวคุ่มแฉก อาจมีต้นเค้ามาจากที่เคยทำทรงระฆังเล็กๆหรือทรงคุ่ม ตั้งซ้อนกันบนทรงระฆังใบใหญ่ของเจดีย์แบบล้านนาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 19 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย เช่น เจดีย์เชียงยัน ซึ่งเป็นทรงปราสาทในวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และหลังจากนั้นในกลางพุทธศตวรรษที่ 19 เจดีย์ทรงปราสาทวัดปลัก อำเภอยางชุมน้อยจังหวัดเขียงราย ที่กรุงศรีอยุธยาคราวครั้งแรก พุทธศตวรรษที่ 20 ลักษณะที่คล้ายบัวคุ่ม หรือบัวคุ่มแฉกดูชัดเจนยิ่งขึ้น ดังที่ยอดเจดีย์รายทรงปราสาทบนลานด้านเหนือ ของปรางค์พระรัตนวงศาอยุธยา เจดีย์องค์นี้ไม่มีการประดับบัวรอบทรงคุ่ม จึงมีผู้เรียกลักษณะนี้ว่า มากลัยแฉก

เจดีย์ที่มีบัวกลุ่มหรือบัวคุ่มรองรับฐานระฆัง

มีระเบียบที่ทำบัวกลุ่มแฉกหรือบัวคุ่มแฉกแทนปล้องโหนดด้วยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และนิยมกันจนถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เช่นพระมหาเจดีย์ 2 องค์ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) ทั้งนี้รวมทั้งบรรดาเจดีย์รายภายในวัดนั้นด้วย ซึ่งล้วนเป็นเจดีย์ย่อมุม

ตอนกลาง-องค์เรือนธาตุ

เรือนธาตุ

องค์เรือนธาตุหรือเรียกสั้นๆว่าเรือนธาตุ มีหรือไม่มีท้องถุกาก็ได้ ทำไว้เพื่อประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์อัยครแก่การเคารพบูชา เช่น พระพุทธรูป หรือเจดีย์ขนาดเล็กสร้างไว้บรรจุอัฐิ จึงเรียกส่วนนี้ว่า ธรรมธาตุ ธาตุกรรมด้วย เรือนที่มีท้องถุกก็ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ในถุก หากไม่มีก็ประดิษฐานไว้ในจระก่า

การที่ท้องถุกมีไว้เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนที่เป็นท้องถุกจึงเป็นส่วนสำคัญของเจดีย์ โดยทั่วไปมักทำไว้ที่เจดีย์ทรงปราสาท ซึ่งมีทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่ทำเป็นทรงแปดเหลี่ยมก็มีบ้าง แต่การที่เรือนธาตุแยกออกเป็นหลายแบบ หลายสมัย จึงมีทั้งที่ทำเป็นช่องตันหรือช่องไว้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วย ที่เรียกว่า จระนำ โดยมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในจระนำ เพื่อให้ดูเหมือนว่ามีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในอุหา และทำให้สามารถเห็นพระพุทธรูปได้จากทุกด้านของเจดีย์ เช่นเจดีย์กู่ต ในวัดจามเทวี จังหวัดลำพูน ซึ่งมีเรือนธาตุตั้งซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป แต่ละชั้นมีพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในจระนำที่เรียงกันเป็นแถว เจดีย์ทรงปราสาทหัวปราสาท อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ก็มีจระนำแทนช่องอุหา

แม้ห้องอุหาเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป มีทางเข้าซึ่งมักทำไว้ที่ด้านตะวันออก เช่นเจดีย์ทรงปราสาทที่เป็นประธานของวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก็ยังมีมุกจักรระนำเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ที่ด้านที่เหลือนอีกสามด้าน

สำหรับเจดีย์ทรงระฆัง ซึ่งมีองค์ระฆังเป็นส่วนกลาง องค์ระฆังก็มักจะเป็นเรือนธาตุได้ ยิ่งกรณีที่ทำอุหาไว้ในองค์ระฆัง เช่นเจดีย์ 3 องค์ที่เป็นเจดีย์ประธานของวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์ระฆังก็คือเรือนธาตุโดยตรง

นอกจากนี้เจดีย์ทั้งสามองค์ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกันแต่ละองค์ยังมีจระนำเป็นมุขยื่นออกที่ทิศเหนือ ทิศตะวันตกและทิศใต้ รวม 3 ทิศเมื่อรวมมุขอุหาทางเข้าอุหาทางทิศตะวันออกก็ครบ 4 ทิศ

เสาอิง

แนวปูนตามตั้งที่ผนัง หรือมุมของเรือนธาตุ ทำไว้เป็นที่หมกย่นเป็นเสาอิงมีตัวอย่างที่เจดีย์ทรงปราสาทของศิลปะล้านนา เช่นที่วัดบ้านสาป เชียงใหม่ นิยมทำเสาอิง ทำกันมากสำหรับเจดีย์ทรงปราสาทของล้านนา โดยที่ไม่ปรากฏที่เจดีย์ทรงปราสาทของศิลปะอยุธยา

ประโยชน์ของเสาอิงอย่างหนึ่งเพื่อลดความว่างของผนังเรือนธาตุ ทำประดับที่มุมหรือที่ด้านตามจังหวะของโครงสร้างบางครั้งจึงเรียกว่าเสาหลอก เสาประดับผนัง

องค์ระฆังหรือทรงระฆัง

ทรงคล้ายระฆังหรือลอมพาง นับเป็นส่วนกลางของเจดีย์ทรงระฆังขนาดที่ใหญ่กว่าส่วนอื่น และมีทรงลักษณะคล้ายลอมพาง หรือคล้ายระฆัง จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกในภาษาบาลีและ ภาษาสันสกฤต คือ อังคะ แปลว่า ไซ้ หรือที่มีรูปทรงคล้ายลอม คล้ายต่อมังก้า ขนาดที่ใหญ่ของทรงระฆังของเจดีย์ในศิลปะสุโขทัยยังไม่ยืดสูงเหมือนทรงระฆังโดยทั่วไป เจดีย์ทรงเดียวกัน

ในระยะแรกของศิลปะอยุธยาทรงระฆังก็ไม่ยืดสูงเช่นกัน อนึ่ง ทรงระฆังที่มีสร้างไว้เป็นส่วนบนของเจดีย์ทรงปราสาท หรือที่เรียกว่าเจดีย์ทรงปราสาทยอดระฆังด้วย

เมื่อเกิดนิยมเจดีย์เหลี่ยมมีหิ้งมุม ที่เรียกกันว่าเจดีย์ย่อมุม ทรงระฆังก็เป็นเหลี่ยมย่อมุมไปด้วย ที่เรียกว่าเจดีย์ย่อมุม โดยไม่ระบุถึงทรงระฆัง เพราะเจดีย์ทรงระฆังให้ภาพที่เป็นเจดีย์ทรงกลม หรือมีทรงระฆังกลม

บัวปากระฆัง

สกล์ ของทรงระฆัง มี นยอดอก ล มี ย เรียกว่า บัวระฆัง มี มบัว อยู่ ขงใต้ จรี ขว ำ บัว ระฆัง จี ธี ใต้ ๓ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

องค์ประกอบชนิดนี้คงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของศิลปะพม่า ซึ่งได้รับมาจากศิลปะปาละของอินเดียอีกต่อหนึ่ง ได้รับความนิยมแพร่หลายที่เจดีย์ทรงระฆังของไทย คงจะเป็นเพราะว่าบัวปากระฆังมีความหมายเป็นดอกบัวที่บานรองรับทรงระฆัง อันเป็นส่วนสำคัญของเจดีย์ทรงนี้ อีกประการหนึ่งน่าจะตรงกับสุนทรียภาพแบบไทย ได้พบตลอดทุกยุคทุกสมัย คือความกลมกลืนจากการซ้อนต่อเนื่องกัน เช่น ระหว่างมกลัยเข้ากับทรงระฆัง โดยมีบัวปากระฆังเชื่อมความต่อเนื่องกันอย่างแนบเนียน

มกลัยเถา

ชื่อเรียกตามลักษณะที่คล้ายพวงมกลัยวางซ้อนกัน มีซ้อนกัน 3 ชั้น เพื่อรองรับทรงระฆังตอนที่ถัดจากบัวปากระฆังลงมา ลักษณะที่เหมือนพวงมกลัยซ้อนกัน 3 ชั้นอาจคลี่คลายมาจากการแรกเริ่มที่ก่อเจดีย์เป็นทรงคล้ายพวงดิน ต้องก่อเป็นคันกันกัน ไม่ให้ที่ก่อไว้คล้ายพวงดินนั้นแบนออกเพราะน้ำหนักกดจากส่วนบน ต่อมาคันกันนั้นมีวิวัฒนาการมาจนเป็นรูปแบบที่เรียกว่ามกลัยเถาในที่สุด

การทำมกลัยที่ซ้อนกัน 3 ชั้น อาจมีตามทศกัณฐ์ อิ ความหมาย มี มา ไทกยลั ง ซา ยถิ ธะ รั ตรี ษ เจดีย์ทรงระฆัง ทรงมกลัยมิมกลัยเถาเป็นลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่ซ้อนกันเป็นชุดของมกลัยเถา อาจจัดเป็นบัวลูกแก้วได้เพราะคิวประดับ ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากเจดีย์ ทรงระฆังแบบหนึ่ง ในศิลปะล้านนา ซึ่งมีส่วนล่างที่รองรับทรงระฆังเป็นลักษณะของฐาน ทำซ้อนกัน 3 ชั้นฐาน ดูเป็นชุดฐานที่รองรับทรงระฆัง จึงไม่น่าจะเรียกมกลัยเถาไปด้วย

จนเมื่อเจดีย์ทรงระฆังเหลี่ยมเพิ่มมุม หรือย่อมุมมีขึ้นทางภาคกลางเมื่อราวปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เรื่อยมา มกลัยเถาก็เปลี่ยนจากรูปวงแหวนมาเป็นรูปเหลี่ยมตามทรงเจดีย์ แต่ก็ยังเรียกว่ามกลัยเถาเหมือนเดิม

อนึ่ง มีที่มักเรียกมกลัยเถาโดยหมายถึงส่วนที่ทำแทนปล้องโหนดเพราะทำแต่ละปล้องให้มีขนาดใหญ่ ซ้อนทับกัน แต่มกลัยเถาที่ทำแทนปล้องโหนดเช่นนี้พบได้น้อย

ซุ้มคดโค้ง

เรียกตามลักษณะในที่นี้เพราะยังไม่พบชื่อเรียกมาก่อน ลักษณะของซุ้มระบุเฉพาะกรอบซุ้มซึ่งประกอบจากส่วนโค้งเข้า-ออก ต่อเนื่องกันคล้ายงูเลื้อย

ซุ้มลักษณะนี้มีอยู่ในศิลปะล้านนาและศิลปะสุโขทัย อาจเกิดจากแหล่งบรรดลใจ 2 ทาง ทางหนึ่งจากซุ้มที่ประกอบด้วยวงโค้งสามวง ในศิลปะทวารวดี ซึ่งเป็นแหล่งบรรดลใจโดยตรงของศิลปะล้านนา อีกทางหนึ่งอาจได้แก่จากซุ้มที่มีลักษณะคดโค้งเช่นกันเมื่ออยู่ที่ปราสาทแบบขอม เช่น ที่วัดพระพายหลวง สุโขทัย ลักษณะคดโค้งที่เด่นชัดในศิลปะแบบขอมกลืนหายไปโดยความคดโค้งเด่นชัดน้อยลงในศิลปะสุโขทัย หากเป็นดังกล่าวหมายถึงแนวการพัฒนาก่อ 2 ทางที่บังเอิญมีแนวเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ยังมีช่องทางจะคิดได้ว่าความคล้ายคลึงกันของซุ้มคดโค้งในศิลปะล้านนาเท่ากับศิลปะของสุโขทัยเกิดจากการเกี่ยวข้องถ่ายทอดแก่กัน ไม่ศิลปะสุโขทัยก็ศิลปะล้านนาที่ทำขึ้นก่อน

ซุ้มทรงบันแถลง

ชื่อเรียกซุ้มแบบหนึ่งมีลักษณะคล้ายจั่ว มักหมายถึงเฉพาะซุ้มที่เป็นทรงจั่ว เป็นนกรุ่นย่อขนาดจากจั่ว-หน้าบันของอาคารมณฑปทำจำลอง เป็นสัญลักษณ์ให้มีขนาดเล็ก แต่โดยทั่วไปซุ้มแบบต่างๆก็คือบันแถลง แต่ที่เรียกกันโดยหมายเฉพาะทรงจั่ว คงเนื่องจากเป็นศัพท์ของช่างทางภาคกลางซึ่งคุ้นเคยกับซุ้มแบบนี้ที่คลี่คลายมาจากซุ้มในศิลปะลพบุรี

ซุ้มยอด

จระนำที่ทำ 2 ชั้นซ้อนกัน จึงมีซุ้มซ้อนกันด้วย ซุ้มหนึ่งอยู่ติดเรือนธาตุซ้อนกรอบอยู่บนอีกซุ้มหนึ่งเมื่อเรียกเต็มเรียกว่า จระนำซุ้มลด หรือหากจระนำนั้นยื่นออกมาจากเรือนธาตุ จนกลายเป็นมุข คงเรียกได้ว่ามุขลด หมายถึง มุขซึ่งย่อมมีซุ้ม หากเรียกโดยสั้นที่ซุ้ม ของมุขนี้ก็มักจะเรียกได้ว่า ซุ้มลดของมุข

บัวเชิง

บัวรัตนกลี

แถบหรือคิ้วหนูที่เรียงลำดับลดหลั่นกันเป็นชุด ประดับเชิงผนังของเรือนธาตุ เรียกว่าบัวเชิง หากประดับไว้ที่ส่วนบนของเรือนธาตุ ก็เรียกว่า บัวรัตนกลี

บัวเชิง ประกอบด้วยลวดบัวหลายแถบ ประดับเชิงผนังปราสาทแบบขอม ช่วยให้เกิดความต่อเนื่องระหว่างแนวถนนของฐาน กับแนวตั้งฉากของเรือนธาตุ ความมุงหนาแบบต่างๆของลวดบัวเรียงเหลื่อมกันลาดอย่างมีระเบียบ ชุดบัวเชิงได้สืบทอดอยู่ในการประดับ ปรากฏแบบไทยในพุทธศตวรรษที่ 20 ที่ทำให้ความมุงหนาของบัวเชิงลดน้อยลงอันเนื่องมาจากก่อเชิงผนังให้เอนลาดอยู่แล้ว

ลวดบัวแต่ละแถวของบัวเชิงของปราสาทแบบขอมมักสลัก หรือปั้นประดับด้วยลวดลายซึ่งสืบทอดมา ที่ปรากฏในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาด้วย บัวเชิงของปรากฏที่ไม่มุงหนาเหมือนกันสัมพันธ์กับลวดลายที่ประดับอยู่ ซึ่งก็ไม่นับให้บริกรรมกรรมมากด้วย การประดับลวดลายที่บัวเชิงจะหายไปที่สุดในที่สุด ขณะที่บัวเชิงเองยังมีอยู่เสมอ โดยมีระเบียบและลักษณะที่คลี่คลายไปมาก

บนสุดของบัวเชิงของปรากฏมีลายกรวยเชิงประดับ บริกรรมของลวดลายสัมพันธ์กับบริกรรมของลวดบัวที่ลดน้อยลง และมีการคลี่คลายควบคู่กันไป

บทบาทของบัวเชิงที่ประดับบนเรือนธาตุเจดีย์ทรงปราสาทในศิลปะล้านนาและศิลปะสุโขทัยแม้จะมีอยู่ แต่ก็มีลักษณะ ของจมน ๒ คือลวดบัวที่ประกอบเป็นชุดบัวเชิงมีจำนวนน้อย เรียบง่ายกว่าบัวเชิงของปรากฏแบบอยุธยาตอนต้น

บัวรัตนกลี ลักษณะโดยส่วนรวมของบัวรัตนกลีที่ประกอบด้วยชุดลวดบัวคล้ายคลึงกับบัวเชิง แต่กลับเอาแถบบนลงล่าง ชื่อที่ระบุตำแหน่งที่ประดับ ตลอดจนลักษณะต่างๆ และแนวการคลี่คลายเป็นเช่นเดียวกับบัวเชิง ทั้งนี้รวมถึงการประดับแถวลายเฟืองอุษะที่อยู่ใต้บัวรัตนกลี ลายเฟืองอุษะนี้ก็คลี่คลายควบคู่กับลายกรวยเชิงของบัวเชิงด้วย

ตรีมุข

มุขเป็นส่วนที่ยื่นออกจากเจดีย์ เพื่อเป็นช่องทางเข้าสู่คูหาเรือนธาตุ ตรีมุขจึงหมายถึงมุขที่มีประตูทางเข้า 3 ด้านตรีมุขประกอบเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏที่สร้างเป็นประธานของวัดในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา เช่น ที่วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีต้นแบบที่สำคัญคือปรากฏประธานของวัดมหาธาตุ ลพบุรี

เจดีย์ยอด

หมายถึงรูปทรงเจดีย์ขนาดเล็ก ตั้งอยู่ที่ส่วนบน หรือหลังคาของเจดีย์ รูปแบบของเจดีย์ยอดมีแปลกแตกต่างกันออกไป ไม่จำเป็นต้องเป็นทรงระฆังเสมอไป ดังเจดีย์ทรงปราสาทในศิลปะของภาคเหนือ หรือในศิลปะสุโขทัยบางองค์ เจดีย์ยอดมักประดับมณฑปหนึ่ง 4 ของเรือนธาตุ เมื่อรวมยอดประธานซึ่งอยู่กลาง จึงอาจเรียกตามลักษณะว่าเจดีย์ 5 ยอด เจดีย์ทรงปราสาทในศิลปะสุโขทัยมีทั้งเจดีย์ 5 ยอด 9 ยอด 11 ยอดก็มี

ในศิลปะอยุธยา เจดีย์ทรงปราสาท เช่น ปราสาทประธานวัดราชนครณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเจดีย์ยอดตั้งอยู่เหนือ หลังตรีมุข นับว่าสำคัญ แสดงถึงการเกี่ยวข้องกับแหล่งบันดาลใจที่มีต้นแบบสำคัญในศิลปะพุกาม โดยอาจผ่านเข้ามาโดยตรงหรือผ่านทางศิลปะสุโขทัย หรือศิลปะล้านนาสะท้อนให้เห็นว่าศิลปะในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยามีเกี่ยวข้องกับศิลปทอดจากศิลปะพุกามแต่เพียงแห่งเดียว

เจดีย์ยอดได้รับความนิยมเรื่อยมา โดยปรากฏที่หลังคามุขทิศของเจดีย์ทรงระฆังที่สร้างเป็นประธานของวัดพระศรีสรรเพชญ์ เจดีย์ยอดมีวิวัฒนาการสอดคล้องกับการคลี่คลายของมุขทิศ ซึ่งหลังรัชต์กษัตริย์เจดีย์จนกลายเป็นจระนำ และหายไปที่สุด เมื่อก่อนจะ เริ่มครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 22 เจดีย์ยอดที่หายไปเพราะไม่เหลือพื้นที่สำหรับตั้งแล้ว

นอกเหนือจากความคิดหมายทางด้านประติมากรรมแล้ว เจดีย์ยอดยังทำหน้าที่ให้เกิดความสมบูรณ์ของรูปทรงเจดีย์ โดยเป็นส่วน ประสานแนวนอนของสันหลังคามุข กับแนวตั้งของเจดีย์ส่วนที่เหลือขึ้นไปเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องกลมกลืนกัน

ตอนบน - ยอด

ตอนบนหรือยอดเจดีย์เป็นส่วนที่เรียวยาว ปลายแหลม จึงชำรุดหักพังได้ง่ายกว่าส่วนอื่น หากวัดถูกทิ้งร้างไม่มีการดูแลรักษา สภาพชำรุดยิ่งเกิดได้เร็ว ส่วนยอดของเจดีย์มักถูกทำลายก่อนส่วนอื่น เราจึงมักพบเห็นเจดีย์ที่ชำรุด โดยเฉพาะส่วนยอดที่หักหายไปแล้ว ทั้งนี้ยังไม่พบในส่วนชำรุดส่วนอื่นๆที่คนร้ายกระทำเพื่อแสวงหาสมบัติ

บัลลังก์

แท่นฐานทรงสี่เหลี่ยมบางครั้งมีหัยกมุข ฐานกว้างโดยทั่วไปวางตั้งอยู่บนทรงระฆัง มักมีรูปแบบเป็นฐานบัว หรือฐานบัวลูกแก้วออกไข่ มีผู้ค้นคว้าได้ว่าทรงสี่เหลี่ยมที่ตั้งอยู่บนองค์ระฆังในศิลปะอินเดียโบราณ ทำขึ้นตามความหมายที่แปลได้หลายประการ เช่น เป็นรั้วล้อมต้นไม้โพธิ์ ที่พระพุทธรูปองค์ตรีสรู เป็นแท่นประทับของพระพุทธรูป หรือเป็นปราสาทเพราะสลักที่ด้านข้างทั้งสี่ เป็นชั้นซ้อนกัน ซึ่งแต่ละชั้นสลักฐานรูปของ หน้าต่างจึงเรียกในภาษาสันสกฤตว่า ทรมิก

เจดีย์ทรงระฆังในศิลปะลังกามีบัลลังก์รูปสี่เหลี่ยมอยู่เป็นวงกลมๆ ต่างจากเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะพุกาม ซึ่งมีบางแบบที่ไม่ทำ บัลลังก์สี่เหลี่ยมไว้เหนือทรงระฆัง บัลลังก์สี่เหลี่ยมเหนือทรงระฆังของเจดีย์ศิลปะล้านนาบางแบบ ก็ไม่มีเช่นกันคงเกี่ยวข้องกับแบบอย่างที่ได้รับ มาจากศิลปะพุกามซึ่งเจริญขึ้นก่อน

เสาทาน

เสาเล็กที่ตั้งเรียงรายบนบัลลังก์ เพื่อบนั้ ัน ของปลี โฉมเสาทาน มีที่สกัดต่อ จอกไปเป็นเสาทัน วั ษมา ยิง เสาลูกแก้ว โดยอธิบายว่า เสาทันค้ำค้ำจาก เสาทันหาร นอกจากนี่ยังมีที่เรียกตามลักษณะว่า (เสา) ลูกมะหวด

ต้นแก้วของเสาทานคงทำชิดกับแกนปล้องโตนนมาก่อน มีอยู่ที่เจดีย์ทรงระฆังในศิลปะลังกา ครั้นมาพบกับเจดีย์ทรงระฆัง ในศิลปะ อยุธยา เช่น เจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แยกของเสาทานแยกห่างจากแกนปล้อง โตนและทำหน้าที่ รับน้ำหนัก ของปล้องโตน

เสาทานมักทำกับเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ เพราะส่วนของปล้องโตนที่ใหญ่ตามขนาดของเจดีย์ย่อมมีน้ำหนักมาก ในกรณีที่ไม่ทำ เสาทานมักจะตั้งอกทำแกนปล้องโตนให้ใหญ่กว่าปกติเพื่อทานน้ำหนักให้ได้

ปล้องโตน

ถาวรลักษณะเป็นปล้องๆคล้ายโตนที่ตั้งขึ้น แต่ปล้องโตนเป็นทรงกรวยและตั้งเป็นระนาบยอดของเจดีย์ทรงระฆัง คำว่าปล้องโตนมาจากปัลโตน แต่รูปแบบดั้งเดิมคือฉัตรหรือร่มที่เป็นชั้นซ้อนกัน ใบฉัตรแต่ละใบที่เรียงลำดับลดหลั่นขึ้นไปมีตามหรือแกนยึด มีตัวอย่างอยู่ที่เจดีย์ในศิลปะทวารวดี ต่อมาหันเข้าก็คลี่คลาย หรือทั้งยึดเป็นทรงกรวยสูง ใบฉัตรที่เคยเรียงเป็นชั้นๆ ร่นเข้าชิดกันจนเป็นปล้อง คล้ายปล้องของปัลโตนซึ่งเป็นที่มาของชื่อปล้องโตน สำหรับด้ามหรือแกนยึดใบฉัตรยังมีอยู่ ไม่พบหลักฐานว่าเรียกกันอย่างไรหาก เรียกตามต้นแก้ว เดิมมันน่าจะเรียกว่า ด้ามหรือแกนฉัตร แต่หากเรียกตามศัพท์ปล้องโตน คงเรียกว่าแกนปล้องโตน บางแห่งเรียกว่า ครอบยอด โดยที่คำว่าฐาน ยอดหมายถึงบัลลังก์

ปลี

กรวยขนาดเล็กอยู่ต่อขึ้นไปจากปล้องโตน เป็นกรวยยอดสุดของเจดีย์ทรงระฆังทรงกรวยของปลีที่เจดีย์บางองค์ดูคล้ายปลีกล้วย คงตั้งชื่อเรียกตามลักษณะที่คล้ายปลีกล้วย แต่ทรงกรวยของปลีอันเป็นส่วนยอดสุดของเจดีย์สมัยต่างๆก็มีขนาดสูงต่างกัน

ปลีของเจดีย์ย่อมมีที่มาจากดุมที่ยอดของฉัตร ตั้งมีอยู่เป็นยอดฉัตรของเจดีย์แบบทวารวดี เมื่อฉัตรมีวิวัฒนาการเป็นปล้องโตน และมีทรงที่ยึดสูงขึ้น ดุมจึงยึดสูงไปตามความเหมาะสมจนมีลักษณะเป็นทรงกรวยคล้ายปลีกล้วย วิวัฒนาการส่วนนี้ของเจดีย์ยังคงมีต่อมา ปลีที่ยึดสูงขึ้นอีกพร้อมทั้งปล้องโตนและส่วนอื่นของเจดีย์ จนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมย่อมมีปลีที่ยึดสูงจนยาวเรียวยาว จึงเกิดคำเรียกเจดีย์ให้เข้าลักษณะดังกล่าวว่า "ไม้เรียวยาวหน้า" หรือ "ไม้เรียวยาวหน้า" เรียกกันสำหรับเจดีย์ทรงนี้ของศิลปะรัตนโกสินทร์ด้วย

ความยาวของปlico ที่ทำให้เกิดการประดับอย่างหนึ่ง คือใช้ลูกกลมเรียกว่าลูกแก้ว คั่นกลางความสูงของปlico เพื่อให้ช่วงสูง นั้นยาว ยืดจนเกินงาม เมื่อปlico แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนล่างยังเรียกปlico ดั้งเดิม ส่วนบนกลายเป็นยอดบนสุดของเจดีย์ จึงได้ชื่อว่า ปlico ยอด ลูกแก้ว เมื่อน้ำค้าง

ลูกกลมหรือรูปเป็นท่อมคล้ายหยดน้ำอยู่ที่ยอดสุดของเจดีย์ทั้งทรงระฆังกลมและทรงระฆังเหลี่ยมย่อม สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงพระยาตำรา ราชานุกาพ ทรงมีลายพระหัตถ์ถวาย สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เรื่องลูกแก้ว โดยทรงยกเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอ พระสมุดพิมพ์ เล่ม 1 หน้า 8 ความว่า

ฝ่ายตาตะแบกเป็นหมอดู	ติดคูณแลชอญให้หลานชาย
ปี่ซาววัน้องการเคื่องหัน	ตกฟากเวลาสามชั้นค้าย
กรุงจีนเอาแก้วแห้วพรวย	มาถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
ให้ใส่ปลายยอดพระเจดีย์ใหญ่	สร้างได้เมื่อครั้งเมืองหงสา
เรียกวัดพระยาไทยแต่โบราณ	ให้ชื่อว่าพลายแก้วผู้แนวไว

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงมีลายพระหัตถ์ ทูลกลับมาว่า "เรื่องเอาลูกแก้วใส่ยอดเจดีย์นั้นสำคัญ เลยเป็นแพ่งั้น จนถึงบัดนี้ บรรดาเจดีย์เลยจะขาดลูกแก้วไปไม่ได้ จำเป็นต้องมี เช่น พระศรีรัตนเจดีย์ เป็นต้น"

สำหรับพระศรีรัตนเจดีย์นี้อยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม รัชกาลที่ 4 โปรดให้ถ่ายแบบจำลองมาจากเจดีย์ประธาน ที่วัดพระศรี สวรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจดีย์ต้นแบบสร้างเมื่อ พ.ศ. 2035 ระยะนั้นคงยังไม่มีลูกแก้วที่ ยอดสุด ที่เห็นมีอยู่คงเพิ่มเติมในการซ่อม ทวาวใดคราวหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงให้ข้อสังเกตว่า ที่ใส่ลูกแก้วเป็นยอดสุดของเจดีย์ อาจริเริ่มทำในรัชกาลของ พระเจ้าทรงธรรม พระองค์เสวยราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2163 - 2171

ชั้นรัตนประคด

ชั้นที่ซ้อนลดหลั่นเป็นส่วนบนของเจดีย์ทรงปราสาท แต่ละชั้นมีลักษณะเดียวกัน คล้ายส่วนคอดของเสา จึงได้ชื่อว่าชั้นรัตนประคด หรือเข็มขัดคอดของพระภิกษุ

ชั้นรัตนประคดของปราสาทคล้ายจากชั้นวิมานหรือชั้นบัญชาของขอม ชั้นวิมานหรือชั้นบัญชาแต่ละชั้นของปราสาทย่อจำลองลักษณะ ของเรือนธาตุขึ้นไปตั้งไว้ ทนยถึง "สร้างเป็นวิมานของเทวดาในชั้นฟ้า"

ปราสาทไทยระยะแรก เช่น ปราสาทประธานวัดมหาธาตุ ลพบุรี มีชั้นรัตนประคดที่ยังดูเป็นชั้นวิมานค่อนข้างชัดเจน ครั้นสืบทอดต่อมาเป็น แบบของปราสาทที่สร้างในระยะแรกของกรุงศรีอยุธยา เด็กของชั้นบัญชาที่ยังมีอยู่

"...ต่อมทหมดความรู้เสียแล้วว่าปราสาทคืออะไรก็ตามบุญตามกรรมเหมือนเอาตุ๋นแสมมาชุบปลายแล้ววันเป็นปล้องๆในระยะปล้องเกาะเป็นรูป กลีบขนุนเป็นจบ" จึงเกือบไม่มีเด็กความคิดเดิมเหลืออยู่อีก

เชิงบาทคชรูปแบก

คือชั้นรัตนประคดชั้นแรกที่ตั้งซ้อนขึ้นไปจากเรือนธาตุ เพื่อรองรับชั้นซ้อนลดหลั่นของส่วนบน ที่มี "ขลิบ" นั้น "วิ" รัตนประคด

ก็ในกรณีที่มีรูปคชรูปแบก ซึ่งประจำอยู่ที่มุมใหญ่ ตามมุมย่อมมีรูปยักษ์ รูปเทวดาประจำอยู่ด้วย

รูปคชรูป รูปเทวดาประจำอยู่ที่ชั้นนี้ไม่ได้ทำประจำแก่ปราสาทไทยทุกองค์ สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงพระยาตำราทรงกล่าวว่าที่ทำเป็น รูปคชรูป รูปเทวดา เป็นเพราะว่าสร้างปราสาทไว้บรรจุพระบรมธาตุ จึงทำรูปคชรูป ยักษ์ ตามเรื่องเทพชุมนุมไว้ที่ชั้นนี้ ชั้นนี้ยังมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า ชั้นอัสตง ยังไม่ทราบความหมายแน่ชัดที่ใช้กับคำนี้ ชั้นอัสตงยังใช้กับชั้นลดเรือนธาตุของเจดีย์ทรงปราสาททางภาคเหนืออีกด้วย

กลีบขนุน

ใบขนุน

ชื่อเรียกประจำลักษณะใช้ประดับประจํามุม ประจำด้านบนของชั้นรัตนประคดที่ซ้อนลดหลั่นกันเป็นส่วนบนของเจดีย์ทรงปราสาท

"...แท้จริงกลีบขนุนก็คือนาคปักกันแกลง..." คำว่าบันแกลงยังมีที่เรียกเพื่อแสดงลักษณะที่ต่างจากนาคปักขนุน ว่า ใบขนุนหรือกลีบบัว

นาคปัก

บันแกลง

คำว่า บันแกลงนั้นสะกดว่า บรรพแกลง หรือบรรพแกลง ก็มี นาคปัก กัย บันแกลงสองคำนี้มีมาใช้ควบกัน นาคปักหมายถึงหัว ฤๅนาท มักประดับบนมุมประธานของชั้นวิมานชั้นล่างสุดของปราสาทขอม ส่วนบรรพแกลงหมายถึงรูปจั่ว หรือจุ่มหน้ต่าง เป็นรูปสัญลักษณ์ ของวิมาน จึงมีการสลักนูน หรือปั้นเป็นรูปจุ่มไว้ที่บันแกลงให้มีรูปเทวดาสถิตอยู่ในนั้น

บรรพแกลง มีลักษณะคล้ายส่วนหนึ่งไม่เหลือลูกขนุนที่ผ่าตามแนวยาว เมื่อดังประดับตามมุมของแต่ละชั้นบัญชา ก็ตั้งโดยเอานอก

ล้นนั้นหักมุมฉาก ทำให้มองเห็นรูปสลักบนบรรพแกลงได้สองด้าน ด้านละครึ่งรูป และบรรพแกลงมีรูปคล้ายใบขนุน หรือ กลีบบัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีศูนย์กลางทำให้เกิดมุมแต่เพียงเล็กน้อย ใช้ประดับที่กลางด้านของชั้นบันไดขั้นแต่ละขั้น ส่วนกลางของบรรพตแปลงที่ประดับกลางด้านนี้ ในระยะ
ปลายๆ ได้กลายเป็นแผ่นรูปใบขนุน หรือรูปกลีบบัว โดยไม่มีศูนย์กลางอีกต่อไป

หากบึก บรรพตแปลงในศิลปะต้นกรุงศรีอยุธยาคล้ายกันมาก แต่ก็ยังคงลักษณะที่เรียกว่ากลีบขนุนและใบขนุนไว้ได้ โดยมีสาย
ประดับกลีบขนุนและใบขนุนที่ยังเหลือเค้าความหมายอยู่บ้าง คือประดับเป็นรูปขุ่ม หน้าข้างจึงทำเพียงรูปทรงกลีบขนุน และใบขนุนโดยไม่มี
การประดับใดๆเลย

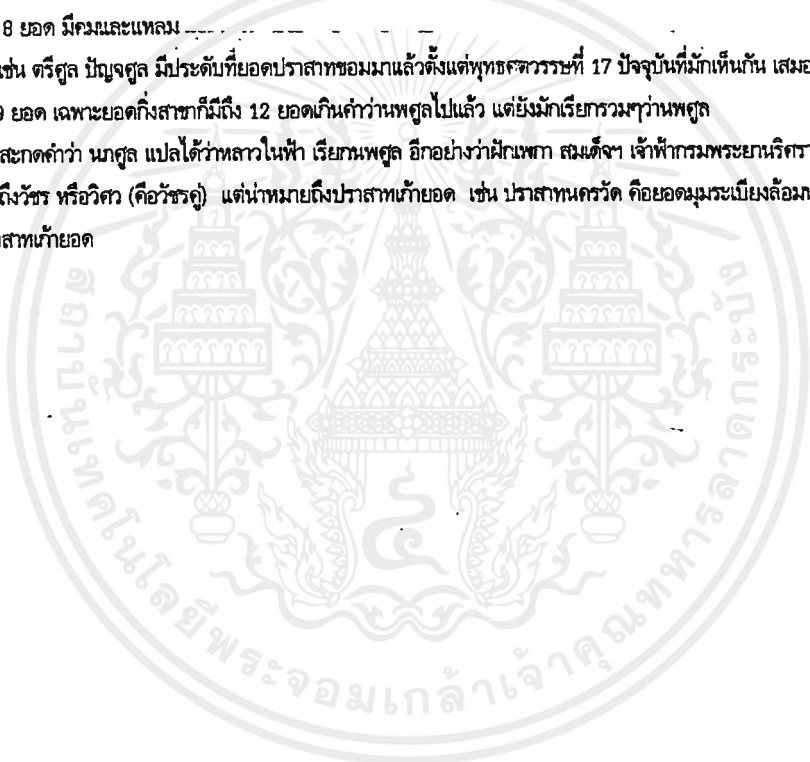
ความนิยมที่เรียกว่ากลีบขนุนสำหรับปราสาทไทย กลีบขนุนจึงถูกนำกลับไปใช้เรียก บรรพตแปลงที่ประดับปราสาทแบบขอมด้วย
นับว่าเรียกตามลักษณะมิใช่เรียกตามความหมาย สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงค้นหาความเป็นมาของคำศัพท์ ทรงวิเคราะห์
ที่มาของกลีบขนุนว่ามาจากบรรพตแปลงตั้งอ่างลายพระหัตถ์ณภมแล้วข้างต้น แต่พระองค์ก็ยังทรงเรียกกันไปอีกอย่าง เมื่อทรงกล่าวถึงบรรพตแปลง
ของปราสาทและบรรพตแปลงของทรงปราสาทแบบสุโขทัยที่วัดศรีสวย จังหวัดสุโขทัย ทรงเรียก กลีบขนุนควบกับบรรพตแปลง คำว่ากลีบขนุน
พระองค์ทรงหมายถึงถึงประดับไว้ตามมุม ส่วนคำว่าบรรพตแปลงหมายถึงรูปขุ่มที่ประดับตามด้าน ทั้งที่สองคำนี้หมายถึงถึงสิ่งเดียวกัน แต่มีรูปทรง
และตำแหน่งที่ประดับต่างกัน แสดงว่าคำเรียกชื่อของช่างของไทยนั้นขึ้นลักษณะและตำแหน่งเป็นสำคัญกว่าอื่นด้วย

นพตุล

ตุล แปลว่าเครื่องมือที่มีปลายแหลม หรือ หอก บึกไว้บนยอดปราสาท ที่เรียกว่านพตุล คงหมายถึง ยอดแหลม 9 ยอด ยอดกลางทรง
เหมือนหอก ยอดกิ่งสาขาอีก 8 ยอด มีคมและแหลม

ตุล ที่บ่งจำนวนเช่น ตริตุล ปัญจตุล มีประดับที่ยอดปราสาทขอมมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 ปัจจุบันที่มักเห็นกัน เสมอตามยอด
ปราสาททั่วไปมียอดมากกว่า 9 ยอด เฉพาะยอดกิ่งสาขาที่มีถึง 12 ยอดเกินกว่านพตุลไปแล้ว แต่ยังมีมักเรียกรวมๆว่านพตุล

นพตุล บางแห่งสะกดคำว่า นนตุล แปลได้ว่าท้าวในฟ้า เรียกรวมนพตุล อีกอย่างว่าฝักงา สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ทรงเห็นว่านพตุลไม่ได้หมายถึงวัชระ หรือวิศวะ (คือวัชระ) แต่น่าหมายถึงปราสาทน่ายอด เช่น ปราสาทนครวัด คือยอดมูมระเบียงล้อมนอกสี่ ในสี่
กลางหนึ่ง จึงรวมกันเป็นปราสาทน่ายอด

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร វិวัฒนาการพุทธสถานไทย 2533

กรมศิลปากร สถาปัตยกรรมไทย พิมพ์เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 2 เมษายน 2538

ศ. สันติ เล็กสุขุม วิทยุชัย - ล้านนา เมืองโบราณ 2538

กรมศิลปากร พระราชวังและวัดโบราณในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร 2511

เสนอ นิลเดช ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรม ม. ศิลปากร เมืองโบราณ 2526

ทรงยศ วีระวิมาศ สถาปัตยกรรมสุโขทัย เครือชนินต์ไทย 2540

น. ณ ปากน้ำ สยามศิลปะ จิตรกรรมและสถาปัตยกรรมเมืองโบราณ 2538

สันติ เล็กสุขุม ความหมายและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบของเจดีย์ในประเทศไทย มติชน 2538

ศ. ดร. ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ศรีทวารวดีถึงศรีรัตนโกสินทร์ ด้านสถาปัตยกรรมพิมพ์ 2537

สุรพล ตำริ์กุล แผ่นดินล้านนา เมืองโบราณ 2539

เสมอชัย พูลสุวรรณ Ph. D. สัญลักษณ์งานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 - 24 สนพ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2539

วัดพระสิงห์ ชู ติ จกรรมผ่าน ในประเทศไทย เมืองโบราณ 2526

น. ณ ปากน้ำ ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมในสยามประเทศ เมืองโบราณ 2529

น. ณ ปากน้ำ ศิลปะบนใบเสมา เมืองโบราณ 2524

กรมศิลปากร คู่มือการปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลเฉลิม

พระเกียรติ 100 ปี พระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชิ่ง 2536

พระพิมพ์ลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถระ ร.บ.) พุทธประวัติทัศนศึกษา กองทุนมูลนิธิหอไตร วัดราชโอรสสำราญ

ประพัฒน์ ตรีณรงค์ ความเป็นมาของพุทธศาสนาในไทย โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2500

ศ. เสฐียร พันธงสี ศาสนาเปรียบเทียบ 2534 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระทรวงศึกษาธิการ วัดกับชีวิตคนไทย หนังสือส่งเสริมการอ่านชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

จ. เปரியัญ ประเพณีและพิธีมงคลไทย อำนวยสาสน์ 2527

ว่าที่ ร.ต. สมศักดิ์ รัตนกุล โบราณคดีเมืองคูบัว กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ว่าที่

ร.ต. สมศักดิ์ รัตนกุล 2535

สันติ เล็กสุขุม กลม ฉายาวัดชนะ, จิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยา, มุลนิธิ เจมส์ ทัมป์สัน 2524

Jeshajahu Weinberg and Rina Elliel, The Holocaust Museum In Washington, Rizzoli International Publication, Inc, 1995

Christopher Tadgell, The History of Architecture In India, Phaidon Press Limited 1994

Francis D.K. Ching Architecture From - space and Order, van Nostrand Reinhold Company 1979

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้